MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES

Published under the authority of
The Government of Madras.

General Editor :

T. CHANDRASEKHARAN, M.A., L.T.

Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras.

No. CXXXVIII

DR. B.R AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
UNIVERSITY - LIBRARY
N10120

హైదరు చరిత్ర

2

AOUA102B152

HYDARU CHARITRA

Critically Edited with introduction English translation & Notes

by

Dr. N. VENKATARAMANAYYA, M.A., Ph.D.,
Reader, Indian History and Archaeology, University of Madras (Retired).

GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY,
MADRAS.

1956

PRICE Rs. 2—4—0

3

954.031
HYD

PRINTED AT
SOLAR WORKS,
12, THAMBU CHETTY ST., MADRAS-I.

INTRODUCTION

The Government of Madras took up for consideration the question of publication of the various manuscripts in different languages on subjects like Philosophy, Medicine, Science, etc., early in May 1948. Important Manuscripts' Libraries in the Madras Presidency were requested to send a list of unpublished manuscripts with them for favour of being considered by the Government for publication. The Honorary Secretary of the Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvathi Mahal Library, Tanjore, alone complied with this request. This list as well as a similar list of unpublished manuscripts in the Government Oriental Manuscripts' Library, Madras, were carefully examined and a tentative selection of manuscripts suitable for publication was made. The Government in their Memorandum No. 34913/48-10, Education, dated 4th April 1949, constituted an Expert Committee with the Curator of the Government Oriental Manuscripts' Library, Madras, as the Secretary, for the final selection of manuscripts suitable for printing and for estimating the cost of publication.

The following were the members of the Committee :—

1. Sri T. M. Narayanaswami Pillai, M.A., B.L.
2. ,, R. P. Sethu Pillai, B.A., B.L.
3. ,, C. M. Ramachandran Chettiar, B.A., B.L.
4. ,, R. Krishnamoorthy (Kalki).
5. Dr. N. Venkataramanayya, M.A., Ph. D.
6. Sri M. Ramanuja Rao Naidu, M.A.
7. ,, V. Prabhakara Sastri.
8. ,, N. Venkata Rao, M.A.
9. ,, H. Sesha Ayyangar.
10. ,, Masti Venkatesa Ayyangar.
11. ,, M. Mariappa Bhat, M.A., L.T.
12. Dr. C. Achyuta Menon, B.A., Ph. D.
13. ,, C. Kunhan Raja, M.A., D. Phil.
14. ,, A. Sankaran, M.A., Ph. D., L.T.
15. Sri Polakam Rama Sastri.
16. ,, S. K. Ramanatha Sastri.
17. Dr. M. Abdul Huq, M.A., D.Phil. (Oxon.)
18. Sri Afzul-ul-Ulama Hakim Khader Ahamed.
19. ,, P. D. Joshi.
20. ,, S. Gopalan, B.A., B.L.
21. ,, T. Chandrasekharan, M.A., L.T., Curator.

With the exception of Sri Masti Venkatesa Ayyangar and Dr. C. Kunhan Raja, the above members continued to be members of the Expert Committee for 1950-51 also to which the following gentlemen were added in Government Memos. No. 7297-E/50-3, Education dated 19th May 1950, and No, 15875-E/50-4, Education, dated 7th September 1950 :—

1. Dr. A. Chidambaranatha Chettiar, M.A., Ph. D.
2. Sri S. Govindarajulu, B.A., B.L., LL.B., Bar-at-Law.
3. Capt. G. Srinivasamoorthy, B.A., B.L., M.B. & C.M.
4. Dr. Muhammad Hussain Nainar, M.A., Ph.D.
5. Sri T. V. Subba Rao, B.A. B.L.
6. Principal, College of Indigenous Medicine, Madras.

In Government Memorandum No. 18947-E/52–2, Education, dated 7th August 1952, a few changes were made in the personnel of the Expert Committee.

The names of the following members were deleted :—

1. Sri V. Prabhakara Sastri.
2. ,, C. Achyuta Menon.
3. ,, M. Abdul Huq.

The following gentlemen were included as members of the Expert Committee :—

1. Sri M. Somasekhara Sarma.
2. Dr. V. Raghavan, M.A., Ph.D.
3. ,, R. Nagaraja Sarma, M.A., Ph.D.
4. ,, S. Krishnan Nayar, M.A., Ph.D.
5. Prof. S. A. W. Bukhari, M.A.

In G.O. Ms. No. 1819 Edn., dated 8-11-1955, the Government reconstituted the Expert Committee with the following members :—

SANSKRIT

1. Dr. A. Sankaran, M.A., Ph.D., L.T.
2. Sri P. S. Rama Sastri.
3. Dr. V. Raghavan, M.A., Ph. D.
4. ,, R. Nagaraja Sarma, M.A., Ph.D., L.T.
5. Sri K. Balasubramania Iyer, B.A., B.L., M.L.C.

TAMIL

6. Sri T. M. Narayanaswami Pillai, M.A., B.L., M.L.C.
7. ,, R. P. Sethu Pillai, B.A., B.L.
8. ,, C. M. Ramachaadran Chettiar, B.A., B.L.

9. Sri T. P. Meenakshi Sundaram Pillai, M.A., M.O.L.
10. Dr. A. Chidambaranatha Chettiar, M.A., Ph. D.
11. Sri N. T. Viswanathan, B.A., B.L.

KANNADA

12. Captain G. Srinivasamurthi, B.A., B.L., M.B. & C.M.
13. Sri M. Mariappa Bhat, M.A., L.T.
14. ,, H. Sesha Iyengar.

MALAYALAM

15. Dr. S. Krishnan Nayar, M.A., Ph.D.

MARATHI

16. Sri P. D. Joshi.

ISLAMIC LANGUAGES

17. Professor S. A. W. Bukhari, M.A., L.T.
18. Dr. M. Abdul Huq, M.A., D. Phil. (Oxon).
19. Sri S. M. Fazlullah, M.A., L.T.

OTHERS

20. Sri S. K. Ramanatha Sastri, Sanskrit and Malayalam.
21. ,, T. V. Subba Rao, B.A., B.L., Music in all languages.
22. The Principal, College of Indigenous Medicine, Madras-10, Medicine in all languages.
23. Sri S. Gopalan, B.A., B.L., Sanskrit, Tamil and Telugu.
24. ,, T. Chendrasekharan, M.A., L.T. In all languages (Secretary of all the Committees).

The members of the Committee met at Madras and at Tanjore to examine the manuscripts and make a selection. The recommendations of the Committee were accepted by the Government and they decided to call these publications as the "MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES" and appointed the Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras, as the General Editor of the publications under this series.

The following manuscripts were taken up for publication till now :—

"A" FROM THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

TAMIL

1. Kappal Sattiram.
2. Anubhava Vaiddiya Murai, Vols. I and II.
3. Attanakolahalam.
4. Upadesa Kandam.
5. Colan Purva Pattayam.
6. Sivajnana Dipam.
7. Datcanayanar Vaiddiya Attavanai.
8. Vaidiya-k-Kalanciyam.
9. Anubhava Vaiddiya Murai, Vol. III.
10. Saptaricinadi, Vol. I, Mesa Lagna.
11. Karnatakarajakkal Savistara Charittiram.
12. Bharata Siddantam.
13. Pillai-p-pinivakatam, Vol. I.
14. Anubhava Vaiddiyamurai Vol. IV.
15. Mattuvakatam.
16. Saptarisinadi, Vol. II—Virusabha Lagna.
17. Temple Inscriptions of South India, Vol. I.
18. Saptarisinadi, Vol. III, Mithuna Lagna.
19. Temple Inscriptions of South India, Vol. II.
20. Pillai-p-pini vakatam (on infantile disease) Vol. II.
21. Saptarisinadi, Vol. IV, Kataka Lagna.
22. Perur-k-Kovai.
23. Siddhantavilakam.
24. Samudrikalaksanam.
25. Anandaranga-k-Kovai.
26. South Indian Temple Inscriptions, Vol. III, Part I.
27. Saptarisinadi, Vol. V (Simha Lagna).
28. Maghasnanapurana Ammanai.
29. Kolacala Stala Puranam.
30. Dina Kavitai.
31. South Indian Temple Inscriptions, Vol. III, Part II.

SANSKRIT

1. Visanarayaniyam (Tantrasarasangraha).
2. Bhargava Nadika
3. Hariharacaturangam.
4. Brahmasutravrtti—Mitaksara.

5. Nyayasiddhanta Tattvamrtam.
6. Arogyacintamani.
7. Tattvasara with Ratnasarini.
8. Sutrarthamrta Lahari.
9. (a) Ratnadipika.
   (b) Ratnasastra.
10. Devakeralam-Chandrakala Nadi, Vol. I.
11. Patanjala Yogasutra Bhasya Vivarana by Sri Sankaracharya.
12. Nyayaratnam with the commentary Dyutimalika.
13. Cikitsatilakam.
14. Nrttaratnavali.
15. Daivajnabharana.
16. Abhoga—Kalpataru-Vyakhya.
17. Aumapatam.
18. Mahabhaskariyam.
19. Devakeralam—Chandrakala Nadi, Vol. II,
20. Nayadyumani.
21. Bhavabodha—Tattvaprakasika-Vyakhya.

TELUGU

1. Ausadhayogamulu.
2. Vaidyanighantuvu.
3. Dhanurvidyavilasamu.
4. Yogadarsanavisayamu.
5. Khadgalaksanasiromani.
6. Saivacarasangrahamu.
7. Anubhavavaidyamu.
8. Abhinayadarpanamu.
9. Brahmavidyasudharnavamu.
10. Ragatalacintamani.
11. Vaidyacintamani.
12. Kumararamunikatha.
13. Katamarajukatha.
14. Sariramu.
15. Bharatasarasangraha.
16. Bobbiliyuddhakatha
17. Haidarcharitramu.
18. Aryabhatiya Siddhantam.

MALAYALAM

1. Garbha Ciktisa.
2. (a) Vastulaksanam.
   (b) Silpavisayam.
3. Mahasaram.
4. Kanakkusaram.

5. Kriyakramam.
6. Kanakkusaram (Balaprabodham).
7. Asvacikitsa.
8. Phalasarasamuccaya.
9. Kilivandusamvadam.
10. Advaita Vedantam.
11. Barhaspatyasutra with Malayalam commentary.
12. Karanapaddhati.
13. Vidyamadhaviyam.
14. Sarvasadharana Cikitsa.
15. Visacikitsa and Visappattusaram.
16. Jnanapiyusam.
17. Vetalapancavimsati.
18. Yudhisthiravijayam.
19. Kathakalimanjari.
20. Vaidyagrantham.

KANNADA

1. Lokopakaram.
2. Rattamatam.
3. Asvasastram.
4. Vividhavaidyavisayagalu.
5. Sangitaratnakara.
6. Supasastra.
7. Vaidyasarasangraham, Vol. I.
8. Sadgururahasyam.
9. Vaidyasarasangraham, Vol. II.
10. Manmathavijayam-
11. Abhidhanaratnamala.
12. Vyavaharaganitam.
13. Jivasambodane.
14. Kamandakanitisara.

ISLAMIC LANGUAGES :

PERIAN

1. Jami-Al-Ashya
2. Tibb-E. Faridi.
3. Tahqiq-Al-Buhran.
4. Safinat-Al-Najat.
5. Baharistan-i-Sukhan.
6. Nuskha-E-Shajahani.
7. Tufa-E. Khani.
8. Ruqa'at-e-Walajahi.

ARABIC

1. Shawakil-Ul-Hur.

"B" FROM THE TANJORE MAHARAJA SERFOJI'S SARASWATHI MAHAL LIBRARY, TANJORE.

TAMIL

1. Sarabhendra Vaiddiya Murai (Diabetes).
2. do. (Eyes).
3. do. (Anaemia).
4. do. (Svasakasam).
5. Agastiyar 2000.
6. Konkanarsarakku Vaippu.
7. Thiruchirrambalakkovaiyar with Padavurai.
8. Talasamudram.
9. Bharatanatyam.
10. (a) Pandikeli Vilasa Natakam.
    (b) Pururava Cakravarti Natakam.
    (c) Madana Sundara Vilasa Natakam.
11. Percy Macqueen's Collection of Folklore in the Madras University Library.
12. Ramaiyan Ammanai.

TELUGU

1. Kamandakanitisaramu.
2. Taladasapranapradipika.
3. Raghunatha Nayakabhyudayamu.
4. Rajagopala Vilasamu.
5. Ramayanamu by Katta Varadaraju.

MARATHI

1. Natyasastra Sangraha.
2. (a) Book of Knowledge.
   (b) Folk Songs.
   (c) Dora Darun Veni Paddhati.
   (d) Asvasa Catula Dumani.
3. (a) Pratapasimhendra Vijaya Prabhanda
   (b) Sarabhendra Tirthavali.
   (c) Lavani.
4. Devendra Kuravanji.
5. Bhakta Vilasa.
6. Sloka Baddha Ramayana.

SANSKRIT

1. Asvasastra with Tricolour Illustrations.
2. Rajamrganka.
3. Anandakandam.
4. Ayurvedamahodadhi.
5. Gita Govinda Abhinaya.
6. (a) Colacampu.
   (b) Sahendra Vilasa.
7. Dharmakutam-Sundra Kanda
8. Jatakasara.
9. Visnnutattvanirnaya Vyakhya.
10. Sangita Darpana.

The Government in their G.O. Ms. No. 1820, Education, dated 4th August 1952, sanctioned a grant of Rs. 9,000 to the Dr. V. Swaminatha Aiyar's Tamil Library, Adyar, towards the publication of the following manuscripts as part of the "Madras Government Oriental Series" :—

1. Tiruvachaka Viyakhyanam.
2. Mahabharata Chudamani.

It is hoped that the publication of most of the important manuscripts will be completed within the next few years.

Some of the manuscripts taken up for publication are represented by single copies in the library and consequently the mistakes that are found in them could not be corrected by comparing them with other copies. The editors have, however, tried their best to suggest correct readings. The wrong readings are given in round brackets. When different readings are found, they have been given in the foot-notes except in the case of a few books in which the correct readings have been given in the foot-note or incorporated in the test itself.

The Government of Madras have to be thanked for financing the entire scheme of publication although there is a drive for economy in all the departments. My thanks are due to the members of the Expert Committee who spared no pains in selecting the manuscripts for publication. I have also to thank the various editors, who are experts in their own field, for readily consenting to edit the manuscripts and see them through the Press. The various Presses that have co-operated in printing the manuscripts in the best manner possible also deserve my thanks for the patience exhibited by them in carrying out the corrections made in the proofs.

The present edition of the "Haidarucharitra" is based upon the manuscript described in D. No. 2657 in Telugu.

A paper Manuscript in the Government Oriental Manuscript Library bearing D. No. 2657, it is 12-7/8×8 inches, pages 165 lines 25 and 26 on a page, character Telugu, condition fair, appearance old mode, of writing good and almost free from mistakes.

T. CHANDRASEKHARAN, M.A., L.T.
Curator and General Editor,
Madras Government Oriental Series.

MADRAS,
3—3—1956

PREFACE

The Telugu '*Hydaru Charitra*' which is now printed and published for the first time is the translation of a Mahratta book probably of the same name by a certain Mahratta Krishnayya of whom nothing is known. The book which is divided into four *asvasas* or chapters—the first two being devoted to the history of Hyder and the last two to that of his son, Tipu Sultan—is incomplete. The final chapter dealing with Tipu's wars with the East India Company ends abruptly. The Mahratta original should have contained, as the Telugu translator notes in a foot note at the end of his translation, some more passages which, however, were not found in the manuscript which was at his disposal.

The Telugu *Hydaru Charitra* has no literary pretensions. It is written in the spoken Telugu, which was in current use in the Western Andhra and Mysore in the latter half of the 18th century. The language, which is replete with Persian military and administrative terms, is very often crude. This clearly indicates that the Telugu translator was a man of little or no education. The narrative is simple and unadorned; and events in the careers of the two great monarchs are set forth in their chronological order more or less in the form of a diary. Though most of the events described in the work are not unfamiliar to the students of South Indian history, occasionally one comes across a few facts not noticed in other sources.

The *Hydaru Charitra* is of immense importance to the historian, as it gives him an insight into the motives and the characters of the two great Muslim rulers who played a predominant part in shaping the destinies of the South in the latter half of the 18th century. They are often represented as patriotic princes, who opposed the aggression of the foreigners on account of the love which they bore for their native country. This is far from the truth. What actually prompted Hyder and Tipu to take up an uncompromising attitude of opposition towards the English was not patriotism but an unquenchable desire for self-aggrandizement and power. They were both bereft of feelings of patriotism; they neither loved the country nor the people over whom they bore away. Their sole aim was to make themselves masters of South India. In pursuance of their object they came into conflict with the English who entertained similar ambitions. Consequently, they had to wage war on the latter relentlessly to eliminate them from the field. In this, however, they were not successful, as their rivals proved stronger than themselves,

Hyder is said to have been a tolerant monarch who did not interfere in the religious affairs of his subjects; whereas his son is represented as a fanatic who persecuted the non-Muslims and converted them forcibly into Islam. Both father

and son were, as a matter of fact, staunch Mussalmans who had no faith in religious tolerance. As Hyder was a realist, he kept the love for his faith generally under check, and gratified it only occasionally by indulging in forced conversions, when he felt certain that his power would not suffer therefrom. Though Tipu was a cruel fanatic who subjected the Hindu and Christian people of the South especially Malabar to indescribable suffering, he was superstitious ; and in order to avert the wrath of the Hindu gods whom he despised, he made gifts to their temples and other Hindu religious foundations.

Although the *Hydaru Charitra* does not add much to our knowledge of the history of Hyder and Tipu, it presents a true picture of their respective characters. An English translation of the work is appended to the present publication for the benefit of the students of South Indian history, who are not familiar with the Telugu language.

MADRAS
24—7—1956

N. Venkataramanayya.

హైదరు చరిత్ర

ప్రథమాశ్వాసము

౧. పూర్వమందు మొగలాయి తాలూకా సిరా సుబాకు దాఖలు వుండెను. కొలారు వగయిరా పరగణాలు సిరా క్రిందివిగా వుండెను. పతేనాయకు, హైదరు నాయకు అనే యిద్దరు అన్నతమ్ములు పయిన వ్రాసిన కొలారు వగై రా పరగణాలో వుండిరి. సిరాసుబా కురాడీ మహమ్మదు ఖా[1] అనే ఆయన చేసుకుంటూ వుండెను[2]. ఆయన తోపుడు అయిన తర్వాత తాయరు ఖా అనే ఆయన సుబేదారికి నిర్నయమైవచ్చిరి. పైన చెప్పిన యిద్దరు నాయకులు తాయరు ఖా చేత్తి క్రింద కొందరు ప్యాదాలకు జమాదారీ చేసుకుంటూ వుండిరి. ఇది జరిగినది ౧౦౭౭[3] ఇంగ్లీషు సంవత్సరముకు సరి అయిన హిజరి ౧౧౭౦. అటు తర్వాతను కొలారుదేశం పొంజుదారి చేసుకొంటూవుండిరి. ఇట్లావుండగా తాయరు ఖానుడు దేశవిచారణ వెళ్లివుండేటప్పుడు, చిత్రదుర్గం పాళెగాండ్లు మోసంచేసి సిరా సుబాతీసు వర్తమానం కొలారు పొంజుదార్లు పతేఖా హైదరు నాయకులకు తెలియ పేదాలున్న, అయిదువందల గుర్రపుసవార్లతో వెళ్లి కోటలోజొర ఆ సమయములో పతేనాయకుడికి గుండు తగిలి చచ్చిపోయెను. రుడైన షహబాజా నాయకు హైదరు నాయకు లిద్దరువుండిరి[4]. రునుంచి పెద్దబళ్లాపురానికి అబ్బాస్ కులీ ఖా వద్దికి సామాను నెమ్మదిగా వుండిరి.

పకు జన్మించినది ౧౧౩౪ హిజిరీకి సరియైన ౧౭౩౧ ఇంగ్లీషు సంవత్స
ినగా ... థమందు చెప్పియున్నది.[5] అయితే వేరే గ్రంథము
... చెప్పియున్నది.

2. హైదరునాయకు[7] అనే ఆయన పతే నాయకుడియొక్క గొప్పపట్టం
మద్దిగిరిలో మలరాజయ్య అనే పొంజుదారుడి దగ్గిరికి నౌకరీకి వచ్చి రెండువండల
పు సవార్లతోనున్ను వెయ్యి ప్యాదాలతోనున్ను కొలువుకు నిలిచెను. తర్వాత
బాజా నాయకుడున్ను హైదరు నాయకుడున్ను యిద్దరు ధనవంతులని బళ్లాపురం
ండ్లు ఖయిదుచేసి, కొంత రొక్కమున్ను కొన్ని ఆభరణములు వగైరాలున్ను తీసు
కొనిరి. తర్వాత ఖయిదులోనుంచి విడువగానే శ్రీరంగపట్టణములోచేరిన ఢకినికోట
అనేగ్రామములో నెమ్మదిగా వచ్చియుండిరి. వారి మామ ఇబ్రాహీం సాహెబు అనే
ఆయన అరికాటులో సాదుల్లాఖానుడి సుబేదారిలో గుర్రపుదళంలో కొలువు వుండెను.
ఆయన తనయిద్దరు మేనల్లుండ్లు అనగా షహబాజుఖా[నున్ని], హైదరు నాయకున్ని
పిలిపించి కొందరు సవార్లను కుదిర్చి యిద్దరికిన్ని సుబేదారుడి దర్శనంచేయించి, ౫౦
గుర్రాలతో కొలువు వుంచెను. అక్కడ కొన్ని దినములు కొలువు కొలిచి భిన్నా
భిన్నమైన తర్వాతను ఇబ్రాహీం సాహెబు, షహబాజు నాయకు, హైదరు నాయక
ముగ్గురున్ను శ్రీరంగపట్టానికి వచ్చి, పినతండ్రి అయిన హైదరు నాయకుడి పరిము
ఖంగా శ్రీరంగపట్టానికి రాజైన కృష్ణరాజ వడయరు యొక్కదళ్వాయి అనగా సేనా
ధిపతి దేవరాజుగారి దర్శనం చేసిన తర్వాత ఆ నాయకుల పేర్లతో యిన్నూరు
గుర్రాలు వెయ్యి ప్యాదాలు, ఇబరాహీం సాహెబు పేరుతో ౫౦ గుర్రాలు 300
ప్యాదాలు నియమించి వుంచిరి.

3. హైదరు నాయకుడు తన పెద్దఅన్నయొక్కదళంలో కలిసివుం
జనం బెంగుళూరిలో కత్తి గోపాలరాయుణ్ని వెంబడించి వుండిరి[9]. న
ముకు సరియైన ౧౭౮౮ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో కరాచూరినంజరా
శ్రీరంగపట్టణంగారు[10], చిన్న బళ్లాపురం తాలూకాలో చేరిన దేవ
టందుకు అందరు సవార్లను, సమస్థానపు గుర్రపుదళం ఎనిమి
కాల్బలం యిరువై వేలు సహితంగా పోయి చుట్టవేసిరి. తమ
పక్కల మోర్చాలు (అనగా ఫిరంగులు నిలిచే స్థానములు)
యంలో షహబాజు నాయకు, హైదరు నాయకు లిద్దరును
రూకులయి వున్నందున, హైదరు నాయ
హైదర నాయకుగారికి ప్రత్యేకదళ

దించిరి. నంజరాజుగారున్ను విస్తారం దయకలిగియుండిరి. దేవనహళ్లిలో ఎనిమిది నెలలు యుద్ధంచేసి కడపట వూరి వాండ్లు బతిమాలుకున్నందున తమ తాణాతో కూడా అక్కడినుంచి తిరిగి నంజరాజుగారు శ్రీరంగపట్టానికి ప్రవేశించిరి. వాండ్లవెంబడి హైదరు నాయకుడున్ను శ్రీరంగపట్టానికి ప్రవేశమాయను.

౮. తర్వాత కొన్నిదినములు గడిచిన మీదట నవాబు నాసర్ జంగు, శుక్ల సంవత్సరముకు సరిఅయిన ౧౭౬౫ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో, హైదరాబాదు నుంచి యావత్తు సైన్యం దక్షిణ దేశమందు వుండే పాళెగాండ్లదళం, సమేతు లక్షకాల్బలం కర్నాటక ప్యాదాలు లక్ష, ఫిరంగులు ౭ వందలు, యింత సైన్యముతోటి ఆరికాటు దేశం దోచుకునేందుకు యుద్ధం చెయ్యవలెనని శ్రీరంగపట్టపు దేశం పొలిమేర మద్గిరిలో వచ్చిదిగిరి.

౯. శ్రీరంగపట్టం నంజరాజుగారికి, మీసైన్యం మాతోకూడావుండవలెనని నాసరు జంగుగారి ఆజ్ఞాపత్రిక ముట్టినందున, నంజరాజుగారు తమ వద్దినుంచి బార్కి వెంకటరావు అనే ఆయన వశ్యా అయిదువేల గుర్రపు సవార్లనున్ను, పది వేల ప్యాదాలనున్నయిచ్చి, సేనాధిపతిగా నిర్ణయించి, నవ్వాబుగారి వెంబడి వుండేటట్టు నిష్కర్ష చేసి పంపించిరి. ఈయనగారితో కూడా యిద్దరు నాయకులు, అనగా హైదరున్ను అతని అన్న కుమారుడు షహబాజు నాయకుడున్ను, వెంబడించి వుండిరి. నవ్వాబుగారు కనమదిగి ఆరికాటు ప్రవేశించిరి. పులిచేరిలోవుండే ఫ్రెంచిదొరలున్నూ, హిదాయతు మొహద్దీను ఖా, చందాసాహెబు యీ యిద్దరితో జగడం చెయ్యవలెనని నవ్వాబుగారు ఆరికాటులో వాసంచేసిరి. గుర్రం కొండదేశంలో పూర్వం ప్రభుత్వం చేసి నటువంటి మీరు అలీ రజా ఖానుని తమ్ముడు అట్టి కాలమందు దురదృష్టమును పొంది ఆరికాటులో వాసం చేస్తూవుండెను.

౬. మీర్ అలీ రజా ఖానుడి పెద్దఅక్కను హైదరు నాయకుడు పెండ్లిచేసుకొని (ఇది హైదరు నాయకుడికి రెండోపెండ్లి), తర్వాత కొన్ని దినములు ఆరికాటిలో నవ్వాబుగారి లష్కరు గుడిసెలు వేసుకొని వుండిరి. పిమ్మట పులిచేరి దగ్గర జగడమైనప్పుడు ద్రోహులయిన పఠాన్ హిమ్మత్ బహదరు ఖానుడైన కర్నూల్ నవాబు వకడున్ను, మోఛామియ్యా ఖానుడయిన కడప నవాబు వకడున్ను, అబ్దుల్‌కరీంఖాను డయిన సావనూరు నవాబు వకడున్ను యీ ముగ్గురున్ను పులిచేరి దొరలుచేసిన కృత్రిమముకు అనుమతించినవారై, ఆ ఫ్రెంచి వాండ్లు నాసరు జంగుమీద రాత్రి పూట యుద్ధం చేసినందున, నాసరు జంగు ఏనుగుమీదనెక్కి పైన చెప్పిన ముగ్గురు పఠాన్‌ల దగ్గరికి వచ్చినప్పుడు, హిమ్మతు బహదూరుఖానుడు తుపాకివేటు వేసినందున, గుండుతగిలి చచ్చిన తర్వాత, ఆయన తలకోసి ఆ తల జండామీద లేవనెత్తినారు. గనుక అతని సైన్యమంతా పారిపోయినందున అతని ధనము యావత్తు దోచుకొనిరి,

౭. ఇది జరిగినది శుక్ల సంవత్సరమునకు సరియైన ౧౭౯౪ ఆంగ్లేషు సంవత్సరం. ఆ దినం రాత్రి యావత్తు సైన్యమున్ను మూలకు వకడుగా చెదిరి పోయినందున హైదరు నాయకుడు రొక్ఖ రూపకమైన ఖజానా మొదలయినవి యావత్తు కొల్ల పెట్టుకొని కొన్ని వంకెల మీద ఖజానానున్ను కొంత పదార్థమున్ను గుర్రాలున్ను చేతికి చిక్కినంచున వాటిని తీసుకొని దేవనహల్లికి రవానాచేసెను.

౮. నవ్వాబుగారు చనిపోయిన తర్వాత, వారి తమ్ముల్లు సలాబతు జంగు వగైరాలు సమస్త సైన్యంతో హైదరాబాదుకు పోయిరి. దక్షిణ రాజ్యములో వుండే సుబేదార్లు, పాళెగార్లు తమతమ జాగాలకు పోయిరి. శ్రీరంగపట్టం వాళ్లు శ్రీరంగపట్టానికి ప్రవేశించిరి.

౯. హైదరు నాయకుడు కొందరు సవార్లనున్ను, బారునున్ను సిద్ధంచేసుకొని బారువాండ్ల కవాయతు వగైరా మైసూరు రాజాగారికి చూపించినంతలో, ఇతనికి అతిశయంగా అయిదువందల బారున్ను అయిదువందల గుర్రాలున్ను ప్యాదాలున్ను యిచ్చినందున, దినేదినే మందిని స్తోమంచేసుకొని నంజరాజుగారి మనస్సు సంతోషం చేసుకొంటూ తనకు అభివృద్ధి కావలెనని వుద్యుక్తుడయి వుండగా నంజరాజుగారు యితని మీద మిక్కిలి దయకలిగి వుండిరి.

౧౦. ఇట్లావుండగా చందాసాహెబు ఆరికాటు సుబా బందోబస్తుచేసి, తిరుచినాపల్లి కోటలో మహమ్మదల్లీ ఖానుడి ఠాణా వుండగా, ఆకోట తాను తీసుకోవలెనని పులిచేరివాండ్లతో చెప్పి తన సైన్యముతోకూడాపోయి కోట చుట్టవేసిరి. ఆ సమయములో మహమ్మదల్లీ ఖానుడు శ్రీరంగపట్టానికి సేనాధిపతులయిన దేవరాజు, నంజరాజు సర్వాధికార్లతో సంధి జరిగించినది ఏమంటే,-[మీరు] ఈసమయములో పౌంజు సహాయం చేసి చుట్టవేసిన వాండ్లను వెళ్లకొట్టినట్టులయితే తిరుచినాపల్లి కోట మీ స్వాధీనం చేస్తున్నాము, అని కరారుచేసి వ్రాసిపంపించడం వల్ల రాజాగారు పదివేల సవార్లు, యిరవై వేల ప్యాదాలతో ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరానికి సరి అయిన ౧౭౯౫ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో ప్రయాణం చేసి తిరుచినాపల్లికి ప్రవేశించిరి.

౧౧. తిరుచినాపల్లి చేరి మహమ్మదల్లీ ఖానుడి దర్శనం చేసుకొని, అతనితో కలిసి చందసాహెబు దళం హతంచేసి, ఆ చందాసాహెబు శిరస్సుకోసి, ఆ శిరస్సును శ్రీరంగపట్టం కోటకువుండె మైసూరి సింహద్వారం మీద తగిలించినాడు. ఇది జరిగినది ఆంగీరసనామ సంవత్సరమునకు సాయగు ౧౭౯౬ ఇంగ్లీషు సంవత్సరం.

౧౨. ఇట్లావుండగా నీవు చేసిన నిష్కర్షప్రకారం ఈకోట మాకువప్పగించమని మహమ్మదల్లీ ఖానున్ని నంజరాజు అడిగినందున, మహమ్మదల్లీ ఖానుడు కృత్రిమం

చేసి అట్లాజరిగించకుండా, నోటిమాట వర్యంతరం ఆకోట వారి స్వాధీనమయ్యేటట్లు నంజరాజుతోచెప్పి, నంజరాజు యొక్క నౌకరు అయిన కత్తి గోపాళరాజును (మరి వక గ్రంథమందు కత్తి కామరాజు అని వ్రాసియున్నది.) లోపలికి రానిచ్చి, ఆ గోపాళరాజును పట్టుకొని, ఆ వేంటనే ఆ దళ్వాయిసైన్యం మీద ఫిరంగులు కాలిచేటందుకు మొదలు పెట్టిరి. అయితే మహమ్మదల్లీ ఖానుడు ప్రబలుడయినందున నంజరాజు ఆశ్చర్యపడి తన సైన్యం కూర్చి ఆకోట మీద గుండ్లు వేస్తూవుండగా, మురారి రావున్న ప్రేంచి దొరలున్న కూడా సహాయం చేస్తూవుండిరి. ఆ యుద్ధం బహు ఘనంగా జరిగించియున్నారు.

౧౩. హైదరు నాయకుడు సర్వత్రా యుద్ధమందు ఘనుడై ప్రవర్తించినందున నంజరాజుగారి దయ సంపాదించినాడు. గనుక రాజుగారు అతణ్ని ఘనపరచి, ౨ వేల గుర్రం, ౫ వేల కాల్బం, ౨ వేల కట్టుబడివాండ్లు, ౫ వందల తబేలావాండ్లు అనగా తన యింటి గుర్రం అతనికి దయచేసినందున ఆ హైదరు నాయకుడు అప్పటి నుంచి శ్రీరంగపట్టపు దళంలో ప్రబలుడనే పేరును పొందినాడు.

౧౪. తిరుచినాపల్లి దగ్గర ఈ యుద్ధం ఒకసంవత్సరం మట్టుకు జరిగి, శ్రీముఖ నామ సంవత్సరమునకు సరియైన ౧౭౫౩ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో గతించిపోయిన నాసరు జంగు యొక్క తమ్ముడైన సలాబతు జంగు హైదరాబాదు నుంచి శ్రీరంగ పట్టణముకు సైన్యముతో కూడావచ్చి, శ్రీరంగపట్టణములో మంత్రిగావుండే దేవరాజు అతని తమ్ముడు నంజరాజుగారి పేరట జాబువ్రాసి, శ్రీరంగపట్టం నుంచి[11] నీవు నీ సైన్యముతో కూడా యిక్కడకి రావలెనని వ్రాసినందున, వారు ఆ యుద్ధం చాలించి నంజరాజున్ను హైదరున్ను కనమ యెక్కి శ్రీరంగపట్టం దగ్గిరికి వచ్చి చేరినారు. ఇంతలో మొగలాయి వారు అనగా హైదరాబాదు నుంచి వచ్చిన వారు, మైసూరి రాజాగారితో సమాధానం యేర్పరచి తిరిగి హైదరాబాదుకు పొయ్యేటందుకు బైలుదేరినారు. నంజరాజు మిక్కిలి అవమానమును పొందినవాడై నంజన గొండలో తన శిబిరం పెట్టి, యీ సైన్యం యెందుకు వూరికె వుండవలసినదని వీరిని హైదరుకు స్వాధీనం చేసి దిండిగల్లు దేశముకు పొయ్యేలాగున ఆజ్ఞయిచ్చెను.

౧౫. హైదరు నాయకుడు దిండిగల్లులో నివాసముచేసి నాలుగు తట్ల కొల్ల పెట్టేటందుకు సైన్యమును పంపించి, పళని, విరూపాక్షం, వుత్తమపాళెం, పెరికోళ మొదలయిన అయిదు స్థళములు దోచుకున్నాడు.[12] కొన్ని గ్రామములలో ఠాణాలు

---

11. శ్రీరంగము నుండి.

12. షరా:—వేరే తెలుగు గ్రంథములో వుండేపేర్లు, యెద్దులనాయకుపాళెం, కన్నవాడిపాళెం పామినాయకుపాళెం, మునివిరూపాక్షపాళెం ఈ పేర్లు వ్రాసియున్నవి.

పెట్టి ఖండిని రూకలు పాళెగాండ్ల వద్ద నిష్కర్ష చేసినాడు. ఈ రీతిగా రూకలు సంపాదించి తన కాల్బలమున్ను గుర్రపు బలమున్ను విస్తరింపజేసి దినేదినే అభివృద్ధిగా తుపాకులున్ను ఫిరంగులున్ను జాగ్రత్త చేస్తూవచ్చినాడు.

౧౬. ఈకాలమందు దేవరాజు తనతమ్ముడయిన నంజరాజుతో జగడమాడినందున యీ దేవరాజు శ్రీరంగపట్టము నుంచి కదలిపోయి సత్యమంగలములో వుండుకున్నాడు. దిండిగల్లులో వుండే హయిదరు నాయకుడు కల్లికోట నుంచి పాల్ఘాటుచేరి దాటిపోతూవుండగా యీ ఘర్షణను గురించిన సమాచారంవిని, అచ్చన గారి యొక్క నాయిబూర్ అనగా నాయులయొక్క దేశమందు దోచుకునేటందుకు నిండా పైకం వున్నదని విని విస్తారముగా కొల్లపుచ్చేలాగు తన సైన్యమును ఆ దేశముకు పంపించినవాడై, తన బావమరిది అయిన మగ్దుం సాహెబును అతని దివాను వెంకటారావును పంపించి వీరిచేతికి రెండువేల గుర్రం, ఐదువేల కాల్బలం, ఫిరంగులున్ను వప్పగించినందున వీండ్లు పాలఘాటుచేరికి ప్రవేశించి, ఆ గ్రామం తీసుకొని దాని మీద చెల్లించవలసిన ఖండినిరూకలు[13] నియమించినవారై, కొచ్చి, కల్లికోట దేశములందు దోచుకున్నవారై అక్కడ ఠాణాలు పెట్టినారు గనుక నాయరు వారియొక్క రాజు భయపడి ౧౨ లక్షల రూపాయలు చెల్లించేలాగున సమ్మతించినాడు. ఇది జరిగినది యీశ్వరనామ సంవత్సరముకు సరి అయిన ఇంగ్లీషు వారి సంవత్సరం ౧౭౫౭.

౧౭. హైదరు దిండిగల్లులో వుండగా అతడు సత్యమంగలముకు వచ్చేలాగు దళ్వాయి దేవరాజు వద్దనుంచి ఆజ్ఞవచ్చినది. అనగా నాయరుల యొక్క రాజు దళ్వాయీ వద్దికి ఖబరు పంపించి, నీవు పట్టుకున్న నా సరదారును విడిచిపెట్టి నీ యొక్క దళం యిక్కడినుంచి తిరిగి పిలిపిస్తివా, ౧౨ లక్షల రూపాయిలు నేను చెల్లిస్తున్నానని అన్నందున, ఆలాగే దళ్వాయిగారు హైదరు వద్దికి కబురుపంపించి నీదళం యివతలికి తియ్యమని ఆజ్ఞాపించి, నంజుండశాస్త్రి చేత ఆజ్ఞపంపించినాడు. ఈ శాస్త్రిర్లుతో కూడా హరిసింగున్ను కొంచందళమున్ను వచ్చి నీ సైన్యం నీవు తీసివేస్తివా ఆరూకలు వీరు చెల్లించేటట్లు మేము జాగ్రత్త చేస్తామని చెప్పినారు; కాని యిందుకు హైదరునాయకు చెప్పినది: నాదళమును గురించి నేను చాలా రూకలు వ్యయంచేసినాను. దండు ఖర్చు, యుద్ధపు ఖర్చు, సరంజాం ఖర్చు ఇవి అన్నీ మీరు చెల్లించవలసినదని చెప్పినందున దళ్వాయిగారు ఆమోదించినారు.

---

18. షరా:—ఈ ప్రబంధములో చెప్పిన నాణ్యం ఎటువంటి దనగా వరహాకు కొంచం తక్కువ నాలుగు రూపాయలు మరిన్ని కంఠీరాయి రూకలు.

౧౪. ఇంతలో ఈ రూకలు తనకువచ్చేటట్టు హైదరు నాయకుడు అక్కడ వుండే కారుబారి అయిన వడ్డెద గిరుగణ్ణచేత నిష్కర్ష వ్రాయించినాడు. తర్వాత తన సైన్యమును యివతలికి తీసినాడు. ఇంతలో దళ్వాయిగారున్ను సత్యమంగలం తట్టునుంచి శ్రీరంగపట్టముకు తిరిగి వచ్చిచేరిన మూడో దినం గతించిపోయినారు. ఆయన గతించినది బహుధాన్యనామ సంవత్సరం జేష్ఠశుద్ధ ౧౨ కి సరి అయిన ౧౭౫౮ ఇంగ్లీషు సంవత్సరం జూన్ నెల ౧౫ తేది, గురువారం.

౧౯. ఇంతలో నంజరాజు స్వతంత్రుడైనందున, కల్లికోట దేశముకు రాయ భారం నిమిత్తం పోయినటువంటి నంజుండ శాస్త్రిల్లుగారు గతించి పోయినందున, వారితోకూడా వెళ్లినసైన్యం తిరిగి వచ్చినారు. ఆ కొడగు దేశపురాజు[14] ఇచ్చేటట్టు నిష్కర్ష చేసినటువంటి ౧౨ లక్షల రూపాయలలో వకగవ్వ అయినా దొరకకుండా వచ్చినారని హైదరు నాయకుడు విన్నవాడై ఆగిర్ణ యిచ్చిన పత్రం ప్రకారం రూకలు చెల్లించేలాగు రాజుగారి దగ్గర యిబ్బంది చేసినారు. గనుక ఆ రూకలు తానే చెల్లించేలాగున రాజుగారు వొప్పుకున్నందున, కోయముత్తూరు దేశములో కలిగే రూకలను హైదరుగారికి చెల్లించేలాగున ఆజ్ఞ వ్రాసి పంపించినారు.

౨౦. ఇంతలో నంజరాజు శ్రీరంగపట్టములో స్వతంత్రుడయినందున, తమ తమ పటాలమునకు ఆసర్దార్లు జీతములు యిప్పించేలాగున నాలుగుతట్ల అతణ్ని చుట్టు కొని ఆయనను ఆయాస పెట్టినందున, వీరికి రావలసిన జీతముల మొత్తం లెక్కపెట్టు కొని రూకలు అయినా, బట్టలు అయినా, ధాన్యమయినా వారికియిచ్చి సమాధానం చేయించి వూళ్లోనుంచి వెళ్లకొట్టి లేకుండా చేసినాడు. అందులో కొందరు ముష్కరులు అయిన దుష్టులు గనుక వీరు సంపాదించినది అంతా లేకుండా చేసి వెళ్లకొట్టినాడు.

౨౧. దళ్వాయి పనిలో హరిసింగు అనేవాడు వకడు కలడు. అతడు మంచి సేనాపతి. పూర్వం కల్లికోట మీదచేసిన యుద్ధమునకుపోయి వచ్చినవాడై అవనశిలో దిగివుండగా, నంజరాజుగారు అతణ్ని తోసివేసినందున, యితడు తిరిగి నంజరాజుగారు మొదలయిన వారి దర్శనమునకు రావలెననియుండగా అతనితో తిరుచినాపల్లిలో జగడమాడిన నాటినుంచి అతని మీద హైదరుగారికి ద్వేషంకలిగివున్నందున, తన బావమరిది అయిన మగ్దుం సాహెబు చేతికి ౫ వందల గుర్రం, ౩ వేల కాల్బలం వప్పగించి నందున, వీరు రాత్రిపూట పోయి ఆ హరిసింగు మీద యుద్ధముచేసి, ఆ

---

14. 'కొడగు దేశపురాజు' అనునది పొరపాటు. 'కొచ్చి కల్లికోట దేశపురాజు' అని యుండ వలయును.

హరిసింగు యొక్క దళం ఛిన్నాభిన్నం చేసి మున్నూరు గుర్రములు, వెయ్యి తుపాకులు, మూడు ఫిరంగులు, రెండు ఏనుగులు, యింకా కొంత కొల్లతీసుకొని శ్రీరంగపట్టణమునకు అనాయాసముగా చేరి, అందులో ౧౨-౧౫ గుర్రములనున్ను, వకయేను గనున్న, 3 ఫిరంగులనున్ను నంజరాజుగారికి యిప్పించి, కడమ దోపిడి తన అనుభవమునకు పెట్టుకున్నాడు.

౨౨. హైదరు తనదళముతోకూడా శ్రీరంగపట్టం కోట బయటదిగేలాగు దళ్వాయిగారు సెలవు యిచ్చినారు. దినేదినే హైదరుగారి దగ్గిరవుండే బంట్లు అధికంగాచేరి కోటయొక్క నాలుగు సింహద్వారములు తన స్వాధీనము చేసుకొని, పహారా చౌకీల మీద తన మనుష్యులనువుంచి, వకీలు ఖండేరాయణ్ని యావద్రాజ్యముకు సర్వస్వతంత్రుణ్ని చేసి, దేశం యావత్తును యితడు యేలే లాగు నియమించినాడు.

౨౩. ఇంతలో సర్వాధికారియైన నంజరాజు ఆ కర్తరువారి దగ్గర చెప్పిన మాట ఏమంటే; రాజ్యం [మీ] మీదవున్నది. మీరు యేమి బందోబస్తు చెయ్యవలసినదో అది తమరే చెయ్యవలసినది. మాకు యెంత మాత్రం నిమిత్తం లేదు. మా జీవనంకొరకు కొంత వేరే రాజ్యం నియమించి, తతిమ్మా రాజ్యం మామిలియ్యాతు మీరే చూచుకోవలసినదని చెప్పినాడు; గనుక కర్తరు హైదరు నాయకుడు, వకీలు ఖండేరావు, ప్రధాని వెంకటపతి వీర్లతో ఆలోచించినందున నంజరాజు చేతికి మూడు లక్షుల వరహాలు చేసే దేశం నియమించేలాగు నిర్ణయించినారు; గనుగ కర్తరువారికిన్ని నంజరాజుకున్ను యీలాగు నిష్కర్ష వ్రాయించడమయినది.

౨౪. ఇంతలో మహారాష్ట్రుల తట్టునుంచి సరదారుడు గోపాళహరి అనే అతను బహుధాన్య సంవత్సరముకు సరిఅయిన ౧౭౫౮ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో, ౮౦ వేల గుర్రాలను స్తోమంచేసుకొని శ్రీరంగపట్టం రాజ్యముకువచ్చి మద్దూరు చెన్నపట్టం కోట తీసుకొని, బెంగుళూరిలో బారకీ శ్రీనివాసరావును తనసైన్యంతో కూడా తాణా వుంచెను. బెంగుళూరిలో మరాటీవాండ్ల తట్టునుంచి గోపాలహరి మోర్చా (అనగా ఫిరంగులు పెట్టేజాగ) నిశ్చయించివుండెను. హైదరు నాయకుడు తన సైన్యముతోకూడా మద్దూరు చెన్నపట్టానికి పోయి, కోట తాణా తనస్వాధీనము చేసుకొనెను. ఈ వర్తమానం మరాటీలువిని బెంగుళూరు మోర్చా విడిచి పెట్టి, మద్దూరు చెన్నపట్టం మీద యుద్ధం చేయడానికి బెంగుళూరి నుంచి కదిలి పోయి అక్కడ ప్రవేశించిరి. తర్వాత హైదరు నాయకుడు నంజరాజుగారి సైన్యముతో కూడా పదివేల గుర్రాలు, యెనిమిది వేల కాల్బలం, యిరువై ఫిరంగులు, యింకా కొన్ని యుద్ధపు వుపకరణములు తీసుకొనిపోయి యుద్ధసన్నద్ధులైనిలిచిరి. తర్వాత

వుభయసైన్యములు యుద్ధం చేసేటందుకు ఆరంభమాయెను. హైదరు నాయకుడు మూడు మాట్లు ఆ గోపాళహరి సైన్యం మీద రాత్రి యుద్ధం చేసినందున శానా గుర్రాలను హస్తగతం చేసుకొనెను. ఈ ప్రకారం మూడు నెలలు యుద్ధము చేసిరి.

౨౫. కడపట మరాటీలు మిక్కిలిదీనులై సంధినిమిత్తం ప్రశ్నోత్తరములు జరిగించి,- ఈశ్వర సంవత్సరమునకు సరి అయిన ౧౭౫౯ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో మహారాటీలు శ్రీరంగపట్టముకువచ్చి పేషకషు రూకలు అడిగినందున, వారు చెల్లించక పోయిన మీదట, శ్రీరంగపట్టపు యేటి ఆవల వుత్తరపుదిక్కు మూడు కోసుల దూరములో ౧౫ దినముల పర్యంతం [వుండి?] మద్దూరు చెన్నపట్టం మొదలు కొని కరూరు బాణావరం మట్టుకు పైకం నిమిత్తం మరాటీల దగ్గిర కుదవవుంచిన రాజ్యం యావత్తు విడిచి పెట్టివుండిరి—ఆ రాజ్యమే హయిదరు నాయకుగారు 3౹ లక్షల పైకంకు ఫైసలుచేసుకొని, రాజ్యం మాకు విడిచి పెట్టవలసినదని మహారాటీలతో చెప్పి, 3౹ లక్షల రూపాయిలు యిచ్చేలాగున నిశ్చయించెను. ఈ ప్రకారం కార్యం సమగ్రం కుదవ విడిపించుకొని శ్రీరంగపట్టంలో వుండే కర్తరుగారికి యీ సంగతి వ్రాసిపంపించెను.

౨౬. అయితే ఖండేరావు వకీలుతో కర్తరు చెప్పినది యేమంటే:- నగదు పైకమైతే యిచ్చేటందుకులేదు. సమస్థానము యొక్క ముతసద్దీల వల్ల ౧౦ లక్షల రూపాయలు వసూలుచేసి, ఖజానాలోవుండే కొన్ని నగలుతీసి సగం పైకం యిచ్చేలాగున పరిష్కారము చేసి, ఖండేరావును హైదరు నాయకు దగ్గిరికి పంపించిరి. ఆ ఖండేరావు సైన్యముకు వెళ్ళి, మరాటీల సేనాపతి దర్శనంచెసి సగం పైకం ముట్టచేసి కడమ సగానికిన్ని మహారాటీల తరపునవున్న సావుకార్ల హవాలా తీసుకొని, ఆ రాజ్యం విడిపించుకొని ఆకడ్డ తాణా వేసి, హైదరు నాయకుడు తన సైన్యముతో కూడా శ్రీరంగపట్టానికి వచ్చి ప్రవేశించెను.

౨౭. తర్వాత రాజా కృష్ణరాజ వడయరుగారిని, దళ్వాయి నంజరాజుగారిని దర్శనంచేసిన దినమే వారు మిక్కిలి సంతోషపడి, నవాబు హైదరు అల్లీ ఖా అనే ప్రతిష్ఠనామాంకితమున్న, నౌబతుఖానా (అనగా తొమ్మిది విధముల వాయిద్యములున్న) ఖిల్లతు అనగా బట్టలున్న, ఆభరణములు, ఏనుగలు, గుర్రములు మొదలయిన వాటిని బహుధాన్య సంవత్సరముకు సరియైన ౧౭౫౮ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో సదరు రాజా కృష్ణరాజ వడయరున్న, దళ్వాయి నంజరాజున్న బహుమతి జేసిరి.

౨౮. తర్వాత ౫, ౬ నెలలు గడిచిన మీదట, కర్తరుగారి తల్లి వృద్ధ రాణిన్ని, ప్రధాని వెంకటపతి అయ్య, బహదరు, ఖండేరావు మొదలగువారును

ఆలోచనజేసి నంజరాజుగారు శ్రీరంగపట్టములో వున్నట్టులయితే సమస్థానము బందోబస్తు కాదని లేనిపోని మాటలు కల్పించి, నంజరాజుగారితో ప్రశ్నోత్తరములుజేసి నంతలో, ఆయనకు కోపంవచ్చి, నేను శ్రీరంగపట్టంలో వుండడంలేదు. మీరాజ్యం మీరు బందోబస్తు జేసుకోవలసినదనిచెప్పి, తన సైన్యం వెయ్యి గుర్రాలున్ను, 3 వేల బారున్ను, బారకి వెంకటరావు సహాలేచి మైసూరికి పోయిరి. అటు తర్వాత శ్రీరంగపట్టపు సర్వాధికారత్వం కర్తరున్ను, బహదరున్ను కలిసి ఖండే రాయడి వశంజేసిరి.

౨౯. ఈప్రకారం ౫-౬ నెలలు గడిచిన తర్వాత నంజరాజుగారివద్దికి వీరు సమాధానం చెప్పిపంపించినది ఏమంటే:- ఇప్పుడు మీ తాపున మూడు లక్షల వరహాలు కనుబడి అయ్యే రాజ్యం వున్నది. అందులో లక్ష వరహాలు కనుబడి అయ్యే రాజ్యం మీరు వుంచుకొని తతిమ్మా రాజ్యం మాకు విడిచి పెట్టవలసినదని చెప్పి, ఆ తాలూకా జప్తిచేసే నిమిత్తం మనుష్యులను పంపించిరి. ఈ వర్తమానం నంజరాజుగారు విని మైసూరుకోట బందోబస్తు చేసుకొని యుద్ధపు సామానులకు ప్రయత్నం చేసిరి.

౩౦. ప్రమాదినామ సం॥నకు సరియైన ౧౭౫౯ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో ఇంగ్లీషువారి తట్టునుంచి పులిచేరి ముట్టడి వేసిరి. ఫ్రెంచి దొరలు తమ తట్టునుంచి నమ్మకస్తుడయిన వకఘనమైన మనిషిని శ్రీరంగపట్టానికి కర్తరుగారు బహదరు దగ్గరికి పంపించిరి. ఆయన శ్రీరంగపట్టముకు వచ్చి, కర్తరును బహదరును దర్శనం చేసుకొని, ప్రశ్నోత్తరములు జరిగించినది ఏమంటే,- మీరు మా ఫ్రెంచి వాండ్లకు సహాయం చేసిన పక్షమందు యుద్ధం చేస్తామని చెప్పి కరారు చేసుకొన్నందు వల్ల, బహదరుగారు అంగీకరించి తన బావమరిది అయిన మగ్దుం సాహెబునున్ను, దివాన్ వెంకటరాయణిన్ని నిష్కర్ష చేసి, వారితో కూడా 3 వేల గుర్రపు సవార్లనున్ను, ౬ వేల బారున్ను, ౧౦ ఫిరంగులు సమేతుయిచ్చి బారామహల్ దోవనుపంపించెను. ఈసైన్యం పొయ్యేటప్పుడు కనమకింద ఆనెకల్లు అనే రాయల సమస్థానం ప్రమాది సంవత్సరముకు సరియైన ౧౭౫౯ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో తీసుకొనిరి.

౩౧. కనమకింద కృష్ణగిరి బారాసుహాలు రాజ్యం కడప వాండ్లదిగావుండెను. అక్కడ అజీజు ఖా అనే ఫౌంజుదారుపు వెయ్యి గుర్రాలతో వుండెను వాణ్ని కొట్టిదోచుకొని ఆ రాజ్యం తమ తట్టు చేసుకొని, అక్కడ వక నమ్మకస్తుడైన సర్దారున్ని నిష్కర్ష చేసి, అక్కడి నుంచి ప్రయాణమై పొయ్యేటప్పుడు దోవలో త్యాగగడకోట తీసుకొని, అక్కడ తాణా వుంచి పులిచేరి వచ్చి చేరిరి.

32. మైసూరు నంజరాజుగారు యుద్ధపుసరంజాంచేసిన సంగతి శ్రీరంగపట్ణములో కర్తరుగారు విని ప్రమాది సంవత్సరముకు సరియగు ౧౭౫౯ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో బహదరుగారికి వుత్తర్వు చేసినది ఏమంటే,- నీవు మైసూరికిపోయి నంజరాజుగారితో మైసూరు సింహాసనంవుంచే స్థళం, ఇక్కడ యుద్ధపు సరంజాం చేసేది యుక్తం కాదు గనుక, ఆయనను మరి ఒక చోటు చూచుకొని పోవలసినదని బయటికి వంపించమని చెప్పెను.

33. బహదరుగారు తమసైన్యం, సమస్థానపు సైన్యం సమేతు నాలుగువేల గుర్రపు సవార్లు, ౬ వేల బారు, యింకాకొందరు ప్యాదాలు, ఫిరంగుల సమేతుపోయి మైసూరికి ముట్టడివేసిరి. నంజరాజుగారి సైన్యం మిక్కిలి బందోబస్తు గలది. గనుక మూడు నెలల పర్యంతం మోర్చాలు పెట్టి బహదరు సైన్యాన్ని దీనత్వానికి తెచ్చెను. ఉభయపక్షముల తాలూకా ౫, ౬ వేల జనులు నశించిన తర్వాత సంధిచేసి, నంజరాజుగారిని బయటికి తీసి, మూడు లక్షుల వరహాల రాజ్యంలో నుంచి పెరియాపట్టన్ వగైరా లక్షు వరహాల రాజ్యం నంజరాజుగారికి యిచ్చి, తతిమ్మా రాజ్యం విడిపించుకొని మైసూరి కోటలో బహదరుగారు తాణా నిర్కర్ష చేసిరి.

34. బహాదరుగారు పట్ణానికివచ్చి, తానుచేసినటువంటి మెహన్మతు అనగా మోర్చాలు వగైరా కోటకు పెట్టి యుద్ధం చేసిన సంగతులు యావత్తూ తెలియజేసి నందుననున్న, కర్తరుగారు యుద్ధరంగపు వేడుకయెన్నడూ చూడనందుననున్న, యుద్ధం చూడవలెననే అపేక్షకలిగి వున్నట్లు బహదరుగారు తెలుసుకొని కర్తరును వెంబడి తీసుకొని పోయి, మైసూరు కోటకు పెట్టిన మోర్చలు చూపించెను. కర్తరు గారు ఆ మోర్చలు చూచి చాలా సంతోషపడి హైదరు మీద మిక్కిలి దయగలిగి యుండెను.

35. అక్కడి నుంచి తిరిగి శ్రీరంగపట్ణానికి ప్రవేశించిన తర్వాత నాలుగు, ఐదు నెలల మీదట పేషవాలు అనగా మహరాటీల తరఫునుంచీ బీని వీసాజి పంతు యిరువై వేల గుర్రాలతోటి దేవనహళ్లి, బళ్లాపురం తాలూకా సరిహద్దులోకి వచ్చి దిగి వుండెను. పులిచేరికి పోయినటువంటి సైన్యమును ఇంగ్లీషు వారు ముట్టడి వేసి అటకాయించి వుండిరి. గనుక ఈ సమయములో బహదరు యొక్క నడుము విరగ కొట్టవలెనని కర్తరుగారైన వాలాపేరున్న, తల్లి వృద్ధ రాణాన్ని, ఖండే రావున్న, ప్రధాని వెంకటపతి అయ్య మొదలయిన ముతసద్దిలున్న, బీని వీసాజి పంతు తట్టునుంచి కుమ్మకు తెప్పించవలెనని ఆలోచన చేసిరి.

36. బహదరు ఈ సమయములో ౨౦౦ గుర్రాలు, ౨ వేల బారుతో వుండెను. కడమ సమగ్ర సైన్యమున్న సరిహద్దులమీద తైనాతీ వుండెను. ఇటు

వంటిసమయం దొరకనేర దన్ని, బహాదరు నిండా హెచ్చిపోయినాడనిన్ని, సమస్తానపు రాజ్యమంతా వీడి హస్తగతమై వున్నది గనుక ఈ సమస్థానం ఒకవేళ ఆక్రమించి తీసుకొనుననిన్నీ ఆలోచించి, వీనిపట్టుకొని కొట్టవలెనని యత్నంచేసిరి.

32. పైన వ్రాయబడ్డ మనుష్యులు ఈ ప్రకారం ఆలోచించి యింకా కొందరు సమస్థానపు పురాతన మనుష్యులను చేర్చుకుని, విక్రమ సంవత్సరమునకు సరి అయిన ౧౭౬౦ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో కోటమీదినుంచి ఫిరంగులు కొట్టడానికి ఉపక్రమించిరి. బయటవ్రండబడ్డ బహాదరు తాలూకు యింటిమీదను కూడా ఫిరంగులు కొట్టిరి. ఆ సమయంలో ఏ హేతువువల్ల యీ విధంగా మోసం జరిగి వుండునని బహాదరు తన మనస్సున ఆలోచించి, తాను యిక్కడవుంటే మోసం వచ్చునని, తనతాలూకు నగదు పైకం ఆభరణములు మొదలయిన ఆస్తితోకూడా లేచి, తన సవార్లమీద ఒక్కొక్క పైకపుసంచి వుంచి తనమామయైన ఇబ్రాహీం సాహెబున్ను, అతని కుమారుడున్ను రాత్రివేళ పుట్టిమీద కూర్చొని కావేరినది దాటి పోయిరి.

33. శ్రీరంగపట్టములో ౨-వ దినం ఖండేరావు బహాదరుగారి యింటికిపోయి కూర్చుని వుండేటప్పుడు—అప్పట్లో టిప్పు సుల్తాన్ ౮ సంవత్సరముల వయస్సు కలవాడై వుండెను. గనుక అప్పుడు తనవుత్తరవు ప్రకారం పాలకీలో కూర్చుండ పెట్టుకొని, బహాదరు యింటివారి సమేతు కోటలోవుండే మసీదు దగ్గరి బంగళాలో దింపి, ఆ బంగాళా చుట్టూ పహారావుంచి వారికి భోజన సరంజాం యిచ్చేటట్టు నిష్కర్ష చేసి యేనుగలు, వంటెలు, గుర్రాలు, ఫిరంగులు మొదలయిన సామానులను కర్తరుగారు తెప్పించుకొని కోటలో దాఖలు చేసుకొనిరి.

౩౪. అటు తర్వాత బహాదరు బెంగుళూరు ప్రవేశించి అక్కడ వర్తకుల దగ్గిర లక్షు వరహాలు అప్పుతీసుకొని తనదగ్గిరవున్న బారు మొదలయిన సైన్యము వారి ఖర్చుకుయిచ్చి సైన్యాన్నివుంచెను. అక్కడ ఫతుల్లా ఖాన్ అనేఆయన—మీరు మహమ్మదు ఖానుసిద్దొక్క కొమారుడు, సిరాసుబా యిచ్చిన తర్వాత ఖాన్ గారి అల్లుడు గొప్ప పరువుగల సరదారుడు, కొలారులో నౌకరిలో వుండెను. ఆయనను కొలువు నిమిత్తమై బహాదరుగారు పిలిపించిరి. గనుక—ఆ తరుణంలో బెంగుళూరికి వచ్చియుండెను. అతనితో కలిసి అతనికి చాలా ధైర్యం

చెప్పి లక్ష రూపాయల జాగీరున్ను, ఎ వేల రూపాయలు జీతమున్ను నిష్కర్ష చేసి వుంచిరి.

౪౧. అటుతర్వాత శ్రీరంగపట్టంవాండ్లు, బీని వీసాజీ పంతు తరఫు సైన్యం పదివేల గుర్రాలు ఆయనగారి వుత్తరవుమీద, శ్రీరంగపట్టానికి పిలిపించు కొనిరి. ఆనందగోపాళు అనే సర్దారుడు శ్రీరంగపట్టంనుంచి బహదరు పోయిన మూడోదినం శ్రీరంగపట్టానికి ప్రవేశించెను. ఆ సరదారుడు కర్తరువారి దర్శనంచేసిన తర్వాత, కర్తరువారు బహదరును శిక్షించే నిమిత్తం సదరు సరదారుడికి ౧౭ లక్షల రూపాయలు నిష్కర్ష చేసి సమస్థానపు సైన్యం నాలుగువేల బారు, రెండువేల గుర్రాలు ఆయన స్వాధీనంచేసి వీసాజీ పంతు దగ్గరికి దేవనహల్లికి రవానాచేసిరి.

౪౨. ఇంతలో పులిచేరికి పోయిన బహదరు సైన్యముకంటె, ఇంగ్లీషువారి సైన్యం అతిశయమైనందున, పులిచేరిలో నిలువలేక ఫిరంగులు మొదలుగాన యెక్కువయిన[1] సామానులు విడిచిపెట్టి, అక్కడినుంచి రాత్రిళ్లలో రాత్రిళ్లే[2] ప్రయాణమై వెళ్లి త్యాగగడకుచేరి, అక్కడ ఠాణా ఖాలీచేసి సైన్యం సమేతు రాయకోట ఘాటు మీదుగా అచ్చేటి అనే గ్రామంలోనుంచి హోసూరుకు వచ్చిచేరిరి.

౪౩. ఈ వర్తమానం మహరాటీల సైనికులువిని, ఆ సైన్యాన్ని ఛిన్నాభిన్నం చెయ్యవలెనని యిరుపార్శ్వముల వాండ్లను చుట్టుకొని, ౧౦-౧౫ రోజులు అక్కడనే వుండిరి. ఆ వర్తమానం బెంగుళూరిలో బహదరుగారువిని తన సైన్యానికి ఆజ్ఞచేసే[3] నిమిత్తం వెయ్యి గుర్రాలు, ఎ వేలబారు, ఫిరంగులు మొదలయిన వాటి సమేతు ఫతుర్లా ఖా అనే సరదారుణ్ని నిష్కర్ష చేసి పంపించిరి. పైన వ్రాయబడ్డ సైన్యం మేలుమంగలానికి వచ్చిచేరగానే మరాటివాండ్లువిని సహాయం రానివ్వకుండా వాండ్లతో యుద్ధముచేసిరి. ఆ తరుణములో ఫతుర్లా ఖాను నితోకూడావున్న ఫౌంజు కొంచమైనందున, వాండ్లతో యుద్ధంచేసేటందుకు సామర్థ్యంచాలక వెనకముందుచూచి, మేలుమంగలములో నిలువలేక బెంగుళూరికి రాత్రికి రాత్రే వచ్చిచేరిరి. ఆ సమయములో కొంత సైన్యము మరాటీలచేతికి దొరికెను.

౪౪. మరాటీల సైన్యం భారీగావున్నదని తెలిసి, బహదరు బీని వీసాజీ పంతులతోటి సంధి చేసెను. ఇంతలో పునహానుంచి వీసాజీ పంతులుగారికి తాకీదు వచ్చినది యేమంటే,- 'హిందుస్తాన్‌లో భావుసాహెబు సైన్యాన్ని అబ్దాల్లిగారు నాశనంచేసినారు, గనుక మీరు యకాయకీన యిక్కడికివచ్చి చేరవలసిన' దనిప్రాసి

---

1. ఎక్కువ వెలగల.
2. ఇది 'రాతో రాత్' అను పార్శీమాటకు తెనుగు తర్జుమా.
3. 'విడుదల చేసే నిమిత్తం' అని గ్రంథకర్త భావమైయుండవచ్చును.

వున్నందున, వీసాజీ పంతులుగారు, బహాదరుగారితో సంధి చేసుకొని, మూడు లక్షల రూపాయల రొక్కమున్ను, కృష్ణగిరి మొదలయిన బారామహలు రాజ్యం సమేతు మరాటీలకు యిచ్చేటట్టు నిష్కర్ష చేసి, రొక్కి అయివజు తీసుకొని, బారా మహలులో తాణా యేర్పరచి వీసాజీ పంతులుగారు తమదేశానికి వెళ్ళిపోయిరి. గనుక సమస్థానముయొక్క సైన్యం శ్రీరంగట్టానికి వచ్చిచేరెను. అది విక్రమ సంవత్సరమునకు సరియైన ౧౭౬౦ యింగ్లీషు సంవత్సరము, ౧౧౭౧ హిజరి.

౪౫. తర్వాత అచ్చేటి మీద వున్నటువంటి బహాదరుగారి సైన్యం బెంగుళూరికి వచ్చిచేరినందున యావత్తు సైన్యమును బహాదరు సిద్ధంచేసుకొని, ఒక నెల అక్కడ నిలచి, బెంగుళూరిలో కోట ఇబ్రహీం సాహెబుకు యేర్పరచి, కొంచెం యెచ్చు తక్కువ మూడువేల గుర్రాలు, ఆరువేల బారుతో బెంగుళూరి నుంచి ప్రయాణమై యేలూరికివచ్చి, అక్కడినుంచి హరపనహల్లికి ప్రవేశించి, కొంత సైన్యమును కనుమ కిందవుండే సత్తెమంగలానికి పంపించి, అక్కడి తాణాను మోస విధంగా తీసుకుని తమ తాణా యేర్పరచెను. కనుమదోవ తమ స్వాధీనములోనికి తీసుకొనిరి.

౪౬. అటు తర్వాత, శ్రీరంగపట్టనులో నంజరాజుగారు[1] ఆలోచనచేసి, తన సైన్యం ౨ వేల గుర్రాలనున్ను, మరాటీల దేశమునుంచి గుర్రపు దళాన్ని రప్పించి ౫ వేల గుర్రాలు, ౬ వేల బారుతోకూడ ఖండేరావు, ప్రధాని వెంకట పతి అయ్య, బారకి వెంకటరావు మొదలయిన ముతసద్దీలు నంజనగొండ మీద సమకట్టిగా పోయిదిగిరి. బహాదరుయొక్క సైన్యము హరపనహల్లినుంచి నంజనగొండకువచ్చి యెదిరించెను. ఉభయులకున్ను యుద్ధమైనందున బహాదరు యొక్క సైన్యం ఛిన్నాభిన్నమై చుట్టుపట్టుదోవలగుండా హరపనహల్లికి పోయి ప్రవేశించెను.

౪౭. తదనంతరం నంజరాజు కస్మెలవాడి అనే గ్రామములో వున్నందున, ఆయనగారి తావుకు బహాదరు దీనుడైవచ్చి, పూర్వం తానుచేసిన తప్పిదములన్ని క్షమించవలసినదని మనవి చేసినందున, నంజరాజుగారు బహాదరు మనవిని అంగీకరించి పూర్వపు తప్పిదములను క్షమించెను; గనుక వుభయులున్ను యేకమనస్సు కల వారైయుండిరి. అప్పట్లో నంజరాజుగారితో బహాదరు చెప్పినది యేమంటే,— 'శ్రీరంగపట్టణపు సైన్యం యుద్ధానికి వచ్చి వున్నది; గనుక వాండ్లనుకొట్టి తిరిగి శ్రీరంగపట్టణములో మిమ్మును కూర్చుండబెట్టి, మీయొక్క నౌకరిలో హాజరు వుంటానని కరారు చేసి, తన సైన్యమున్ను ఆయన సైన్యం సమేతు కూడా కలిసి మరాటీల సైన్యమును యెదిరించేటందుకు నిశ్చయించిరి.

---

1. ఇది పొరపాటు. 'కృష్ణరాజ వడయరు' అనిగాని 'కత్తరు' అనిగాని యుండవలయును.

౮౮. ఈ వర్తమానం శ్రీరంగపట్టణపు సైనికులు విని వీరిని యెదిరించే టందుకు మైసులవాడి అనే గ్రామం దగ్గిర వచ్చి దిగిరి. ఇంతలో బహాదరున్ను నంజరాజున్ను ఆలోచించి, శ్రీరంగపట్టణపు సైన్యములో వుండే జమాదార్లకున్ను ముతసద్దీలకున్ను గొప్పవాండ్లకున్ను, నంజరాజు ఇష్టప్రకారం ఖండేరాయణ్ని పట్టి ఇస్తే మీకు మిక్కిలి గొప్ప [?బహుమతి] చేస్తామని ఆజ్ఞాపత్రికె క్రాసి పంపించిరి. ఆ ఆజ్ఞాపత్రికె ఖండేరాయడి పహరాజవానులకు దొరికినందున, అందుమీదట బారకి వెంకటపతి అయ్యగారు ఆలోచనచేసి ఇకను ఇక్కడ వుండడం యుక్తంకాదని రాత్రికి రాత్రే వెళ్లిపోయిరి.

౮౯. ఈ వర్తమానం బహాదరుగారు విని సైన్యంతో కూడా వెనుక తగిలినందున, పైనక్రాసిన సరదార్లుమాత్రమే[1] శ్రీరంగపట్టణముకు వచ్చి చేరిరి. ఫిరంగులు మొదలైన సామానులు యావత్తు బహాదరుగారి స్వాధీనమైనందున జయాన్నిపొందెను. స్తోమమున్ను విస్తారమాయెను.

౯౦. [హైదరు] ౫-౬ దినములు మైమలవాడిలో నిలచి, నంజరాజుగారిని అక్కడ వుంచి తాను సైన్యం సమేతు శ్రీరంగపట్టణం దగ్గిరికి వచ్చి దిగి, తక్షణం సేతువుయొక్కద్వారం మీదపడి హల్లాచేసి, కొంత సైన్యమున్ను బారు, గుర్రపు దళం కోట దగ్గిర వుండిరి గనుక వారిని దోచుకునిరి.

౯౧. కనుమకింద వుండే తన రాజ్యం బందోబస్తు నిమిత్తం, ఆ వేల గుర్రాలున్ను, ఆ వేల బారున్ను ఖండేరావు ఈరోడుకు పంపించి వుండెను; గనుక బహాదరు తాను పోకుంటే కనుమకింది రాజ్యం బందోబస్తు కానేరదనిన్ని, ఖండేరావు సైన్యమును నాశనం చెయ్యవలెననిన్ని యోచనచేసి, తనసైన్యంతో కూడా సుపతనఘాటు దిగి, ఈరోడుకుపోయి ౧౫ దినములు ముట్టడివేసి, విషుసంవత్సర ఫాల్గుణ మాసముకు సరియైన ౧౭౬౧ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో యుద్ధంచేసి, అక్కడ వుండే ఖండేరావు తరఫు గొప్ప వుద్యోగస్తుణ్ని పట్టుకొని ఖైదుచేసి, వారి సైన్యమున్ను కనుమకింది రాజ్యం దిండిగల్లు పర్యంతమున్ను తన ఆజ్ఞలో వుంచుకుని, తాణా వేసి కిల్లేదారు మొదలైన వారిని పట్టుకుని, మీరు అందరు నాస్వాధీనములో వుండ వలసినదని వుత్తర్వుచేసి, యావత్తు సైన్యమును స్తోమంచేసుకొని శ్రీరంగపట్టణంవచ్చి షహరు గంజాం అనే ప్రదేశములో దిగెను.

౯౨. ఇంతలో శ్రీరంగపట్టణములో రాజు ప్రధానులు మొదలైన వారు బహాదరుతో ప్రశ్నోత్తరములు చేసి[2] తన సైన్యముకు వుత్తర్వుచేసినది ఏమంటే,-

---

1. అనగా ఖండేరావు బారకి వెంకటపతి అయ్యలు మాత్రమే.
2. సంధి సంప్రతింపులు సాగించి

బహాదరుతో జగడం చెయ్యడం నిమిత్తంలేదనిన్ని, ఖండేరాయణ్ని పట్టి బహాదరు స్వాధీనములో యిస్తామనిన్ని నిశ్చయచేసుకొని, యావద్రాజ్యమున్ను సైన్యమున్ను మీ స్వాధీనముచేస్తాము, ఏ లక్షల వరహాల రాజ్యం ఖాసాఖర్చుకు ఇవ్వవలసినది, తతిమ్మా రాజ్యం మీరు విచారించుకోవలసినది అని చెప్పిరి.

౫౩. ఆ ఖండేరాయణ్ని బహాదరు స్వాధీనం చేసినందున, బహాదరున్ను రాజాగారి దర్శనంచేసెను. ఆయనకు ఇవ్వవలసిన రాజ్యం ఆయనకుఇచ్చి, శ్రీరంగ పట్టణపుకోట యజమానత్వం మగ్దుంసాహెబుకు నిశ్చయచేసి, తాను ఖండేరావును పట్టి బెంగుళూరికి పంపించి పంజరములో ఖైదుచేయించి వుంచెను. ఆయన తాలూకు ముతసద్దీలు వగైరాలవల్ల పైకం వసూలుచేసుకొని బహాదరు శ్రీరంగ పట్టణంనుంచి ప్రయాణమై బెంగుళూరు ప్రవేశించెను.

౫౪. ఆ సమయములో బసాలుతు జంగు బహాదరుగారు హొసకోటలో మరాటీల తాణావుండగా దాన్ని ముట్టడివేసినందున, బహాదరుగారు అందును గురించి ప్రశ్నోత్తరములు జరిగించి మూడు లక్షల రూపాయలు వాండ్లకు ఇచ్చి మరాటీల స్వాధీనములోవున్న సిరాసుబా తన స్వాధీనంచేసుకొని, అక్కడికి పోయి తాణా యేర్పరిచినందున, బసాలతుజంగుగారు తన రాజ్యమైన ఆదవనికిపోయిరి. బహాదరు తిరిగి పెద్దబళ్లాపురంలో అబ్బాసు కులీఖాను డనే జాగీరుదారుడు వుండగా, వాడికిన్ని బహాదరుకున్ను పూర్వానుంచి విరోధం వున్నందున, అబ్బాస్ కులీఖానుడు తాణా విడిచిపెట్టి చెన్నపట్టానికి పారిపోయెను, గనుక పెద్ద బళ్లాపురం తాణా వేసెను.

౫౫. చిన్నబళ్లాపురపు జమీందారు ౧౭ వేల కాల్బలంతోటి తన గ్రామం బందోబస్తు చేసుకొని వుండెను. అతనిమీదికి బహాదరుపోయి కోట ముట్టడి వేసి బలాఢ్యుడయిన జమీందారు పాళెగిరుతోటి ప్రబలమైన యుద్ధం చేసెను. బహాదరుగారున్ను విశేష మెహన్మతుచేసెను. వారి సైనికులు బహుమంది యుద్ధములో హతమైరి; గనుక మురారిరాయని వారిని చిన్నబళ్లాపురం పాళెగాడు సహాయార్థమై పిలిపించెను. గనుక వారు తమ దేశం సరిహద్దులో దిగి కొంత సైన్యాన్నిమాత్రం బహాదరుమీదికి సరికట్టి[1] యుద్ధానికి పంపించెను. బహాదరుగారు కోట మోర్చ నిమిత్తం కొందరిని వుంచి, మురారిరాయని వారి సైన్యంతో చిత్రభాను సంవత్సరమున సరియైన ౧౭౬౨ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో యుద్ధము చేసి వారి సైన్యాన్ని హతంజేసి, దొరికిన కొందరు మాతుబరు సర్దార్లను బెంగుళూరు కోటలో ఖైదున వుంచెను.

---

1. ఫమానకట్టి

౫౬. పాళెగారుయైన[1] చిన్నబళ్లాపురం జమీందారు దీనత్వాన్నిపొంది, మూడు లక్షల వరహాలు ఇచ్చేటట్లు సంధిచేసి పరిష్కరించుకొని, సైకం ముట్ట చేస్తానని చెప్పినందున, బహదరుగారు సైన్యంతోకూడా ప్రయాణమై దేవనహల్లికి వచ్చి దిగిరి. తర్వాత ఆ పాళెగారు చిన్నబళ్లాపురం కాణా ఖాలీచేసి, తన సైన్యంతో కూడా నందగడకు రాత్రికి రాత్రే నారాయణస్వామి అనే వాండ్లు వూడే గడిమీదికి[2] పోయి ప్రవేశించిరి. ఈ వర్తమానం బహదరుగారు విని ప్రయాణమై చిన్నబళ్లాపురం కాణావేసి, అక్కడినుంచి మురారిరాయడి రాజ్యం మీదికి సైన్యాన్ని పంపించి, వాండ్లు సరిహద్దుమీద వున్న స్తోమాన్ని శిక్షచేసి కోడకొండ, మడకశిరా, పెనుగొండ మొదలైన కాణాలు స్వాధీనపర్చుకుని తమ కాణా వుంచినందున, మురారిరావు ఇతని ప్రతాపానికి తాళలేక గుత్తికిపోయి ప్రవేశించెను.

౫౭. బహదరుగారు మీరు అలి రజాఖానుడికి సిరా సుబానున్ను, మురారీ రాయడి రాజ్యమునున్ను, గుర్రంకొండ సీమానున్ను, మరాటీలు మొదలైనవారు కాణావేసుకొనివున్న రాజ్యమునున్ను, నాలుగు వేల గుర్రాలున్ను, ఆరు వేల కాలున్ను చిత్రకాను కదిరిలకు సరియైన ౧౭౬౨ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో ఇతని స్వాధీనముచేసి, తతిమ్మా రాజ్యములు అనగా నందగడ గుత్తి మొదలైనవి తీసుకునేటందుకు వుత్తర్వుచేసిరి.

౫౮. బహదరుగారు ౧౨ వేల గుర్రపుదళం, ౧౫ వేల బారు, ఫిరంగుల సమేతు, చిత్రదుర్గం, రాయదుర్గం, హరదనహల్లి మొదలైన రాజ్యములమీదికి పోయి దిగిన తర్వాత, సదరు ముగ్గురు జమీందార్లున్ను బహదరుగారి సైన్యం విస్తారంగా వున్నదని తలచి, పేషుకషు నిష్కర్షచేసుకొని లక్ష వరహాలు ఇచ్చి, మీరు ఎక్కడికి వెళ్ళితే అక్కడికి మాస్తోమం సమేతు మీతోకూడా వుంటున్నామని కరారుచేసిన తర్వాత, సదరు జమీందార్లు వచ్చి దర్శనంచేసుకొని పేషుకషు రూకలు చెల్లించి స్తోమం సమేతు వెంబడిని వుండిరి.

౫౯. పూర్వమందు బదనూరు సమస్థానములో చేరిన నగరు అనే పట్టపు రాజు చనిపోయినందున, ఆడవాండ్లు ఒక చిన్నవాణ్ని తెచ్చి సింహాసనం మీద కూర్చుండబెట్టి ఆ సమస్థానములో వున్న ముతస్దీలు పనులు జరిగిస్తూ వుండిరి. అతని తాలూకు సైన్యమున్న అక్కడక్కడ కొంచం కొంచం వున్నదే కాని,

---

1. పాళెగాడైన 2. కోట

౬౦. విశేషించి వుండలేదు. ఈ వర్తమానం బహాదరు విని సదరు ముగ్గురు పాలెగాండ్లను వాండ్ల విరోధులతోటి కలిసిరి; గనుక నగరంమీదికి యుద్ధ సన్నద్ధుడై అరణ్యములోకి సైన్యముతోకూడా పోయి చతురు దిక్కులనుంచి గడబడచేసి ఆ పట్టములోకి ప్రవేశించినందున, రాణిగారు తన నగరులో వున్న వస్త్రములనున్ను గొప్ప సామానులనున్ను తగలపెట్టించి పట్టందిడ్డి దోవగుండా కొంత సైన్యాన్ని తీసుకొని కనుమదిగి సదరు నగరానికి ఐదుఆమడ దూరం గల అడవిలో కఠినమైన స్థళమైన బళ్లాలరాజమర్దనే గడి వుండగా అక్కడ ప్రవేశించెను. ఇది జరిగినది చిత్రభాను సంవత్సరమున సరియైన ౧౭౬౨ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములోను.

౬౧. మూడుకోసుల విస్తీర్ణమున్ను హవేలీలున్ను కలిగిన నగరమనే గొప్ప పట్టములో వీరు ప్రవేశించగానే, అక్కడ క్షేమంగా వుండి విశేషించి జనులు అకస్మాత్తుగా తమకు ఈ ప్రకారం ఆపద వచ్చినందుకు, తమయొక్క యావత్తు సామానులు విడిచిపెట్టి కనుమ దిగిపోయిరి. తర్వాత యావత్తు సైన్యమును అక్కడ వున్న జనులను దోచుకొని లభ్యమయిన రూకలు తీసుకుని రాజాగారి నగరు తగులబెట్టిరి. ఇది బహాదరుగారు చూచి అక్కడ నిలుచుని చాలామందిని స్తోమంచేసి నీళ్లుపోయించి చల్లార్పించెను. కొన్ని సామానులు కాలి నష్టమైపోయినవి. కొన్ని సామానులు నిలిచినవి. వెండి బంగారు పాత్ర సామానులు మొదలయినవిన్ని, యింకా పట్టములో వుండే ముతసద్దీల ఇండ్లలోని సామానుల సమేతు సరాబుల దగ్గిర దాఖలుచేసి పహారాలోవుంచి బందోబస్తుచేసిరి.

౬౨. అక్కడినుంచి కనుమదిగి కొడియాల, బసవరాజుదుర్గం, నగరం రాజ్యం, బాలాఘాటు, తలఘాటు మొదలయిన రాజ్యములు బందోబస్తు చేసి, కోటలో తాణా నిశ్చయించే నిమిత్తం ౨౦ వేల పాదాలను కొల్వు వుంచి తాణా నిశ్చయించి రాణీగారిని తెచ్చే నిమిత్తం సైన్యాన్ని పంపించి కాలుయిచ్చి కొండమీదనుంచి దించి నగరానికి తీసుకొని వచ్చిరి.

౬౩. పూర్వం గయబురాజా అనే ఆయన నగరంలో వుంటూ వుండెను. నగరంలో తాణా వుంచక మునుపు బహాదరుగారి సైన్యములో వచ్చి వుండెను, నగరంలో తాణా వుంచిన వెనక సదరు గయబురాజునున్ను, రాణినిన్ని, ఆ చిన్న వాడినిన్ని ముగ్గురిని ఖైదుచేసి బద్దిగిరి కొండమీద వుంచిరి. వారి తరఫు సవార్లు, ఫతాన్లు, సేనాధిపతులు, ముతసద్దీలు గొప్పవాండ్లు ఎవరెవరు వుండిరో వాండ్లందరికిన్ని నగలు మొదలయిన బహుమతులు చేసి గొప్ప జీతములు ఏర్పరిచి విశేష మర్యాదతో వుంచి నగరం రాజ్యం దివాన్ గిరి సుబేదారు వెంకటప్పకున్ను

శ్రీరంగపట్టపు రాజ్యం దివాన్ గిరి సుబేదారు దిండిగల్లు వెంకటరావుకున్ను నిష్కర్ష చేసి వుంచిరి.

౬౮. బంగారు వెండి శానా జమ అయినందున స్వభానునామ సంవత్సర ముకు సరిఅయిన 1763 ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో హైదరు వరహాలున్ను, రూకలున్ను, రూపాయలున్ను నగరములో వెట్టువేయించి[1] యేర్పాటుచేసిరి. కొడియాలు, హొన్నావరంలో ఓడలు, పడవలు చెయ్యడముకు ఆజ్ఞయిచ్చి తయ్యారు అయిన వెనుక క్రయానకు తీసుకొని వర్తకపు పనికిన్ని యుద్ధము పనికిన్ని నిశ్చయించిరి.

౬౯. నగరం తీసుకొన్న నాలుగు నెలలకు తర్వాత వర్షాకాలం అరంభ మాయెను. బహదరుగారి శరీరం అశక్తమైనందున, రాజుగారి ముతసద్దీలు మొదలైన మాతుబరులున్ను సేనాధిపతులున్ను ఫితూరీచేసిన వర్తమానం నిజంగా తెలుసుకొని, చుట్టుపట్టునవుండే 300 మందిమీద నేరం రుజువు అయినందున, వారిని నగరం పట్టపుదోవలో తూకున వేయించెను.

౭౦. అటు తర్వాత కొంత సైన్యాన్ని హైబతుజంగు సైజుల్లాఖానుడిని వెంబడి యిచ్చి సిద్దాదేశానికి పంపించిరి. ఆ సైన్యం కరూజు దగ్గిరికి వచ్చి చేరగానే, అక్కడి రాజు తన సామానులతో కూడా వెళ్లి తన గ్రామం సరిహద్దు కాలుగడి అనే గ్రామంలో ప్రవేశించెను. సైజుల్లాఖానుడు తాణావేసి సామానులు మొదలైనవి సర్కారులో దాఖల్ చేసుకొనెను.

౭౧. బహదరు నగరం దేశం బందోబస్తు చేసి తన సైన్యంతో కూడా సానూరుమీదికి యుద్ధానికి పోయి దిగెను. సానూరు హకీంఖానుడు అతణ్ని సంధించే నిమిత్తం తన సైన్యాన్ని తీసుకొనివచ్చెను. యుద్ధమయ్యే సమయములో సానూరు నవాబు హైదరు యెదట నిలువలేక తిరిగి సానూరికి ప్రవేశించి బహదరు తోటి సంధి చేసుకొనేందుకు ప్రయత్నంచేసి, మూడు లక్షల రూపాయలు బహదరుగారికి యిచ్చేలాగు నిష్కర్ష చేసుకుని ఆ పైకం బహదరుగారికి ముట్ట చేసెను. అక్కడినుంచి సైన్యము హైబతుజంగుతో కూడా కృష్ణానది పర్యంతం మరాటీల రాజ్యం దోచుకుంటూ, ధారువాడ కోటలో మరాటీల తాణా వుండగా అదిన్ని నౌలుగొంము, నర్‌గొందు, బంకాపురం, సిరహట్టి మొదలైన అన్ని తాలుకాలలోనున్ను తాణా వుంచి బందోబస్తు చేసెను.

---

1. ముద్రవేయించి

౬౮. ఈ వర్తమానం పేషువే మాధవరావు విని, ౬౦ వేల గుర్రాలున్ను ఫిరంగులు మొదలైన వాటితో కూడా కృష్ణానదిదాటి దక్షిణపుతట్టు యుద్ధానికి రావడముకు ప్రయత్నం చేసెను. ఈ వర్తమానం బహాదరు విని సౌనూరుకు ఆవలి దిక్కు మీరు అలీ రజాఖానుడి సైన్యమున్ను తన సైన్యమున్ను ౨౦ వేల సర్దార్లు ౨౦ వేల బారు 30 వేల కాల్బలం ఫిరంగులతో కూడా మరాటీ వారికి యెదురుపడి కెల్లెహల్లి దగ్గర వచ్చి దిగి వుండగా,

౬౯. పేషువా వాండ్లు అనగా మరాటీలు, గుర్రపుదళంతో కూడా ధారువాడా ప్రవేశించి అక్కడ కోటకు ముట్టడివేసి మూడు నెలలు గడిచిన తర్వాత సంధి చేసి ఆ కోట తీసుకొనిరి. ఉభయుల సైనికులున్ను ప్రతి దినమున్ను యుద్ధం చేస్తూ వుండిరి. ఇట్లా వుండగా ఒక దినం మరాటీలు సమగ్ర సైన్యంతో వచ్చి యుద్ధసన్నద్ధులై బహాదరు యెదట నిలచిరి. ఆ దినం సాయంత్రం వరకున్ను ఉభయ సైనికులకు బలమైన యుద్ధం జరిగినందున విస్తారం జనులు, గుర్రములు మొదలైన అనేక వేల ప్రాణములు హతమాయెను. సాయంత్రం కాగానే యుద్ధం నిలుపుదల చేసిరి.

౭౦. తర్వాత బహాదరుగారు యుక్తిచేసినది యేమంటే,— మరాటీల సైన్యం విస్తారంగా వున్నది; గనుక తాను బైలులో వుండడం యుక్తం కాదని చట్లల్లో వుండే, ఆనేవట్టి అనే గ్రామములోకి పోయి దిగెను. ఇంతలో వర్షాకాలం ఆరంభమయినందున, మరాటీలు గుడిసెలువేసుకొని వుండినప్పటికిన్ని, ప్రతి దినమున్ను యుద్ధం జరుగుతూనే వుండెను.

౭౧. వర్షాకాలం గడచిన తర్వాత మరాటీల సైన్యం సమేతు బహాదరు గారి లష్కరుకు సమీపములో వచ్చి దిగిరి; గనుక ఆనెవట్టి అనే గ్రామం దగ్గిర ఉభయులతట్టు సైన్యమున్ను యుద్ధసన్నద్ధులై నిలిచిరి. మరాటీలు ధైర్యంచేసి సైన్యంమీద గుర్రాలువిడిచిరి. ఆ సమయములో ఆరు వేల బారు ౨ వేల సవార్లపర్యంతం ఛిన్నాభిన్నమైరి. దివాన్ వెంకట్రావు మొదలైన గొప్ప సర్దార్లు ౧౦-౨౦ మంది యుద్ధమందు గతించిపోయిరి. మరి కొందరు మరాటీల హస్తగతులైరి. తారణ సంవత్సర మార్గశిర మాసమునకు సరిఅయిన ౧౭౬౮ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో బహాదరుగారు యోచనచేసి నగరానికి సైన్యం సమేతు వచ్చి దిగిరి. ఈమధ్య పేషవా మాధవరావుగారి పినతండ్రి రఘునాథరావు ౨౦ వేల సవార్లతో తన దేశమునుంచి బయలుదేరి యిక్కడికి వచ్చి ప్రవేశించిరి.

౭౨. అందుమీద బహాదరు సంధి నిమిత్తమై ఒక గొప్ప మనిషిని వాండ్లతావుకు పంపించి అతనిద్వారా 3౨ లక్షల రూపాయలు పేషుకషు నిర్ధారణ

చేసెను. సదరు పైకం వారికి ముట్టచేసిన తర్వాత వాండ్లు సైన్యంతో కూడా తమ రాజ్యమునకు వెళ్లిపోయిరి.

23. బహాదరు పాళెగాండ్లు కందరికి తము తము ఇండ్లకు పోవడముకు సెలవిచ్చి తాను నగరం ప్రవేశించెను. మీరు అలీ రాజా ఖానుణ్ని అతని తాలూకాకు పంపించెను. అతను వెళ్లి నందగడమీద వున్న రాజుకు నమ్మికే యిచ్చి కిదికి దించి అతణ్ని తీసుకొనిపోయి బెంగుళూరుపేటలో ఖైదుచేసెను. కొన్ని దినములు ఆయనను అక్కడ వుంచి, తర్వాత కోయముత్తూరికి పంపించి, అక్కడ స్వభాను సంవత్సరముకు సరిఅయిన 1763 ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో ఖైదు చేసి వుంచెను.

24. తర్వాత నగరం తాలూకాలో బహాదరుగారు వర్షాకాలం నాలుగు నెలలు గుడిసెలు వేసుకొని వుండిరి. ఆ సమయంలో చందాసాహెబుయొక్క కొమారుడైన నవాబు రాజా అలీఖానుడు పులిచేరినుంచి ఫరారిఅయి బందరులో వాడమీదయెక్కి బహదరు తావుకు వచ్చి చేరెను. అతనికి మిక్కిలి ధైర్యం చెప్పి లక్ష రూపాయల జాగీరు ఇచ్చి వుంచుకొన్న తర్వాత,

25. సమగ్ర సైన్యమును బందోబస్తుచేసి బారు మొదలైన వాటిని వుండ చూచుకొని అందులో మొదటితరం రెండోతరం ఏర్పాటుచేసి అందరికి బనాతు కుడతాలున్ను నీలిపాగాలున్ను ఇప్పించి ఆలష్కరులో వున్న ఆ రెండు వేల రాజపూతులకు జజాయీలు అనే చిన్న ఫిరంగులున్ను సుతర్నాలు అనే ఫిరంగు లున్ను ఇప్పించెను. పూర్వం తన యిలాకాలో ఎక్కడనంటే అక్కడ తాషామార్చా అనే ఒక విధమైన వాయిద్యం అరబస్తానుల సంమంధముండెను. అది నిలుపుదల చేసి తంబూర్ అనే మరి ఒక విధమైన వాయిద్యం నిష్కర్షచేసి, ఇంగ్లీషువారి కాయిదాప్రకారం బారు తయ్యారుచేసి, సవార్లను సిద్ధంచేసి, పాళెగార్లు మొదలైన వారు ఇవ్వవలసిన పేషుకషు వసూలుచేసే నిమిత్తం కొంత సైన్యాన్ని హైబతు జంగుతో కూడా బైటిరాజ్యానికి పంపించెను. మరిన్ని లాలామియ్యా అల్లుడికిన్ని కొంత సైన్యం ఇచ్చి బసవాపట్టం తైనాతికి పంపించెను.

26. తాను 10 వేల బారు, కర్ణాటకపు ప్యాదాలు 10 వేలు, సవార్లు 3 వేలు ఈ సైన్యాన్ని తీసుకొని కనుమకిందవుండే కొడియాలు దేశంచేరి, అక్కడ నుంచి మల్లెవారు దేశానికిపోయి, మేలేశ్వరం దోవను మణామూరికిచేరి అక్కడ ఆలీరాజుగారి దర్శనంచేసుకొని, ఆయన తాల్లూకాలోవున్న మాపిళ్లెజనాన్ని విశే షించి తీసుకొని సముద్రమొడ్డునవే త్యాళలుకోట, అగడి, కడతనాడు మొదలైన సమస్థానములోకి వచ్చి అక్కడ వుండే

22. నాయిమార్ రాజాగారి 30-40 వేల సైన్యంతో యుద్ధము చేసెను. అయితే ఆ జనం ఈ మొగలాయివారి సైన్యాన్ని ఎన్నడుచూచి వుండ లేదు; గనుక వీండ్లయొక్క భయంకరమైన రూపం చూచి, వాండ్లు వీరి ఎదుట నిలువలేక చెట్లలో గుట్టలలోకి పారిపోయి, ఆ చెట్లు గుట్టలు ఆసరానడాగి వుండిరి. వారిలో కొందరు యుద్ధములో చచ్చిరి; వీరుపైన వ్రాయబడ్డ గ్రామములు తీసుకుని అక్కడకక్కడ కోటలు గట్టించి తన రాణావుంచి, కల్లికోట దగ్గిరికి వ్యయ సంవత్సర చైత్రశుద్ధ పాడ్యమికి సరియైన 1744 ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో పోయి దిగిరి.

23. కల్లికోట రాజు మాన విక్రమ అనే ఆయన బహాదరుగారితో ప్రశ్నోత్తరములు జరిగించి సంధి చేసుకొనిరి. మీ కార్యంనెరవేరి నట్లులయితే దర్శనం నిమిత్తం వస్తూ వున్నానని చెప్పి పంపించి, వారిగుండా కౌలు కరారు తెప్పించుకుని రెండు వేల నాయిమార్ జనంతోకూడా రాజాగారు వచ్చి దర్శనం చేసుకునిరి. రాజాగారికి ముత్యాలహారం కడియాలున్నూ వారి ముతసద్దీల కందరికి కడియాలు పోగులు మొదలైనవి ఇచ్చి రాజుకు చాలా ధైర్యం చెప్పి, కల్లికోటకు ప్రవేశిస్తూనే మీసమస్థానం మీయందు వుంచుతాననిన్ని, సర్కారు సైన్యముకు తగిలిన ఖర్చు ఫయిస్సులా చేయవలసినదని చెప్పినందున, నాలుగు లక్షల చాణారి కాసులు పేషుకషు ఇస్తాను అనిన్ని, ప్రస్తుతం ఒకలక్ష చాణారికాసులు సర్కారుకు ముట్టచేస్తాను అనిన్ని, తమయొక్క సేవకావృత్తిలో హాజరు వుంటానని అన్నందున,

24. రాజాగారిని వెంబడి తీసుకుని కల్లికోటకు ప్రవేశించెను. వారిని ఒక పెద్ద దేవస్థానములో దించి, తాను ఒక చిన్న చార్‌దీవార్ అనగా నాలుగు తట్లా గోడబెట్టిన స్థలం వుండగా అక్కడ దిగెను. 15 దినములు గడచిన తర్వాత రూకలను గురించి ఏమి చెప్పుతావని అడిగితే, నా దగ్గిర వున్న అందరు ముతసద్దీలను కూర్చుకొని రూకలకుమార్గం చేస్తానని చెప్పెను. రూకలు అనుకూలం కాలేదు; గనుక అందుమీద రాజాగారిని పహారులో వుంచి ముతసద్దీలను రూకల నిమిత్తం గట్టి తగాదా చేసి నందున,

25. ఈ వర్తమానం రాజాగారు విని తనకు మానం నిలువదని తెలుసుకొని తాను దిగి వుండే ఇంటి వాకిలి మూసివేసి అగ్నిహోత్రం అంటించినందున తగులుకుని చచ్చెను. ఈ వర్తమానం బహాదరు విని అనేక జనాన్ని పంపించి ఆయనను ఏలాగైనా చావకుండా బందోబస్తు చేయవలసినదని అనేక విధముల ప్రయత్నం చేసినప్పటికిన్ని అతని ప్రయత్నం నెరవేరకపోయెను. అటు తర్వాత ఆయన వెంబడి వున్న ముతసద్దీలను పహారాలోవేసి వారి తట్టునుంచి కొన్ని రూకలు వసూలుచేసే నిమిత్తం గట్టిగా తగాదా చేసినందున వారు పైకం ఇచ్చిరి. తాను

దిగిన నాలుగు తట్టాచుట్టు గోడపెట్టిన స్థలంలో కోట కట్టించి, అందుమీద బురుజులు కట్టించి, ఆ బురుజులమీద ఫిరంగులు ఎక్కించి, నెల దినములు అక్కడనే వుండి ప్రతిస్థలములో తాణా నిష్కర్షచేసి కల్లికోటకు ఒక సరదారుణ్ని పౌజుదారి నిమిత్తం ఏర్పాటుచేసి, రాజ్యం విచారణ నిమిత్తం మురహరి పాశె గౌడప్పను నిర్ణయించి బందోబస్తు చేసెను.

౮౧. ఇంతలో వర్షాకాలం ఆరంభమాయెను; గనుక అక్కడినుంచి లేచి పూమణి దోవతోటి సైన్య సహితంగా వెళ్లిరి. వర్షం మిక్కుటముగా కురిసినందున, విస్తారం సైన్యం హతమాయెను. అక్కడినుంచి మజిలీలమీద పాలఘాటుకు వచ్చిచేరి, ఆమీలు యటకాచి నాయిమార్ అనే ఆయన బహాదరుగారికి కొంత సరంజాం తక్కువ అయినందున నజరు మొదలైనవి తెచ్చెను. ఆయనమీద మిక్కిలి సంతోషమై ఆయనగుండా పేషుకషు లక్ష రూపాయలు నిర్ణయించుకుని సమస్థానం ఆయనయందు వుంచెను. కొచ్చిపాళెమును గురించి ప్రశ్నోత్తరములు జరిపి, రం వేల వరహాలు సంవత్సరముకు ఇచ్చేటట్లు నిష్కర్షచేసుకొని, సాహుకార్లమీద పరిభార్లాచేసి కోయముత్తూరు ప్రవేశించెను.

౮౨. యావత్తు సైన్యమును తాలూకా ప్రతితాలూకాకు కొంచెం కొంచెం పంపించి కోయముతూరిలో గుడిసెలువేయించి వుండగా, ౭-౩ నెలలు అయిన తర్వాత యావద్రాజ్యపు నాయిమార్లున్ను వారి రాజున్ను కూడా ౨౦-౩౦ వేల జనం కలుసుకుని, హైదరు తాణానుకొట్టివేసి తమ తాణాను నిర్ణయించి రాజ్యందోచుకునేటందుకు ఆరంభించిరి. వర్షం విశేషించి కురిసినందున ఎక్కడ చూస్తే అక్కడ కాలువలు యేర్లు కలిగియుండెను. ఇందువల్ల ఒకరి సహాయం ఒకరికి కలుగడముకు వల్లపడకపోయినది.

౮౩. ఈ వర్తమానం బహాదరుగారు విని గుర్రాలకు కళ్లెములు మొదలైన సామానులు వెయ్యకుండానే యకాయకీన గుర్రపుదళములను బారును ఈ సైనికులకు ఎనిమిది దినములకు చాలేటంత భోజనపదార్థములును తీసుకుని మజిలీల మీదుగా ప్రయాణమై ఏస్థళమందు నాయిమార్లు దోచుకుంటున్నారో ఆ స్థలానికి ప్రవేశించి అక్కడ వున్న వేలపర్యంతం నాయిమారువాండ్లనుకొట్టి దొరికిన కొందరిని తూకున తీయించి, ౧౦-౧౫ వేలమందిని కూడా తీసుకుని వచ్చి శ్రీరంగపట్టణపు దేశములోని ప్రతి తాలూకాలోనున్ను ఖైదుచేసిరి. మొదట యుద్ధము యొక్క భయంచేత కొందరు పారిపోయిరి. మరికొందరు దీనులై ఎదుట నిలిచిరి.

౮౪. ఈప్రకారం యావత్తు రాజ్యం బందోబస్తుచేసి, ప్రతిస్థళములోనున్ను అల్లరి జరుగకుండా విస్తారం జనులను తాణావుంచి, పాలఘాటుచేరికి కోటకట్టించి

అక్కడినుంచి కోయముత్తూరికి సవారితో ప్రవేశించి యుద్ధములో మెహన్మతుచేసిన వారికి కడియాలు తోడాలు యినాములున్ను యిజాఫా జీతములున్ను నిష్కర్షచేసి, అనేకమంది జనులకు ఆ ప్రకారం ఇప్పించెను. మహమ్మదల్లీఖానుడియొక్క పెద్ద అన్న మహఫూజు ఖా అనే ఆయన నిజామల్లీ ఖా బహాదరుగారి తట్టునుంచి హైదరుగారికి మాహి మరాతబ్ అనే బిరుదులున్ను పరవానా అనే వుత్తరవున్ను తెచ్చి ఇచ్చెను. బహాదరుగారు మిక్కిలి సంతోషించి మహఫూజుఖానుణ్ని తన దగ్గిర వుంచుకొని లక్ష రూపాయలు జాగీరు ఇచ్చెను.

౮౫. నగరం దేశంనుంచి సైన్యం తెప్పించే నిమిత్తం రంగారావుతో కలిసి ౧౦ లక్షల రూపాయలు ఇచ్చి సైన్యం కూర్చే నిమిత్తం నాగపూరు జగదేవు గడ అనే దేశాలకు పంపించిరి.

౮౬. ఆయనగారు భోసలా దివాన్ జీవాజీ కేశవరాజు బహాదరుగారియొక్క మాతుబర్ సద్దారుడికి, నాలుగువేల గుర్రపుసవార్లు కావలసినదని వ్రాసిన వుత్తరం మసవిదా ఆయనకు ఇచ్చినందున, అదేప్రకారం ఫౌంజును కోయమత్తూరికి వ్యయ నామ సంవత్సరం భాద్రపదమాసముకు సరియైన ౧౭౬౬ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో ప్రవేశించిరి. వారియొక్క దర్శనం బహాదరుగారు చేసుకొని, వారియొక్క అందరు దొరలకు ఏనుగలున్ను ఆభరణములున్ను బహుమతిచేసి, వారి సంఖ్యను గుణించుకొని వారికి గొప్ప జీతాలు నిర్ణయించి, కొంత సైన్యాన్ని కల్లికోట దేశముకు తైనాతీచేసి, తతిమ్మా సైన్యమున్ను తన సైన్యమున్ను గోహట్టీఘాటు నుంచి శ్రీరంగపట్టానికి విజయ సంవత్సర మాఘమాసంలో ప్రవేశించెను.

౮౭. శ్రీరంగపట్టపురాజు కృష్ణరాజవడయరు ౫-౬ నెలల కిందట చని పోయినందున, అతనియొక్క కొమారుణ్ని నంజరాజుగారు తఖ్తుమీద కూర్చుండ బెట్టి, అతని దర్శనంచేసుకుని కానుకలు మొదలైనవిచ్చి సైన్యానికి ప్రవేశించెను.

౮౮. సిరాదేశంలో మీరు అలీరజాఖానుడు నాలుగువేల గుర్రాలు, ఆరువేల బారు, జవానులు మొదలైన వారితోటి దిగివుండగా పేషువే మాధవరావు గారు యకాయకీన మజిలీలమీదుగా ౭౦-౮౦ వేల సవార్లతోటి సిరాదేశానికి వచ్చి వ్యయ సంవత్సర మాఘమాసముకు సరియైన ౧౭౬౬ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో మీరు అలీరజాఖానుడితో యుద్ధం చేసినందున, కొలమీద సదరు మీరు అలీరజాఖానుడు పేషువే మాధవరావు దగ్గిర కొలువు వుండి అతని సైన్యములోనే వచ్చి దిగెను.

౯౯. ఈ వర్తమానం బహాదరుగారు విని తన దరోబస్తు సైన్యం సవార్లు మొదలైన వారిని అతణ్ని దోచుకునే నిమిత్తం వెనుకముందు తగిలే లాగున పంపించెను. తానును, ఫిరంగులు మొదలైన సామానులు తీసుకుని శ్రీరంగపట్టం కోటలో బందోబస్తుగా వుండెను. మహారాష్ట్రులు మీరు అలీ రజా ఖానుణ్ని తమ కొలువుడు గాణ్ణిగాచేసి మద్దిగిరి, చన్నరాయదుర్గం, గుర్రంకొండ మొదలైన రాజ్యములను, మురహరిరావుగారి రాజ్యమును అతని స్వాధీనంచేసిరి. ఇందులో గుర్రంకొండ రాజ్యం మాత్రం ఆ మీరు ఆలీ రజాఖానుడికి జాగీరు నిర్ణయించి శ్రీరంగపట్టం రాజ్యం సరిహద్దు కొలారు, హసుకోట, పెద్దబల్లాపురం మొదలైనవి తాణావేసిరి.

౯౦. బహాదరుగారు ఆలోచనచేసి మీరు అలీ రజాఖానుడి స్వాధీనములో ఈ దేశములు అన్ని వుండి వున్నవి గనుక, ఈ సమయములో సలహాచేయడం యుక్తమని అప్పాజీరాం వక్కీలు మారీషత్తున ౩౭ లక్షల రూపాయలు నిష్కర్ష చేసుకొనిరి. పేషువా వారి తట్టున వున్న సాహుకార్లకు వొప్పుకున్నందున కొలారుమాత్రం బహాదరుగారికి యిచ్చి సిరా, మద్దగిరి, బల్లాపుర, హసుకోట మొదలైన వానిలో తాణావుంచి తమ రాజ్యానికి వెళ్లిపోయిరి.

ప్రథమాశ్వాసము ముగిసెను

హైదరు చరిత్ర

రెండవ ఆశ్వాసము

★

౧. తర్వాత సైన్యం సమేతు నిజాంముల్కు బహాదరు శ్రీరంగపట్టం రాజ్యంలో చేరిన మద్దూరు చెన్నపట్టానికి వచ్చి ప్రవేశించిరి. ఇంతలో నంజ రాజు సర్వాధికారి మైసూరిలో వుండెను. ఆయన మొగలాయీ వాకి మరాటీల తరఫునుంచి సంధి జరిగించినట్లు బహాదరుగారు విని శ్రీరంగపట్టముంచి మైసూరికిజ పోయి రాజుతో చెప్పినది. ఏమంటే,- మీరు ఇక్కడ వుండడం యుక్తంకాదనిన్ని మీ సమస్థానం శ్రీరంగపట్టంలో చేరినది గనుక ఆ కోటలో వచ్చి మీరు వుంటే యుక్తంగా వుంటుంనదనిన్ని చెప్పినందున,

౨. ఆ రాజుగారు ప్రశ్నచేసినది ఏమంటే మీరు చెప్పిన ప్రకారం వస్తున్నాను. అయితే మా సైన్యం మొదలైనవి మాతోకూడా వుండవలసినది. మీయిష్టం చొప్పున నడప వలసినదని అన్నందున, ఖాకీపా ఫకీరున్ను, హైబతు జంగు సహోదరుడైన గాలిబు మహమ్మదు ఖానుడున్ను, తప్పా కాకితములు వట్టి కాకితములు మొదలైనవి వగగుడ్డను మూటకట్టి ఇంములో ఖురాను అనే పుస్తకం వున్నదని ప్రమాణంచేసిన తర్వాత రాజుగారు నిజమనియెంచి శ్రీరంగపట్టం ప్రవేశించిరి.

3. మూడో దినం ఆయనతోకూడా వుండే యావత్తు సైన్యమునున్ను పహరాలోవేసి వేరేవేరే వుంచి, వారియొక్క ముతసద్దీలు మొదలైన వారిమీద పహరావుంచి, రాజాగారి నగరుమీద కఠినమైన పహరాపెట్టి వారి ముతసద్దీల తరఫునుంచి పేషుకషు నిష్కర్షచేసుకొని పైకం వసూలుచేసుకునిరి. దళ్వాయిగారి యొక్క ఘురానావాండ్లు అని తెలిస్తే అటువంటి వారిని తాల్లూకుదార్లలో చేర్చి వెయ్యివరహాల చొప్పున ఖర్చుకు ఇచ్చేటట్లు నిష్కర్ష చేసి,

౪. ఆప్రకారం ఇస్తూ వచ్చిరి. అటు తర్వాత నిజామద్దౌలాగారు మద్దూరు చెన్నపట్టముకు వచ్చి ప్రవేశించిరి. వారి తరఫునుంచి వారియొక్క మంత్రి రుకున ద్దౌలా బహాదరు, ముసవరుఖా అనే కర్నూలుదొర, రాజేంద్రు మొదలైన కొందరు సరదార్లతోకూడా శ్రీరంగపట్టానికి వచ్చి ప్రవేశించినందున, బహాదరుగారు వారి

దర్శనంచేసుకుని వాడికి విస్తారం భోజనపదార్థములున్ను ఆభరణములున్ను బట్టలు మొదలైనవిచ్చెను. మరిన్ని నిజామల్లీ ఖా బహాదరుగారి దర్శనం నిమిత్తం టీపూ సుల్తానున్ను, హైబతుజంగునున్ను, రజా అల్లీ ఖానుణ్ణిన్ని, మహఫూజు ఖానుమ మొదలైన సరదార్లతోటి కూడా ఆరు లక్షల రూపాయలు నజరు యిచ్చి సైన్యం సమేతు చెన్నపట్టాణికి పంపించేలాగున సదరు నిజామద్దౌలా బహాదరుగారి మంత్రి తోటి కరారుచేసెను. టీపూసూల్తానుగారు తీసుకొనివచ్చిన ఏనుగలు, గుర్రాలు, ఆభరణములు మొదలైన నజర్లు నిజామల్లీఖా బహాదరుగారికి ముట్టచేసి వారి దర్శనం చేసుకొన్న తర్వాత, సర్వజిత్తు సంవత్సర ఆషాఢమాసములో టీపూ సూల్తానుగారికి నవాబు పతేహైదరు అల్లీఖా బహాదరు అనే పౌరుష నామధేయమున్ను, వస్త్రములు, ఆభరణములు మొదలైనవిన్ని ఇచ్చెను.

౫. నిజామల్లీఖానుడు బహాదరుగారితో చెప్పినది ఏమంటే,- ఇంగ్లీషు వారి సైన్యం కావేరిపట్టములో వచ్చి తాణావేసి శ్రీరంగపట్టంలో దిగి వున్నది; గనుక నీవు మాతోకూడా కలుసుకున్న పక్షమందు వారి సైన్యమును నాశనంచేసి నీకు ఆరికాటు సుబా యిస్తున్నానని చెప్పినంపున బహాదరుగారు సదరు వాగ్దత్తముకు సమ్మతించెను.

౬. టీపూ సుల్తానుగారు శ్రీరంగపట్టానికి తిరిగి ప్రవేశించిన తర్వాత, బహాదరుగారు తన యావత్తు సైన్యమును నిజామద్దౌలాతోకూడా ప్రయాణంచేసి, శ్రీరంగపట్టంనుంచి బెంగుళూరికివచ్చి, అక్కడినుంచి కావేరిపట్టానికి ప్రవేశించిరి. కావేరిపట్టములో ఇంగ్లీషువారి తాణావుండగా నాలుగు అయిదు దినముల పర్యంతం ఫిరంగులుకట్టి అనేక విధముల తొందరచేసి, కోటలో వుండే జనుల తావునవున్న గుర్రాలు తుపాకులు మొదలైన సామానులు యావత్తుదోచుకుని ఇంగ్లీషువారి జనులను వెళ్లకొట్టి కోటలో తమ తాణా కాయంచేసిరి.

౭. ఇంగ్లీషువారియొక్క సరదారుమ తన సైన్యంతోకూడా కావేరిపట్టానికి నాలుగు కోసులదూరములో దిగి వుండెను; గనుక ఆ ఇంగ్లీషు వారి సైన్యమును బహాదరుగారి సవార్లు నాలుగు దిక్కులనుంచి కొట్టడముకు ఆరంభించిన తర్వాత ఇంగ్లీషువారు ఆలోచించినది ఏమంటే,-బహాదరు మొదలైన వారి సైన్యం విస్తారంగా వున్నదని తిరుణామలిదోవను ప్రయాణమై వెళ్లిరి. బహాదరుగారు తన సైన్యంతోకూడా నిజామల్లీఖానుడి మంత్రి రుకునద్దౌలాగారిన్ని, ఎం వేల గుర్రాలనున్ను వెంబడి తీసుకుని ఇంగ్లీషువారిని వెంబడించి తగిలినందున, వారి ఫౌంజు చంగమావన దిక్కుకుచేరిన రెండో రోజుననే కఠిన యుద్ధమాయెను; గనుక

బహాదరు తరఫు జనం విస్తారం యుద్ధములో నశించిరి. అంతట ఇంగ్లీషువారి సైన్యం మజిలీలమీదుగా తిరుణామలి దేశంకు ఆవల వెళ్లిరి.

౯ బహాదరుగారు సదరు తిరుణామలిదేశం ఆవలి దిక్కుకుపోయి మోర్చాపెట్టి ఎనిమిది ఘనముల పర్యంతం కోటలోవున్న జనులతో యుద్ధంచేస్తూ వుండగా ఇంగ్లీషువారి సైన్యం కోటలోవున్న వారికి సహాయంగా వచ్చినందున బహాదరుగారు తన మోర్చా తీసివేసి వెనుకకు మూడు కోసులమీద వచ్చినగెను. తర్వాత పోళాచిం చడేపా దగ్గిర ఇంగ్లీషువారి ఫౌంజు దిగినందున, బహాదరుగారి యొక్క, నిజామల్లీ ఖానుడియొక్క సైన్యములు అక్కడికి కోసెడుదూరంలో వారిని సంధించే నిమిత్తం వచ్చి దిగెను.

౯. అక్కడిను చి టీపూ సుల్తాను వెంబడి వదివేల సవార్లను సైనాతీ చేసి, ఆరికాటు మొదలుకొని మద్రాసు చన్నపట్టం పర్యంతం వుండే రాజ్యం దోచుకునే నిమిత్తం పంపించెను. నాలుగు ఐదురోజుల తర్వాత ఇంగ్లీషువారి సైన్యంతో బలమైన యుద్ధమైనందున ఉభయపక్షములలో విస్తారం జనులు హతులయిరి కడాపట ఇంగ్లీషువారి ఎదట నిలువలేక ఉభయుల సైన్యమున్ను తిరిగి శ్రీరంగపట్టం ఘాటుతో కోయముత్తూరికి వచ్చి దిగిరి. యుద్ధమైన రోజున నిజామల్లీఖానుడి దగ్గిర వున్న యావత్తు ఫిరంగులు ఇంగ్లీషువారి చేతికి చిక్కెను. బహాదరుగారు అక్కడినుంచి మూడుకోసులదూరం వెళ్లి తిరుణామలి మీదుగా కోయముత్తూరికి వచ్చి నెల దినముల పర్యంతం అక్కడనే నిలిచిరి.

౧౦. నిజామల్లీఖానుడి దర్శనం పూర్వమందు బహాదరుగారికి అయివుండ లేదు; గనుక బహాదరుగారు నిజామల్లీఖానుడి విడిదికిపోయి దర్శనంచేసెను నిజామల్లీఖానుడు ఏనుగ, గుర్రములు, ఆభరణములు మొదలైనవి ఇప్పించెను ఆ-వ దినం నిజామల్లీఖానున్ని బహాదరుగారు తన డేరాకు పిలుచుకొని వచ్చి ఆతి కృపాయలతో అరుగువేసి అందుమీద ఆయనను కూర్చుండబెట్టి ఏనుగ, గుర్రాలు, ఆభరణములు మొదలైనవి నజరు ఇచ్చి ఇంటికి పంపించెను.

౧౧. అక్కడినుంచి అమ్ముండుగడ దోవను లష్కరు సాగిపోయ్యేటట్లు నిష్కర్ష చేసి, నిజామల్లీఖానుగారినిన్ని, కొంత భైరుజనాన్ని వెనకదిక్కు కావేరీ పట్టం దగ్గిర వుండవలసినదని నిష్కర్షచేసెను.

౧౨. దివానుగారు సైన్యాన్నికూడా తీసుకొని వానంబాడి పర్యంతం వెళ్ళి, అక్కడ ఇంగ్లీషువారి సైన్యం వక పటాలం వుండగా వారిని పట్టి భైదుచేసి,

వారి ఆయుధములు మొదలైనవి తీసుకున్న తర్వాత, ఖైదులో వుంచిన జనాన్ని విడిచిపెట్టెను. అమ్మూరుగడలో ఇంగ్లీషువారి థాణా బలంగావుండెను, గనుక ఆ థాణా తీసుకొనే నిమిత్తం అక్కడికి వెళ్ళి ౨-౪ దిక్కుల మొర్చాలుపెట్టిరి.

౧౩. టీపూ సుల్తానుగారు మద్రాసు చెన్నపట్టం పర్యంతంపోయి అక్కడి రాజ్యం యావత్తుదోచుకుని, దొరకిన సామానులను తీసుకుని మిక్కిలి శ్రమతో సైన్యానికి వచ్చి ప్రవేశించెను. తర్వాత ఆమూరిగడ కిల్లాలో వుండే సైన్యంతో యుద్ధంచేస్తూ వుండగా, ఇంగ్లీషువారి సైన్యం చన్నపట్టానికి పోయి అక్కడ మరికొంత సైన్యమును స్తోమంచేసుకొని, అమ్మూరుగడ రాజ్యముకు వచ్చిచేరిరి. ఈ వర్తమానం బహాదరుగారికి తెలియగానే మోర్చాలు తీసుకుని వానంబాడికి ప్రవేశించిరి. ఇంగ్లీషువారి సైన్యం అమ్మూరుగడకు వచ్చి అక్కడి నుంచి వానంబాడికిన్ని వచ్చిరి. ఆ రోజున వుభయుల సైన్యములు యుద్ధం చేసి నందున ఇరుపక్షములలోనున్ను కొంతమంది సైనికులు హతులయిరి.

౧౪. బహాదరు కావేరిపట్టానికి ప్రవేశించి, అక్కడ బహారు మొదలైన జనులను బాలాఘాటు కనుమమీదికి పంపించి నిజామల్లీఖానుడికిన్ని ఇంగ్లీషువారికిన్ని అంతరంగం సఖ్యత్వం వున్నట్లు వర్తమానం తెలిసినందున, ఇంగ్లీషువారు యుద్ధానికి వస్తే యుద్ధంచేస్తున్నాననిన్ని, సలహాకు వస్తే సలహాచేస్తున్నాననిన్ని, నిజామల్లీఖానుగారు వారి రాజ్యానికి ప్రయాణం చేయవలసినదనిన్ని హైబతు జంగుద్వారా నిజామల్లీఖానుడికి ప్రశ్నోత్తరములు జరిగించినందున, వారు, ఈ సంగతులు విన్న తక్షణం కడపదేశం మీదుగా ప్రయాణమై వారి దేశానికిపోయిరి.

౧౫. ఇంగ్లీషువారి సైన్యం కావేరిపట్నం దగ్గిరికి వచ్చి దిగెను. బహాదరు గారు యుద్ధంచేసేటందుకు నిశ్చయించి, అక్కడనే డేరాలు మొదలైనవి వేయించి సన్నద్ధులైయుండగా, ఇంగ్లీషువారి సేనాధిపతి కర్నలు వుడ్ను అనే ఆయన కొంత సైన్యంతోకూడా భోజనపదార్థములు తీసుకుని శ్రీరంగార్ పేటఘాటు దోవను వస్తూవున్నట్లు సమాచారం విని, సర్వజిత్తు సంవత్సర మార్గశిరమాసములో చౌడి సవార్లతో ప్రయాణమై ఇంగ్లీషువారి సైన్యంమీదపడి యుద్ధంచేసెను. ఇతని సామర్థ్యం ఏమిన్ని విశేషించి ప్రకటన కానందున, తగ్గేరికోట మీదినుంచి ధర్మపురికి వచ్చి ప్రవేశించెను.

౧౬. కావేరీ పట్నంలో వున్న ఇంగ్లీషువారి సైన్యం శ్రీరంగార్ పేట ఘాటున సహాయంగా వచ్చినందున, ఆ సైన్యంతోకలిసి తిరిగి శ్రీరంగార్ పేట ఘాటు మీదుగా దిగిపోయెను. తర్వాత బహాదరుగారు ధర్మపురి థాణాలో

ఘనులైన ఁబ్ నూర్ల కంబళికుడతాల వారిని వుంచి, అక్కడినుంచి హుడిదుర్గ ఘాటు మీదుగా బెంగుళూరుకి వచ్చి ప్రవేశించెను. ఇంతలో బొంబాయివారు సైన్యంతో వచ్చి కొడియాల బందరు తీసుకొనిరి. ఈ తట్టున్న దుర్మార్గములు జరుగుతున్నవని వర్తమానం తెలియగానే ముందరి దిక్కయైన కొడియాలుకు టీపూ సుల్తాను వెంబడి కొంతసైన్యం ఇచ్చి పంపించెను.

౧౭. ఇంగ్లీషువారి పౌజు మజిలీల మీదుగా తిరిగి పట్టణం రాజ్యమైన ధర్మపురికివచ్చి ముట్టెను. కోటమీద యుద్ధమై ఫిరంగుల దెబ్బలు అతిశయించి నందున, కడాపట సలహామీద ఆ కోట హస్తగతం చేసుకొనిరి. అక్కడ యుద్ధ మందు సర్దార్లు మొదలైనవారు మిక్కిలి తొందరపడి వుండిరి; గనుక అక్కడి నుంచి ప్రయాణమై బారామహలుకు వచ్చి, ఆ రాజ్యం తీసుకుని అక్కడినుంచి కృష్ణగిరికోటలో బందోబస్తుగల ఠాణావుండగా దాన్ని ముట్టడివేసిరి. కర్నల్ వూంటుగారి తుకిడి సైన్యం సేలం వగైరా కనమకింద రాజ్యంలో ఠాణా వుంచే లాగున ప్రయత్నంచేసిరి.

౧౮. రెండు దిక్కులనుంచి షహా తగిలినందున, బహాదరు ఆలోచించి తన పౌంజులో వున్న ముగ్గురు సర్దార్లను ఏర్పాటుచేసి, లాలామియ్యా అనే వాడికి మూడువేల గుర్రపుదళమును ఇచ్చి, కర్నల్ వూంటుగారిని సంధించేటందుకు కనమ కిందికి పంపించెను. కృష్ణగిరి పౌంజును ఎదిరించే నిమిత్తం ౫౬ వేల గుర్రాలను ముద్దు అల్లీఖానుడనే వాడికిన్ని, బెంగుళూరు బందోబస్తు నిమిత్తం హైబతు జంగు నున్ను నిష్కర్షచేసెను.

౧౯. కొంత సైన్యంతో కొడియాలు దేశానికి ప్రయాణమై వెళ్ళి, దేశ దేశాలనుంచి కొంత సైన్యాన్ని తెప్పించే నిమిత్తం లక్షరూపాయలు సర్దార్లకు పంచిపెట్టినందున, అసరదార్లు పంపించిన సైన్యం బెంగుళూరికి వచ్చేటట్లు నిష్కర్ష చేసెను. సైన్యమున్ను సర్దార్లున్ను జను అవుతూ వుండగానే, బహాదరు కొడియా లకు ప్రవేశించి, టీపూసుల్తాను వెంబడి వున్న సైన్యంతోనే కొడియాలు తీసుకొని, అక్కడిజనాన్ని పరాభవమును పొందించి ఆ కోట తీసుకొని, అక్కడ దొరికిన శత్రుజనాన్ని ఖైదుచేసి తన ఠాణా కాయంచేసెను. ఈ సంగతి జరిగేటందుకు మూడు నాలుగు నెలలు పట్టెను.

౨౦. ఇంతలో ఇంగ్లీషువారి సైన్యం కృష్ణగిరి మొదలుకుని కనమ కింది రాజ్యం దిండిగల్లు పర్యంతం ఠాణావేసి, యావత్తు సైన్యంతో మహమ్మదల్లీ ఖానుడున్ను, కర్నల్ స్మిత్ గారున్ను కొలారులోవచ్చి దిగినందున, హోసుకోట దగ్గరికి మురారిరావు మొదలైనవారు కుమ్మకువచ్చిరి.

౨౧. ఈ వర్తమానం విని కొడియాలునుంచి ప్రయాణమై మాగడికి వచ్చి, అక్కడినుంచి బెంగుళూరు ప్రవేశించి, అక్కడ యావత్తు సైన్యాన్ని స్తోమం చేసుకొనిరి. కల్లిక్కోటలో వున్న సైన్యంమీద అక్కడ వుండే నాయిమార్లు. దుర్మార్గం జరిగించినారని దరోబస్తుసేనను పిలుపించుకొన్న తర్వాత, కల్లిక్కోట మొదలైన రాజ్యములో నాయిమార్లు తాణా వేసుకొనిరి. బెంగుళూరిలో దరోబస్తు సేనలను వుండచూచుకొని, అక్కడ వున్న సైన్యం సమేతు ౧౮ వేల గుర్రాలు, ౨౦ వేల బారులు, ౧౨ వేల కర్నాటకపు ప్యాదాలు, ౪ వేల కామాటీజనం, ౫౦ ఫిరంగులు ఈ ప్రకారం వుండెను.

౨౨. యుద్ధపు సరంజాం సిద్ధంచేసుకుని హైబతుజంగు వెంబడి కొంత సైన్యమును ఇచ్చి దిండిగల్లు, మధుర, తిన్నెవల్లి ఆతట్టుపోయి రాజ్యం దోచుకుని జప్తిచెయ్యమని పంపించెను. ఆయనగారు బెంగుళూరినుంచి ప్రయాణమై రాత్రివేళ హోసుకోట దగ్గిర మురారిరాయని వాి సైన్యం దిగివుండగా, వారితో రాత్రిపూట యుద్ధంచేసి చాలామందిని కొట్టి గు్రలు మొదలైన సామానులు కొల్లపెట్టుకొనిరి. మురారిరావుకు గాయం దగిలినందున పారిపోయెను. అక్కడినుంచి తిరిగి బెంగుళూరికి ప్రవేశించిరి.

౨౩. నాలుగు ఐదు దినములు గడచిన తర్వాత బెంగుళూరు కిల్లేదారు ఇబ్రాహిం సాహెబుకున్ను, టీపూ సుల్తానుగారికిన్ని కొంత సైన్యం ఇచ్చి గొప్ప గొప్ప సామానులు అక్కడనే విడిచిపెట్టి సవార్లు, బారు మొదలైన సైన్యంతో పంపగా వారు మైసూరికిపోయి దిగిరి. ఇంగ్లీషువారు కాణాలు విస్తరించి పెట్టుతూ వున్నారని విని, అక్కడ విస్తారం ఫిరంగులు వుండగా, అక్కడికిపోయి యకాయకిన ఆ సైన్యాన్ని కొట్టి ఫిరంగులు తీసుకుని తిరిగి మాలూరు దగ్గిర వచ్చి దిగిరి. జనరల్ స్మిత్ దొరగారు కొలారు దేవనహల్లి మధ్యను దిగి వుండెను. అక్కడి చుట్టుపక్కల హైదరుగారి సవార్లు దిగివుండి, వారికి గడ్డి కట్టలు మొదలై నవి రానివ్వకుండా మిక్కిలి శ్రమముగాచేస్తూ వుండెను. కొలారులో మహమ్మదల్లీఖానుడు దిగివుండగా, అతని తావున సైన్యం కొంచెం వుండినందున కొలారుదగ్గిర వుండే బహాదరుగారి సైనికులు అతని సైన్యంమీద ఫిరంగులుకొట్ట మొదలుబెట్టిరి.

౨౪. ఆ సమయములో మహమ్మదల్లీఖానుడికి ఎటూతోచక చింతా క్రాంతుడై ఇంగ్లీషువారికిచెప్పి పంపించినందున, స్మిత్ దొరగారు సైన్య సహితంగా కొలారుకు ముట్టెను. తమ లష్కరుకువచ్చే పొయ్యేవాండ్లను మిక్కిలి శ్రమపెడుతూ వచ్చిరి. గనుక మహమ్మదల్లీఖానుడున్ను స్మిత్ దొరగారున్ను వుభయులు ఆలోచించి తిరిగి చెన్నపట్టానికి పోవలసినదని నిశ్చయించిరి.

౨౫. కొలారులో యావత్తు యుద్ధపు సామానులున్న ఠాణా నిమిత్తం కర్నల్ లాంగ్ దొరగారిని కొంత సైన్యంతోనున్న వుంచి, మహమ్మదల్లీ ఖానున్ని వెంటబెట్టుకుని జనరల్ స్మిత్ దొరవారు సైన్యంతోకూడా కనమ దిగిపోయిరి. బహాదరుగారి పొంజు ముళుబాగల్ పర్యంతంపోయి అక్కడ యుద్ధం జరిగించి నందున వుభయుల తరఫున కొంతజనం హతమాయెను. తర్వాత కనమకింది రాజ్యములో వుంచివుండే ఠాణాలు శివాయ తతిమ్మా ఇంగ్లీషువారి పొంజు యావత్తు బందరుకుపోయెను.

౨౬. తర్వాత గుర్రంకొండకు మహారాష్ట్రుల తరఫునుంచి మీర్ అలీ రజాఖాను డనే ఆయన వచ్చి వుండెను. అతణ్ని తన తట్టు తీసుకోవలెనని బహాదరుగారు ఆలోచించి మదనపల్లిలో పోయి దిగిరి. అలీ జమా ఖా అనే ముసాయబు (అనగా అంతరంగ విహితుడు), అతణ్ని మీరుఅలీ రజా ఖానుడి తావుకు పంపించినందున, ఆయనగారు వెళ్ళి ప్రమాణపూర్వకంగా నమ్మకం ఇచ్చి గుర్రంకొండనుంచి బహాదరుగారి దర్శనానికి తీసుకుని వచ్చెను. ఆయన పూర్వం చేసి నటువంటి తప్పిదములు అన్నితోసివేసి, గుర్రంకొండ రాజ్యం అతనికి కాయం చేసి, ఆ దేశపు ఠాణా బందోబస్తుచేసి, అతణ్ని తన తావునవున్న సైన్యంసమేతు తనతోకూడా తీసుకొని తిరిగి శ్రీరంగపట్టపు రాజ్యంలో ఇంగ్లీషువారి ఠాణావున్న బారామహలురాజ్యం తాను తీసుకుని, సేలందోవను ప్రయాణమై వచ్చిరి.

౨౭. అక్కడినుంచి కనమకింది యావత్తు రాజ్యం విడిచిపెట్టి ఈరోడు అనే స్థలంలో ఇంగ్లీషువారి సేనాధిపతి కొంత సైన్యంతో వుండి వుండెను. ఆయన అక్కడినుంచి కరూరికి పోతూవుండగా ఆ సైన్యంమీదికి పోయి వాండ్లను కొట్టి ఈరోడు తీసుకొని ముందుగా కరూరికి పోయి అక్కడ అబ్దారు ఖా, మిరుజా బావర్ మొదలైనవారు, ఇంగ్లీషువారి సైన్యంలో వుండేవాండ్లు వారు, వీరి స్వాధీనములో చిక్కిరి.

౨౮. తర్వాత శ్రీరంగానికిపోయి తిరుచినాపల్లిమీదగా తంజావూరు దేశానికిపోయి ఆ రాజ్యం కొల్లపెట్టి, తంజావూరి దగ్గిరికి తాగానే అక్కడి రాజు సంధి చేయించి నాలుగు ఏనుగలున్ను, నాలుగు లక్షల రూపాయలున్ను ఇచ్చి తన రాజ్యం క్షేమంగా వుండేటట్టు చేసెను.

౨౯. అక్కడినుంచి పులిచేరికిపోయి అక్కడ సీమదొరలు అనగా ఇంగ్లీషు వారి[1] దర్శనం చేసి, అక్కడినుంచి ఆరికాటు రాజ్యములో ప్రవేశించి, ఆ రాజ్యం కొల్లపెట్టుతూ చెన్నపట్టం దగ్గిరికి సర్వధారి సంవత్సరములో ప్రవేశించెను

1. 'పరాసువారి' అని యుండవలయును.

30. జన్‌రల్ స్మిత్‌గారి వెంబడి వున్న ఇంగ్లీషువారి సైన్యమున్ను, బహాదరుగారి సైన్యమున్ను నాలుగు ఐదు ఆమడ ముంసు వెనకగా దిగుతూ వచ్చిరి. బహాదరుగారు యకాయకీన చెన్నపట్టానికి ముట్టుతూనే, గవర్నరు డుబుశే అనే దొరగారు కోటలోనే వుండి వకీలును పంపించి సంధి చేయించినందున, ఆ సంధికి బహాదరుగారు సమ్మతించిరి. బహాదరుగారి రాజ్యం ఎంతమట్టుకున్నదో అంత మట్టుకు ఇంగ్లీషువారున్ను, నవాయతు చందాసాహెబు మొదలైన ఆరికాటు జాగీరుదార్లు ఎందరువున్నారో వార్లనున్ను విడిచిపెట్టవలసినదనిన్ని, బహాదరుగారు తట్టున, పూర్వంనుంచి యుద్ధములో ఖైదుచెయ్యబడ్డ ఇంగ్లీషువారి జనాన్ని బహాదరుగారు విడిచిపెట్టేలాగుననున్ను, వుభయులకున్ను నిక్కలి స్నేహం కలిగి వుండేలాగుననున్ను సమ్మతించిరి.

31. ఈరీతిన కరార్లత్రో సలహా అయినందున, బహాదరుగారు తమసైన్యం సమేతు ప్రయాణమై ఘాటుమీదికి పోయిరి. కొలారులో వున్న కర్నల్ లాంగు దొరగారు తన సైన్యమునున్ను, యుద్ధసంసు చిక్కబడ్డటువంటిన్ని, కర్నల్‌గారి స్వాధీనం చేసినటువంటిన్ని జనులత్రోకూడా తనకు కావలసిన యుద్ధపు సామానులను తీసుకుని, మిగిలిన సామానులు కొలారులో పారవేసి ప్రయాణమై వచ్చిరి.

32. బహాదరుగారు, కొలారులో పారవేసిపోయిన సామానులు బెంగుళూరికి తెప్పించుకొని, తాను కొలారుకువెళ్ళి అక్కడ మకాంచేసి, రాజ్యాన్ని సైన్యాన్ని బందోబస్తుచేసి, సైనికుల జీతములకుగాను తనఖాలు మొదలైనవి ఇచ్చి, బెంగుళూరిలో వున్న టీపూ సుల్తానుగారినికూడా తీసుకుని, కడపకుపోయి అక్కడ వున్న అబ్దుల్ హలీంఖానుగారి దగ్గిర 3 లక్షల రూపాయలు పేషుకషు తీసుకుని, అక్కడినుంచి కర్నూలుకుపోయి అక్కడ మునివరు ఖాను అనే ఆయనగారిచేత 3 లక్షల రూపాయలు తీసుకుని, అక్కడినుంచి గద్వాలుకుపోయి ఆ పాళెగారుచేత పేషుకషు మొదలైనవి తీసుకొని, అంతట గుత్తి దగ్గిరికిపోయి అక్కడ కొందరు చిల్లర పాలెగాండ్లు వుండగా వాండ్లనద్ద పేషుకషు మొదలైనవి పుచ్చుకొనెను.

33. గుత్తి మురారిరావు ఘూర్పడేగారు హైదరుగారి దర్శనానకువచ్చి ఏనుగలు, గుర్రాలు మొదలైన వాటిని నజరుపెట్టినందున, ఆయనకు తిరిగి బహాదరుగారు వక ఏనుగనున్ను, శల్లాపాగానున్నిచ్చి మురారిరావుకు సెలవిచ్చి, అక్కడినుంచి బళ్ళారిజిల్లా ఆదవానితాల్లూకా పాళెగారు వద్దికిపోయి పేషుకషు నిమిత్తం ప్రశ్నోత్తరములు జరిగించినంతలో, ఆ పాళెగారు పేషుకషు ఇచ్చేటందుకు సమ్మతించనందున, ఆ కోట ముట్టడివేసి హల్లాచెయ్యవలెనని ప్రయత్నంచేసిరి; అయితే హస్తగతం కానందున, పేషుకషు పైకం వొప్పించుకొని, అక్కడినుంచి మజిలీల మీదుగా మదగమాలూరికివచ్చి ప్రవేశించెను.

3౮. ఇంతలో విరోధికృతు సంవత్సరమున సరియైన ౧౭౬౯ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో, పేషువే మాధవరావు తన దేశానుంచి ౬౦-౭౦ వేల గుర్రపు దళంతో వచ్చి ప్రవేశించిరి. ఈ వర్తమానం బహాదరుగారువిని, తరికేరి దోవను శ్రీరంగపట్టములో ప్రవేశించి, కొంత సైన్యాన్ని టీపూసుల్తాను, మీరుసాహెబు గార్ల వశాసయిచ్చి, మహారాష్ట్రుల సైన్యమును ఇరుపార్శ్వముల చుట్టుముట్టి పోయి యుద్ధంచేయ వలసినదని వాండ్లను ప్రయాణంచేసి పంపించెను.

3౯. పేషువా, వాండ్లు(అనగా మరాటీలు)కడూరు బాణావరపు సరిహద్దు గడిలోప్రవేశించి, సదరు కడూరు, బాణావరం, పెద్దబళ్లాపురం, నందిగెడ, కొలారు మొదలైన తాలూకాలు రాణావేసి, అక్కడినుంచి నిజగల్లుకు వచ్చి రాజ్యం యావత్తుదోచుకునిరి. నిజగల్లులో సర్దారు ఖాను అనే ఆయన మూడువేల జనంతో వుండెను. ఆ కోటను పేషువావాండ్లు ముట్టడివేసి కోటలో వున్న జనాన్ని హతం చేసిరి. మోర్చాలోవున్నటువంటి వారిలో పేషువే మాధవరావుగారి తమ్ముడైన నారాయణరావుకు గుండుతగిలి గాయం అయినందున, ఈవర్తమానం మాధవరావు గారువిని దరోబస్తు సైన్యముకున్న కిల్లా హల్లా చేసేలాగున, అనగా కోటమీద నుంచి లోపలికి దుమికేలాగున వుత్తరవుచేసి, కోటనున్ను కొండనున్ను తీసుకొనిరి.

3౬. అక్కడ యుద్ధములో గతించిపోగా నిలిచివున్న జనులను పట్టుకుని, ముక్కు చెవ్వు కోసి సర్దారుఖాను అనే వాణ్ని ఖైదుచేసిరి ఇదివరకే నారాయణ రావుకు శిక్ష అయివున్నది గనుక బహాదరుగారు సంధికి రాలేదు.

3౭. అందుమీద, త్రియంబకరావు మామా అనే ఆయనను ౯౦-౫౦ వేల సవార్లతోకూడా గుర్రంకొండ రాణాలో గుడిసెలువేయించి వుంచి, పేషువే మాధవరావుగారు భ్రాతృసహితంగా ప్రయాణమైపోయిరి. అంతట వర్షాకాలం గడచిన తర్వాత, త్రియంబకరావు మామా గుర్రంకొండ దేశానికి ముట్టడివేసి, కోటలో వున్న మీరుసాహెబు అన్న కొమారుడు సయ్యదుసాహేబు అనే ఆయన వుండగా, అతనితో మూడునెలలు యుద్ధంచేసి కడాపట మురారిరావుద్వారా సంధి జరిగించి గుర్రంకొండదేశం కోట సమేతు సదరు మామాగారి స్వాధీనంచేసిరి.

3౮. ఈ వర్తమానం శ్రీరంగపట్టములో బహాదరుగారువిని సైన్యమును కూర్చుకొని యుద్ధసన్నద్ధుడైయుండగా, త్రియంబకరావు మామా గుర్రంకొండనుంచి ప్రయాణమై బాళాపురానికి వచ్చిచేరెను. హైదరు తాలూకు కొంత సైన్యము బాళాపురంలోవుండగా త్రియంబకరావు మామాగారి సైన్యం అక్కడకిపోయి ఆ సైన్యాన్ని కొట్టినందున వారు హుత్తేరి దుర్గానికివచ్చి ప్రవేశించిరి.

౩౯. బహాదరుగారు శ్రీరంగపట్టంనుంచి మాగడికి విరోధికృతు సంవత్సర మాఘు మాసముకు సరిఅయిన ౧౭౬౮ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో ౧౨ వేల సవార్లు, ౧౫ వేల బారు, ౧౦ వేల కర్నాటకం, ౯౦ ఫిరంగులుతోకూడావచ్చి ముట్టిరి. అక్కడినుంచి మరాటీల సైన్యం చెన్నపట్నా తట్టు ప్రయాణమై మేలుకోట అనే గ్రామానికివచ్చి చేరెను. మరాటీల సైన్యంలోని బాజార్లు మొదలయినవి బహాదరుగారి సవార్లుకొట్టి తీసుకొనిరి. మరాటీల సైన్యం యావత్తు మేలుకోటకువచ్చి చేరిన తర్వాత ౧-౨ పర్యాయములు బలమైన యుద్ధం జరిగినందున, అక్కడవుండడం యుక్తంకాదని బహాదరుగారు ప్రయాణమై రాత్రికి రాత్రే శ్రీరంగపట్టానికి వస్తూవుండగా, మరాటీలు ఈ వర్తమానంవిని దరోబస్తు సైన్య సహితంగా తోణూరు దగ్గిరికివచ్చి అక్కడ బహాదరు సైన్యాన్ని ముట్టడివేసిరి.

౪౦. రెండు మూడు కోసులదూర పర్యంతం తుపాకులతోనున్ను, ఫిరంగులతోనున్ను యుద్ధంచేసినందున మరాటీల సైన్యములోవుండే ౫-౬ మంది గొప్ప సర్దారులు గతించిపోయిరి. త్రియంబకరావు మామాగారికి గుండుదెబ్బ తగిలి గాయం అయినది. ఆసమయంలో ౨౦-౨౫ వేల సవార్లు యేకమొత్తాన గుర్రములను నడిపించేటప్పటికి బహాదరుగారి సైన్యం చిరకహుల్లి అనే గ్రామందగ్గిర ఛిన్నాభిన్నమై పోయెను. ౪౫ మంది సర్దారులున్ను చచ్చిరి. బహాదరుగారి గుర్రపు దళానికి బకషి అనే గులామల్లి ఖా అనే ఆయననున్ను, మీరు అల్లీ రజా ఖాను మొదలైన మాతుబరు సర్దార్లున్ను మరాటీలచేతచిక్కిరి. బారు యిలాకా నారాయణరావున్ను లాలామియ్యా అనే బహాదరుగారి అల్లుడున్ను ఆయుద్ధమందు చచ్చిరి.

౪౧. బహాదరు, హైదరు (హైబత్?) జంగు, టీపూ సుల్తాను, బారకీ శ్రీనివాసరావు మొదలయిన ౨, 3 వేల సవార్లున్ను, ౨3 వేల బారున్ను శ్రీరంగ పట్టానికివచ్చి ప్రవేశించిరి. మరాటీలు బహాదరుగారి సైన్యంలోవుండే గుర్రాలు, ఫిరంగులు మొదలయిన సామానులు యావత్తు దోచుకునిపోయిరి. తర్వాత ౮ దినములలో బహాదరుగారు హతశేషులయిన సవార్లు మొదలయిన వారికివస్త్రాలు, ఆయుధములు మొదలయినవిన్ని తీసియిచ్చి కొంతసైన్యమునున్ను చేర్చుకుని నాలుగువేల గుర్రాలనున్ను, యెనిమిదివేల బారునున్ను కావలసిన యుద్ధపు సామానులనున్ను సిద్ధం చేసెను.

౪౨. మరాటీల సైన్యం ౮, ౧౦ దినములు తోణూరు దగ్గిర ముకాము చేసి అక్కడినుంచి శ్రీరంగపట్టం దగ్గిరవ్రండే యీరోడు గుట్టవద్ద దిగెను. బహాదరు గారు గొప్ప ఫిరంగులు మొదలయిన వాటితోకూడా సేనాసమేతంగా వెళ్లి ప్రతిదిన మున్ను వారితో యుద్ధంచేస్తూవచ్చెను. మరాటీలున్ను శ్రీరంగపట్టం కోటమీద

వెలదినముల పర్యంతం ఫిరంగులు గొట్టుతూ వచ్చినప్పటికిన్ని, బహాదరు తమ యిష్ట ప్రకారం సంధికిరానంపున కోటమీద తమయత్నం యేమిన్ని వుపయోగించదని తెలుసుకొని అక్కడినుంచి ప్రయాణమై బారామహలు, తలఘాటు, శంఖగిరి మొదలయిన రాజ్యములు దోచుకుంటూ శ్రీరంగపట్టం చుట్టుపట్టువున్న గళ్లలో తమ ఠాణాలు వేసుకునివుండిరి.

౮౩. అటుతర్వాత బహాదరుగారు తమసైన్యాన్ని దినేదినే అభివృద్ధిచేసి మరాటీల సైన్యంతో 3, ౪ పర్యాయములు యుద్ధముచేసి గెలిచెను. ఇదిగాక మరాటీల దేశంనుంచి కొంత రస్తున్ను, ఖజానానున్ను వస్తూవుండగా టీపూ సుల్తాను, బారకి శ్రీనివాసరావుగార్లతో కూడా కొంత గుర్రపు దళమునున్ను, బారునున్నయిచ్చి వారినికొట్టి ఖజానా మొదలయినవి దోచుకునే నిమిత్తం పంపించెను. వీరు సైన్య సహితంగా హోగలవాడి దగ్గిరికి పోగానే వారి రస్తు మొదలయినవి యెదురుగా వస్తూవున్నందున వాండ్లనుకొట్టి వారి సైన్యంలోనుంచి ౧౦౦౦, ౫౦౦ గుర్రాలున్ను, ఖజానా మొదలయిన సామానులున్ను దోచుకుని నగరం తట్టుపోయిరి.

౮౪. టీపూసుల్తానును నగరం సరిహద్దులలో వుండేటట్టుగా నిష్కర్ష చేసెను. ఇంతలో త్రియంబక మామాగారికి మహారాష్ట్రుల తరఫునుంచి, మీరు యిక్కడి సంగతులు పరిష్కరించుకుని రావలసినదని వుత్తరం వచ్చినందున, ఆసంగతి బహాదరుగారు తెలుసుకొని వకీలు మురారిరావు, అప్పాజీరావు ద్వారా ౨౫ లక్షల రూపాయలు యిచ్చేటట్లు సలహాకుదిర్చి, అందులో ప్రస్తుతం నగదు ౧౨ లక్షల రూపాయలు, యేనుగలు, ఆభరణములు మొదలయినవి ఆరు లక్షల రూపాయల మట్టుకున్న మట్టచేసి తతిమ్మా పైకముకుగాను సాహుకారు గుమాస్తా సోమిసెట్టి అనే ఆయనను కుదువ వుంచెను. అటుతర్వాత మరాటీల సైన్యం వారి దేశానికి వెళ్లిపోయెను.

౮౫. పైనచెప్పిన ఖరారు అయిన తర్వాత, పూర్వయుద్ధమందు మరాటీల చేతికి చిక్కిన బహాదరు తరఫు సరదార్లు మీరుసాహెబు, గులామ్‌లీ ఖాను మొదలయిన ౧౫౫ మంది మాతుబరు ఆసామీలను ౧౭౭౨ ఇంగ్లీషు సంవత్సరమునకు సరి అయిన నందన సంవత్సరము ఖైదులోనుంచి విడిచిపెట్టి శ్రీరంగపట్టముకు పంపించిరి. బహాదరుగారు తనపట్టంలోని సైన్యపు జనులకు కడియాలు, తోడాలు మొదలయిన ఆభరణములు విశేషంగా బహుమతిచేసి సైన్యమును వృద్ధిచేస్తూవుండెను.

౮౬. ఈప్రకారం ఒక సంవత్సరం గడచిన తర్వాత, బహాదరుగారు కొడగు దేశపువారికి, శ్రీరంగపట్టం వారికి పూర్వంనుంచి ద్వేషం కలిగివున్న సంగతి తెలుసు

కొని ఆరాజ్యం తీసుకోవలెనని సైన్యంతోకూడా పోయి కొడగు దేశమున్ను, ఆదేశపు రాజధాని అయిన మడికేరా అనే పట్టమున్ను తాణావేసి, ఆ రాజ్యాన్ని తాణావేసుకొన్న తరువాత అక్కడి బారానాడు జమీందార్లకు గుర్రాలు, వస్త్రములు, ఆభరణములు అనగా కడియాలు, తోడాలు మొదలయినవిన్ని, ఆస్తాబు గిరిన్నియిచ్చి వాండ్లు తనకు యింతమాత్రం పేషకషు యివ్వవలసినదని నిష్కర్ష చేసుకొని వారివారి తాలూకాలు వారివారి స్వాధీనంచేసి పంపించెను.

౪౭. కల్లికోటదేశం పూర్వం ఇంగ్లీషువారి స్వాధీనములోవుండి వుండెను. దాన్ని బహాదరువారు స్వాధీనపర్చుకున్న తర్వాత, నాయిమార్ దేశపువారు బహాదరుగారి గుండా స్వాధీనం చేసుకునివుండిరి. గనుక ఆసంవత్సరం ఆదేశమును తిరిగి తన సర్కారులో దాఖలు చేసుకోవలసినదని వుత్తర్వుచేసి, బారకీ శ్రీనివాసరావు, సయ్యదు సాహెబులను సైన్యం సమేతు పంపించినందున వారు కల్లికోట రాజ్యం యావత్తూ తాణావేసి శ్రీరంగపట్టంలోకి దఖలుపర్చుకొనిరి.

౪౮. జయ సంవత్సరమునకు సరి అయిన ౧౭౭౩ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో కొడగుదేశపు రాజు దేవయ్య అనేఆయన ఫరారి అయిపోయి బసవాపట్టం తాలూకాలో దాగివుండెను. ఆయనను జాడలుమీదపట్టి తీసుకునివచ్చి సంకిళ్లువేసి శ్రీరంగపట్టములో వుంచిరి.

౪౯. ఆసమయములో బహాదరుగారు అలీజమా ఖాను అనే తన వకీలు చేతికి ఆభరణములు మొదలయినవిన్ని, ఖిల్లతున్నియిచ్చి, గోవర్ధనదాసుకున్ను, మహమ్మదల్లీ ఖానుడికిన్ని, ఆయన కుమారుడికిన్ని చెన్నపట్టంలో యివ్వవలసినదని విజయ సంవత్సరమునకు సరిఅయిన ౧౭౭౪ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో పంపించెను. సదరు ఆలీజమా ఖానుడు చెన్నపట్టముకువచ్చి వీరల దర్శనంచేసుకుని ఖిల్లతు మొదలయినవి యిచ్చిన తర్వాత ఆ వకీలును నాలుగు, అయిదు నెలలువుంచుకొని తిరిగి బహాదరుగారికిగాను సదరు వకీలు మారిషత్తు యేనుగ, గుర్రాలు, యింకాకొన్ని అపరూప వస్తువులున్ను, వకీలుకు వస్త్రములు మొదలయినవిన్ని యిచ్చి తమ తావునవుండే మీరు బాకరు, పతే అల్లీ ఖాను అనే వారిని సహాయంగాకూర్చి బహాదరుగారి తావుకు పంపించిరి.

౫౦. శ్రీరంగపట్టములోవుండే వకీలు వితోపంతులు అనే ఆయనను ఖైదు చేసిరి. ఇంతలో పేషువే మాధవరావు జయ సంవత్సరములో చచ్చిపోయినాడని వర్తమానం వచ్చినందున సిరా, మద్దిగిరి, చన్నరాయదుర్గం, గుర్రంకొండ మొదలయిన స్థలములు పూర్వంనుంచి మరాటీల స్వాధీనములోవున్నవి గనుక, యీసమ

యంలో తమస్వాధీనం చేసుకోవచ్చునని టీపూసుల్తాను వెంబడి కొంతసైన్యమును యిచ్చి బహాదరుగారు పంపించినందున, ఆయనపోయి సిరా మొదలయిన దేశములు స్వాధీనంచేసుకుని గుర్రంకొండకు ముట్టడివేసి, నాలుగు అయిదు నెలలలో మరాటీల స్వాధీనములోవున్న యావత్తు దేశములున్ను తీసుకుని తమ తర్ఫున ఠాణాలు వేసిరి.

౫౧. బహాదరుగారు శ్రీరంగపట్టానుంచి బెంగుళూరికిపోయి, హొసుకోట, పెద్దబళ్లాపురం మొదలయినవి స్వాధీనం చేసుకొనెను. టీపూ సుల్తానుగారున్ను సైన్యముతోకూడ లష్కరులో ప్రవేశించి నందున యావత్తు సైన్య సహితంగా బహాదరుగారు శ్రీరంగపట్టానికి ప్రవేశించి, విస్తారం గుర్రాలను తబేలా నిమిత్తం ఖరీదుచేసి, దేశదేశాలలోవుండే గొప్పగొప్ప గుర్రపు సవార్లను వుత్తరములు వ్రాయించి పిలుపించి సైన్యమును వృద్ధిచేస్తూ వచ్చెను.

౫౨. ఇంతలో బసాలతు జంగుగారి సైన్యం బళ్లారిదేశములో ముట్టడివేసి వున్నదని తెలిసి, తాను సమస్త సైన్యంతోటి ప్రయాణమై యకాయకీన అక్కడ ప్రవేశించెను. అక్కడ బసాలతు జంగుగారి దివాన్ భోజరాజు అనే ఆయనయున్నూ ఫ్రాంసువారిలో లారి అనే దొరయున్ను, ర, ౫ వేల బారుతోటి వుండిరి. హైదరు గారు ర, ౫ గడియలు వారి సైన్యంతో యుద్ధంచేసి వారిసైన్యాన్ని ఛిన్నాభిన్నం చేసెను. ఆసమయంలో దివాన్ భోజరాజు చనిపోయెను. లాలి అనే ఫ్రాంసుదొర కొన్ని గుర్రములతోకూడా పరారి అయిపోయెను. అటుతర్వాత బళ్లారిదేశం తమస్వాధీనం చేసుకుని దాన్ని బందోబస్తుచేసి అక్కడినుంచి ఆదవాని దేశమునకు పోయి అక్కడ బసాలతు జంగుగారివల్ల తనకు లక్ష వరహాలు పేషకషు యిచ్చే లాగున నిష్కర్ష చేసుకునిరి. అంతకు పూర్వం ౬, ౭ నెలల క్రిందట పునహాదేశంలో రఘునాథరావుగారు, నారాయణరావుగారిని కొట్టి సింహాసనం మీద కూర్చుని వుండిరి; గనుక వారు (అతడు?) దక్షిణదేశంమీదికి యుద్ధసన్నద్ధుడై కృష్ణానది వరకు వచ్చెను.

౫౩. ఈవర్తమానం బిని విసాజి పంతులు విని వారి దగ్గిరవున్న ప్రధాని వెంకప్ప, ఇగ్గిలి శ్యామరావు గార్లను సదరు రఘునాథరావుగారి దగ్గిరికి పంపించెను. వారికి వీరితో అగత్యమైనపని వున్నందున తనదగ్గిరవ్రండె తన బావమరిది అయిన బాజీరావు బర్వేగారికి ౧౫౦౦ గుర్రాలు యిచ్చి విసాజీ పంతుల దగ్గిరికి పంపించి నందున, ఆయనవచ్చి బహాదరుగారి దర్శనం చేసినంతలో వారికి ఖిల్లతులు అనగా వస్త్రములు మొదలయినవి యిచ్చి తనదగ్గిర వుంచుకొనెను. ఇంతలో బారాబాయీ లకు, శ్రీమంతు రఘునాథరావుగారికి మనస్తాపం కలిగినందున, రఘునాథరావుగారు హిందుస్తానీ దేశానికి వెళ్లిపోయిరి. అయితే బాజీరావు బర్వేగారికి ఎరిదేశమునకు పోవడముకు వల్లపడక పోయినందున హైదరుగారి దగ్గిర నిలిచెను.

౫౮. కొడగుదేశపువారు తిరిగి షరారతు చేసినందున, వారిని శిక్షించి వారి స్వాధీనంలోని ఘనమయిన జమీందార్లను తూకున తీయించి రాజ్యం బందోబస్తుచేసి, అక్కడి కిల్లేదారు మొదలయిన వారిని ఠాణామీద వుంచెను. తర్వాత దరోబస్తు సైన్యంతోటి చిత్రదుర్గం, రాయదుర్గం, హరపనహల్లి మొదలయిన రాజ్యముల మీదికిపోయి వారు బాకీవున్న 3, ౪ సంవత్సరముల పేషుకషు పైకం తీసుకొని ఆ పాళెగార్లను తన సైన్యముతోకూడా వుంచుకొనెను.

౫౯. మన్మథ సంవత్సరానికి సరిఅయిన ౧౭౭౫ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో షా నూరుల్లా అనే ఆయన నగరు తాలూకా అమీలు పనిలో వుండెను. ఆయన గొప్పమనిషి అనియెంచి ఈరాను దేశముకు పంపించవలెనని నిశ్చయించి ఆభరణములు, వస్త్రములున్ను, ఒకయేనుగ, ౨ పాలకీలు, మరిన్ని ఆదేశములో లేనటువంటి అపూర్వ పదార్థములున్నుయిచ్చి, సదరు దేశమునుంచి కొంత సైన్యమున్ను తీసుకుని రావలసినదనిచెప్పి వాడమీద ప్రయాణంచేసి పంపించెను.

౬౦. పైన చెప్పిన షా నూరుల్లా అనే ఆయన ఈరాను దేశముకు పోయినంతలో అక్కడి బామషా ఖరీం అనే ఆయన ౩౦, ౪౦ వేల సవార్లను యిస్తిక పాలు పంపించి సదరు షా నూరుల్లా ఖానుగారిని తనపట్టంలోకి పిలిపించి వారికి విందు మొదలయినవి చేయించి మిక్కిలి మర్యాదగావుంచెను. తర్వాత షా నూరుల్లాగారు ఖాదుషాగారి దర్శనంచేసుకుని యిక్కడినుంచి తాను తీసుకుని పోయిన పదార్థములను యావత్తు వారికి ముట్టచేసినంతలో, వారు ఈరాన్ దేశపు గుర్రాలు మొదలయిన అపరూప పదార్థములను తనవకీలు ప్రధానుల వశంగాయిచ్చి సదరు షా నూరుల్లాగారిని వాడమీద ప్రయాణంచేసి పంపించెను. బహాదరుగారు శ్రీరంగపట్టణములో వుండగా వీరు కొడియాల మీదనుంచి దుర్ముఖినామ సంవత్సరమునకు సరిఅయిన ౧౭౭౬ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో బహాదరుగారి దగ్గరికివచ్చి చేరిరి.

౬౨. వారి వకీలు ప్రధానులున్ను బహాదరుగారి దర్శనం చేసుకొనిరి. నౌకరి నిమిత్తం వచ్చిన వెయ్యిమంది మొగల్ వారికి గుర్రపు సవార్లలో జీతం నిష్కర్ష చేసి, సర్కారు గుర్రాలుయిచ్చి, దస్తాలు (అనగా వక దస్తాకు ౧౦ వేల పొంజు) నిర్ణయించి కొలువులో వుంచిరి. వకీలు ప్రధానులకు ఖిల్లతులు అనగా వస్త్రములున్ను, నగదు పైకమున్నుయిచ్చి మరికొంత సైన్యాన్ని ఆదేశమునుంచి తెప్పించే నిమిత్తం ౫౫ వేల చానారికాసులు యిచ్చి వీరివెంబడి తనపద్దనున్న వక మాతుబరు వకీలునుయిచ్చి కొడియాలదేశం దగ్గర వాడమీద యెక్కించి ఈరాను దేశముకు పంపించెను.

౫౮. వీరు పోతూవుండగా కొచ్చిరాజ్యం దగ్గిర సముద్రములో వాడ తుపాను తగిలి దరోబస్తు సామానులున్ను నష్టమైపోయెను. కొందరు జనులున్ను మృతి బొందిరి. కొందరు వాడకళాసులు మొదలయినవారు శ్రీరంగపట్టముకువచ్చి ప్రవేశించిరి. వాడలోవున్న రొక్ఖ ద్రవ్యం మరివక రేవులో వుండేవారికే లభ్యమాయెను. వకీలు, ప్రధానులు మొదలయినవారు ప్రాణం తప్పించుకుని, సూరత్తు బందరుకువచ్చి అక్కడినుంచి తమ దేశములకు వెళ్లిపోయిరి.

౫౯. తర్వాత గుత్తి మురారిరావు మీదికి బహదరు యుద్ధానికిపోయి మన్మథ సంవత్సరముకు సరిఅయిన ౧౭౭౫ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో గుత్తికి ముట్టడి వేసినంమున ౨, 3 నెలల పర్యంతం మురారిరావుగారు యుద్ధంచేసిరి. బహదరుగారున్ను అనేక విధముల యుక్తియుక్తంగా యుద్ధంచేసే వరకు మురారిరావుగారు బహదరుతో కడాపట సంధిచేసినంమున బహదరుగారు, యిచ్చిన కాలు మీద కొండమీదనుంచి కిందికి దిగివచ్చినంతలో దారాపుత్ర సహితంగా సదరు మురారిరావును పట్టుకొని శ్రీరంగపట్టానికి పంపించి అక్కడ ఖైదులోవుంచి గుత్తి కొండ మీదవున్న మురారిరావు తాలూకు దరోబస్తు సామానులున్ను, ౧౭ లక్షల రూపాయలు కనుబడిఅయ్యే ఆరాజ్యమున్ను, బహదరుగారు స్వాధీనంచేసుకుని అక్కడ తనతానావుంచి అక్కడినుంచి శ్రీరంగపట్టానికి ప్రవేశించి అక్కడ ౫, ౬ నెలలు మకాంచేసి వుండిరి.

అప్పట్లో హైదరుతోకూడవున్న సైన్యంయొక్క తపిసీలు :-

౯,౦౦౦ తబేలా గుర్రాలు
౨౦,౦౦౦ బారు
౧౨,౦౦౦ హజూరిలోవున్న పాయదాలు
౫౦ ఫిరంగులు.

ఇంత సైన్యం వున్నప్పటికిన్ని యింకా సైన్యాన్నే వృద్ధిచేస్తూవుండెను. ఆసమయములో ఖైదులోవున్న మురారిరావును కబాలమర్గముకు ప్రయాణంచేసి పంపించెను.

౬౦. ఇట్లావుండగా మిర్జి పరశురాం బావు గారి తమ్ముడు పాండురంగరావున్ను, మురారిరావుగారి దత్తుపుత్రుడు శివరాం భావున్ను, గజేంద్రగడ స్వభానురావుయొక్క కుమారుడున్ను, యిరువై వేల సవార్లతో ధారువాడ ఆక్రాంతములకు వచ్చిరి. ఈవర్తమానం బహదరుగారువిని మహమ్మదల్లీ కుముదాను వెంబడి ౧౦ వేల బారు, ౫ వేల గుర్రపు సవార్లనుయిచ్చి వారిమీదికి పంపించెను. సదరు కుముందాను ధారువాడదేశం ఆవల మహారాష్ట్రులతో యెదురు

తాకి యుద్ధంచేసినంతలో పేషువారి సైన్యం బహదరుగారి సైన్యం యెమట నిలువలేక పారిపోయెను. ఆసమయంలో బహదరుగారి సైనికులు వారివెంట తగిలి మూడుకోసులదూరం పర్యంతం కొట్టిరి. అప్పట్లో ఏవేల సవార్లున్ను, యేనుగలు, ఫిరంగులు మొదలయిన సామానులు బహదరుగారి కుముందానుకు చిక్కినంమన సామానులతోకూడా సదరు సవార్లను శ్రీరంగపట్టానికి తీసుకొనిపోయి అక్కడ పహారాలోవుంచిరి. తమకు మిక్కిలి జయం కలిగినదని తనసైన్యంలో వుండే కుముందాను మొదలయిన వార్లకు యినాంలు యిచ్చి వారిని సంతోషపెట్టిరి.

౬౧. ఇంతలో నిజామల్లీఖానుడి తరఫున వున్న నిర్మల తాలూకా పౌంజుదారు ఇబ్రాహిం ఖాను ధ్వంసా అనే ఆయన ౧౦-౧౫ వేల బారు, ౧౦ వేల గుర్రాలు, ఫిరంగులు మొదలయిన యుద్ధపు సామాషలసమేతు గుత్తి దగ్గిరికివచ్చి చేరెను. ఈవర్తమానం బహదరుగారు విని శ్రీరంగపట్టంనుంచి దుర్ముఖి సంవత్సరముకు సరిఅయిన ౧౭౭౬ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో ప్రయాణమై వారి సైన్యమునకు సమీపంగావచ్చి దిగెను. బహదరుగారి సైన్యం విశేషించి వున్న దని ఇబ్రాహిం ఖాను ధ్వంసాగారు ఆలోచించి తన సైన్యాన్నికూడా తీసు కుని హైదరాబాదుకు వెళ్ళిపోయెను.

౬౨. అంతట చిత్రదుర్గం పాళెగాడు మంచి సిపాయి అనిన్ని, మిక్కిలి సైన్యాన్నికలిగి వున్నాడనిన్ని తెలిసి వాణ్ని యేలాగునయిన గర్వభంగం చెయ్యవలెనని బహదరు ఆలోచించి ఆయనకు ద్వేషులయిన రాయదుర్గం, హర పనహళ్ళి పాళెగాండ్లను కూడాతీసుకొని చిత్రదుర్గం పాళెగాడిమీద దండెత్తి ఆ చిత్రదుర్గం దగ్గిర దిగిరి. బేడరు ప్యాదాలు ౧౫ వేలు, సవార్లు 3 వేలు యింకా కొన్ని యుద్ధపు సామానులు మొదలయిన వాటితో తమ స్థళములు కాపాడు కుంటూ వుండిరి. ఆ దుర్గం విశేషించి కఠినమయిన ప్రదేశంగా వుండెను.

౬౩. ఇట్లా వుండగా బహదరుగారు మిక్కిలి శ్రమ తీసుకుని మోర్చాలు కట్టి ప్రతి దినమున్ను యుద్ధంచేస్తూ వుండెను. పాళెగాడు ప్రతిదినం ఆ మోర్చాల మీదపడి శత్రు సైన్యాన్ని సంహరిస్తూ వచ్చెను ఈ ప్రకారం వుభయ సైన్య ములున్ను మూడు నెలలు యుద్ధం చేసినందున, వుభయుల తరఫు సైన్యము లలో విశేషించి జనులు మృతి బొందిరి. అంతట బహదరు పాళెగాడి చుట్టు వున్న దరోబస్తు రాజ్యంలో తన తాణాలువేసి, విశేషించి ద్రవ్యం పోగుచేసి పాళెగాడి తాలూకు రెండువేల బేడరు ప్యాదాలును పట్టి తీసుకునివచ్చి సున్నతు చేసి తుర్క మతములో కలిపెను.

౬౮. ఇంతలో పునహాదేశంనుంచి హరిపంతు ఫట్‌క్యా అనే ఆయన, మానోజీ ఫాకడా అనే ఆయన యీ ఉభయులున్ను 30, 40 వేల గుర్రాలతో కృష్ణానదిదాటి అనెగొంది దేశానికి వచ్చినారని చిత్రదుర్గం పాళెగాడు వినిహైదరుకు 13 లక్షుల వరహాలు యిస్తానని సంధి చేయించి సైకం యివ్వక యెగవేసెను. అయితే మరాటీల సైన్యం వచ్చివున్నందున ఈ సమయంలో మోర్చాలు వుంచడం యుక్తంకాదని మోర్చాలు తీయించి మరాటీలమీదికి బహదరు యుద్ధానికి పోయెను.

౬౯. ఆ సమయంలో రఘునాథరావున్ను, ఆయన బావమరది బాజీరావున్ను మరాటీల సైన్యంలో వుండిరి; గనుక వారి తట్టునుంచి వచ్చియున్న మానోజీ ఫాకడా అనే ఆయనకు ఆరు లక్షుల రూపాయిలు యిచ్చేటట్టు బహాదరు నిష్కర్ష చేసి, తనకున్ను మరాటీలకున్ను యుద్ధం ప్రసక్తించినప్పుడు 10 వేల గుర్రపు సవార్లతో తనకు సహాయంగా రావలసినదని చెప్పినందున, ఫితూరి చేసి ఆయనగారు సమ్మతించినట్లు వుభయులున్ను వుత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరిపించుకొనిరి. అందుమీదట బహాదరుగారు తుంగభద్రానది ఒడ్డున రారావి అనే గ్రామం దగ్గిర మరాటీలతో యుద్ధం చెయ్యడమునకు వుపక్రమించెను.

౭౦. ఆ సమయములో బహాదరుగారి సైన్యము మరాటీల సైన్యమునకు యెదురుగుండా నిల్వబడి వుండెను. అప్పుడు మానోజీ ఫాకడా తట్టునవున్న సవార్లు సమయం చూచుకొని హైదరుగారి సైన్యములో కలిసిపోవలసినదని, వేరే మరివక ప్రదేశమందు నిలిచియుండిరి. అప్పట్లో (షుతర సవారు) అనగా ఒంటె మీద యెక్కిన వక మనిషి, హైదరు తరపునుంచి, మానోజీ ఫాకడాగారి దగ్గిరికిన్ని, మానోజీ ఫాకడాగారి దగ్గిరవున్న సవారు, అదేప్రకారం ఒంటెమీద యెక్కి హైదరుగారు దగ్గిరికిన్ని వస్తూ పోతూ వుండిరి. ఈ సంగతి హరిపంతు ఫట్‌క్యాగారికి తెలిసి యిదియేమో ఫితూరిగా వున్నదని యెంచి తన సైన్యముతో మానోజీ ఫాకడా సైన్యమును పట్టి తెప్పించి, ఆరు పరుగులదూరం వెనక్కు పోయి దిగేలాగున వుత్తర్వుచేసి, సదరు మానోజీ ఫాకడామీద పహారా వుంచెను.

౭౧. ఆ సమయములో పహారాలోవున్న మానోజీ ఫాకడాగారు 200 గుర్రాలతోటి పరారి అయిపోతూవుండగా, హరిపంతు ఫట్‌క్యాగారు వెనుక తగిలి, వారిని తరిమి పట్టుకునేటప్పటికి వీరికి వారికి చెయ్యి కలిసినందున అప్పట్లో మానోజీ ఫాకడాకు గాయం తగిలినది. అంతేట 30 సవార్లతోకూడా తప్పించుకొనిపోయి యేరు ఆవలి గట్టునవుండే బహాదరు సైన్యములో ప్రవేసించెను.

హరిపంతు ఫట్‌క్యాగారు మానోజీ ఫాకడాగారి ఆభరణములు మొదలయిన వస్తువులను గ్రహించుకొని అతని దారాపుత్రాదులను ఖైదుచేసెను.

౬౮. తదనంతరం ఫట్‌క్యాగారు యోచనచేసినది యేమంటే: ఈ సంవత్సరం బహదరుతోటి యుద్ధం చెయ్యడం యుక్తంగా వుండలేదనిన్ని, మాతుబర్ సరదారుడి తట్టునుంచి ఫితూరి అయివున్నది కనుక తిరిగి దేశంలోకి వెళ్ళడం యుక్తమనిన్ని తలచి, దరోబస్తు సేనలతోకూడా ప్రయాణమై వారి దేశానికి పోయిరి.

౬౯. హైదరు మానోజీ ఫాకడాగారి దర్శనముచేసి యేనుగ, గుర్రాలు, డేరాలు మొదలయిన యావత్తు సామానులున్ను యిచ్చి అతనికి చాలా ధైర్యము కలుగజేసి తనతోకూడ వుంచుకునెను.

౭౦. బహదరుగారు తిరిగి చిత్రదుర్గానికివచ్చి ముట్టడివేసినందున, అక్కడి పాలెగాడున్ను, ఆతని సహోదర్లు మొదలయినవారున్ను, బహదరు కట్టిన మోర్చాలమీదికివచ్చి యుద్ధం చేసేటప్పుడు, అతనికిన్ని, అతని సహోదరకున్ను గాయములు అయినవి. అప్పట్లో సదరు పాళెగాడి తరపునవున్న ఎ, 3 వేల మ్లేచ్ఛ జనులు ఫితూరిచేసి బహదరులో కలిసినందున, పాళెగాడు నిర్వహించలేక సంధి జరిగించి, బహదరుగారి లష్కరులోకి పాలకిమీద వచ్చెను. అతనికి డేరా మొదలయిన సామానులు యిచ్చి అందులోనుంచి, అతనిమీద బందోబస్తుగా పహారా వుంచెను. దుర్గంమీదవున్న కోటలోవుండే సదరు పాళెగాడి తాలూకు దారాపుత్రాదులను బయటికి తీయించి వారినిన్ని సదరు పాళెగాడినిన్ని, శ్రీరంగపట్టానికి పంపించి అక్కడ భార్యా భర్తలను ప్రత్యేకముగా ఖైదీలో వుంచెను.

౭౧. సదరు దుర్గములోవున్న నగదు పైకమున్ను, ఆభరణములు మొదలయిన సామానులున్ను దరోబస్తు తెప్పించుకొని తన సర్కారులో దాఖలు చేసుకొని, సదరు దుర్గమున్ను, రాజ్యమున్ను బందోబస్తుచేసి, అక్కడి కోట విచారణయున్ను, రాజ్య విచారణయున్న హయూజు అనేవాడి స్వాధీనంచేసి విశేషసైన్యంతోటి అతణ్ని అక్కడనే యుంచెను.

౭౨. అక్కడినుంచి మరాటీల రాజ్యంమీదికి యుద్ధానికిపోయి బంకాపురం, ధారువాడ, గజేంద్రగడ, బాదామి, యాదవాడ మొదలయిన దేశములను తన స్వాధీనం చేసుకొని ప్రతి స్థళములోనున్ను, తన తాణాలు నిశ్చయించి దేశ

విచారణ నిమిత్తం ఆమీలుదార్లు మొదలయిన నవుకర్లను వుంచి రాజ్యం బందోబస్తు చేసెను.

23. ఈ ప్రకారం కొన్నిదినములు మరాటేల రాజ్యమందుండి అక్కడినుంచి ప్రయాణమై కడప దేశంమీదికి యుద్ధానికివచ్చెను. కడపదేశపువారున్ను బహదరుతో యుద్ధం చెయ్యడమునకు యత్నీకృతులై వుండిరి. ఆ సమయములో బహదరుగారి దళం మిక్కిలి బలమైనది గనుక కడపదేశపు నవాబుగారితోటి యుద్ధంచేసి ఆ నవాబును పట్టుకునిరి. తర్వాత ఆదేశం యావత్తు బహదరుగారు తన స్వాధీనమందు వుంచుకొని సిద్ధవటం దేశానికి ప్రయాణమై పోయిరి.

24. కడపదేశపు యుద్ధంలో దొరకబడ్డ పఠాన్లు 6౦ మంది జనులు, బహదరుగారు దిగివుండే ప్రదేశమునకు ఎదురుగానున్న, సమీపముగానున్న, వున్నందున రాత్రివేళ, యీ యెనభై మంది జనులున్ను, తమచుట్టు పహారా వున్న జవాన్లను కొట్టి, అక్కడవున్న కత్తులు మొదలయినవి తీసుకొని, బహదరుగారి దేవిడిలో జొరబడగానే, బహదరుగారున్ను, వారి సైన్యమున్ను భయభ్రాంతులైరి. బహదరుగారు తా నున్న యిల్లు విడిచిపెట్టి బయటికివచ్చి, వకతట్టున నిలుచుని వుండెను. ఆ చీకట్లో ఇద్దరు పఠాన్లు యింట్లోకిపోయి, బహదరుగారు మామూలుగా కూర్చునే పరుపుమీదవున్న దిండునుచూచి, అది బహదరు అని భ్రమిసి దాన్ని కత్తితో అనేకమయిన దెబ్బలు కొట్టేటప్పటికి, అక్కడ వుండే బహదరుగారి నౌకర్లు వాని యిద్దరినిన్ని నరికివేసిరి. తతిమ్మా జనులను అందరిని పట్టుకొని వాండ్ల చేతులలోవుండే ఆయుధములు తీసుకుని, పెడ్రెక్కలను విరిచికట్టిరి; మరిన్ని బహదరుగారి ఆజ్ఞప్రకారం వాండ్లను కాళ్లుచేతులు కోయించిరి.

25. సిద్ధవటమనే గ్రామములో నడిచిన యీ వర్తమానం, కడప నవాబు హలీఖానుడు విని బహదరుగారితో సంధి జరిగించి, కౌలుకరారుతో కోట విడిచిపెట్టి బయటరాగానే, వారినిన్ని, వారి దారాపుత్రాదులునున్ను ఖయిదు చేసి శ్రీరంగపట్టమునకు పంపించెను. బహదరు తరపున ఠాణావేసివున్న, కడపదేశం యావత్తున్ను మీర్ అలీ రజా ఖాను డనే వాడి స్వాధీనంచేసి తాను శ్రీరంగ పట్టమునకు వచ్చెను.

26. ఇట్లావుండగా బహదరుగారు, ఢిల్లీ దేశానికి బాల ముకుందదాసు సాహకారునున్ను, కారువాన్ షుజాయత్ ఖాను అనేవీర్లవశాన అలీ గౌహర్ బాదుషాకు రెండు లక్షల రూపాయలు నజరుయిచ్చి, హైదరాబాదు సుబా తన

పేటికి సనదు పుట్టించుకుని, అక్కడవుండే జైనిమతస్తులలో సౌందర్యవంతుల యిన కొందరిని, తనతావున నౌకరి చెయ్యడముకు కుదిర్చి పిలుచుకుని రావలసిన దని పంపించెను.

22. వికారి సంవత్సరములో సౌణూరు నవాబు అబ్దుల్ హకీం ఖాను డితో, బహదరుగారు స్నేహంచేసి తన కుమారుడైన కరీం సాహెబుకు, సదరు అబ్దుల్ హకీం ఖానుడి కుమార్తెను యివ్వవలెనని, బహదరుగారి కొమార్తెను సదరు అబ్దుల్ హకీంఖానుడి కుమారుడైన అబ్దుల్ ఖైరు ఖానుడికి యివ్వవలెనని నిష్కర్ష చేసిరి.

23. మరిన్ని సౌణూరు రాజ్యములో సగం రాజ్యమయిన 11 మహళ్లు పూర్వం మరాటీలు తీసుకొనివున్నందున, అవి బహదరుగారి స్వాధీనంలో వుండెను. గనుక వాటిని తన కుమారుడైన అబ్దుల్ ఖైరు ఖానుడికి యివ్వవలసినదని సౌణూరు నవాబు అబ్దుల్ హకీం ఖానుడు అడిగినందున అదేప్రకారం యిచ్చేటట్లు వొప్పు కున్నారనిన్ని, అయితే సదరు అబ్దుల్ ఖైరు ఖానుడు రెండువేల గుర్రాలతోటి తన దగ్గిర కొలువు కొల్వవలసినదని బహదరుగారు చెప్పినట్టున్ను, కరారు అయినది. అటు తర్వాత నవాబు హకీం ఖానుడు పెండ్లి సామానులు సిద్ధం చేసుకుని, దారా పుత్రాదులతోటికూడా శ్రీరంగపట్టానికివచ్చి, మిక్కిలి గొప్పగా పెండ్లి చేసిరి. వుభ యులకున్ను చేరి 3, 4, లక్షల రూపాయలు ఖర్చు అయినవి. వివాహం ముగిసిన తర్వాత బహదరుగారు సౌణూరు నవాబుకు యేనుగ, గుర్రం, ఆభరణములు మొదలయినవి యిచ్చి వారి దేశమునకు పోవడముకు సెలవిచ్చి పంపించెను.

24. పూర్వం బాళాపురం యుద్ధములో పరారి అయిపోయిన, ఫ్రెంచి దొర మూసా లాలి అనే ఆయన హైదరాబాదులో కొలువు అయివుండెను. బహదరుగారు 4 వేల రూపాయలు ఆయన ఖర్చుకు పంపించి పిలుపించు కొనెను. ఆయనానున్ను, ఆయన తాబేలోవున్న 200 వందల ఫ్రెంచి దొర లున్ను, 100 తురుపు నవాల్లున్ను, వెయ్యి బారున్ను, 4 ఫిరంగులతో వికారి సంవత్సరముకు సరియైన 1122 ఇంగ్లీషు సంవత్సరములోవచ్చి బహదరుగారి దర్శనం చేసుకొనెను. ఆయనకు నెల 1 కి రెండువేల రూపాయలు జీతం నిష్కర్ష చేసి తతిమ్మా జనులకు జాబితాప్రకారం జీతములు నిష్కర్ష చేసి నౌక రిలో వుంచెను.

25. తర్వాత పేషువా తరఫు వకీలు, సదరు వికారి సంవత్సర మాఘ మాసములో గణేశరావు, గోవిందరావు అనే సదార్లు వెంబడి ఆభరణములున్ను,

వస్త్రములు మొదలయినవిన్ని యిచ్చి అవి పెండ్లి సంమంధపు వస్తువులని వుత్తరంవ్రాసి బహాదరుగారి తావుకు పంపించెను. ఆ యిద్దరున్ను బహాదరుగారి దర్శనం చేసుకొని, తాము తెచ్చిన ఆభరణములు మొదలయినవి వారికి ముట్ట చేసిరి; తర్వాత సదరు గణేశరావు, గోవిందరావు బహాదరుతోటి ప్రశ్నోత్తరములు జరిపించినది యేమంటే: తమ ప్రభువైన రఘునాథరావుగారికిన్ని ఇంగ్లీషు వారికిన్ని యుద్ధం ప్రసక్తి అయ్యేటట్టు వున్నది గనుక, వకవేళ యెచ్చుతక్కువలకు మీరు వారికి స్నేహితులుగా వుండివలసిదనిన్ని, అట్లా మీ తాత్పర్యం వున్న పక్షమందు మేము ఇంగ్లీషువారితోటి యుద్ధం చెయ్యడమునకు ప్రయత్నం చేస్తున్నామనిన్ని చెప్పిరి. అందుకు బహాదరుగారు సమ్మతించిరి. మరిన్ని మరాటీలకు అంతకు పూర్వం 3, 4, సంవత్సరములనుంచి బహాదరుగారు పేషుకషు యివ్వకుండా వున్నాడు గనుక, అందుకు చెల్లుగా 17 లక్షల రూపాయలున్ను వకయేనుగ, వస్త్రములు, ఆభరణములు మొదలయినవిన్ని యిచ్చి పంపించెను.

౯౧. బహాదరుగారు కనుమ కిందిరాజ్యం మీద యుద్ధం చెయ్యడమునకు నిశ్చయించి, యీ అడుగున వ్రాసిన తన సైన్యము అనగా:—

౧౪,౦౦౦ తబేలా గుర్రపు సవార్లు, పద్నాలుగు వేలు
౧౨,౦౦౦ సిలేదారు గుర్రపు సవార్లు పన్నెండు వేలు
౨౦,౦౦౦ బారు ఇరువై వేలు
౧౨,౦౦౦ కర్నాటకం ప్యాదాలు పన్నెండు వేలు
౫౮,౦౦౦ యూరపియెనివిడి వేల

సైన్యమున్ను, ఫిరంగులున్ను సహాయార్థమై వచ్చిన, హరపనహల్లి, రాయదుర్గం, హవసూరు, సావనూరు మొదలయిన పాలెగాండ్లు సమేతు ప్రయాణమై శార్వరి సంపత్సరమున సరిఅయిన 1720 ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో బెంగుళూరు ప్రవేశించి, శ్రీరంగాపట్ట కనుమదిగి తన సైన్యములోనుంచి, అయిదువేల గుర్రపు సవార్లను కరీం సాహెబు అనే ఆయన వశానయిచ్చి మహమ్మదు బందరు అనే దేశానికి పంపించెను. కొంత సైన్యమును ఆరికాటు, చెన్నపట్టం ఆ ప్రాంతములకు పోయి దోచుకుని రమ్మనిచెప్పి పంపించెను. తతిమ్మా సైన్యముతోటి మజిలీలమీదుగా తిరుణామలి దేశానికి ప్రవేశించెను.

౯౨. మహమూదు బందరుకు పోయినటువంటి సైన్యం ఆ దేశం దోచుకుని, తిరిగి బహాదరుగారి దగ్గిరికివచ్చి ప్రవేశించెను. అక్కడనుంచి ప్రయాణమై, మార్గమధ్యమందువున్న దుర్గములు, కోటలు మొదలయినవి కొట్టివేస్తున్ను, లభ్య

మైన పదార్థమును దోచుకుంటున్న ఆరికాటికివచ్చి ప్రవేశించి, అక్కడి కోటకు మోర్చాలుపెట్టి వుండగా, చెన్నపట్టణంనుంచి ఇంగ్లీషువారి తరఫున ముందర జనరల్ బేలి దొరవారున్ను, తర్వాత మండ్రో దొరవారున్ను సైన్య సహితంగా ప్రయాణమై కంచికి ప్రవేశించి.

౮౩. ఆరికాటుకు ఇంగ్లీషువారి తరపు సైన్యం జనరల్ బేలీకి సహాయంగా వస్తున్నదని, బహదరుకు తెలియగానే కొంత సైన్యముతోకూడా టీపూ సుల్తానును, ఇంగ్లీషువారిని యెదుకు తగిలి యుద్ధంచేసే నిమిత్తం ముందుగా పంపెను. టీపూ సుల్తానుకున్ను, ఇంగ్లీషువారికిన్ని ఆ దినములు యుద్ధమాయెను. అయితే ఇంగ్లీషువారి సైన్యము సుల్తానును అతిక్రమించి ముందరికి కొంతదూరం సాగి వచ్చినందున, ఆ సంగతి బహాదరుగారు విని ఆరికాటు కోటకు వుంచివున్న మోర్చాలు తీసి తన దరోబస్తు సైన్యతోటి ప్రయాణమై ఇంగ్లీషువారిమీదికి వచ్చెను. ఆ సమయంలో ఇంగ్లీషువారి సైన్యం కొంచెంగా వున్నందున, వారి మీద నాలుగుఘట్లనుంచి, బహదరుగారి సైనికులు గుండ్లుకొట్టేవరకు, యింగ్లీషు వారు మందుగుండ్లు వుంచుకొనివున్న పెట్టెలకు వారిగుండ్లు తగిలి మందు గుండ్లు అన్ని కాలిపోయినందున, ఇంగ్లీషువారు గుండ్లుకొట్టకుండా నిలిచిపోయిరి. ఆతక్షణం బహదరుగారి సైన్యం ఇంగ్లీషువారి సైన్యంమీదపడి ఛిన్నాభిన్నం చేసినందున వుభయ పక్షములలోనున్ను విశేషించి సైనికులు హతులైరి. హతశేషులయిన ఇంగ్లీషువారిసైనికులున్ను, బేలి, రంలి, ఛాంజం అనే ముగ్గురు గొప్పదొరలున్ను, శార్వరి సంవత్సరం భాద్రపద బ ౧౩ ల రోజున, బహదరుగారికి హస్తగతులయిరి.

౮౪. ఇంగ్లీషువారి సైన్యంలోవుండే తుపాకులు, ఫిరంగులు మొదలయిన ఆయుధములు బహదరుగారికి చిక్కెను. తర్వాత సదరు ముగ్గురు దొరలనున్ను బహదరు తన సముఖములోకి పిలిపించి వారికి మిక్కిలి ధైర్యంచెప్పి డేరాలు మొదలయిన సామానులుయిచ్చి మర్యాదగా వుంచెను. ఈ వర్తమానం కంచిలోవున్న మరికొందరు ఇంగ్లీషువారువిని తిరిగి చెన్నపట్టణముకు పేట దోవనువచ్చి ప్రవేశించిరి.

౮౫. ఈప్రకారం జయం కలిగినందుకు బహదరుగారు మిక్కిలి సంతోషించి తన యిలాకాలోవుండే తాలూకాలవారికిన్ని, వక్కీళ్లు మొదలయిన వారికిన్ని వుత్తరములు వ్రాయించి ఫిరంగులు కాల్చవలసినదనిన్ని, దరోబస్తు జనులకున్ను చక్కెర పంచిపెట్ట వలసినదనిన్ని వుత్తరవు చేసెను.

౮౬. బహదరుగారు సదరు ముగ్గురు దొరలనుస్ను, ౫౦౦, ౬౦౦ మంది సోల్జర్లనున్ను, మరికొందరు చిన్నదొరలనున్న సిరా, బెంగుళూరు, శ్రీరంగపట్టం మొదలయిన స్థళములలో పహరావుంచి వారికి తగుపాటి మర్యాదలు జరిగించెను.

౮౭. తిరిగి బహదరు ఆరికాటికివచ్చి మోర్చాలువుంచి షహర్ పానా హల్లా చేసి అనగా పట్టంచుట్టూవున్న గోడమీద యెక్కి లోపలికిదిగి ఆ పట్టం తీసుకుని దివాన్ అచ్చన్న పంతులను ఖైదుచేసెను. కోటలోవున్న కిల్లేదారు నజీబు ఖానుడున్న, ఇంగ్లీషు దొరనున్న, బహదరుతోటి సంధిచేసినందున వాండ్లను కోటలోనుంచి బైటికితీసి చెన్నపట్నానికి సెలవిచ్చి పంపించేటప్పుడు, బహదరుగారు వస్త్రములు, ఆభరణములు మొదలయిన బహుమానములుచేసి కోటలోవున్న సామానులు యావత్తు బెంగళూరికి పంపించెను,

౮౮. తర్వాత చంద్రగిరి, చిత్తూరు మొదలయిల దేశములకు తన సైన్యాన్ని పంపించి అక్కడ తన ఠాణాలువుంచి, మహమ్మదల్లీ ఖానుడి సహోదరుడు అబ్దుల్ వహబు ఖానుణ్ని పట్టుకుని దారాపుత్రాదులతో శ్రీరంగపట్టానికి తీసుకుని వచ్చి ఖైదులో వుంచెను.

౮౯. రాయిజీ అచ్చన్న పంతులకు ఆభరణములున్ను, బట్టలు మొదలయినవిన్ని బహుమానంచేసి ఆరికాటుకోట ఆయనవశంచేసి రాజ్యంలో పైకం వసూలుచేయమని వుత్తర్వుచేసెను. తర్వాత ఆరికాటు దేశంలోచేరిన కళికపాకం అనే గ్రామములోవుండే రైతులు మొదలయిన వాండ్లనున్ను, కసుబా ఆరికాటులోవుండే మాతుబరు వర్తకులనున్ను ౧౦ వేలమందిని శ్రీరంగపట్టానికిన్ని, గంజానికిన్ని పంపించెను. వారిలో బహుమంది జనులు భీతచిత్తులై మరణమును పొందిరి. తతిమ్మా జనులు పైన చెప్పిన స్థళములలో వర్తకం మొదలయినవి జరిగించుకుంటూవుండిరి. సదరు జనులలో కేవలం చిన్నవాండ్లుగా వుండేవారిని సున్నతుచేసి తురక మతంలో కలుపుకునిరి.

౯౦. తర్వాత కడపనుంచి మీర్ అలీ రజా ఖానుడు నాలుగు వేల గుర్రాలు, ఆరువేల బారుతోటివచ్చి లష్కరులో ప్రవేశించగానే, సదరు మీర్ అలీ రజా ఖానుణ్ణిన్ని, మహమ్మదల్లీ కుమున్దానునున్ను బేలూరుదేశం మీదికి యుద్ధానకు పంపించెను. వీరుపోయి సాజారా, గోజారా అనే కోటలకు మోర్చాలు పెట్టివుండగా చెన్నపట్టం నుంచి జనరల్‌కూటు అనేదొర సైన్య సహితంగా చెంగల్పట్టు దగ్గిరవచ్చి దిగెను.

౯౧. ఈ వర్తమానం బహదరుకు తెలియగానే, మీర్ అలీ రజాఖానుణ్ని తన తావుకు పిలుపించుకుని తానున్ను దరోబస్తు సైన్యంతో ప్రయాణమై జనరల్ కూటు దొరగారి లష్కరుకు సమీపంగా దిగిరి. అంతట ఇంగ్లీషువారి సైన్యం రాత్రికిరాత్రే ప్రయాణమై వరదాపూరు దోవను పోతూవుండగా బహదరు ఆదినమే

వారితో యుద్ధంచేసేవరకు ఇంగ్లీషువారు సముద్రపు దరినే సేనతోకూడా పోయి వేలూరు ప్రవేశించిరి. ఆ దేశం చుట్టుపట్టు వుండడానకు సవార్లు నిశ్చయించి, అక్కడ సిద్ధి హిలాలు అనే వక విచారణ కర్తనువుంచి అక్కడినుంచి చెంగల్పట్టు మైదానంలోకివచ్చి, ఆకడ మీర్ అలీ రజాఖానున్ని సైన్యంతోకూడా గుడ్లూరికి పంపించి, బహదరుగారు ప్రయాణమై తిరుచినాపల్లి దగ్గిరికి వచ్చిదిగి, తంజావూరి రాజ్యం బందోబస్తు నిమిత్తం హరిదాసు పంతులు అనే ఆయనను నిర్ణయించి అక్కడ వసూలు అయిన పైకం తీసుకునెను.

౯౨. అందుమీద తిరుచినాపల్లి నుంచి తంజావూరికి కొంత సైన్యం పోతూవున్నదని తెలిసి బహదరుగారు (చడీ సవారు) అనగా ముఖ్యంగా గుర్రపు దళాన్ని తీసుకునిపోయి తంజావూరు దగ్గిరవుండే వయ్యలి అనే యేటిదగ్గిర వారినిపట్టి దోచుకుని తిరుచినాపల్లి దగ్గిరికివచ్చి అక్కడనున్ను కొంతసైన్యంవుండగా వారిన్ని దోచుకుని అక్కడినుంచి శ్రీరంగముకుపోయి అక్కడను ఠాణావేసి తిరిగివచ్చి తన సైన్యములో దిగెను.

౯౩. అటు తర్వాత, మహమూదు బందరుకు సైన్యం సమేతు జనరల్ కూటు దొరగారు ప్రయాణమైపోయి, అక్కడినుంచి చెన్నపట్నానికి పోతున్నారని బహదరుగారువిని, మజిలీల మీదుగా మహమూదు బందరుకు ముట్టిరి. అక్కడ వుభయులకు యుద్ధం జరిగినందున ఆయుద్ధమందు బహుమంది హతులయిరి. అప్పట్లో మీర్ అలీ రజాఖానుడికి ఫిరంగీ గుండు తగిలి చచ్చెను. ముఖ్యంగా బహదరుగారి సైనికులు విశేషించి చచ్చినప్పటికిన్ని వారికి యిష్టసిద్ధి కాకపోయెను.

౯౪. అంతట ఇంగ్లీషువారి సైన్యం చెన్నపట్నానికివచ్చి ముట్టెను. బహదరుగారున్ను ప్రయాణమై ముసల్వాకా దగ్గిరవచ్చిదిగి, అక్కడినుంచి సైన్యం సమేతు కొర్లపాక అనే గ్రామం దగ్గిరికివచ్చి దిగిరి. ఇంతలో చెన్నపట్టణంనుంచి ఇంగ్లీషువారి సైన్యం వచ్చినందున వారితో యుద్ధంచేసిరి. వారు ఆదినం సాయంత్రమప్పుడు చెన్నపట్టణం తట్టుగా వెళ్లిపోయిరి. బహదరుగారి సైన్యం చోలిగరా అనే గ్రామానికివచ్చి దిగెను.

౯౫. ఇంగ్లీషువారి సైన్యంతోకూడా భోజనపదార్థములు, మందుగుండ్లు, పైకం మొదలయినవి తీసుకుని వేలూరికిపోతూ, పాళెగాడి దేశపు అడివిలోదిగి వుండెను. ఆరికాటు, కాళహస్త్రి పాళెగార్లు, బహదురుగారితో కలిసినవారయినందున వారు యీరస్తు దోచుకునే నిమిత్తం ప్రయత్నంచేసిరి. అయితే ఇంగ్లీషువారు మిక్కిలి బలవంతులయినందున తమతమ సామానులను తీసుకుని వేలూరికి ప్రవేశించిరి. పాళెగాండ్లు తమ సైన్యంతో ప్రయాణమై పోయిరి.

౯౬. బహదరుగారు డింగుమారు తకుబాడి అనే గ్రామస్తులవల్ల 30 వేల పూల వరహాలు వేషుకషు తీసుకునిరి, ఆవులకొండ దగ్గిరినుంచి ఇంగ్లీషువారు ౨ పటాలాల బారు, ఫిరంగులు మొదలయిన వాటితోకూడా వస్తూవున్నారని వాండ్లమీదికి యుద్ధానికిపోయి కొంతమందిని కొట్టెను. కొందరు పరారి అయి పోయిరి. అక్కడ వారి తావునవున్న ౨ ఫిరంగులు బహదరుగారికి చిక్కెను.

౯౭. తర్వాత దోబిగడ దగ్గిర, బహదరు దిగివుండగా ప్లవంగ సంవత్సర మాఘు మాసమునకు సరిఅయిన ౧౭౮౧ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో ఫ్రాంసువారి తరపునుంచి మూసా కోనే తిపిలిసున్న, వాడకేపటన్ సూపరిన్ అనే వార్లున్న, 3 వేల సోజర్లున్న, కొన్ని సామానులతోకూడా మహమూదు బందరు దగ్గిర వచ్చి దిగిరి. అందులో వాడకేపటన్ సూపరిన్ అనే ఆయన మాత్రం తిరిగి వెళ్ళిపోయెను. ఆ సైన్యం దరోబస్తు మహమూదు బందరునుంచి ప్రయాణమై పోయినందున టీపూ సుల్తాను సైన్యం సమేతు గుడ్లూరులో ప్రవేశించి అక్కడ ఠాణాలు వేసెను. గుడ్లూరు దగ్గిరవుండే తిరుపాసూరికివచ్చి దిగిరి. అటు తర్వాత ఫ్రాంసువారి వాడసర్దారుడు సూపరిన్ అనే ఆయన వాడితోకూడా గుడ్లూరి దగ్గిరికివచ్చి దిగిరి.

౯౮. అక్కడ బహదరుగారు, ఫ్రాంసు దొర దర్శనం చేసినంతలో వారు ఆభరణములు, వస్త్రములు, గడియారం మొదలయినవి యిచ్చినందున బహదరుగారు తిరిగి సదరు ఫ్రాంసు దొరకు, ఆభరణములు మొదలయినవిన్ని, లక్ష రూపాయలు నగదున్ను బహుమతి చేసెను.

౯౯. వాడమీదనుంచి వచ్చిన సదరు ఫ్రాంసుదొర వారి సైనికులకు భోజన పదార్థములు మొదలయినవి జరిగించే నిమిత్తం వకీలు విరోజీ పంతులను బహదరుగారు నిష్కర్ష చేసి వుంచినందున, వారికి కావలసిన సామానులను ముట్ట చేస్తూ వచ్చెను.

౧౦౦. ఫ్రాంసువారి తట్టునవున్న గొప్పదొర అయిన మూసా మూసి అనే ఆయన, యింకా ఆయన వెంబడివున్న సైన్యంలోని సరదార్లున్న, బహదరుగారి దర్శనంచేసుకొని తమతమ స్థలములలో ప్రవేశించిరి. తర్వాత బహదరుగారు చనిపోయినారని రాజ్యమంతటా వాడుకునిరి. అప్పట్లో బహదరుగారికి ౬౦ అరవై సంవత్సరముల వయస్సు కలిగివుండెను.

రెండవ ఆశ్వాసము ముగిసెను.

హైదరు చరిత్ర

మూడవ ఆశ్వాసము

★

౧. నంజరాజుతోకూడా, బహదరుగారు తిరుచినాపల్లి యుద్ధములో వుండగా, ౧౭౫౭ ఇంగ్లీషు సంవత్సరమునకు సరిఅయిన ఆంగీరస సంవత్సర మాఖ బ. ౩౮ రోజున దేవన హల్లిలో, టీపూ సుల్తాను జన్మించెను. విక్రమ సంవత్సరమునకు సరిఅయిన ౧౭౬౦ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో హైదరుతో నంజ రాజుగారు యుద్ధము చేసేటప్పుడు, టీపూ సుల్తానున్ను, అతని భార్య మొదల యిన వారినిన్ని తీసుకునివచ్చి కోట బైట తన గ్రామములోవుంచి బెంగుళూరికి పోయెను. తిరిగి నంజరాజుగారు హైదరు భార్యనున్ను, టీపూ సుల్తాననున్ను కోటలోనికి తీసుకునివచ్చి వుంచెను. బహదరు తిరిగి శ్రీరంగ పట్టానికివచ్చి ఖండే రాయణ్ణి పట్టుకొని, తన అధికారం బందోబస్తు చేసుకొని టీపూ సుల్తాననున్ను, తన భార్య మొదలయిన వారినిన్ని బెంగుళూరులోవుంచి బహదరు యుద్ధానికి పోయెను. నగరం దేశం తీసుకున్న తర్వాతను సుల్తానును నగరానికి పిలుపించుకుని తన కుమారుడయిన అతనికి యే విధంగా మర్యాద నడపవలసినదో, ఆ చొప్పున కొల్వాడుకాండ్లు మొదలయినవారినిన్ని విద్యచెప్పే నిమిత్తం వుపాధ్యాయులనున్ను నిష్కర్ష చేసి, కల్లికోట యుద్ధానికి వెళ్ళేటప్పుడు, అతణ్ణి తన సవారి వెంబడి వుంచుకొని, షికారు చెయ్యడం మొదలయిన విద్యలను అభ్యసింప చేస్తూవచ్చెను. అంతట శ్రీరంగ పట్టానికి వచ్చిన కొద్ది రోజులకు, యిచ్చూరు గుర్రపు సవార్లను, టీపూ సుల్తాను తయినాతీచేసి, యేవొక పనిన్ని అతనిగుండా జరిగించుకుంటూ వచ్చెను. త్రియంబక మామా అనే ఆయనగారి వల్ల అల్లరి జరిగిన తర్వాత, టీపూ సుల్తానుకు ౫౦౦ గుర్రములనుయిచ్చి, యిందుకు జాగీరుగా మళవల్లి, కోణ సూరు, కనమకిందవున్న దగ్గెరికోట, ధర్మపురి, పెన్నఅగర యీ తాలూకాలు నిష్కర్ష చేసి, యేయే దేశాలమీదికి యుద్ధానికి సైన్యము పోయినప్పటికిని, ఆ సైన్యం వెంబడి టీపూ సుల్తానుగారిని, ప్రయాణంచేసి పంపిస్తూ వచ్చెను. బహదరుగారి దినములలో, టీపూ సుల్తానువల్ల తీసుకున్న పనుల వివరం, బహదరుగారి చరిత్రలో వ్రాయడమై వున్నది.

౨. బహదరుగారు చనిపోయిన తర్వాత, టీపూ సుల్తాను అధికారం వహించి, తన సైన్యం బందోబస్తు చేసుకుని పురాతనపు సరదార్లనున్ను, నౌకర్ల

కున్న ధైర్యం కల్గచేసి రాజ్యంలోవుండే ఆమిళ్లు మొదలయినవారికి ఆజ్ఞాపత్రి కలుగ్రవాసి రాజ్యం బందోబస్తు చేసెను. ఆ సమయంలో హాజరువున్న సైన్యం యొక్క వివరం :—

౧౨,౦౦౦ తబేలా గుర్రాలు పన్నెండువేలు.
౨౦,౦౦౦ సిలేదారు గుర్రాలు ఇరువై వేలు.
౩౦,౦౦౦ బారు ముప్పయివేలు.
౧౨,౦౦౦ కర్నాటకపు ప్యాదాలు పన్నెండువేలు.
౫,౦౦౦ కామాటీలు అయిదువేలు.
౭౯,౦౦౦ డెబ్భైతొమ్మిది వేలు.

ఇదిగాక, ఫిరంగులు మొదలయినవిన్ని హాజరువుండెను.

3. ఫ్రాంసుదొర మూసాలాలిన్ని, సూఫై అనే ఆయనయును, 3 వేల సోజర్లతోనున్ను, ౫, ౬ వేల కాఫిరీలతోనున్ను బందరుకువచ్చి దిగివుండగా, ఆ దొరతో టీపూ సుల్తాను సంధి జరిగించి, అయిదు వందల సోజర్లు, వక దొర సమేతు తన లష్కరుకు పిలుచుకుని, ఇంగ్లీషువారితో యుద్ధం చేయ్యవలెనని యుండగా,

౪. ఇంగ్లీషువారి సైన్యం వందవాసితట్టు వచ్చియుండెను. ఫ్రాంసువారి సహాయం విశేషించి కలిగివున్నది గనుక, యిప్పట్లో యుద్ధం చెయ్యడం యుక్తం కాదని ఇంగ్లీషువారు తిరిగి చెన్నపట్టానికి పోయిరి. సుల్తాను తన సైన్యంతోకూడా వందవాసికివచ్చి చేరెను.

౫. నగరములో శేఖు హయాజు అనే అతణ్ణి పూర్వం బహాదరుగారు, విచారణకర్తనుగా యేర్పరచి వుండెను. ఇతను పూర్వం నాయిమారు దేశస్తులను, తురకలలో కలుపుకున్నవారిలో వకడు. ఇతను మిక్కిలి బుద్ధిమంతుడని గ్రహించి, దుర్గం విచారణ మొదలయిన పనులు జరించవలసినదని వుత్తర్వుచేసిన తర్వాత, నగరంలోవున్న రాజారాం అనే అధికారస్తుడు చనిపోయినందున, అతనికి బదులు సదరు హయాజును నగరం దేశపుసైన్యం, రాజ్యం, విచారణ కర్తగా యేర్పరిచి హైదరు కాలంచేసెను.

౬. ఈ వర్తమానం టీపూసుల్తాను విని, పూర్వం శేఖు హయాజుకున్న, తనకున్న ద్వేషం కలిగివున్నది గనుక, యిప్పట్లో తాను ఇంగ్లీషువారితో

సంధిచేసి, జనులు మేథీసును (General Mathews) ఎ వేల సోజర్లు, ఆరువేల బారుతోటి పిలిపించెను. ఆ దొర పయిన ప్రాసిన ప్రకారం సైన్యం తీసుకుని, హొన్నావరం తాణా వేసి కొడియాల బందరు తీసుకుని, అక్కడనుంచి నగరానికి శుభకృతు సంవత్సర, మాఘమాసముకు సరిఅయిన ఎఆఎ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో వచ్చి ప్రవేశించెను.

౭. హయాజీ అనే అతను నగరు విడిచినందున, నగరంలోవుండే జనులు నాలుగు దిక్కుల ఫరారి అయి, పట్టంతట్టు పోయిరి. అక్కడవున్న యేనుగులు మొదలయినవి శ్రీరంగపట్టం సరిహద్దుకువచ్చి చేరెను. హయాజు, జనరల్ గారితో కలిసి ప్రశ్నోత్తరములు జరిగించి, తన యిష్టప్రకారం బందోబస్తు చేసెను.

౮. అంతలో కొడగుదేశస్తులు రాజ్యం దోచడముకు ఆరంభించిరి. ఈ వర్తమానం సుల్తానుకు తెలియగానే ఇంగ్లీషువారితో యుద్ధం నిలుపుదల చేసి, నగరు దేశం బందోబస్తు నిమిత్తం ప్రయాణమై పోయెను. అప్పుడే ఆరికాటు రాజ్యం బందోబస్తు నిమిత్తం మీరు మొయినుద్దీను, బదరుజ్జమా ఖాను, దిలేర్ దిల్ ఖాను మొదలయిన సరదార్లు మారిషత్తు ఆరువేల బారు, ౫ వేల గుర్రపు సవార్లు, ౧౦ వేల కట్టుబడి ప్యాదాలను యిచ్చి, ఆ దేశం దివాన్ గిరికి జోగి పంతులను నిష్కర్ష చేసి, ఆరికాటు షహరుపానా విరుగకొట్టే నిమిత్తం నిశ్చయించి వారితో వుత్తర్వు చేసెను.

౯. తన సైన్యం ఫ్రాంసువారి సైన్యంతోకూడా శ్రీరంగార్ పేట ఘాటుమీదుగా బెంగుళూరికివచ్చి, అక్కడనుంచి కొలారుకువచ్చి చేరెను. తదనంతరం బహదరుగారి (గుమ్మటం) అనగా శవము వుంచివుండే పెట్టెను శ్రీరంగపట్టానికి పంపించి నలుభై వేల పూలవరహాలు ధర్మం చెయ్యవలసినదని వుత్తర్వు చేసెను. మరిన్ని తన సవారుతోకూడావున్న కొంత సైన్యాన్ని లుత్ఫ్ అలీబేగు వెంబడియిచ్చి కొంత నగరానికిన్ని కొంత కొడగు దేశానికిన్ని పంపించెను. తనకు ముందు నడిచే సైన్యానికి మార్గములో నడవడముకు ప్రయాస అయినందున ఆ సైన్యాన్ని ఎ తుకిడీలుచేసి కారదుర్గం దోవను కొంతానున్ను, అనంతపురం దోవను కొంతానున్ను పంపించి, తానున్ను నగరానికి ప్రవేసించెను.

౧౦. నగరంలోవున్న ఇంగ్లీషువారి సైన్యం ఘాటుమీద బందోబస్తుగావుండెను; గనుక, వారితో ౧, ఎ దినములు యుద్ధంచేసి నాలుగుతట్లనుంచి దొమ్మి చేసేవరకు సుల్తానుగారికి శోభకృతు సంవత్సర చైత్రమాసములో సదరు నగరం దేశం హస్తగతమాయెను. హయాజు అనే అతను, సుల్తాను వచ్చే వర్తమానం,

వారు అక్కడ చేరడముకు యెనిమిది దినములకు ముందుగానే విని కుందాపురం దగ్గిర వాడయెక్కి గోవా దేశానికి పోయెను.

౧౧. నగరం హల్లాకాగానే (అనగా దొమ్మి జరిగిన తర్వాత), దరోబస్తు ఇంగ్లీషువారి సైన్యం ఆ కోటలోవున్న వొక గొప్ప భవంతిలోవుండి ౫, ౬ దినములు యుద్ధంచేసి కడకు దీనులై సంధిచెయ్యడముకు తగిన మనుష్యులను పంపించినందున, సుల్తానుగారు సమ్మతించి సదరు జనులను కోటలోనుంచి బైటికితీసి వారి తాలూకాకు ఆయుధములు మొదలయినవి తీసుకొని సర్కారులో దాఖలుచేసుకొని వారిని వట్టిచేతులతో బైటికి పంపించెను.

౧౨. ౧౦౦౦ వెయ్యిమంది సీమదొరలను దుర్గం, కొప్పళం,గుత్తి మొదలయిన స్థళములకు చేతులకు సంకెళ్లువేసి పంపించి మేత్యూసు అనే దొరను మిక్కిలి నిర్బంధమైన కైదుతో శ్రీరంగపట్టానికి పంపించి, మరిన్ని ౨౦ మంది చిన్న దొరలను కపాలదుర్గానికి పంపించినందున, ఆ జనులు అక్కడనే హతులయిరి. మేత్యూసు అనేదొర శ్రీరంగపట్టములోనే చనిపోయెను.

౧౩. నగరం కోట స్వాధీనపర్చుకున్న తర్వాత, బారు జవాన్లను కొలువు వుంచి శోభకృతు సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ 3 ల రోజున సుల్తాను సింహాసనంమీద కూర్చుండి నజర్లు మొదలయినవి తీసుకుని మిక్కిలి సంతోషించెను.

౧౪. కొడియాలదేశపు కోటలో ౫౦౦ మంది దొరలున్న వెయ్యి బారున్న తాణా బందోబస్తు చేసుకుని వున్నందున, సూల్తాను హుసేను అల్లీ ఖానుడి మారిషత్తు కొంత సైన్యాన్నియిచ్చి కోట ముట్టడివేసే నిమిత్తం పంపించెను. అప్పట్లో కోట తమ స్వాధీనంకావడం మిక్కిలి కష్టంగా వున్నదని తెలుసుకుని తాను ఖుద్దున ఘాటుదిగి కొడియాలదేశానికి ప్రవేశించెను.

౧౫. ఇట్లావుండగా పులిచేరిదొర మూసామూసి అనే ఆయన సైన్యంతో కూడా వుండగా, ఇంగ్లీషువారి సైన్యం చెన్నపట్టంనుంచి వాండ్లను శిక్షించే నిమిత్తం అక్కడికి పోయి దిగెను. సుల్తానుగారి సైన్యంలో వుండే సరదారుడు సయ్యదు సాహెబు అనే ఆయనను కనమకింద తనతోకూడా వుండడముకు సుల్తాను పిలుపించుకొని వుండెను. వారిని సదరు మూసామూసిగారు తనకు సహాయ నిమిత్తం పిలుపించుకొనెను.

౧౬. సుల్తానువారు ఇంగ్లీషువారితో సంధి జరిగించే నిమిత్తం చెన్నపట్టానికి అప్పాజీరాం శ్రినివాసరావు అనే వారిని పంపించి వుండిరి; గనుక వారు

ప్రశ్నోత్తరములు జరిగిస్తూ వుండగా, పులిచేరికి ఇంగ్లీషువారి సైన్యంపోయి 3, 4 పర్యాయములు బలమైన యుద్ధం జరిగించినందున, వుభయ పక్షములలో నున్న విస్తరించి జనులు హతులైరి. ఇంతలో సీమనుంచి వుభయులకున్న యుద్ధం చేయవలసిన అగత్యంలేదనిన్ని సంధి జరిగించిరి. ఆ సంధిజరిగే సమయములో ఫ్రెంచివారు సుల్తానుగారితో మీరే సంధి జరిగించవలసినననిన్ని, కోట మీ స్వాధీనంలో వున్నదనిన్ని చెప్పినందున, ఆ సంగతి ఆలోచించి అందుమీదట ప్రశ్నోత్తరములు జరిగించిరి. ఇంగ్లీషువారున్ను సుల్తానుగారి దగ్గిరికి ప్రశ్నోత్తరములు జరిగే నిమిత్తం టయిలరు దొరనున్ను యిద్దరు వకీళ్ళనున్ను పంపించిరి.

౧౭. అంతట పులిచేరికిపోయిరి. అయితే సుల్తాను తరఫునుంచి ఫ్రెంచివారికి సహాయం నిమిత్తం వచ్చిన సర్దారుడికి, ఫ్రెంచివారు ఆభరణములు వస్త్రములు మొదలయినవి యిచ్చి, ఇంగ్లీషువారికిన్ని తమకున్ను సంధి జరిగినది గనుక మీరు మీ సరిహద్దుకు పోవలసినదని చెప్పినందున అయన తన సరిహద్దుకుపోయెను.

౧౮. పూర్వం బహదరుగారి దినములలో టప్పాలుపని చూచే శామయ్య అనే ఆయన మిక్కిలి ప్రతిష్ఠికుడుగా వుండెను. ఆయిన సుల్తానుగారితోకూడా కొడియాలదేశంలో వుండగా అతని అన్న రంగయ్య అనే ఆయన శ్రీరంగపట్ణములో మామిలియ్యతు పనులు స్వంతముగా చూస్తూవుండెను. ఆటప్పాలు పనులుచూచే సదరు రంగయ్య ఇంగ్లీషువారితో ఫితూరి సవాలు జవాబులు జరిగించినాడని తప్పిదం నిశ్చయించి, శ్రీరంగపట్ణపు కిల్లేదారిలోవుండే సయిదు మహమ్మదు అనే ఆయన సదరు రంగయ్యనున్ను అతని యిలాకా ౧౦౦, ౨౦౦ మంది జనులనున్ను ఖయిదుచేసి, కట్టుబడి జవాన్లు ౧౦, ౫ మంది ఆయనలో షరీకు అయివున్నారని కొందరిని తూకునతీయించి కొందరిని యేనుగకాలికి కట్టించి ఈసంగతి కొడియాలులో వుండే సుల్తానుగారికి వ్రాసి పంపించినందున సుల్తానుగారు తనతోకూడావున్న శామయ్యను సఖ్తు ఖయిదుచేసి మిక్కిలి తొందర జరిగించి సంకెళ్లతోకూడా శ్రీరంగపట్ణానికి పంపించెను. గనుక అతణ్ణి పంజరములో ఖయిదుచేసి వుంచిరి.

౧౯. మరికొన్ని దినములకు తర్వాత కొందరిని చంపివేసిరి. కొంత మంది దైవవశాత్తు మృతి బొందిరి. తతిమ్మా కొందరిని ౫, ౬ సంవత్సరములు ఖయిదులోవుంచి విడిచిపెట్టిరి. మరిన్ని యీ ఖయిదులోవుంచిన వారియొక్క భార్యలు మొదలయినవారిని సుల్తానుగారి అంతఃపురంలోకి పంపించి అక్కడనే వుంచిరి. ఈసంగతి శోభకృతు సంవత్సరం శ్రావణమాసములో సుల్తానుగారు కొడియాలులో వుండగా శ్రీరంగపట్ణంలో జరిగింది.

౨౧. సుల్తానుగారు కొడియాలు దేశానికిపోయి అక్కడవున్న చర్కల్ వినాయకుడి దేవళములో బసచేసివుండగా రాత్రివేళ సదరు విష్ణ్వీశ్వరుడు యేనుగు రూపంతో సుల్తానుగారి స్వప్నమందు కనుపడి ఆయనగారికి మిక్కిలి తొందర కల్గచేసినందున, తక్షణం సుల్తానుగారులేచి హొన్నవరానికి వచ్చిదిగి యీ దేవుడు మిక్కిలి సత్యవంతుడని యెంచి ఆయనకు 300 వరహాలు జాగీరు యిచ్చెను.

౨౨. అక్కడ కోట ముట్టడివేసి ప్రతిదినమున్ను యుద్ధంచేస్తూ వుండెను. వర్షాకాలం సంభవించినందున దరోబస్తు గుర్రపు సవార్లను కనుమమీదవున్న శ్రీరంగపట్టం సరిహద్దుకు పంపెను. ముఖ్యంగా కాల్బలమును మాత్రం తనతోకూడా వుంచుకొని నాలుగుతట్లా మోర్చాలువుంచి కోటమీద ఫిరంగులతో కొట్టినందున, కోట భూమికి చదురంగా ఆయెను. ఈ ప్రకారం యుద్ధం జరుగుతూ వుండగా,

౨౩. వెంబడివున్న ఫ్రాంసువారు, ఇంగ్లీషువారికిన్ని మాకున్ను సలహా అయినది గనుక, ఇంగ్లీషువారితో మేము యుద్ధముచేసేది లేదనిన్ని మాయొక్క పై బందరు మీదుగా పులిచేరికి పోతామని అన్నందున, సుల్తానుగారు అంగీకరించక పోయినప్పటికిన్ని వారు నిలువకుండా వారి దేశమునకు వెళ్ళిపోయిరి; గనుక సుల్తానున్ను యుద్ధమునకు నియమించివున్న మొర్చాలను విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపోయెను.

౨౪. బహదరుగారి దినములలో కొడియాల దేశానికి మాజీకిల్లే దారుడుగా వున్నవాణ్ణి సుల్తాను పిలిపించి నీవు కోట యెందునిమిత్తం ఇంగ్లీషువారి స్వాధీనం చేసినావని అడిగి, అతనియందు తప్పితం నిశ్చయించి తూకునవేయించ వలసినదని వుత్తర్వు చేసినందున, తూకువేసే నిమిత్తం తీసుకొనిపోతూ వుండగా మహమ్మదల్లీ కుముందానున్ను, అతనితోకూడావున్న సిబ్బంది జనులున్ను సదరు మాజీకిల్లేదారుడికి అడ్డంపోయి అతణ్ణి విడపించుకొని సైన్యం బయట యుద్ధ సన్నద్ధులై నిలిచిరి. ఈ వర్తమానం విని సుల్తాను ౪౦౦, ౫౦౦ మంది జవాన్లను పంపించి సదరు కుముందాను మొదలయినవారిని ముట్టడి వెయ్యనలసినదని ఆజ్ఞాపించినందున, అదేప్రకారం జరిగినంతలో కొందరు జవాన్లు పరారి అయిరి. కొందరు నిలిచినందున వారిలో ౧౦౦ మందిని యేనుగ కాలికి కట్టించిన్ని, ఫిరంగుల నోటికి అడ్డంగావుంచిన్ని చంపించెను. సదరు కిల్లేదారుణ్ణి తూకునవేయించెను. ఆ కుముందానును కత్తితో నరికివేసెను. ఈ ప్రకారం జరిగించి నందున సుల్తానుయొక్క దరోబస్తు సైన్యమున్ను భీతచిత్తులయిరి. సదరు కుముందాను యొక్క భార్యను తుర్క కులములో చేర్చుకొనిరి.

౩౫. కొడియాలుదేశపు కోటను గురించి యుద్ధంచేస్తూ వుండగానే, చెన్నపట్టణంనుంచి పంపించిన వకీలు కొడియాలను ప్రవేశించినంతలో, కోటను గురించిన యుద్ధం నిలిచిపోయెను. అంతట వకీలుద్వారా సంధి జరిగించినది యేలా గంటే, సుల్తానుగారి సైన్యములోవున్న జనులు ఇంగ్లీషువారికి చెయ్యిచిక్కవున్న వారిలో గతించిపోయినవారు పోగా జీవించివున్నవారిని ఇంగ్లీషువారు విడిచిపెట్టే లాగుననున్న, అదేప్రకారం ఇంగ్లీషువారి సైన్యాలోవున్న జనులను సుల్తాను గారికి హస్తగతులయిన వారిలో హతశేషులయిన వారిని సుల్తానుగారు విడి పించేటట్టున్న కరారుచేసి కొడియాలలోవున్న సామానులను వాడమీద రవానా చేసి అక్కడవుండే సరదారుడికి ఆభరణములు బట్టలు మొదలయినవి యిచ్చి వారికి సహాయంగా తనతోకూడావున్న మాతుబరు జనులనుకూర్చి వేలూరికి పంపించెను. మరిన్ని కొడియాలదేశంలో పూర్వంనుంచి రయితాంగంగావుండే ఇంగ్లీషువారి కులస్తులు స్త్రీలు, పురుషులు పిల్లలు మొదలయిన 30, 40 వేల మందిని ఖయిదుచేసి తుర్కమతములో కలుపుకునే నిమిత్తం శ్రీరంగపట్టముకు పంపించెను.

౩౬. తర్వాత సుల్తాను కడతలి కనమయెక్కి వస్తూవుండగా ఆ కనమ మీదవున్న వక కొండనుచూచి దానిమీద కోట కట్టవలెనని నిశ్చయించి ఆకొండకు పూర్వంనుంచి వున్న రసనకల్ అనేపేరును తోసివేసి జమాలాబాదు అనే పేరుపెట్టి కోటనున్న, పట్టమున్న కట్టే నిమిత్తం నిష్కర్షచేసి కిల్లేదారుణ్ణి యేర్పరిచెను. మరికొన్ని దినములకు ఆ స్థళం ఆ ప్రకారమే అయినందున అక్కడినుంచి ప్రయాణమై అయిగూరు దోవతో కొంత సైన్యమునున్న, తనతోకూడా కొంత సైన్యమును తీసుకొనిపోయి వుభయ సైన్యములతో కలుసుకొని, ఆ అయిగూరు తీసుకొని దానికి మంజరాబాద్ అని పేరుపెట్టి వకకోట కట్టమని వుత్తర్వుచేసి అక్కడనుంచి తాను పెరియపట్టానికి వచ్చెను.

౩౭. కొడగు రాజ్యం యావత్తు పుత్తేనాయకు అనేవాడు తీసుకున్న సంగతివిని అక్కడవున్న సైనికుల తాలూకు జనులనేమి బాజారు తాలూకు జనుల నేమి విడిచిపెట్టి, తాను పెరియపట్టంమీదుగా బలేనాడు దోవతో కొడగిర కావేరి నది ఘాటుదగ్గిర దిగి అక్కడ యుద్ధము చేసెను. కొడగుదేశపు రాజు పుత్తే నాయకుడు పారిపోయిన సంగతి తెలియగానే, కాతంతూరు నాడు మార్గమున మడికేరాకున్న, అక్కడనుంచి బేదనాడుకున్న పోయి, అక్కడ సదరు పుత్తే నాయకుడికి యిల్లు వాకిలి వున్నదని తెలిసి, ఆ యింట్లోకిపోయి దానికి నిప్పు అంటించినందున యిల్లుఅంతా తగులుకునిపోయెను. అక్కడినుంచి తోనూరు ఘాటు

మీదుగావచ్చి అక్కడ కర్రలతో కట్టియున్న కోటలో సదరు పుత్తేనాయకుడు వున్నాడని తెలిసి అక్కడికిపోయి అతనితో పగటిలో యుద్ధము చేసినందున అతనున్ను, అతని కుమారుడున్ను ఆరాత్రి పరారి అయిపోయిరి. అంతట ఆ కర్రలతో కట్టివున్న కోట కాల్చి, జయినుల్ ఆబ్దీను మారీఫత్తు కొంత సైన్యంయిచ్చి అక్కడినుంచి పెరియాపట్టం మార్గానపోయి, పాలహల్లి దగ్గిరదిగి గుర్రములకు దాణా, పానీ దొరికే నిమిత్తం సవార్లతోకూడా గ్రామాలమీదికి పంపించెను.

౨౮. మక్కా దేశానికి ప్రభువైన రాంచేపం పాదుషహాగారి తాపుకు గులామల్లి ఖాను, లుత్ఫే ఆలీబేగు, షహనూరుల్లా అనే యీముగ్గురి మారీఫత్తు మూడు లక్షల రూపాయలున్ను కొన్ని ఆభరణములు వస్త్రములు మొదలయినవి యిచ్చి క్రోధి సంవత్సరమునకు సరిఅయిన ౧౭౮౨ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో కొడకునుంచి మక్కాకుపోయి సదరు పాదుషాగారితో తన తరపున ప్రశ్నోత్తరములు జరిగించి పైకం మొదలయిన వస్తువులను వారికి ముట్టచెయ్యి వలసినదని సదరు ముగ్గురునిన్ని కొడియాల దగ్గిర వాడమీద ప్రయాణంచేసి పంపించెను. తదనంతరం క్రోధి సంవత్సర జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౫ శుక్రవారంనాడు సుల్తానుగారు శ్రీరంగపట్టానికివచ్చి ప్రవేశించిరి.

౨౯. అటు తర్వాత క్రోధి సంవత్సర శ్రావణమాసములో పూర్వం సుల్తానుగారు దిండిగల్లునుంచి ఢిల్లీకి పంపించిన బాలుముకుందదాసు సాహుకారు అనే ఆయన ఢిల్లీ దేశపు బాదుషహాగారి ఆజ్ఞా పత్రికనున్ను, సుల్తానుగారు కూర్చునేటందుకు సింహాసనమున్ను, మహిమరాతబ్ అనే బిరుదులున్ను, పాలకిన్ని, ఖిల్లతులు మొదలయినవిన్ని తీసుకుని వచ్చినందున వాటిని నగారా నౌబతు మొదలయిన వాయిద్య విశేషములతోకూడా సుల్తానుగారి నగరికి తీసుకునిపోయి దాఖలు చేసుకుని, వేడుకార్ధం ఫిరంగులు కాల్చవలసినదని వుత్తర్వు చేసిరి.

30. సుల్తానుగారు రాజ్యం బందోబస్తుచేసి, బ్రాహ్మణులు మొదలయిన వారికి కలిగివుండే శ్రోత్రియ వృత్తులను జప్తుచేసి యావృత్తులు న్యాయమైనవో కావో, వాటిని విచారణచేసే నిమిత్తం సదారతు కచ్చేరీ అని వక సభను యేర్పరచి సదరు సభవారు అగ్రహార వృత్తులు మొదలయినవి వాటిని గురించి విచారణ చేసి హక్కుదార్ల స్వాధీనం చేయవలసినవని వుత్తర్వు చేసినందున, ఆసభవారు కొన్ని భటవృత్తి అగ్రహారములు విడిపించిరి. మరికొన్నిటికి సదరు కచ్చేరీవారి తాత్పర్య ప్రకారం సనదులు మొదలయినవి వ్రాసి తాలూకాలోకి పంపించిరి. పూర్వంనుంచి సైన్యంలోవున్న సర్దార్లనున్ను, ముతసద్దీలనున్ను బరతరపుచేసి వారికి బదులు సరదార్లనున్ను, ముతసద్దీలనున్ను వుంచిరి.

36. విశ్వావసు సంవత్సరంలో రఁగి దినములు రాజ్యంమీదికిపోయి బెంగుళూరు, దేవనహళ్ళి, చినబాళాపురం మొదలయిన తాలూకాలు చూచి తిరిగి బెంగుళూరికివచ్చి కొడగుదేశపువారు షరారతు చేస్తున్నారనివిని, యకాయకీన కొడగుకుపోయి అయిగూరు ఘాటులోవున్న స్త్రీలు, పురుషులు, పిల్లకాయలు మొదలయిన వారిని పట్టుకుని శ్రీరంగపట్టానికి పంపించే సమయంలో రాంటీ అనే ఆయన పరారి అయిపోయినందున ఆయనకు కౌలుయిచ్చి పిలుపించి సున్నతుచేసి అతనికి అసదులాయి కచ్చిరి రిసాలుదారి పనియిచ్చెను. కొడగు తాలూకాలో దొరికిన ఆడవాండ్లు మొగవాండ్లను ౫౦౦ మందిని తురకలలో కలిపి శ్రీరంగపట్టం, బెంగుళూరు, చిత్రదుర్గం, హొసూకోట, కొల్లారు, నందిదుర్గం మొదలయిన దేశాలకు పంపించిరి.

3౨. క్రోధి సంవత్సరములో రాజా శామరాజవడియరుగారికి పెండ్లి చేసి, తన కుమారుడికి ఖతనాచేసెను (అనగా శిశ్నంకొన చర్మంకోసి వెయ్యుట).

33. బురహానుద్దీను నున్ను, సోణూరి కాపురస్తుడు మీర్ కొమరద్దీను నున్ను కొంత సైన్యంతోకూడా నరగుందుకు పంపించెను. వారు అక్కడికి పోయి ఆకోట తీసుకుని, అక్కడ వున్న కాళప్ప అనే సర్దారున్నిన్ని అతని దారా పుత్రాదులనున్ను ఖైదుచేసి శ్రీరంగపట్నముకు తీసుకుని వచ్చి అక్కడ ఖైదులో వుంచెను. సదరు కాళప్పను కబాలదుర్గముకు తీసుకుని పోయి అక్కడ చంపి, అతని కొమార్తెను సుల్తానుగారి అంతఃపురములో చేర్చిరి. సదరు కాళప్ప మీర్జి పరశురాం బావు గారికి వియ్యంకుడు కావలెను.

3౪. విశ్వావసు సంవత్సర ఫాల్గుణ మాసములో ఆదవాని, సోణూరు, బంకాపురం మొదలయిన దేశములమీదికి యుద్ధానికి వెళ్లినాయకు సింగయ్య అనే అతణ్ని పేషవావారి దగ్గిరికిన్ని, ముద్దోజీభోసలా దగ్గిరికిన్ని వకాలతుగిరి నిమిత్తం పంపించిరి.

3౫. ఆ సమయములో హాజరువున్న సైన్యంయొక్క తపిసీలు :—

౫౦,౦౦౦ బారు యాబై వేలు.
౧౦,౦౦౦ అసదులాయి పదివేలు.
౨౦,౦౦౦ సిలేదారు గుర్రాలు యిరువై వేలు.
౧౦,౦౦౦ తబేలా గుర్రాలు పదివేలు.
౨౦,౦౦౦ హపాం ప్యాదాలు యిరువై వేలు.

౧,౧౦,౦౦౦ లక్ష పదివేల సైన్యమున్ను ౪౦, ౫౦ ఫిరంగులున్ను వుండెను. ఇవి తీసుకుని ఆదవానికి పోతూవుండగా,

౩౬. ఖిదమతుగారు దఫేదారు మహమ్మదు వుసుమాన్, పీలుఖానా బక్షి యిందాదు అల్లీఖాను, మహమ్మదు పరవరష్ మొదలైన వారిగుండా ఫ్రాంసు వారి సీమకు వుత్తరములు వ్రాయించి ఆభరణములు మొదలైన ఖిల్లతులు యిచ్చి పంపించెను.

౩౭. తర్వాత ఆదవానికి పోయి ఆ దేశం ముట్టడివేసి దొమ్మిచేసినప్పుడు ౫౦౦ మంది హతమయిరి. అక్కడ వుండేటప్పుడు పేషువావారి తరఫునుంచి హరి పంతుషట్కా అరవైవేల గుర్రాలతోనున్ను మొగల్ వారి తరఫునుంచి తసవ్వరుజంగు అనే ఆయనానున్న వచ్చినందున సుల్తానుగారు మోర్చావిడిచిపెట్టి ౨ పరుగుల దూరములో వచ్చి దిగిరి. ఆ సమయములో కోటలోవున్న బసాలతు జంగుగారి కొమారుడు మొహబ్బతు జంగు దారాపుత్రాదులతోకూడా హైదరాబాదుకు వచ్చి ప్రవేశించెను.

౩౮. తర్వాత ఆదవానికోట ఖాలీ అయినదని సుల్తానుగారు విని కోటలోకి పోయి ఫిరంగులు మొదలైనవి తీసుకుని విశ్వావసు సంవత్సరములో బాదూషాహా అనే పేరు పెట్టుకుని, అటు తర్వాత కుతుబుద్దీనుకు కుతుబుల్ ముల్కు బహాదరు అనే పేరు యిచ్చి కొంత సైన్యంకూడా యిచ్చి ఆదవానిలో వుంచి అక్కడినుంచి లేచి సావణూరికి వచ్చేటప్పుడు సైన్యం సమేతు గదగనాతులో దిగి వుండగా పేషువావారి సైన్యంతోటి తుంగభద్రా యేటిమీద యుద్ధమాయెను. అంతట పేషువావారు వెనక్కుపోయిరి.

౩౯. అక్కడినుంచి సావణూరికి పోయినంతలో అక్కడ వున్న ఖానం ఖానుడి కొమారుడు మొదలైనవాను పరారి అయిపోయిన తర్వాత, సావణూరు కాణావేసి పూర్వం అక్కడ వున్న వారి తాలూకు సామానులు కొల్లపెట్టిరి. అక్కడ దశరాదినము రాత్రి యుద్ధం చెయ్యవలెనని వుండగా, ఆ ప్రకారం చెయ్యడమునకు సందర్భించనందుననునున్ను యింతలో తెల్లవార వచ్చినందునున్ను ఆ ప్రకారం జరుగక క్రమ ప్రకారమే యుద్ధమైనందున పేషవావారు నిలువ లేక కపోతగుంట దగ్గిరికి పోయి దిగిరి. అంతట సుల్తానుగారు మాకున్ను మీకున్ను యుద్ధం అగత్యం లేదని చెప్పి పంపించిరి.

౪౦. అటు తర్వాత కరారుకు తప్పి రాత్రిపూట యుద్ధం చేసి మొగల్ వారి సైన్యములోనుంచి ఐదువందల గుర్రములనున్ను, కొన్ని డేరాలు సామానులు

మొదలైన వాటినిన్ని దోచుకుని వచ్చిరి. మరిన్ని బహాదరుబండకు మోర్చాలు వుంచి దొమ్మిచేసి కోట తీసుకునిరి. కోటమీద వున్న పేషువావారి తరపు అరబు వాండ్లు తమ ఆయుధాలు మొదలైనవి తీసుకుని పోయిరి. ఆ స్థళంలో వుండే ప్రాదాలయొక్క సర్దారును హనుమంతునాయకుడు అనే వాణ్ని పట్టుకొని కాలు కోసి వేసిరి.

౪౧. అటు తర్వాత గజేంద్రగడ ఆ ప్రాంతములలో పేషువావారి సైన్యం దిగి వుండగా వారితో సంధి చెయ్యడముకు అలీ రజా బద రుజ్జమా ఖాను మొదలైన వారిని పంపించినందున వీరు పోయి హోళ్ళరు మారిషత్తు ౬౦ లక్షల రూపాయలకు పేషుకషు నిశ్చయించి సంధిచేసి వచ్చిరి. గనుక ఆ రూపాయలలో సషుం రూపాయలు మరి వకరిమీద పరిభార్లాచేసి యిచ్చెను. తర్వాత అక్కడి నుంచి ప్రయాణమై చిత్రదుర్గం పాళెగాడు వుండే దుర్గంమీదుగా వస్తూ నాటుగెర బొప్పనహళ్లి ఆ ప్రాంతముల దిగిరి.

౪౨. తర్వాత ప్లవంగ సంవత్సరములో హరపనహళ్లి, రాయదుర్గం, హవసూరు మొదలైన పాళెగాండ్లకున్ను వారివారి సైన్యం సమేతు చుట్టూరు పహారావుంచి వారి స్థళాలకు పంపించెను. సదరు హరపనహళ్లి, రాయదుర్గం, హవసూరు ఈ మూడున్ను ణాణావేసి అక్కడ వున్న ఆభరణములు సామానులు మొదలైనవి అన్నిదోచుకుని హరపనహళ్లి పాళెగాణ్ని కబాలదుర్గానికి పంపించి అక్కడ చంపివేసిరి. రాయదుర్గం, హవసూరువాండ్లను కొంతమందిని బెంగుళూరి కిన్ని కొంతమందిని కబాలదుర్గానికిన్ని పంపించి, ఈ ముగ్గురి పాళెగాండ్ల భార్యలు మొదలైనవారిని శ్రీరంగపట్నముకు పంపించి అక్కడనే బందిఖానాలో ఖైదుచేసి వుంచిరి.

౪౩. చిస్తియారు ఖాను, పూర్ణయ్య, నాయకు సింగయ్య వీర్లు వెంబడి కొంతబారు ఇచ్చి రాయదుర్గానికిన్ని, హైదరాబాదు కాపురస్థుడు సైదు మహమ్మదుఖాన్, కృష్ణప్పనాయకు, గోవిందరావు వీర్లను హరపనహళ్లికిన్ని - ఈ రెండు సంస్థానములకున్ను వీర్లను పంపించి వీర్లయొక్క ఇండ్లన్ను దళ్వాయీలు మొదలైన వారి ఇండ్లన్ను దోచుకునిరి. కెంచెనగుడ్డ తాల్లూకా రైతులును కొందరిని శ్రీరంగపట్నానికి పంపించి వాండ్లను తురక్కమతములో కలుపుకొనిరి. అటు తర్వాత అక్కడినుంచి ప్రయాణమై చిత్రదుర్గం, హరపనహళ్లి, రాయదుర్గములమీదుగా ప్లవంగ సంవత్సర శ్రావణ బ ౭ ల రోజున శ్రీరంగపట్నానికి ప్రవేశించెను.

౪౪. అంతట పూర్వం అక్కడ వున్న ఖజానాదేవిడీలు మొదలైన వాటినిన్ని మైసూరిలో వుండే పురాతనపు కోటనున్ను పడకొట్టించి కొత్తగా నజర్ బహార్ అనే పేరుపెట్టి కట్టించి, మాదిరి వ్రాసిఇచ్చి సైన్యం కవాయితు చేయించే హోదాలవారికి బదులు పేర్లు పెట్టి, రాజ్యం మూవత్తు గా తుకిడీలు చేసి ఈపనులు జరిగిస్తు వుండెను.

౪౫. ప్లవంగ సంవత్సర ఫాల్గుణ శు 3 సోమవారం కల్లికోట యుద్ధానికి వెళ్లి తామరచేరి ఘాటుదిగి కల్లికోటకు ప్రవేశించెను. కోట అగాడి, చరకల్, కడతనాడా, కొచ్చి ఇంకా మరికొన్ని గొప్ప స్థలములలో వుండే నాయరులు బ్రాంహ్మలు మొదలైన వారిచేత ౨౦ లక్షుల రూపాయలమట్టుకు నజర్లు తీసుకుని, అర్షత బేగుఖాను అనేవాడికి సదరు తాల్లూకాకు పౌంజుదారి మామిలియ్యతు నిష్కర్షచేసి రాజ్యం బందోబస్తు నిమిత్తం హుసేనల్లీఖానుణ్ని సైన్యంతోకూడా వుంచెను.

౪౬. కల్లికోటలో వుండే పూర్వపుకోట బాగా వుండలేదని రామన్ తేరు దగిర కొత్తగాకోట కట్టించి ఆకోటకు పరోకి అనే పేరుపెట్టి జమాబంది అహమ్మదుఖాను అనే అతనికి కిల్లేదారి ఇచ్చెను. అంతట వర్షాకాలం ఆరంభమైనందున తాను యకాయకిన ప్రయాణమై పాలఘాటుమీదుగా కోయముత్తూరు ప్రవేశించెను.

౪౭. పూర్వం ఆదవానిదేశములో యుద్ధం జరిగే కాలమందు ఫ్రెంచివారి సీమకు పంపించి నటువంటి మహమ్మదు వున్‌మాన్ మొదలైన వాండ్లు ఫ్రెంచివారి తరఫునుంచి కాకిత పత్రాలు, ఖిల్లతులు, ఆభరణములు, ఫిరంగులు, బనాతులు, చీనా చక్కెర మొదలైన దినుసులున్ను, గడియారములు మొదలైన వాటిని చేసే పనివాండ్లనున్ను వక వైద్యుణ్ణిన్ని అంతు ౨౭ మంది జనులను తీసుకుని వచ్చిరి. ఆ వైద్యుడు సుల్తానుగారియొక్క చెయ్యిచూచి అనగా నాడి పరిక్షచేసి సుల్తానుగారితో నీకు పైత్యాధిక్యమైనదనిన్ని, అందువల్ల నీ మనస్సు స్థిమితంగా వుండకుండా చంచలిస్తూ చెడిపోతున్నదని చెప్పినందున అతని మీద కోపముచేసి తిరిగి వాడిదేశానికి వాణ్ని పంపించి తతిమ్మా జనులను అందరిని శ్రీరంగపట్టానికి పంపించెను.

౪౮. అటుతర్వాత అరషతు బేగు ఖాను అనే వాడిమీద తప్పితం ఏర్పరచి మాపిళ్లె, నాయరు మతస్తులు కలిసి సర్కారు పనులు చెరిచివేసినారని పహారాలో వుంచిరి.

౪౯. అటు తర్వాత దిండిగల్లు ఆ ప్రాంతములకు పోయి దిండిగల్లుకోట చూచి మీర్ మొయ్యా నుద్దీను అనే ఆయన ఇంటికి పోయి ఆయన ఇచ్చి నటు వంటి నజరునున్ను, రెండు ఏనుగులనున్ను, నాలుగు గుర్రాలనున్ను తీసుకుని గురువ నాయకుని పాళేనకు పోయి బాకీ వున్న పాళెగార్ల రాజ్యానికి సైన్యమును దోచుకొమ్మని చెప్పి తిరిగి దిండిగల్లు దోవను గెజ్జెలహట్టి కనమయెక్కి శ్రీరంగ పట్టానికి కీలక సంవత్సర శ్రావణ శుద్ధ ౧౩ గురువారం నాడు ప్రవేశించెను.

౫౦. ఆ సమయములో సుల్తానుగారి వెంబడి వున్న సైన్యం :—

౩౦,౦౦౦ బారు ముప్పైవేలు.
౧౦,౦౦౦ తబేలా గుర్రాలు పదివేలు.
౧౦,౦౦౦ సిలేదారు గుర్రాలు పదివేలు.
౨౦,౦౦౦ కట్టుబడి ప్యాదాలు ఇరువై వేలు.
౭౦,౦౦౦ డెబ్భైవేల బారున్ను.
౨౦ ఫిరంగులున్ను.

ఈ ప్రకారం వుండెను.

౫౧. అటు తర్వాత నాలుగు ఐదు నెలలు దర్యాదౌలతు అనే కోటలో వుండి అక్కడినుంచి తిరిగి కొన్ని దినములు తోటల్లో విహరిస్తూ వుండెను.

౫౨. తర్వాత కల్లికోటలో నాయరువారు షరారతు చేస్తూన్నారని తెలిసి, కీలక సంవత్సర పుష్యశుద్ధ ౧౩ మంగళవారం ప్రయాణమై పొయ్యేటప్పుడు కొడకుదేశపువారున్ను షరారత్తు చేస్తున్నారని తెలిసి బురహానుద్దీను నున్ను సయ్యదు హమీదునున్ను సైన్య సహితంగా పంపించి, తాను తాంమ్రచేరి కనమమీదుగా పోయి చెక్కలూరు, అహమదునగరు దగ్గిర దిగి, అక్కడ వుండే రైతులను తురుక్కమతములో చేర్చవలసినదని సెలవిచ్చి, అక్కడ సయ్యదు గప్పార్ అనే ఆయనను వుంచి అక్కడ కర్రలతో కోట కట్టించి అక్కడినుంచి ముందర శేఖు ఇమాంసి పహదారు అనే వాణ్ణి పంపించి, దేవశామన్నగారి దేవళం పడగొట్టించ మని చెప్పి ఉత్తరువు చేసెను.

౫౩. అటు తర్వాత తాను సైన్యం సమేతు తాంమ్రచేరి కనమదిగి కురమనాడుకు పోయి అక్కడ వుండే నాయరు మొదలైనవాండ్లను పట్టుకుని సున్నతుచేసి దేవళములు మొదలైనవి అన్ని పడగొట్టించి కోట అగాడి, చరకల్, కడతనాడు మొదలైన దేశముల రైతులను పట్టుకుని అక్కడ వున్న నాయరువారిని

సున్నతుచేసే నిమిత్తం ఆజ్ఞ ఇచ్చెను. మరిన్ని వీర్లను సున్నతుచేసే కాలములో చరకల్ దేశపురాజు రవివర్మ అనే ఆయనను పిలిపించి ఆయనకు వక ఏనుగను బహుమతిచేసి అతని రాజ్యం అతనికి కాయంచేసి పంపించెను.

౫౮. ఇంతలో రాజునున్ను సున్నతు చెయ్యబోతారనె సంగతి రాజుకు తెలిసినందున, అక్కడ షరారతుచేసే నాయరు వారితో కలిసి మోదుగచెట్లల్లో దాగి వున్నందున సుల్తానుగారు ౨ కుషూన్‌లు అనగా రెండు కుంపిణీల బారును పంపించి నాయరు వారినిన్ని, రాజునున్ను పట్టుకుని రావలసినదని చెప్పినందున, అదే ప్రకారం నాయరు వారిని పట్టుకుని రాజును పట్టుకొన బొయ్యేటప్పటికి ఆయన చేతులో వున్న తుపాకితో తనకు తానే కాల్చుకొని చచ్చెను. అట్లా చచ్చినప్పటికిన్ని, ఆశవమును తీసుకుని వచ్చి ముచ్చలతోకొట్టి తూకునవేసిరి. అతనితో కలిసి వున్న నలుగురు, ఐదుగురు నాయర్లనున్ను తూకునవేసి వారితోకూడా వున్న ఇద్దరు ముగ్గురు బ్రాహ్మణులను తుర్కమతములో కలుపుకునిరి.

౫౯. తర్వాత మదనకాటూరు, వలిపరంబా అనే గ్రామముల గుళ్లను పగలగొట్టించి కాజీని పిలిపించి ఆగుళ్లల్లో గోహత్యచేయించి అక్కడ వుండే పైకం, బంగారు, వెండి, పిత్తళి, రాగి మొదలైనవి అన్నీ తీసుకుని శ్రీరంగపట్టానికి పంపించి తాను కణూరు దగ్గిర వచ్చి, దిగి అలియాబీబీ అనే దాని కొమార్తెను తన కొమారుడైన కాలకు సాహేబుకు పెండ్లి ప్రధానం నిశ్చయించి అక్కడికి తలచేరి సరిహద్దు సమీపంగా వున్నదని కాదరు నవాసు ఖాను బకషినిన్ని వక జైషు కచ్చీరినిన్ని వుంచి పూర్వం సున్నతుచేసిన వారిలో నిలువ వున్న వారిని తిరిగి సున్నతుచెయ్యమని చెప్పి అక్కడనుంచి కల్లికోటమార్గమున వచ్చి కోయంబుత్తూరు ప్రవేశించెను.

౬౦. సుల్తాను ఇటువంటి కార్యములలో ప్రవేశించి వుండేటప్పుడు, హైదరాబాదు నిజామల్లీ ఖానుడి తరపునుంచి హాఫీజు ఫరీదుద్దీను ఖానుఅనే ఆయన వచ్చివుండెను. గనుక అతనితో ప్రశ్నోత్తరములు జరిపించి కుతుబనుముల్కుగారి శంగుర్రాలున్ను, అలీ రజా హర్కారా దారోగానున్ను, కుతుబుద్దీనున్ను, నాయకు సదాశివయ్య మొదలైనవార్లనున్ను హైదరాబాదుకు పంపించెను.

౬౨. సదరు ప్రాసిన హాఫీజు ఫరీదుద్దీను ఖానుడు వుండగానే సావసూరు నవాబు కొమారుడు అబ్దుల్‌ఖయిర్ ఖాను అనే సుల్తానుగారి బావమరిదిన్ని, శివమొగ్గ అనే గ్రామములో వుండే అసఫు సయ్యదు బదిరుజ్జమా ఖాను అనే ఆయనానున్ను, ఇంకా కొంతమందిన్ని కలిసి సుల్తానును కొట్టే నిమిత్తం ఫితూరిగా

సవాలు జవాబు చేస్తూవుండగా, ఈ వర్తమానం సుల్తానుగారు విని సదరు అబ్దుల్ ఖైరు ఖానున్ని శ్రీరంగపట్టములో ఖైదులోవుంచి, తతిమ్మా ఫితూరికోర్లను కపాల దుర్గములో ఖైదుచేయించి వుంచెను. అక్కడినుంచి వార్లు తప్పించుకుని పరారి అయి పోతూవుండగా శ్రీరంగపట్టం కిల్లెదారు సయ్యదు మహమ్మదుఖానుడు వాండ్లను పట్టి కొట్టి వేయించెను.

౫౮. సౌమ్య సంవత్సర ఆశ్వీజ బహుళ ద్వాదశీ రోజున లష్కరుతో కోయముత్తూరినుంచి ప్రయాణమై నిడుకోటకు పోవలెనని పోతూవుండగా ఆయన గారి వెంబడి వున్న సైన్యం :—

౨౦౦౦౦ బారు ఇరువై వేలు
౫౦౦౦ తబేలా సిలహదారు గుర్రాలు ఐదువేలు
౧౦౦౦౦ హాషాం మొదలైనవి పదివేలు
౩౫౦౦౦ ముప్పై ఐదువేల సైన్యమును
౨౦ ఫిరంగులున్ను

వుండెను. వీటితోకూడా ఆనేకల్లు మార్గమున పోయి అక్కడ ఏనుగల వేటాడి ౩౬ ఏనుగలను పట్టి అక్కడ వున్న అడవి ఎనుములు, దుప్పులు మొదలైన వాటితో వేటాడి సౌమ్య సంవత్సర కార్తికబహుళ ఏకాదశి శుక్రవారంనాడు గర్భిణితో వున్న జింకను చౌరంగుకొట్టి (అనగా నాలుగు కాళ్లుకట్టి వక దెబ్బతో కొట్టడం) పూర్ణయ్య కొడుకులు మొదలైన సరదార్లన్ను ఆ ప్రకారం కొట్టమని ఆజ్ఞ ఇచ్చినందున వారున్ను కొట్టిరి.

౫౯. అటుతర్వాత గాటిచేరి మార్గమున ప్రయాణమై త్రిశకేరుకు పోయి అక్కడ పెద్ద దేవళం వుండగా దాన్ని పడకొట్టి అక్కడ కొందరు జనులను వుంచి ఆసఖు కచ్చీరి అనే వక కచ్చీరిని నిష్కర్షచేసి ఆ స్థళంలో కోట కట్టమని వుత్తర్వు చేసి అక్కడినుంచి ప్రయాణమై కొచ్చి తాల్లూకా నిడంకోట దగ్గిరికి వచ్చి అక్కడినుంచి తలకాడు మార్కునగాం అనే ప్రదేశములకు వచ్చి చేరిరి.

౬౦. సౌమ్య సంవత్సర పుష్య శు. ౧౩ మంగళవారం నిడంకోట హల్లా చెయ్యవలెనని రాత్రికి రాత్రే ప్రయాణమై పోయి వక కొండ వుండగా ఆ మార్గమునవే పోయి కోటయెక్క లోపలికిదూకి అక్కడ వుండే జనులను వక కోసెడు దూరంమట్టుకు వెళ్లకొట్టి కోట తమ స్వాధీనంచేసుకుని, అక్కడ వున్న జనులను ౭౦౦, ౫౦౦ మందిని పట్టుకుని తీసుకుని వచ్చి నరికి వేయించెను.

౬౧. ఈ ప్రకారంగానే స్థళములు స్వాధీనంచేసుకోవలెనని పోతూవుండగా సైన్యముకు అగ్రభాగమందు జమహా బేగు సిపహాదారు అనేవాడు యుద్ధంచేస్తూ వుండగా నాయరువారు మూడు తట్లనుంచి చట్ల ఆసరాచేసుకొని సుల్తాను యిలాకా వారిని కొట్టేటప్పటికి వారి జనులకు గాయములు తగిలినందున వారందరున్న సుల్తానుగారిని విడిచిపెట్టి పారిపోయిరి. అటుతర్వాత సుల్తాను యిలాకా జనులలో కొందరు కోట పడగొట్టి కందకంలో వేస్తూవుండగా సుల్తానుగారు సాయంత్రం వేళ పాలకీ విడిచిపెట్టి ఆదోవనే దేవిడిలోకి ప్రవేశించెను. ఆ యుద్ధములో తరిబియ్యా తల్లీ ఖాన్, మహమ్మదు టీపూ అర్జుబేగీ, మహమ్మదు నుమ్మర్, ముతసద్దీ జయ మునిరావు మొదలయిన ౧౩ మంది జనులు జాడలేకుండా పోయిరి. ౨, 3 వేల జనుల పర్యంతం హతులయిరి. అందులో జయమునిరావు ముతసద్దీ మాత్రం మూడు సంవత్సరములు గడిచిన తర్వాత వచ్చి ప్రవేశించెను. తతిమ్మావారి జాడ యెక్కడా చిక్కకనే పోయెను.

౬౨. అటుతర్వాత మేత నిమిత్తం తాలూకాలమీద వుంచివున్న తన తాలూకు యావత్తు సైన్యమును పిలిపించుకొని కొడగుదేశపు యుద్ధానికి ప్రయాణమై వెళ్లెను. అక్కడచేరి సైన్యముతో నాలుగుదిక్కుల ముట్టడివేసి మోర్చాలు వుంచి సాధారణ సంవత్సర వైశాఖ శు ౧ గురువారం నాడు కోట పడగొట్టిరి. అక్కడనుంచిపోయి నిడంకోట కిల్లాదొమ్మ్రిచేసి తీసుకుని, అక్కడ యుద్ధమందు దొరికిన జనులనుకొట్టి అక్కడవుండే చిన్నవి పెద్దవి ఫిరంగులు ౨౦౦, 3౦౦ న్ను, మందుగుండు మొదలయినవిన్ని తీసుకొని కోయముత్తూరికిన్ని, శ్రీరంగపట్నానికిన్ని పంపించెను. అంతట తాను తనసైన్యంతోకూడా యెదురుగావుండి ఆ కోట పడ కొట్టించి ఆభూమి దున్నించి ఆమిదపు చెట్లు వేయించెను.

౬3. తర్వాత వల్పెనా తాలూకు కొడగలూరు కోట తీసుకునే నిమిత్తం కోటలో వుండేవారితో యుద్ధంచేస్తూవుండగా ఆకోటలోవున్న జనులు పరారి అయిపోయిన తర్వాత అక్కడవున్న సామానులున్ను జాజికాయలచెట్లు మొదలయిన వాటిని తీసుకుని శ్రీరంగపట్నముకు పంపించిరి.

౬౪. సుల్తానుగారు సైన్యంతోకూడా వస్తూవుండగా పూర్వం రోము దేశానికి పోయినవాండ్లు సాధారణ సంవత్సరములో గులామల్లిఖాను, మహమ్మదు జాఫరు మొదలయినవాండ్లు యీరాన్ దేశపు బాదుషహగారి దగ్గిరనుంచి వుత్తర మున్ను ఖిల్లతులు మొదలయినవిన్ని తీసుకుని వచ్చిరి. సుల్తానుగారు వాటిని తీసుకుని తన నౌకర్లకు వుత్తర్వు చేసినది యేమంటే, జిల్లుల్లా హుల్ మలికుల్ మన్నాన్

టీపూసుల్తాను బాదషహా గాజీ, ఖిల్లదల్లాహు ముల్కహు వ సల్తనతహు ఈప్రకారం దర్వాజాద్వారం బంధనం పయిని వ్రాయవలసినదని ఆజ్ఞాపించెను.

౬౫. అక్కడినుంచి ప్రయాణమై కోయముత్తూరు మార్గానవచ్చేటప్పుడు ఫ్రాంసువారి సర్దారు మదనేమూర్ అడుల్ రాజ్ అనే ఆయన ౧౬ తంబర్ల జవాన్లుతోనున్ను, ౧౪ సుందాలతోనున్ను కొచ్చి దగ్గిరికి వచ్చివుండి సుల్తాను నిమిత్తం తెచ్చిన ఘడియారములు, ఖిల్లతు అనగా ఆభరణములు, వస్త్రములు మొదలయిన సామానులునున్ను, వుత్తరమున్నుయిచ్చి అక్కడనే ౧౫ దినములు వుండెను. ఈసామానులు తెచ్చిన సరదారుడికి ఆభరణములున్ను, వస్త్రములు మొదలయినవి యిచ్చి, ఫ్రాంసుదేశపు రాజుకు కొన్ని ఆభరణములు మొదలయినవి ఈ సరదారుడి వశాననేయిచ్చి ఆయన వశాన ముట్ట చెయ్యవలసినదని వుత్తర్వుచేసి సదరు సర్దారుణ్ణి వాడమీద ప్రయాణంచేసి పంపించెను. మరిన్ని తాను అక్కడినుంచి ప్రయాణమై కోయముత్తూరు మార్గాన సాధారణ సంవత్సర నిజ ఆషాడ శుద్ధ ౧౩ సోమవారం నాడు శ్రీరంగపట్టణం ప్రవేశించెను.

౬౬. సుల్తానుగారి తావున అప్పుడు హాజరువున్న సైన్యం:

౪,౦౦౦ సిలేదార్ల సంమంధం, తబేలా సంమంధం గుర్రాలు నాలుగువేలు.

౧౫,౦౦౦ అహపాం ప్యాదాలు, కట్టుబడి ప్యాదాలు పదిహేనువేలు.

౧౯,౦౦౦ పందొంమ్మిదివేల సైన్యమున్ను,

౫౦ ఫిరంగులున్ను వుండెను.

మూడవ ఆశ్వాసము ముగిసెను.

హైదరు చరిత్ర

నాలుగవ ఆశ్వాసము

★

౧. కనమకింద ఇంగ్లీషువారి సైన్యంతోకూడా మేండ్రస్ అనేదొర వచ్చి నట్టు వర్తమానం తెలిసినంపున సుల్తానుగారు పొంజు సమేతు సౌమ్య సంవత్సర శ్రావణ శుద్ధ ౧౩ నాడు బైలుదేటి కనమకిందికివచ్చి కాయతు అనే గ్రామం దగ్గిర యేటికి సమీపంగా దిగివుండగా అక్కడికి ఇంగ్లీషువారి సైన్యం వచ్చినట్టువిని తాను సైన్య సహితంగాపోయి యుద్ధంచేసి తిరిగి వచ్చెను.

౨. మర్నాడు తమసైన్యం వకభాగమందున్ను, భైరు మొదలయినవి వకభాగమందున్నవుంచి సదరు భైరును యీరోడు దోవను పంపించి ముఖ్యమైన సవార్లతోటి అక్కడనేవుండిరి. అప్పట్లో ఇంగ్లీషువారి సైన్యం భవానీ గుడి దగ్గిర దిగివుండెను. గనుక వారిమీదికి తబేలా సిలేదారు మొదలయిన గుర్రాలనున్ను, గాజీ ఖాను మొదలయిన సరదార్లనున్ను పంపించి వారి సైన్యాన్ని ముట్టడి వెయ్యమని ఆజ్ఞయిచ్చెను.

౩. అటుతర్వాత ఖాసా సవారితో సత్యమంగలం దగ్గిరికివెళ్లి వారితో సలామాబాదు మార్గానపోతూవుండగా వారిని వెంబడించి యుద్ధంచేసెను. అక్కడి నుంచి ఇంగ్లీషువారు వెళ్లిరి. చేవ్రూరి మీదుగా కోయముత్తూరి దగ్గిరవుండే మేండ్రస్ దొరగారి సైన్యములో ప్రవేశించి వారియొక్క బహిరు మొదలయిన జనులను దోచుకునిరి. ఆదినం బురహా నుద్దీను చనిపోయెను.

౪. అంతట సుల్తానుగారు ధారాపురం దగ్గిర దిగిరి. అక్కడి కోటలో ఇంగ్లీషువారి తాణా సైన్య సహితంగా వున్నదని తెలిసి దాన్ని ముట్టడివేసి, ఫిరంగులతోకొట్టి హల్లాచెయ్యమని మీర్ కొమరద్దీక్ సాహెబులవారు కాలు యిచ్చి నట్టులయితే కోటలోనుంచి లేచిపోతున్నామని చెప్పినందున అదే ప్రకారం కాలు యిచ్చి, కోటలో సైదు గప్పారుగారి కుషూనును (అనగా వక కుంపిణి జనులను) తాణావుంచి, ఇంగ్లీషువారి సరదార్లు, సోల్జర్లు మొదలయినవారితో మీ సామానులు మీరు తీసుకుని మీకు అనుకూలమైన స్థానికి వెళ్లి పోవలసినదని చెప్పి, వారి తుపాకులు మొదలయిన యుద్ధపు సామానులు తీసుకుని వారిని వారియొక్క

స్వంత సామానులతోకూడా విడిచిపెట్టిరి. అక్కడ ఒక పటాలం బారును కొల్వు పెట్టి అక్కడినుంచిలేచి కొడహల్లి దగ్గిర దిగి అక్కడినుంచి పునహాకు వకాలతు నిమిత్తం అలీ రజా, శ్రీనివాసరావు, నాయకు గోవిందరావు అనే ఈ ముగ్గిరిని ప్రయాణంచేసి పంపించెను.

౫. తదనంతరం మేండ్రస్ అనే ఇంగ్లీషువారి సరదారుడు కోయముత్తూరి నుంచి వస్తున్నాడనిన్ని, కావేరీపట్టం దగ్గిరికి వక తుకడి బంగాళా జవానులు వచ్చి నారనిన్ని విని ఈ తుకిడీలను కొట్టేనిమిత్తం సుల్తానుగారు సైన్యం సహితంగా వెళ్లెను. మేండ్రస్ దొరగారి సైన్యంమీదికి కొమరుద్దీక్ ఖానుడి మారీషత్తు కొంత సైన్యాన్నియిచ్చి పంపించెను; తానున్ను కొంత సైన్యంతో కారంగాలు దగ్గిరవచ్చి దిగెను. ఆదినం ఇంగ్లీషువారి తట్టునుంచి 300 తురుపు సవార్లు తమ సైన్యం విడిచి కారంగల్ దోవను క్రోసెడు దూరమున పోతూవుండగా పెండారా గుర్రాలుపోయి ఆ తురుపువాండ్లను కొట్టినందున కొందరు చచ్చిరి. కొందరు పరారి అయిరి. ఆ సమ్మంధం సుమారు 50 గుర్రాలు మట్టుకు దొరికినందున వాటిని తీసుకుని వచ్చిరి. అటతర్వాత కావేరిపట్టం కృష్ణగిరి దగ్గిర కొండ సమీప ములోవున్న ఇంగ్లీషువారి సైన్యం వీరికి యెదురు తగిలి యుద్ధంచేసే నిమిత్తం చాలాసేవు ఆలోచన చేస్తూవుండిరి.

౬. ఇంతలో గొప్పవర్షం కురిసినందున ఆదినం వెనకకు వచ్చిరి. రెండో నాడు కోయముత్తూరి దగ్గిరవున్న మేండ్రసు దొరగారు సైన్యముతో కూడా తోపూరు కనమయెక్కి కావేరీపట్టం తుకిడీని కలుసుకునే నిమిత్తం వస్తూవున్నారని వర్తమానం తెలిసి మార్గం విడిచిపెట్టి ఆ వెంబడివుండే మార్గాన సత్యమారండ హల్లి దగ్గిరికివచ్చి దిగిరి. మేండ్రస్‌గారున్ను కావేరీపట్టం దగ్గిరవున్న తుకిడితో కలుసుకుని ధర్మపురికి వచ్చిదిగిరి.

౭. ఈ వర్తమానం టీపూ సుల్తానుగారికి చక్కగా తెలియగానె తన సైన్యమును తీసుకుని తోపూరుఘాటు దిగిపోతూవుండగా ఆదంకోటదగ్గిర సుల్తాను గారి సవారి అగ్రభాగమునందున్ను, బహిరు యావత్తు వెనకతట్టున్ను పోతూ వుండగా ధర్మపురి దగ్గిరదిగిన ఇంగ్లీషువారి సైన్యం సుల్తానుగారి వెనక రాగానే సుల్తానుగారి సైన్యపు జనులున్నవచ్చి సుల్తానుగారిని కలుసుకున్న తర్వాత పెన్నా గర దిక్కుకు పోయెను. తోపూరు ఘాటున గుండ్లతో యుద్ధము చేసిరి.

౮. అటుతర్వాత తోపూరు ఘాటు దిగి సుల్తానుగారి సైన్యం వస్తూ వుండెను. దానికి వెనుక మజలీలో ఇంగ్లీషువారి సైన్యమున్ను వస్తూవుండెను.

ఈప్రకారం వుభయ సైన్యములున్ను ప్రయాణమై పోతూవుండగా మీర్ కమ రుద్దీన్ గారి సైన్యమున్నవచ్చి ప్రవేశించెను. అటు తర్వాత ప్రయాణమైపోయి అక్కడ ఠాణావేసి అంతకు పూర్వంవున్న ఇంగ్లీషువారి ఠాణాను తీసివేసి అక్కడి నుంచి తిరునామలికి పోయి నాలుగు గుండ్లుకొట్టి కాలుమీద కోటతీసుకుని అక్కడి నుంచి తిరుపాతూరికివచ్చి అక్కడ మామిలియ్యతుచేసే గోహత్య శ్రీనివాసరావును తూకునవేసి పేరంకల్ అనే గ్రామం తీసుకుని అక్కడవుండే దుబాసిని పట్టుకొని సోల్జర్లు మొదలయిన వారిని విడిచిపెట్టి పైన వ్రాసిన దుబాసి త్యాగరాయ మొదలిని శ్రీరంగపట్టణముకు పంపిస్తూ వుండగా,

౯. ఇంతలో ఇంగ్లీషువారి సైన్యంతో లార్డ్ వాలీసు దొరగారు కనుమ యెక్కి వెంకటగిరి ఘాటుమీదనుంచి రాజ్యం లోపలికి వస్తున్నారని సమాచారం తెలిసి సైన్యంతోటి శ్రీరంగార్ పేట కనుమయెక్కి బెంగుళూరు దగ్గిరవచ్చి దిగెను. తర్వాత అక్కడవున్న ఆభరణములు మొదలయినవి శ్రీరంగపట్టాణికి పంపించెను. పూర్వం అక్కడ బహాదరు దినాలనుంచివున్న కిల్లేదారు సయ్యదు ఫీర్ అనే ఆయనను తీసివేసి బహాదరు ఖాన అనే కొత్త కిల్లేదారును నిశ్చయించి కొంత బారు కొంత అహపాను, ప్యాదాలనున్ను, మహమ్మదు ఖాన బక్షీ అనే ఆయననున్ను వుంచి వుండగా,

౧౦. ఇంగ్లీషువారి సైన్యంవచ్చి పేట తీసుకుని కోటమీద గుండ్లుకొట్టి యుద్ధం చేస్తూవుండగా, టీపూ సుల్తానుగారు కొంత సైన్యముత్తోకూడ ఫిరంగులు మొదలయినవి తీసుకుని మహార్నవమి మంటపం దగ్గిర ఫిరంగులుపెట్టి ఇంగ్లీషు వారి సైన్యంమీద గుండ్లుకొట్టి రాత్రి తిరిగి లష్కరుకు వచ్చెను.

౧౧. రెండోరోజు బెంగుళూరిలోవుండే బసవనిదేవళం దగ్గిర దిగివుండగా ఇంగ్లీషువారి తురుపు సవార్లువచ్చి యెదురు పడ్డందున కొన్ని తబేలాగుర్రాలనున్ను కొన్ని పెండేరీ గుర్రములనున్ను పంపించినందున వాండ్లు పరారి అయి పోయిరి. అటుతర్వాత సాధారణనామ సంవత్సర పాల్గుణ బహుళ ౩ సోమవారం రాత్రి ఇంగ్లీషువారు బెంగుళూరు కిల్లా హల్లాచేసి తీసుకునిరి. కిల్లేదారు బహాదరు ఖాన అహపాం వకడున్ను, బారుతుకిడి మహమ్మదు ఖాన మొదలయిన వాండ్లున్ను చచ్చిరి. జమ్ముష్ ముతసద్దీ కృష్ణరావు ఇంగ్లీషువారి స్వాధీనములో దొరికెను.

౧౨. మర్నాటిదినం సుల్తాను సైన్యం సమేతువెళ్లి ఆనెకల్లుకువచ్చి హైదరాబాదుకు వుత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరిగించి అక్కడికి మహదే అల్లీఖానున్ని పంపించెను. ఇంగ్లీషువారి సైన్యానికి అప్పాజీరాం, దిలేర్‌దిల్ ఖానున్ని వంపిం

చిరి. అటుతర్వాత మేల్‌వాక అనే గ్రామం దగ్గిర ఇంగ్లీషువారి సైన్యంతోటి విరోధికృతు సంవత్సర చైత్రమాసముకు సరిఅయిన ౧౭౯౧ ఇంగ్లీషు సంవత్సరములో యుద్ధంచేసి గుండ్లకొట్టి త్యాముగొండ అనే గ్రామం దగ్గిరవచ్చి దిగెను.

౧౩. శ్రీరంగపట్టములో వున్న సుల్తానుగారి దారాపుత్రాదులనున్న, మరికొందరు గొప్పవారియొక్క దారాపుత్రాదులనున్న, ఖజానానున్న చిత్రదుర్గ ముకు పంపించవలెనని ఆలోచనచేసి పాలకీలు, డోలీలు మొదలయినని తయారు చేసే నిమిత్తం ఖజానా కృష్ణరావు, ఆసఫ్ మీర్ మహమ్మదు సాదిఖ్ అనే వార ను పంపించిరి. వాండ్లు సామానులు సిద్ధంచేసి వుంచిరి. ఇంతలో ప్రయాణం సంక్షేపం ఆయెను.

౧౪. ఆ సమయములో సోమవారపు పేట వారధి ఇంగ్లీషువారు పడ గొట్టిరి. అక్కడినుంచి ప్రయాణమై ముళ్‌బాగల్ అనే గ్రామం ఆ ప్రాంతముల నుంచి సైన్యం పోతూవుండగా రహిమాబాదు దగ్గిర ఖజానా యిలాకా భుజంగ రావునున్న, ఆయన తమ్ములు కృష్ణరావునున్న, రామరావునున్న చింతామణి పేటనుంచి పిలిపించి వాండ్లు ఇంగ్లీషు వారిలో ఫితూరి అయివున్నారని తెలిసి అక్ర మంగా పంచాయతీ చేయించి సదరు ముగ్గురు అన్నదమ్ములను తూకునవేయించెను.

౧౫. అటుతర్వాత మొగల్‌వారి తాలూకు యావత్తు సైన్యమున్న, ఇంగ్లీషు వారి తాలూకు కొంత సైన్యమున్న, ముళ్‌బాగుల్ దగ్గిరికి ఇంగ్లీషు వారికి సహాయంగా వచ్చినందున అక్కడినుంచి ప్రయాణమై తమ రస్తు సమేతు బెంగుళూరికి వచ్చి చేరిరి. ఆ వర్తమానం విని ముళ్‌బాగుల్ దోవవిడిచి టీపూ సుల్తానుగారు సొండెగొప్ప అనే గ్రామమునకువచ్చి దిగెను. అక్కడికి రెండు పరు గుల దూరములో మీర్ మొయ్యానుద్దీన్ కొంత సైన్యముతో దిగివుండెను.

౧౬. అక్కడ అసదులాయి కచ్చిరి యిలాకా ముతసద్దీ అయిన చేలా రాముడు ఇంగ్లీషు వారికి ఫితూరి కాకితం వ్రాసి వక బ్రాహ్మణుడి చేతికి యిచ్చి అంపిస్తూవుండగా వాడు మీర్ మొయ్యానుద్దీన్ పహారాలో చిక్కినందున ఆవుత్తరం సమేతు సదరు బ్రాహ్మణ్ణి సుల్తానుగారి దగ్గిరికి పంపించెను. సుల్తాను దగ్గిర సదరు వుత్తరం సునామణి అయ్యేటప్పుడు ఖజానా కృష్ణరాయడి అన్న శేష గిరిరాయడి పేరు వుదహరించివుండగా సదరు రాముడి విషయమై పంచాయతీ చేయించి అతని వాక్కున యీసంగతి యదార్థమని అనిపించి రాముణ్ణి యేనుగ కాలికి కట్టించి చంపించెను. శేషగిరిరాయన్ని పట్టుకొని వచ్చే నిమిత్తం సవార్లు పోయిరి. సొండెకొప్ప అనే గ్రామంలో అతను దొరకకుండా శ్రీరంగపట్టానికి

వచ్చెను. కృష్ణరాయడున్ను శ్రీరంగపట్టములోనే వుండెను. అతని అన్నదమ్ములు మొదలయిన వారిని సహాపట్టుకుని చంపి వెయ్యవలసినదని శ్రీరంగపట్టం కోట కిల్లేదారుడయిన సయ్యద్ మహమ్మదు ఖాను అనే ఆయన పేరిటికి ఆజ్ఞాపత్రికె వచ్చిన సందున సదరు కృష్ణరావు, శేషగిరిరావు, రామరావు, బాళప్ప, బచ్చప్ప మొదలయిన వారిని పహారాలోపుంచి కృష్ణరావును చంపివేసిరి. మరికొన్ని దినములకు రాముడి యింట్లోవుండే సామానులు మొదలయినవి దోచుకొని సదరు రామరావు, బాళప్పనున్ను చంపివేసిరి. అయితే బచ్చప్ప కేవలం చిన్నవాడైనందున అతన్ని విడిచి పెట్టిరి.

౧౭. సదరు సొండెకొప్ప దగ్గిరికి రావడముకు మునుపే చిన్న బాళాపురానికిపోయి బాళాపురపు కోట తీసుకుని అక్కడవున్న పాళెగాణ్ణిన్ని అతని తాలూకు ౫౦౦ మంది జనులనున్ను, మీర్ మొయ్యీనుద్దీక్ కాలుమీద కోటలో నుంచి బైటికితీసి వీండ్ల అందరిని విడిచిపెట్టకుండా చేతులు, కాళ్లు కొట్టివేసిరి.

౧౮. అటుతర్వాత సొండెకొప్ప నుంచి ప్రయాణమై విరోధికృతు సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ ౫ భానువారం నాడు దర్యాదౌలతు తోటలో ప్రవేశించెను.

ఆ సమయములో సుల్తానుగారి దగ్గిర హాజరువున్న సైన్యంయొక్క తపిశీలు :-

౬,౦౦౦	అసదులాయి అహమ్మది.
౩౦,౦౦౦	తబేలా గుర్రాలు, సిలేదారు గుర్రాలు.
౧౦,౦౦౦	అహషాం ప్యాదాలు.
———	
3౬,౦౦౦	ముష్తై ఆరు వేలున్ను, చిన్నవి పెద్దవి సమేతు ర౯ ఫిరంగులున్ను వుండెను.

౧౯. అక్కడినుంచి బుధవారం రోజున ప్రయాణమై మిరుగూరి దగ్గిరికి వచ్చి డేరాలువేసి దిగివుండగా శు. ౧౨ ఆదివారం నాడు ఇంగ్లీషువారి సైన్యం ఆర్కేరానుంచిలేచి కరెఘట్టు దగ్గిరికి వచ్చినందున ఆ స్థళములో యుద్ధమాయెను; గనుక ఇంగ్లీషువారి సైనికులు విశేషించి హతులయిరి. సుల్తానుగారి సైన్యములో వుండే సిఫాదారు హసను ఖాఖఖవేల్ అనే ఆయనను పట్టుకునిరి. ఆయనకు గాయం తగిలి వుండెను; గనుక ఆ గాయమునకు కట్టుకట్టించి ఆయనను పాలకీలో వుంచి ఇంగ్లీషువారు సుల్తాను దగ్గిరికి పంపించిరి. శు ౧౩ సోమవారం ఇంగ్లీషువారి యిలాకా సోల్జర్లు కరేఘట్టం తీసుకునే నిమిత్తం కొండమీదినుంచి దిగివచ్చి

గుండ్లు కొట్టడానకు వుపక్రమించిరి. కరెఘట్టం మీదవుండే సుల్తానుగారి సైనికులున్న, ఫ్రాంసువారి యిలాకా మూసా లాలి అనే ఆయన సైన్యంతో కూడా వుండెను గనుక వీరు వుభయులున్ను కలుసుకుని ఇంగ్లీషువారి సైన్యాన్ని తెస్సగా కొట్టినందున మిక్కిలి దెబ్బలుతిని వెళ్లి పోయిరి.

౨౦. తర్వాత యేటి ఆవలవుండే సోమవారపు పేట దగ్గిర సుల్తాను వక బతేరి కట్టించి వుండెను. ఆ స్థలములో ఖైదుచేసి వుంచివున్న రామరావు, బాళప్ప ఆసకరు రామరావు మొదలయిన వార్లను నరికివేసిరి. అటుతర్వాత నగరం ఆసపు కోట నరసయ్య, సాహుకారు రాఘవేంద్ర నాయకు, ఆనెగొంది వెంకప్పనాయకు, వెంకటేశుదేవె, వెంకటదాసు, శంకరశెట్టి, ధారువాడా కృష్ణరావు, చిన్న బాళాపురపు తిమ్మగౌడా, యెళుదూరు తిమ్మప్పయ్య, బెంగుళూరు రాజారామచంద్రుడు, యితని సహోదరుడు వెంకట నారాయణయ్య మొదలయిన బందిఖానాలో ఖైదు చేయించి వున్నవారిని చంపివేసిరి.

౨౧. అందుమీదట వైశాఖమాసములో ౧౪ వ తారీఖు శనివారం నాడు పెరియాపట్టం వచ్చినటువంటి ఇంగ్లీషువారి సైన్యం మీద యుద్ధంచేసే నిమిత్తం మీర్ మొయ్యానుద్దీన్ వెంబడి పదివేల సైన్యంయిచ్చి నాయకు సింగయ్య సమేతు పంపించివుండగా వీరు పోయి పెరియాపట్టం దగ్గిర వచ్చిదిగిరి. అంతట వీరియెదట నిలువలేక ఫిరంగులు మొదలయిన గొప్పసామానులు అక్కడనే పారవేసి కొడకు దేశపుమార్గమున పోతూవుండగా కొందరు సవార్లున్ను కొంత కాల్బలమున్ను కోసెడుదూరం పర్యంతం వెనక తగిలినంతలో కొందరు సోల్జర్లున్ను కొంత సామానున్ను దొరికినందున వాటిని తీసుకుని శ్రీరంగపట్టానికి వచ్చిరి.

౨౨. ఈ ప్రకారం జరిగినందున మిక్కిలి సంతోషముతో కూడుకుని ఫిరంగులు కాల్పించిరి. తదనంతరం కున్నవాడి దగ్గిర దిగినటువంటి ఇంగ్లీషు వారి సైన్యంలోవుండే కొన్ని గుర్రాలనున్ను, ౧౩ పెద్ద ఫిరంగులనున్ను, మూడు చిన్న ఫిరంగులనున్ను విడిచిపెట్టి, మందుగుండ్లు వుండే పెట్టెలకు నిప్పు అంటించి ఫిరంగి గుండ్లు, సీసపు కడ్డీలు, యినుప సామానులు మొదలయిన వాటిని భూమిలో పూడ్చిపెట్టి అక్కడినుంచి యీరోడు కొండదగ్గిరికి ప్రయాణమైపోయిన వర్తమానం తెలిసినందున ఆకొండ దగ్గిరవుండే మిట్టమీద ఇంగ్లీషువారున్ను, మొగల్ వారున్ను పేషువా వారి రాకడ నిరీక్షిస్తూవుండిరి. ఆ సాయంత్రమునకు యీరోడు ప్రవేశించి మరాటీ వారి తరపున వచ్చినటువంటి వరశురాం భావు అనే ఆయన తన సైన్యం సమేతు ఇంగ్లీషువారి సైన్యంలో ప్రవేశించెను.

౨౩. ఈ వర్తమానం సుల్తానుగారికి తెలిసినందున ౨౭ తారీఖు సోమవారం నాడు యీరోడు కొండదగ్గిర దిగినటువంటి సర్దారుడు లార్డ్ వాలీసు దొరకు సుల్తాన గారు మేవా అనగా ఫలములు మొదలయినవి చోపుదారు అబ్దుల్ ఖాదరు మారిఫత్తుయిచ్చి వారి తరపునుంచి వచ్చిన షుతర సవారు అనగా వొంటె మోద యెక్కివచ్చిన సవారు, అతని వొంటె చచ్చినందున ఆ వొంటెకు బదులు మరి ఒక వొంటెను యిచ్చి పంపించెను. గనుక అతను వెళ్లిపోయెను. మేవా మొదలయిన సామానులు వాలీసు దొరగారికి ముట్టచేసి చోపుదారు మొదలయిన వారు తిరిగి కొండ దగ్గిరికి వచ్చిరి. ఆకొండ దగ్గిర దిగినటువంటి ఇంగ్లీషువారు, మొగల్ వారు, మరాటీలు మొదలయినవారు కొండదిగి బెంగుళూరు మార్గమున వెళ్లిపోయిరి.

౨౪. విరోధికృతు సంవత్సర శ్రావణశుద్ధ ౫ నాడు శ్రీరంగపట్టనుంచి ప్రయాణమై సెట్టిహళ్లి మార్గము దగ్గిరికి వచ్చిదిగిరి. చందు యెనిమిదో రోజు భానువారం సుల్తానుగారి సవారి అని మరాటీల తరపునుంచి వచ్చిన సంగోపంతును యేనుగమీద కూర్చుండ పెట్టుకొని నెలమని అడివిలోకి పెద్దపులి షికారు చేసే నిమిత్తం పిలుచుకుని పోయి షికారిచేసి వచ్చిరి.

౨౫. పదోరోజు శనివారం శ్రీరంగపట్టములోకి సుల్తానుగారి సవారివచ్చి నజరుబాగులో సదరునెల ౧౫ తేదిని ప్రవేశించెను. నేరూకేరూ దగ్గిర షహజాదా ఫతే హైదరు వెంబడికొంత సైన్యంయిచ్చి మద్దగిరి దగ్గిర దిగివున్న మరాటీల సైన్యముకు సరదారుడుగావున్న బలవంతరావు టేకన్‌ను కొట్టె నిమిత్తం పంపించి వుండగా ఆయననుకొట్టి అతని తరపునవున్న ౨౦౦ గుర్రములను సవార్లసమేతు తీసుకొనివచ్చి సైన్యంలో ప్రవేశించెను. అంతట రావు మజుకూరు పరారి అయిపోయెను.

౨౬. తిరిగి షహజానా ఫతే హైదరు కొంత సైన్యమును తీసుకుని గుర్రం కొండకుపోయి ముట్టడి వేసెను. అక్కడవుండే మొగల్‌వారి తరపు సరదారు ఆఫీజు ఫరీదుద్దీక్ ఖానున్ని పట్టుకుని కొట్టివేసిరి. కబందరు రాజు మొదలయిన వారియొక్క సైన్యమును దోచుకుని యేనుగలు, గుర్రాలు మొదలయిన వాటిని స్వాధీనం చేసుకుని ఫిరంగులు మొదలయిన సామానులు గుర్రంకొండ కోటలోవేసి సుల్తానుగారి సైన్యములోవచ్చి ప్రవేశించెను.

౨౭. ఆశ్వీజ బ ౧ రోజున సుల్తానుగారు శ్రీరంగపట్టమునుంచి ప్రయాణమై మెరుగూరు దగ్గిరికివచ్చి దిగి మహమ్మదు రజా వెంబడిన కొంత సైన్యము యిచ్చి చన్నగిరి ఆక్రాంతములవుండే పరశురాం బావుగారి మీదికి యుద్ధానికి పంపించెను.

౨౮. కోయముత్తూరిలో ఇంగ్లీషు వారి తరఫు చాల్‌మజ్ అనే దొర పక పటాలంతోకూడా వుండెను. ఆ కోయముత్తూరు తీసుకునేటందుకు కొమరుద్దీక్ ఖానుణ్ని సైన్యం సమేతు పంపించినందున అతను పోయి ముట్టడివేసి ఆ కోటను తీసుకుని అక్కడవుండే సరదారుణ్ని కైదుచేసి అతని పెండ్లాన్ని, బిడ్డలు మొదలయిన వారిని శ్రీరంగపట్నానికి పంపించెను. శ్రీరంగపట్నపు కోటలో సదరు సర్దారుణ్ని ఖైదులోవుంచి అతని సామానులు దరోబస్తు సర్కారులో దాఖలు చేసుకునెను. అటు తర్వాత మీర్ కొమరుద్దీక్ ఖానుడి వెంబడి కొంత సైన్యమును యిచ్చి నగరం రాజ్యముకు పంపించెను. తిరిగి కొమరుద్దీక్ ఖానుణ్ని పిలుపించుకుని నజర్, బహర్ అనే ప్రదేశం దగ్గిర దించెను.

౨౯. లార్డు వాలీస్‌గారున్ను, మొగల్ వారున్ను సైన్యం సమేతు బెంగుళూరినుంచి ప్రయాణమై శ్రీరంగపట్నముకు వచ్చిదిగిరి. సుల్తానుగారు సైన్యం సమేతు మెరుగూరు దగ్గిరికివచ్చి అక్కడ బతేరి కట్టి దిగివుండగా,

౩౦. విరోధికృతు సంవత్సర మాఘ శుద్ధ ౧౫ మంగళవారం యీరోడు కొండ దగ్గిరవుండే ఇంగ్లీషువారి సైన్యం, సుల్తానుగారి సైన్యం మీదపడి రాత్రి యుద్ధంచేసిరి. సుల్తానుగారి సైన్యం యావత్తు పరిగెత్తి పోయినందున కొడకు దేశస్తులు మొదలయిన వారున్ను, అసదులాయి అహమ్మది జనులందరున్ను, నేజే బరదారు అనేవాడి సమేతు ౧౦ వేలజనం మట్టుకు తమ ఆయుధాల సమేతు ఆదినమే కొడకుకు పరారి అయిపోయిరి.

౩౧. సుల్తానుగారు శ్రీరంగపట్నములోవుండే మైసూరు దర్వాజా దగ్గిరికి వచ్చి సైన్యం పోగుచేసుకొని వుండగా, ఇంగ్లీషువారు గంజాం అనే గ్రామములో తాణావేసి, అక్కడవుండే పూర్వం పెరియపట్నం యుద్ధములో దొరకబడ్డ సోలరు జగ్గ మొదలయిన వారికి సంకెళ్లువేసి సదరు గంజంలో ఖైదున వుంచి వుండెను. గనుక ఇంగ్లీషువారు ఆసోల్జర్లను అందరిని కైదులోనుంచి విడిపించుకొని తమ వెంబడి వుంచు కొనిరి.

౩౨. తర్వాత టీపూ సుల్తాను వుదయకాలమందు కోటలో మైసూరు దర్వాజా దగ్గిరవుండే మసీదు సమీపంలో వుండెను. చ ౧౧ తారీఖున కేతనా హళ్లి అనే గ్రామం దగ్గిరవుండే యేరుదాటి కొంత సైన్యం పాలహళ్లి మైదానం లోకి వచ్చినందున, తన దగ్గిరనుంచి సయ్యదు గఫ్ఫార్ కుషూనున్ను, సూరా అనే గ్రామం దగ్గిరనుంచి మీర్ కమరుద్దీక్ ఖానుడున్ను సైన్యం సమేతువచ్చి సాయం త్రము వరకు యుద్ధంచేసి తమతమ స్థళాలకు వెళ్ళిపోయిరి.

33. పూర్వం కోయసుత్తూరునుంచి మీర్ కమరుద్దీక్ ఖానుడు చాల్ మజ్ అనే ఇంగ్లీషు దొరను పట్టుకుని శ్రీరంగపట్టణముకు దెచ్చి కైదుచేసి వుంచెను. తర్వాత మరికొన్ని దినములకు ఆ దొరకున్ను, అతని బిడ్డలకున్ను, భార్యకున్ను ఖిల్లతులు మొదలయినవి యిచ్చి లార్డు వాలీసుగారి దగ్గిరికి పంపించెను. ఆ దొర సుల్తానుగారి దగ్గిరినుంచి సెలవు పుచ్చుకొని పోయ్యేటప్పుడు మీాకున్ను, ఇంగ్లీషు వారికిన్ని సంధి జరిగిస్తూన్నానని చెప్పి లార్డు వాలీసు దొరగారికి ఒక వుత్తరమున్ను మషిరన ముల్కు గారికి వక వుత్తరమున్ను, హరిపంతు ఫటక్యాగాడికి వక వుత్తర మున్ను వ్రాసి యీా మూడు వుత్తరములున్ను లార్డు వాలీసుగారి దగ్గిరికి తీసుకొని పోయిన పక్షమందు వారు తమ వుత్తరం మాత్రం తీసుకుని, తతిమ్మా వుత్తరములు యెవరివి వారికి పంపింతురనిన్ని చెప్పి, అదే ప్రకారం సదరు వుత్తరములు చిన్న శేషయ్య, మహమ్మదల్లి చోపుదారుచేత పంపించెను. తర్వాత ఆయనగారు తన ఉత్తరం తానుతీసుకుని తతిమ్మా వుత్తరములు యెవరివి వారికి పంపించెను.

34. గులామల్లి ఖాను, అలీ రజా, సుబ్బారావు, నాయకు సింగయ్య, మళవల్లి శ్రీనివాసరావు, చోపుదార్లు దపేదారు మహమ్మదల్లి మొదలయిన వారిని పంపించి సంధిచేసే నిమిత్తం ప్రశ్నోత్తరములు జరిగించి నంతలో, వారు మూడుకోట్ల మూడు లక్షల రూపాయలు యిచ్చి, తతిమ్మా రెండుకోట్ల రూపాయలు చిల్లర చెల్లించే పర్యంతం సుల్తానుగారి యిద్దరి కొడుకులును కుదువ వుంచ వలసిదనిన్ని నిశ్చయించినందున అదే ప్రకారం కోటి రూపాయలు యిచ్చి కాలకు సాహెబు, మవుజుద్దీక్ సాహెబు అనే సుల్తానుగారి యిద్దరు కొమాళ్లనున్ను, వీరి వెంబడి గులామల్లి, అల్లీరజా, నాయకు సింగయ్య మొదలయిన వార్నిన్ని యిచ్చి, లార్డు వాలీసుగారి దగ్గిరికి పరీధావి సంవత్సర చైత్రశుద్ధ ౫ లు రోజున ప్రయాణంచేసి చెన్నపట్టముకు పంపించెను.

35. అటుతర్వాత టీపూ సుల్తానుగారు శ్రీరంగపట్టములోనే వుండి తన రాజ్యములో వసూలు అయ్యే పయికంలో వరహా వకటింటికి ఆరు రూకలు చొప్పున అతిశయంగా యివ్వవలసినదని రయితులుగావున్న అన్ని కులాల వారితో వుత్తర్వు చేసినందున, హిందువులు, మ్లేచ్ఛులు మొదలయిన దరోబస్తు రైతులున్ను ఆసపు మీరు మహమ్మదు సాదఖుగారి మారీఫత్తునన్ను పూర్ణయ్యగారి మారీ ఫత్తునన్ను సదరు ప్రకారం ముట్టచేస్తూ వచ్చిరి.

36. ప్రమాదీచ సంవత్సరానికి సరిఅయిన ౧౭౯౩ ఇంగ్లీషు సంవత్సర ములో సుల్తానుగారు మొదట కోట కట్టవలెనని ప్రయత్నంచేసి అస్తిభారం వేసిరి. అటుతర్వాత రాజ్యంమీాదికి వెళ్ళి ప్రమాది సంవత్సరములో ఫాల్గుణ మాసములో

అ॥ తేదీన దేవనహళ్ళిలో దిగివుండగా చెన్నపట్టములో కుదువవున్న సుల్తాను గారి యిద్దరు కొమార్ళను ఇంగ్లీషు వారి తరపు సరదారు డయిన డెపటన్ బహా దరుగారున్ను, గులామల్లీ ఖాక, అలీ రజా, సింగయ్య మొదలయిన వారున్ను వచ్చి సుల్తానుగారి దర్శనం చేసుకుని వారి యిద్దరు కుమార్ళను వారి మారిషత్తు ముట్టచేసెను. తర్వాత ఆనంద సంవత్సర చైత్రశుద్ధ ఏ ల రోజున డెపటన్ బహా దరుగారికి ఆభరణములు మొదలయినవి యిచ్చి పంపించెను.

32. తర్వాత బాళాపురానికి వచ్చి అక్కడినుంచి నందిగడకు పోయి అక్కడవుండే ప్రసన్న పార్వతీదేవి అనే అమ్మవారిని కాలితో తన్ని ఆ స్త్రీ విగ్ర హమును పగలగొట్టి ఆగుళ్లో కిల్లేదారుడు బస చేసేలాగున వుత్తర్వుచేసెను.

33. అటుతర్వాత అక్కడినుండిలేచి పెనుగొండ మీదుగా పోవడముకు ప్రయాణంచేసి అక్కడినుంచి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు దుర్గములు మొదలయిన వాటి మీద వుండేటటువంటిన్ని, భూమిమీద వుండేటటువంటిన్ని, కోటలకు బదులు పేర్లుపెట్టి మద్దగిరి దోవను వచ్చేటప్పుడు కనుమమీద సుల్తానుగారు విరుగపడ్డందున కాలు నొప్పి పట్టెను.

34. అటుతర్వాత శ్రీరంగపట్టములో దాయరావాండ్లు సయ్యదు మహ మ్మదు ఖానుడనే ఖిల్లేదారుడు మొదలయిన వారు యేక స్తులై శ్రీరంగపట్టం తమ స్వాధీనం చేసుకోవలెనని ఆలోచన చేసినట్టుగా, లేనిపోని మాటలు కల్పించి మీర్ మహమ్మదు సాదఖు సుల్తానుగారితో చెప్పినందున యకాయకీ ప్రయాణమై వచ్చేటప్పుడు వెంబడివున్న దాయరా వాడయిన మహతాదు ఖానుడి మీదనున్ను మీర్ ఖయిరుల్లా కొడుకు మీదనున్ను పహారావుంచి, తతిమ్మా జనులను గుర్రా లను తీసుకుని ఆ జనులను అక్కడినుంచే తన సరిహద్దుదాటి వెళ్లకొట్టవలసిన వాళ్ళను వెళ్లకొట్టించి మహతాబ్ ఖాక మొదలయిన వాండ్లను తన వెంబడి వుంచుకొని ఆనంద సంవత్సర వైశాఖ బ॥ అ ల రోజున శ్రీరంగపట్టములో ప్రవేశించెను.

రం. అప్పుడు హాజరువున్న సైన్యం :-

౧౦,౦౦౦ గుర్రాలు పదివేలు.

౫,౦౦౦ ప్యాదాలు అయిదు వేలు.

౫౦ ఫిరంగులు యిరువై.

ఈ ప్రకారం వుండెను.

V.R. NARLA MEMORIAL LIBRARY
V.R.NARLA
D.P.R.I.
Acc. No.

౪౧. అటుతర్వాత శ్రీరంగపట్టం క్లిల్లేదారు సయ్యదు మహమ్మదు ఖానుడు దాయరావాడు అని తెలిసి అతన్ని మీర్ మీరా హొూదాలో నుంచి తగ్గిరుచేసి పహరాలో వుంచెను. నౌకరీ లేకుండా వుండే తతిమ్మా జనులను తన పట్టం సరిహద్దులోనుంచి వెళ్లకొట్టించెను.

౪౨. గులామల్లీ ఖానుడు కందనూరినుంచి వకాలతు నిమిత్తం పోయి వుండి వచ్చిచేరినందున, అతనున్ను దాయరావాడే గనుక అతనికిన్ని జీతం యిచ్చి పంపించెను. మహతాబు ఖాను మొదలయిన వాండ్లను పహరాలోనుంచి విడిపించి రహదారి చీటియిచ్చి పంపించెను. అటుతర్వాత ఆనంద సంవత్సర మాఘశుద్ధ పౌర్ణమినాడు పతే హైదరుకు పెండ్లి ఆయెను.

౪౩. పునాహానుంచి పరాషు ఖానా రఘునాథరావు వెంబడి శ్రీమంతుడు ఆభరణములు ఖిల్లతులు పంపించి ప్రశ్నోత్తరములు జరిగించినందున రావు మజుకూరికి పొయ్యేటప్పుడు ఖిల్లతులు మొదలయినవి యిచ్చి వారివెంబడి అహమ్మదు ఖాను, నాయకు చిన్న శేషయ్య మొదలయిన వారికిన్ని, శ్రీమంతు, నానాఫడనివీసు మొదలయిన వారికిన్ని, ఆభరణములు, వస్త్రములు మొదలయినవియిచ్చి వారితోకూడా శ్రీమంతుడికి నాలుగు యేనుగలను యిచ్చి పంపించెను.

౪౪. ఆనంద సంవత్సర శ్రావణ మాసములో వ్రాసిన వృత్తాంతము యేమంటే, దోణిజీ వహగు అనే ఆయన పూర్వం బిష్టో పంతులవారి రిసాలాలో సిలేదారిలో కొల్వువుండెను. ఆయన అక్కడినుంచి పోయి సైన్యాన్ని పోగు చేసుకుని ధారువాడా మొదలయిన మరాటీల రాజ్యములలో దోచుకునెటందుకు ప్రపక్రమించి తన సైనికులకు ఖర్చులకు యిచ్చి వెయ్యి యేనూరు సవార్లనున్ను, కొంత కాల్బలమున్ను పోగుచేసుకొని తిరుగుతూ వుండెను. ఇంతలో మరాటీలు కొంత సైన్యం పంపించి ఆయనను పట్టుకోవలెనని ఆలోచన చేసినందున అతను సుల్తానుగారి తావుకువచ్చి సంధి జరిగించినది యేమంటే :- నేను మీయొక్క శరణును పొందివున్నాను గనుక నన్ను రక్షించవలసినదని చెప్పి పంపించినందున సుల్తానుగారు అంగీకరించి అయనను శ్రీరంగపట్టానికి రమ్మనుమని ఫర్మానా పంపించెను. అంతట దోణిజీ వహగు శ్రీరంగపట్టానికి రాగానే అతనికి డేరాలు మొదలయినవిన్ని భోజనపదార్థములును పంపించి అతన్ని యేటి ఆవలిగట్టున దింపించి అతన్ని యేకాంగిగా తన దగ్గిరికి కోటలోకి పిలుపించుకొని ధైర్యంగా వుండవలసినదని చెప్పెను.

౪౫. సుల్తానుగారు వాణ్ని తురక్ మతములో కలుపుకోవలెనని వుండగా, వాడు సమ్మతిపడనందున ఆతణ్ని కచ్చిరిలో పట్టుకుని కైదుచేసి తురక్ మతములో

కలుపుకుని ప్రతిదినం వక వరహా యిచ్చేలాగు నిష్కర్షచేసి, వస్త్రములు మొదలయినవి యిచ్చి అతనికి శేక్ మహమ్మదు అనే పేరుపెట్టి చదువు చెప్పే నిమిత్తం పుపాధ్యాయులు మొదలయిన వారిని యేర్పరిచి అతనికి కురాను అనే వేద పుస్తకమును చదివించవలెనని పుత్తర్వు చేసెను. మరిన్ని అతనితోకూడా వచ్చే జనులను అందరిని దోచుకుని, అతని మంత్రిని పట్టుకుని ముక్కు చెవులు కోసినందున అతను చచ్చెను. మంత్రి చనిపొయ్యే పర్యంతం ఖైదులోవుండి తర్వాత అతనున్ను వెళ్ళిపోయెను.

౮౬. అటు తర్వాత ఆనంద సంవత్సర ఫాల్గుణ మాసం ౨౮ రోజున ఖాలకు సాహెబుకున్న, రాక్షస సంవత్సరములో సుల్తాను మొహిద్దీక్, మాజుద్దీక్ అనే వార్లకున్న పెండ్లి ఆయెను. పూర్వం పునహా దేశమునకు పోయినటువంటి అహమ్మదు ఖానుడున్న, చిన్న శేషయ్య శ్రీరంగపట్టానికి ప్రవేశించిరి. నళ సంవత్సర చైత్రమాసములో సుల్తానుగారు సయ్యదు సాహెబుగారి కుమార్తెకు పెండ్లిచేసి దరోబస్తు హౌదాలలోవున్న నౌకర్లకున్న, షాగిర్దు పేషా వారు అనగా చిల్లర నౌకర్లు మొదలయిన వారికిన్ని ఖిల్లతులు యిచ్చిరి.

౮౭. తర్వాత పెద్దపులివేట ఆడే నిమిత్తం తిప్పూరికి పోయిదిగెను. ఆ సమయములో ఫ్రాంసువారి తరపునుంచి మూసా రహాము, మూసాపైకరు అనే వారు ఇంగ్లీషు వారి తరఫునుంచి వక మనిషిని తీసుకుని కొడియూలకు వచ్చి, దివాను ముఖాంతరంగా వాడలు ఖరీదుకు యిస్తామని చెప్పుకున్నందున ఆ వాడలు వారిచేత ఖరీదుకు తీసుకున్న తర్వాత ఆ యిద్దరు దొరలు సుల్తానుగారి సముఖమునకు రావలెనని వస్తూవుండగా సుల్తానుగారికి తెలిసి లాలి తరఫు ముగ్గురు గొప్ప దొరలను పంపించి సదరు ఫ్రాంసువారిని పిలిపించి, లాలి దగ్గిరనేదింపి ఆముగ్గురులో వకణ్ని పుత్తరంతోకూడా విలాయతుకు పంపించి తతిమ్మా వారిని కొన్నిదినములు దర్యా డాలతు తోటలోవుంచి అతనివెంబడి మీర్ యూసఫ్ అల్లీ అనే హర్కారాల దారోగానున్ను, యింకా యిద్దరు గొప్ప మనుష్యులనున్ను యిచ్చి కొడియాలుకు పంపించెను. అక్కడినుంచి ఆ యిద్దరు పెద్ద మనుష్యులున్ను ఫ్రాంసు దొరవారున్ను వాడమీద యెక్కిపోయిరి. మీర్ యూసఫు అల్లీ తిరిగి పట్టముకు వచ్చెను.

౮౮. తర్వాత పింగళ సంవత్సరం వైశాఖ శుద్ధ ౬ ల రోజున ఈరాన్ బాదుషహ కొమారుడు మహమ్మదల్లీ ఖానుడు దర్శనం చేసుకొని ౭ నెలల పర్యంతము గంజాంలో దిగివున్నందున సుల్తానుగారు ఖర్చులకు యిస్తూవచ్చెను. తదనంతరం రెండువేల వరహాలు ఖర్చుకుయిచ్చి కొడియాలకు పంపించి. అక్కడినుంచి వాడమీద రవానా చేసెను.

౪౯. పింగళ సంవత్సర మాఘ మాసం ౨౭ రోజున నాలుగు కుఘనుల జనమున్ను, నాలుగు ఫిరంగులున్ను వెంబడి తీసుకుని కనబాడి, బెళగోడు, హిరే మాదనహళ్ళి, సోసలా, తలకాడు మొదలయిన కాలువల మరంమతులు అన్ని చూచి చక్కగా మరంమతులు జరిగించే లాగున ఆజ్ఞ యిచ్చెను. ఇంతలో కొండి యాలనుంచి కొత్త గుర్రాలు ఖరీదుకు వచ్చినందున వాటిని చూచి శ్రీరంగపట్టానికి పంపించి తానున్ను శ్రీరంగపట్టం చేరెను.

౫౦. సుల్తానుగారు శ్రీరంగపట్టానికి చేరగానే నాలుగు కుంపిణీల జనుల నున్ను, డేరాలు మొదలయిన సామానులనున్ను తోణూరికి పంపించి తానున్ను తిరిగి తోణూరికి పోయి ఆ వూరి చెఱువుకట్ట తెగకొట్టమని వుత్తర్వుచేసి అక్కడ యెనిమిది దినములువుండి తిరిగి శ్రీరంగపట్టముకువచ్చి అక్కడినుంచి తోణూరికి పోయి వక దినములో ఆచెర్వుకట్ట తెగకొట్టి నీళ్ళు పొయ్యేలాగున చెయ్యవలసినదని ఆజ్ఞాపించినందున ఆదినమే ఆప్రకారం జరిగించిరి. గనుక చెఱువులో వక బొట్టు అయినా వుదకం లేక పోయెను. ఇదే ప్రకారం యీరోడు చెఱువున్ను పగల గొట్టించి శ్రీరంగపట్టముకు వచ్చెను.

౫౧. తర్వాత కాళయుక్తి సంవత్సర జ్యేష్ఠమాసములో నెలమనికిపోయి దరోబస్తు సైన్యమునున్ను పిలుపించుకొని, ములికి ఆసపు ముతసద్దీని పిలుపించు కొని కొలపట్టి యిజాఫా అయ్యేలాగున వుత్తర్వుచేసి ఆమీలు శిరస్తాదార్లను తాలూకాలకు పంపించెను.

౫౨. కాళయుక్తి సంవత్సర అధిక శ్రావణ మాసములో ప్రాంసువారి పట్టునుంచి మూసా ఫాఫా మొదలయిన ౯౭ మంది మనుష్యులు కొడియాలుకు వచ్చినందున వాండ్లను పిలుపించే నిమిత్తం హాసనల్లీ ఖాక, మిర్జా బాకరు బేగు మొదలయిన ముగ్గురు గొప్ప మనుష్యులనున్ను, తబేలా యిలాకావారిలో నాయకు నారాయణప్ప అనే ఆయననున్ను పంపించి సదరు ప్రాంసువారిని పిలుపించుకొని కొలువున వుంచుకొనెను.

౫౩. అందులో యిద్దరు దొరలకును, యిద్దరు సోల్జర్లకున్ను శ్రీరంగ పట్టణములో గడియారములు మొదలయినవి చేసేటటువంటి బ్రాహ్మడు మొదలయిన వారికిన్ని వక సంవత్సరం జీతములుయిచ్చి మోరసు బందరుకు పొయ్యే నిమిత్తం సుల్తాను తరఫున ఆబ్దుల్ రహిమాను, హిడిమిల్లాఖాను యింకా యిద్దరు గొప్ప మనుష్యులనున్ను, మిర్జా యి దప్తరు, అబ్దుల్ ఖాదరునున్ను వెంబడియిచ్చి మోరసు బందరులో వుండే సరదారుకు ఆభరణములున్ను, వుత్తరమున్ను నాయకు

చిన్న శేషయ్యనున్ను కూడాయిచ్చి పంపించెను. వాండ్లను కరూరినుంచి కనకబుడ్డి అనే గ్రామానికి పంపించి చిన్న శేషయ్య తిరిగి వచ్చెను. ఆఫ్రాంసు వారి సైన్యంలో వుండే యిద్దరు సోల్జర్లు తిరుచనాపల్లి మార్గములో ఇంగ్లీషువారి స్వాధీనంలో చిక్కిరి.

౫౪. తర్వాత సుల్తానుగారు నెలమని నుంచి శ్రీరంగపట్టం కోటకు వచ్చి చేరిన తర్వాత కార్తిక మాసములో పునహా దేశానికి ఫకరుద్దీను, మీర్ మీరా మలిక తుజ్జార్, కోతి అహమ్మదు ఖాను, చిక్కనాయకునిహల్లి నారాయణయ్య, సకరాయపట్టం హర్కారా నారాయణయ్య మొదలయిన వారిచేత ఖిల్లతులుయిచ్చి పంపించెను.

౫౫. అటు తర్వాత ఇంగ్లీషువారి సైన్యపు సరదారు ఆరసు బహదరు సైన్యం సమేతు వెళ్ళికనమచినాదికి వస్తూవున్నాడని వర్తమానం తెలిసినంమన మాఘ శుద్ధ ౧౦ రోజున వెళ్ళి మద్దూరు తాలూకా బెళ్లూరు దగ్గిరదిగి అక్కడినుంచి గుర్రాలు సైన్యం, సిలేదార్లు, బారు, ఫిరంగులు మొదలయినవి దరోబస్తున్ను, మీర్ మొయినుద్దీను, పూర్ణయ్య మరికొందరు మీర్ మీరా మొదలయిన వార్లనున్ను హుషి దుర్గా దగ్గిరికి పంపించెను. ఇంతలో కొడకు దేశం ఆ ప్రాంత్య ములకు ఇంగ్లీషువారి సైన్యం వచ్చినది అనివిని.....

షరా —ఇక్కడ యింకా కొంచెం మతలబు వుండవలెను. అయితే మహారాటా కృష్ణయ్య పుస్తకములో అంత మట్టుకే వ్రాసియున్నది.

HISTORY OF HYDER

ASVASA 1

1. Formerly the Moghal taluk of Sira belonged to the Suba; and in it were included Kolar and other paraganas. Two brothers of the names of Fateh Nayak and Hyder Nayak* were living in the Kolar and other parganas mentioned above. Sira Suba was under the sway of Kuradi Muhammad Khan. When he was dismissed, Tayar Khan having been appointed in his place came as the subedar; the two Khans mentioned above were serving under him as *jamadars* of some foot soldiers in EY. 1077†, corresponding to H. 1140, and subsequently as the *faujdars* of the Kolar region. While on one occasion Tayar Khan was engaged in touring the suba supervising its administration, the palegar of Chitradurga made a treacherous attack on Sira and captured it. As soon as the news of the capture of Sira reached Fateh Khan and Hyder Nayak, the *faujdars* of Kolar, they hastened with 2,000 foot and 500 horse, and forcing their way into the fort took possession of it; but Fateh Khan, who had been hit by a ball, having died on the occasion, his place was taken by his son, Shah Baz Nayak; and he and Hyder Nayak remained there for a while, and then from Kolar they proceeded with their baggage to Peda-Ballapuram, where they lived in peace with Abbas Quly Khan.

2. Hyder Nayak went to Malarajayya, a *faujdar* in Muddagiri, the big city of Fateh Nayak, with 200 horse and 1,000 foot and joined his service. Then the people of Ballapuram, believing that Shah Baz Nayak and Hyder Nayak were rich men, imprisoned them and seized from them some money and jewels. After their release from prison, they repaired to the village of Dhakinikota belonging to Srirangapatnam, where they lived in peace. Ibrahim Khan, their maternal uncle, who was in the service of Saad-ul-lah Khan's cavalry at Arikat, sent for his two nephews, Shah Baz Nayak and Hyder Nayak; and having engaged a few troopers to serve under them, introduced them to the subedar, and procured for them employment under him with fifty horse. They remained there in service for some time; but after being disbanded, Ibrahim Saheb, Shah Baz Nayak, and Hyder Nayak, all the three, came to Srirangapatnam, and were introduced by their uncle Hyder Nayak to Devaraja, the dalvay, that is, the commander of the forces of Krishnaraja Udayar, the ruler of the place, and obtained from him the command

---

* It is stated in Kirmani's Persian book that Hyder Nayak was born in H. 1134, corresponding to EY. 1721; but elsewhere his date of birth is variously given as EY. 1718 and 1728.

† EY. denotes here and elsewhere in this book English Year. 1077 is a mistake for 1777.

89A

of 200 horse and 1,000 foot in their own name, and of 50 horse and 300 foot in Ibrahim Saheb's name.

3. Hyder Nayak was in the force of his eldest brother, and these men were attached to Katti Gopala Rao in Bangalore. In the year Sukla, corresponding to EY. 1749, Nanjaraja of Karachur, the Sarvadhikari of Srirangapatnam assembled, with the object of subjugating Devanahalli in Chinna-Ballapuram taluk, all the troopers, 8,000 belonging to the cavalry of the state, toghether with 20,000 Karnatak infantry, and having marched to that place surrounded it. While erecting batteries around his forces, both Shah Baz Nayak and Hyder Nayak displayed great skill. As Nanjarajaiya, who was much impressed by the latter's ability, gave him a command of separate force of 50, 50 horse, and 200 troopers, he rose day by day in the favour of the former. Nanjaraja also treated him with exceptional kindness. After investing Devanahalli for eight months Nanjaraja, owing to the importunity of its inhabitants, raised the siege and retired to Srirangapatnam accompanied by Hyder Nayak.

4. After the lapse of some days, Nawab Nasir Jung came from Hyderabad with the whole of his army, hundred thousand foot including the forces of all the palegars in the South, one hundred thousand Karnatak infantry, and 700 cannon to subjugate and plunder the country of Arikat in the year Sukla corresponding to EY. 1749 and lay encamped at Maddagiri on the borders of the territories of Srirangapatnam.

5. As an order came to Nanjaraja of Srirangapatnam from Nasir Jung that he should join him with all his forces, he despatched 5,000 horse, 10,000 foot under Baraki Venkata Rao, whom he appointed as the commander-in-chief. Both Hyder Nayak and his elder brother's son Shah Baz Nayak accompanied him. Having descended from the ghat, the Nawab reached Arikat, which he made his head-quarters, in order to wage war on the French *doras* of Pondichery as well as Hidayat Mohidin Khan and Chanda Saheb. The younger brother of Mir Aly Raza Khan, the erstwhile governor of Gurramkonda, having been overtaken by misfortune, was living in Arikat at that time.

6. Hyder Nayak married the eldest sister of Mir Aly Raza Khan ; this was Hyder Nayak's second marriage; and he lived in the huts erected for the habitation of the Nawab's army at Arikat for some time. In the battle which was fought afterwards in the neighbourhood of Pulichery, the three traitors,—the Pathan Himmat Bahadur Khan the Nawab of Kurnool, Mocha Miya Khan the Nawab of Cuddapah, and Abdul Karim Khan the Nawab of Savanur—colluded with the French, who made a night attack on Nasir Jung. When the latter mounted on his elephant, and approached the three Pathan chiefs mentioned above, Himmat Bahadur Khan fired his musket on him ; and being hit by a ball he (Nasir) fell dead. His head was promptly cut off, and was hoisted on a flag-staff. His troops fled, and all his wealth was plundered.

7. This happened in the year Sukla corresponding to EY. 1749 As the men of the army scattered themselves in every direction, Hyder Nayak plundered all the cash and other valuables in the treasury, which he sent to Devanahalli on some camels and horses captured by him.

8. After the death of the Nawab, his younger brother, Salabat Jung returned with all the others to Hyderabad; and the subedars, and palegars of the southern territories repaired to their respective places. The men of Srirangapatnam went to their own city.

9. Hyder Nayak pleased the Maharaja of Mysore by showing him some troopers and foot soldiers whom he got ready for the purpose, while they were on parade, so that he obtained from him five hundred troops, five hundred horse and peons. He warmed himself gradually into the favour of Nanjaraja, and with the object of building up of his own power, increased the number of his followers. Nanjaraja continued to treat him with kindness and consideration.

10. At this juncture, Chanda Saheb, having made the Suba of Arikat secure, proceeded with the consent of the French at Pulichery against Muhammad Aly Khan, who was commanding the garrison at Trichinopoly, with the object of capturing that fort, and laid siege to it. On that occasion, Muhammad Aly Khan negotiated an alliance with Devaraja and Nanjaraja, the commander-in-chief and Sarvadhikari of Srirangapatnam respectively and agreed to surrender to them the fort of Trichinopoly, if they helped him by sending their forces to drive away the besiegers. The Raja, therefore, set out with 10,000 horse and 20,000 foot and arrived in Trichinopoly in Prajotpatti corresponding to EY. 1751.

11. The Raja, on arriving at Trichinopoly, had an interview with Muhamad Aly Khan. Having joined forces with the latter, he attacked Chanda Saheb's army, and destroyed it. He cut off the head of Chanda Saheb and sent it to Srirangapatnam, where it was fastened on the Mysore gate of the fort. This happened in the year Angirasa corresponding to EY. 1752.

12. At this stage, Nanjaraja demanded that, according to the agreement, Muhammad Aly Khan should hand over to him the fort; but Muhammad Aly Khan had no intention of keeping faith with him; though he readily expressed his willingness to hand over the fort as promised, he had recourse to a subterfuge; he seized Katti Gopalaraja, (Katti Kamaraja, according to one book), a servant of Nanjaraja, whom he sent into the fort to take possession of it and held him prisoner; and ordered guns to be fired on the dalvay's army. Nanjaraja was surprised. Though Muhammad Aly Khan was a powerful chief, he gathered together his forces and returned the fire; he received much help from Murari Rao and the French, so that the fight was carried on energetically.

13. As Hyder Nayak distinguished himself throughout the fight by display of gallantry, he won the favour of Nanjaraja who, as a mark of his esteem

exalted him by bestowing on him 2,000 horse, 5,000 foot, 2,000 militia men, besides 500 men from his own stables. From that time onwards Hyder Nayak was looked upon as one of the powerful officers in the army of Srirangapatnam.

14. The warfare near Trichinopoly lasted for one year until Srimukha corresponding to EY. 1753, when Salabat Jung, the younger brother of the late Nasir Jung, came with his army from Hyderabad to Srirangapatnam. As Devaraja, the minister at Srirangapatnam, wrote a letter to his younger brother Nanjaraja, commanding him to return to Srirangapatnam with the army, the latter broke up his camp and hastened to Srirangapatnam through the passes in the mountain accompanied by Hyder. Meanwhile, the Moghals, that is people who came from Hyderabad, concluded peace with the Rajah of Mysore and set out for their native kingdom. Nanjaraja, feeling greatly humiliated, established his camp at Nanjangud, and unwilling to allow the army to remain idle entrusted it to Hyder and commanded him to proceed to the country of Dindigul.

15. Hyder Nayak established himself at Dindigul and sent his forces into the neighbouring territory and plundered the five towns of Palani, Virupasham, Uttamapalem, Perikola and.....* He stationed garrisons in certain villages and fixed the amount of revenue in *khandini-rukas* which the palegars had to pay. Having collected money in this manner, he gradually increased the strength of his cavalry and infantry, and also acquired muskets and cannon.

16. A quarrel having broken out at this time between Devaraja and his younger brother Nanjaraja, the former left Srirangapatnam for Satyamangalam, where he took up his residence. This information reached Hyder Nayak, who was stationed at Dindigal, while he was passing through Palaghatchery during his return journey from Calicut. He placed 2,000 horse, 5,000 foot and some cannon under his brother-in-law Magdum Saheb and his *dewan* Venkata Rao, and directed them to plunder without delay the country of the Nayars of Achangar (?), a report of whose vast wealth had reached his ears. They entered the village of Palaghatchery, and having taken possession of it, fixed the amount of revenue in *khandini-rukas* to be collected from it, plundered the countries of Kochchi and Kallikota and established garrisons in important places; so that the king of the Nayars, who was frightened, agreed to pay a sum of 12 lakhs of rupees. This happened in the year Isvara equivalent to EY. 1757.

17. While Hyder was at Dindigal, an order came to him from Dalvay Devaraja summoning him to Satyamangalam. The reason for this is as follows:— The Rajah of Nayars sent a message to the Dalvay, offering him Rs. 12 lakhs, if he agreed to set at liberty an officer captured by him, and withdraw his army.

---

* In another Telugu work the names of these places are given differently as Yeddulanayakupalem, Kannavadipalem, Saminayakupalem, and Muni Virupakshapalem.....

† The coin mentioned in this context is a little less than a *varaha*, (four rupees and odd) *kantheraya-rukas*.

Accordingly, the Dalvay sent an order to Hyder through Nanjunda Sastri commanding him to withdraw his forces. Hari Singh, who accompanied Nanjunda Sastri with some troops said, 'if you order the withdrawal of your troops, we shall make arrangements for the payment of your money.' Hyder replied, 'I spent a good deal of money on my army, you will have to pay all the money expended by me for recruiting the forces, conducting the war, and providing the supplies.

18. Meanwhile, Hyder had a deed of settlement drawn up by the agent Veddeda Girganna to the effect that the money mentioned above should be paid to him. Then he withdrew his army. By this time the Dalvay, who came to Srirangapatnam from Satyamangalam, died there, on the third day after his return on su. 12, Jyestha of the year Bahudhanya, corresponding to Thursday, 15th June, EY. 1758.

19. Nanjaraja became in the interval independent; and as Nanjunda Sastri, who went on an embassy to the country of Kallikota, died, the troops that accompanied him returned. Hyder came to know that they returned without collecting a single cowrie of the Rs. 12,00,000, which the ruler of that Kodagu (Kallikota?) country had agreed to pay, he went to the Raja and insisted that the money due to him, according to the agreement, drawn up by that Girganna, should be paid to him. The Raja promised that he would himself pay the money, and wrote and despatched an order that the monies due from Koyamuttur country should be paid to Hyder.

20. As Nanjaraja became by this time independent in Srirangapatnam, he was surrounded by the *sardars* of the army, who harassed him for the payment of the arrears of pay due to their respective battalions. He calculated the amount of arrears of their pay, and having paid them either in cash, clothes or grain pacified them ; but he expelled from the country some of them who persisted in their wickedness, having deprived them of all their belongings.

21. There was a certain person of the name of Hari Singh in the service of the Dalvay. Though he was a good commander, Nanjaraja dismissed him from service. Hari Singh who was returning home from Kallikota, where he had been engaged in warfare, to see Nanjaraja and others lay encamped on his way at Avanasi. Hyder, who was ill disposed towards him since their quarrel at Trichinopoly, entrusted 500 horse and 2,000 foot to his brother-in-law, Magdum Saheb and commanded him to attack Hari Singh. He (Magdum Saheb) set out with the force, and fell upon Hari Singh's camp at night and having scattered his (Hari Singh's) men, captured 300 horse, 10,000 matchlocks, 3 cannon, 2 elephants and other booty. He (Hyder) arrived with these without difficulty at Srirangapatnam, and having presented 12/14 horses, one elephant, and 3 cannon to Nanjaraja, kept the rest of the booty for his own use.

22. The Dalvay gave permission to Hyder to encamp with his troops outside the fort of Srirangapatnam. The forces in the service of Hyder increased

in number day by day; he took possession of the four main gates of the fort, placed his men to guard the sentry posts; made the vakil, Khande Rao, the supreme authority in the state and entrusted to him the government of the whole country.

23. Nanjaraja the Sarvadhikari said to the Kartar (rajah) at this time as follows: The kingdom is dependent on you. Whatever steps are necessary for ensuring its safety, should be taken only by you. We have no connection whatever with it. Assigning some territory for our maintenance, you must yourself manage the affairs of the rest of the kingdom. Therefore, the Kartar took counsel with Hyder Nayak, Khande Rao the vakil, and Venkatapati the pradhani (minister) and decided to give him (Nanjaraja) the territory yielding three lakhs of varahas. Accordingly, an agreement between the Kartar and Nanjaraja was written to this effect.

24. Meanwhile, a captain of the name of Gopal Hari, came in the year Bahudhanya, corresponding to EY. 1758, from the side of Maharashtras with a 40 to 50 thousand horse against the Kingdom of Srirangapatnam, and captured the fort of Madduru-Chennapatnam. Baraki Srinivasa Rao with his forces was in garrison at Bangalore. On hearing that Gopala Hari fixed the Mahratta gun batteries at Bangalore, Hyder Nayak marched with his army to Madduru-Chennapatnam and captured the fort and the garrison. When the Mahrattas learnt that Hyder Nayak captured the place, they abandoned the batteries at Bangalore and proceeded from that place to Maddur-Chennapatnam for fighting with him. Then, Hyder Nayak having, in addition to the forces of Nanjaraja, gathered together 10,000 horse, 8,000 foot, 20 cannon and other weapons arranged himself for battle. Then ensued a fight between the two armies. Hyder Nayak made a night attack on Gopala Hari's camp on three occasions and captured many horses. Fight between the two armies went on in this fashion for three months.

25. The Mahrattas being reduced to sore straits at last opened negotiations of peace. In the year Isvara corresponding to EY. 1757, the Mahrattas came to Srirangapatnam and demanded *peshkash* (tribute), but as it was not paid, they lay encamped for fifteen days at a distance of three *kos* on the north of the river; and took possession of the territory from Madduru-Chennapatnam to Karur-Banavaram, which was handed over to them as a pledge. Hyder now settled that territory for 32 lakhs. Having told the Mahrattas that the territory should be restored to his master in return for Rs. 32,00,000 which sum he had agreed to pay, then having settled the business in this manner and released the territory from mortgage, he wrote to the Kartar at Srirangapatnam informing him of the transaction.

26. But what the Kartar told the vakil, Khande Rao is as follows :—' To pay them money, cash is not available '. He collected 10 lakhs of rupees from the

mutasaddis of the state, added to it some jewels from the treasury ; and arranging to pay only half the sum required, he sent Khande Rao to Hyder. Khande Rao went to the army headquarters, interviewed the Mahratta commander, paid him half the sum which he had taken with him, persuaded the bankers in the Mahratta camp to serve as sureties for the payment of the other half and secured the release of the mortgaged territory. Hyder, having posted garrisons to hold the territory, returned to Srirangapatnam with the army.

27. Afterwards, Krishnaraja Udayar and the Dalvay, with whom he had audience, were greatly pleased with him and conferred on him on that very day the title of Nawab Hyder Aly Khan, granted him the privilege of the *naubat-khana* and the said Krishnaraja Udayar and Nanjaraja presented to him the *khillat* (dress), ornaments, elephants, horses etc. in the year Bahudhanya corresponding to EY. 1758.

28. Afterwards, when five or six months passed, the old queen-mother of the Kartar, Venkatapati Ayya the pradhani, Bahadar, Khande Rao and others took counsel together, gave out falsely that Nanjaraja's stay in Srirangapatnam was not conducive to the safety of the state and began to parley with Nanjaraja. He grew angry and said, 'I shall not stay in Srirangapatnam. You have to take steps to ensure the safety of your kingdom.' He then left the place for Mysore, accompanied by Baraki Venkata Rao with 1,000 horse and 3,000 foot. Then both the Kartar and Bahadar conferred the office of the sarvadhikari on Khande Rao.

29. After five or six months had passed in this manner, they sent the following message to Nanjaraja. 'You have now under you a territory yielding three lakhs of varahas; of this you may keep the territory yielding 1 lakh of varahas, and the rest should be restored to us'; and they sent men to take possession of it. On receiving this message, Nanjaraja strengthened the fort of Mysore and began to collect the articles of war.

30. In the year Pramadi corresponding to EY. 1759, the English laid siege to Pulichery. The Frenchmen sent an important person in whom they had trust to the Kartar and Bahadar at Srirangapatnam. On his arrival at Srirangapatnam, he interviewed the Kartar and Bahadar and parleyed with them as follows :—

'If you render help to us, the French people, we will fight (the English).' He drew up an agreement ; Hyder accepted it, and sent his brother-in-law Magdum Saheb and Venkata Rao, the dewan, with 3,000 horse, 6,000 foot and 10 cannon by the way of the Baramahal. This army captured on its way the state of Anekal below the ghat belonging to the Rayalu in the year Pramadi corresponding to EY. 1759.

31. The territory of Krishnagiri-Baramahal below the ghats belonged to the Nawab of Cuddapah. A *faujdar* of the name of Aziz Khan with a body of

1,000 horse was in charge of the district. Having vanquished him, they plundered the district and took possession of it; posting a trustworthy man to hold it, they proceeded from the place; on the way they seized the fort of Tyagaghad, where they established a garrison and arrived at last in Pulichery.

32. On hearing that Nanjaraja was making preparations of war in Mysore, the Kartar in Srirangapatnam issued the following order to Hyder in the year Pramadi corresponding EY. 1759:—'You should go to Mysore and inform Nanjaraja that, as Mysore is the seat of the throne, it is not proper for him to make it the seat of war, and that he should go to some other place'. Having said this, he added 'you must send him away'.

33. Bahadar proceeded to Mysore with his personal force together with the troops of the state numbering 4,000 horse, 6,000 bar, and some more peons and laid siege to it. The army of Nanjaraja was very well organised; therefore, fighting for three months with the help of batteries, he was able to reduce Bahadar's forces to a miserable condition. After five or six thousand people perished on both the sides, he was able to persuade Nanjaraja to come out of the fort; and having given Nanjarja the district Periyapatnam yielding a revenue of 1 lakh of varahas out of the territory of 3 lakhs which he held, took possession of the remaining part, and returned to Srirangapatnam after establishing there a garrison.

34. Bahadar returned to the capital, related to the Kartar all the trouble he had taken such as the establishment of batteries around the fort, and conducting operations against the enemy. As the Kartar had never witnessed so far the movements of the troops on the battle-field, and as Bahadar understood that he was desirous to see, he took the Kartar with him to Mysore and showed him the batteries. The Kartar who was very much pleased with what he had seen showed considerable favour to Bahadar.

35. Four or five months after their return from that place to Srirangapatnam, Bini Vissaji Pant came from the side of the Peshwa, that is the Mahrattas, with twenty thousand horse and lay encamped on the boundary of Devanahalli and Ballapuram taluk. The army that had gone to Pulichery was blockaded by the English in that place. The Walasheer(?), the Kartar, the old Queen-Mother, Khande Rao, and Venkatapati Ayya the pradhani and other *mutasaddis* wanted to take advantage of the occasion to break the back of Bahadar and held consultations with the object of obtaining help from Bini Vissaji Pant.

36. Bahadar had at this time 200 horse and 2,000 foot with him. The whole of the remaining army was serving on the frontiers of the kingdom. Believing that as Bahadar's power had increased excessively and that, as the entire kingdom was in his hands, he might even usurp it, they concerted measures to seize and kill him.

37. Having resolved in this wise, the persons mentioned above gathering together some old servants of the state, began to fire the cannon from the fort in the

year Vikrama corresponding to EY. 1760; they also trained the cannon fire on the house occupied by Bahadar outside the fort. Bahadar reflecting in his mind on the cause of this treachery, came to the conclusion that his stay there might lead to mischief ; he therefore set out from the place with cash, jewels and all the property belonging to him, placing one bag of money on each of his horses, and crossed at night the river Kaveri, seated in a *putti* (basket boat) with his uncle Ibrahim Saheb and his son.

38. He reached Anekal within a day and a half. Having informed by means of a letter Kabir Beg, his *thanadar* at Bangalore, and taking with him all his retinue from that place he proceeded to Bangalore.

39. On the second day (after Bahadar's flight), Khande Rao went to his house in Srirangapatnam. At that time Tipu Sultan was aged only 8 years. He was seated according to his (Khande Rao's) orders in a palanquin and was taken with the other members of Bahadar's household to the bungalow near the masjid in the fort, where they were lodged. A guard was placed around the bungalow, and arrangements were made for providing them with provisions. The Kartar seized all the elephants, camels, horses, cannon and other articles and confiscated them to the state.

40. Afterwards, Bahadar entered Bangalore; and having borrowed from the merchants of that place 1 lakh of varahas, he paid the money to the troops in his service for meeting their expenses. Fatar-ul-lah Khan,—a famous warrior and a son of Mir Muhammad Khan, the son-in-law of the Khan after surrendering the suba of Sira(?)—who was in service at Kolar came to Bangalore at that time, as he was invited by Bahadar to join his service. Bahadar met him, gave him assurance, and bestowing on him a jagir yielding 1 lakh of rupees, took him into his service on a salary of Rs. 2,000.

41. Then the authorities at Srirangapatnam sent for 10,000 cavalry from Bisaji Pant, which came to the place according to his orders. A sardar of the name of Anand Gopal arrived at Srirangepatnam on the third day after Bahadar's departure. The Kartar, when that sardar came to see him, fixed a sum of 12 lakhs of rupees as the remuneration for chastising Bahadar, and sent him along with 4,000 foot and 2,000 horse belonging to the state to Visaji Pant at Devanahalli.

42. Meanwhile, the army which Bahadar had sent to Pulichery, unable to withstand the superior forces of the English, abandoning cannon and other valuable articles, set out at night from that place and reached Tyagaghad. Having evacuated that fort, they marched with the garrison to the village of Achcheti by the way of the Rayakota Pass and thence reached Hosur.

43. The Mahrattas, on getting intelligence of this, enveloped that army on both the flanks with the object of destroying it, and remained there for 10/15 days.

When Bahadar who was at Bangalore came to know of this, he placed 1,000 horse, 2,000 bar, and some cannon under the Sardar Fatar-ul-lah Khan and commanded him to march against the Mahrattas and rescue his forces. When this army arrived at Melumangalam, the Mahrattas, having learnt their object, attacked them, so that they might not succour those at Hosur. As the force under the command of Fatar-ul-lah Khan at that time was small, he hesitated for a while; and as he was not strong enough to engage them, unable to remain at Melumangalam, he retreated at night hastily to Bangalore. Some of his men fell on that occasion into the hands of Mahrattas.

44. Bahadar realised that the Mahratta army was large. He, therefore, concluded peace with Bini Visaji Pant. Meanwhile, Visaji Pantulu received an order from Poona. 'Abdali destroyed the army of Bhavu Saheb in Hindustan; so, you should return immediately to Pocna'. Therefore, Visaji Pantulu having made peace with Bahadar, on the condition that 3 lakhs of varahas should be paid to the Mahrattas and that Krishnagiri and the rest of the Baramahal territory should be ceded to them. He (Bini Visaji) collected the cash and established garrisons at Baramahal, and went away to his native country. Therefore, the army of the government returned to Srirangapatnam in the year Vikrama correspondiug to EY. 1760 and H. 1171.

45. As the force of Bahadar, which was stationed in the fort of Achcheru, came afterwards to Bangalore, he halted there with the whole of his army for a month. Placing the fort of Bangalore under Ibrahim Saheb, and taking with him about 3,000 horse, 6,000 bar he set out from that place and arrived at Elur, whence he proceeded to Harapanahalli, sent some troops to Sattemangalam below the ghat, and having captured the fort by a ruse, he posted his own garrison there, thus making himself the master of the mountain pass.

46. Afterwards, Nanjaraja (?Krishnaraja Udayar) in Srirangapatnam thought over the matter and having secured some cavalry from the Mahratta country, and uniting it with 2,000 of his own horse, he sent 5,000 horse and 6,000 bar under Khanderao, Venkatapati Ayya the pradhani, Baraki Srinivasa Rao and other officers; they marched to Nanjangonda, and halted there with the object of opposing Hyder. Bahadar's army advanced from Harapanahalli to Nanjangonda and attacked them. A fierce battle ensued between the two parties; and Bahadar's army sustained a severe defeat, and fled in confusion by devious paths to Harapanahalli.

47. Then, Bahadar repaired to the village of Kasmelavadi, where Nanjaraja was living, and begged him humbly to forgive him for his past misconduct; and Nanjaraja complied with his request, and pardoned all his faults as desired by him. They became fully reconciled. What Bahadar told him at that time was as follows:- 'The army of Srirangapatnam has come to wage war on me. So, I shall defeat them, and restoring you to your place in Sriranga patnam, I shall wait upon you as your

servant.' Having thus come to an agreement, they united together their forces and resolved to oppose the Mahratta army.

48. The men of Srirangapatnam, on getting intelligence of this, came forward and halted near the village of Maimalavadi. Meanwhile, Bahadar and Nanjaraja took counsel together, and sent written orders to the captains, officers, *mutasaddis* and others in the Srirangapatnam army, informing them that in accordance with the wishes of Nanjaraja, if they, seizing Khande Rao, handed him over to him, he would reward them well. As the letter fell into the hands of the guards of Khande Rao, he took counsel with Baraki Venkatapati Ayya, and, deciding that it was not advisable to remain there, departed from that place at night.

49. Bahadar, having obtained intelligence of his flight, set out with his army in pursuit of him; only the two sardars mentioned above were able to arrive in Srirangapatnam. The cannon and all other articles, fell into the hands of Bahadar; he obtained victory, and the number of his followers increased.

50. Hyder halted for four or five days at Maimalavadi; he kept Nanjaraja in the village, and proceeded with the army to Srirangapatnam. As soon as he arrived there, he attacked the gate near the bridge (*setuvu-dvaram*) and captured it by storm ; he plundered the few troops, bar and cavalry whom he found near the fort.

51. At that time, to protect his territory below the ghat, Khande Rao had despatched to Erode 2,000 horse and 2,000 bar. Therefore, Bahadar marched with his army through the Supatan Ghat to Erode ; for, he believed that without his presence order would not be established in the country below the ghat; moreover, he wanted to effect the destruction of Khande Rao's army. He invested the place for 15 days, and in an engagement that took place in the month of Phalguna of the year Vishu corresponding to EY. 1761, he took one of the principal officers of Khande Rao prisoner, made himself master of his army and took possession of the territory up to Dindigal ; he captured the commandant and other officers of the place, established his own garrison, and ordered them to remain in his service. Collecting all the forces, he next marched back to Srirangapatnam; and halted in the place called Shahar Ganjam.

52. Meanwhile, in Srirangapatnam the rajah took counsel together with his ministers and others, and opened negotiations with Bahadar. He resolved to surrender Khande Rao to him. Further, he agreed to make over to him the whole kingdom, which he might administer himself personally; but he should give to the rajah territory yielding 2 lakhs of pagodas for his personal expenses.

53. As the rajah surrendered that Khande Rao to Bahadar, the latter paid him a visit. He gave to the rajah the territory which he had asked for, placed Magdum Saheb in charge of Srirangapatnam, and sent Khande Rao to Bangalore,

where he was kept in confinement in a cage. He also exacted money from his (Khande Rao's) subordinates, and set out from Srirangapatnam and arrived in Bangalore.

54. At that time, Basalat Jung was engaged in besieging the Mahratta garrison at Hosakota. Bahadar opened negotiations with him, and obtained from him the Sira suba, which was in the possession of the Mahrattas, on the payment of 3 lakhs of rupees. He (Bahadar) went to the place, where he established his own garrison, and Basalat Jung returned to his own estate of Adavani. There was at Pedda-Ballapuram a jagirdar called Abbas Quly Khan. As there was enmity between him and Bahadar from former days, on hearing that the latter was marching on him, he fled to Chennapatnam (Madras). Bahadar went to Pedda-Ballapuram and established there his own garrison.

55. The zamindar of Chinna-Ballapuram, had 12,000 foot in his service for the protection of his village; Bahadar marched to the place, and having laid siege to the fort attacked the powerful zamindar-palegar vigorously. He made energetic efforts to reduce the fort and a good many of the palegar's men perished; therefore, the palegar of Chinna-Ballapuram solicited Murari Rao for help ; the latter came and halted on his frontier, sending a part of his army to fight against Bahadar.

Leaving some men to keep the batteries around the fort active, Bahadar engaged Murari Rao's forces in battle in the year Chitrabhanu, corresponding to EY. 1762, destroyed them and carried away some of his reliable sardars as prisoners of war to Bangalore, where he kept them in prison in the fort.

56. The zamindar of Chinna-Ballapuram, who was only a palegar, was humbled ; he effected a settlement with Bahadar, agreeing to pay him a sum of three lakhs of varahas. As the zamindar gave his promise to pay the stipulated amount, Bahadar marched away with his army, and arriving at Devanahalli halted there. Then that palegar evacuated the *thana* at Chinna-Ballapuram, and went with his troops at night to Nandigad, where resided a person of the name Narayanasvami. As soon as this intelligence reached Bahadar; he returned to Chinna-Ballapuram, posted a garrison in the fort; sent from that place troops into Murari Rao's country, and chastised his men who were on the frontier, He then seized the forts of Kodakonda, Madakasira, and Penugonda and posted therein his garrisons. Unable to offer any resistance to him, Murari Rao retired to Gutti and entered the fort.

57. In the year Chitrabhanu, corresponding to EY. 1762, Bahadar placed the suba of Sira, the territory taken from Murari Rao, the district of Gurramkonda, as well as the country occupied by the Mahrattas under Aly Raza Khan, and entrusting him with the command of 4,000 horse and 6,000 bar, ordered him to conquer the remaining territories, viz., Gutti, Nandagada and other places.

58. Bahadar then set out with 12,000 horse, and 15,000 bar together with cannon for the conquest of Chitradurgam, Rayadurgam and Haradanahalli. When he arrived in their country, the zamindars of the said three places, considering the strength of his army agreed to pay him a tribute of 1 lakh varahas and follow him with their troops wherever he went. Then the said zamindars paid a visit to him and having paid him the tribute money remained with him together with their forces.

59. Formerly when the ruler of Nagaram in the Badanur state died, the notables (*mutasaddis*) of that state placed a boy on the throne, and were carrying on the administration in his name. Small contingents of his forces were stationed here and there ; but,

60. his army was not large. Bahadar came to know of this; he joined those three paleagars, the enemies of the people of Nagar and having made preparations of war marched through the forest with his army, stirred up riots on all the four sides of the town and effected entrance into it. The Rani caused all the clothes and valuable articles in the palace to be burnt, and departed from the place through the postern gate with a part of her retinue for Ballalarajadurgam, situated at a distance of fifty miles in the midst of impenetrable forest below the ghat. This took place in the year Chitrabhanu corresponding to EY. 1762.

61. As soon as these (Hyder and his followers) entered the big town of Nagaram, three *kos* in extent, containing mansions, the inhabitants, who had been living there in perfect security, frightened by the calamity which had suddenly overtaken them abandoned all their belongings, and having descended the ghat fled from it (city). The troops then plundered the people and collected what they could gather from them. Then, they set fire to the palace. Perceiving this, Bahadar stood near it (the palace), and gathering together men, caused the fire to be extinguished by pouring water upon it. Some articles which were completely burnt away were totally lost, but some were salvaged. He caused the gold and silver utensils, etc., as well as the articles plundered from the houses of the *mutasaddis* of the place, to be entered in the registers of the sarafs and posted sentinels to safeguard them.

62. Having discended the ghat, he concerted measures for the protection of Kodiyala, Basavarajadurgam, Nagaram, Balaghat, Talaghat and other territories. He enlisted 20,000 foot for garrisoning the fort and posted them there. He sent troops with a *kaul* to the Rani, and induced her to come down from the hill into the city.

63. Formerly there lived at Nagaram a person called Gayab Rajah. At that time he was in Bahadar's camp, having joined him before he established his garrison at Nagaram. After Bahadar established his garrison at Nagaram, he kept the said Gayab Rajah, the Rani and that Young Man—all the three—in custody on the hill. He rewarded all their followers—troopers, Pathans, captains, and *mutasaddis*—by

making them gifts of jewels; he offered them high salaries, and showed them considerable respect. He conferred on Subedar Venkatappa and Subedar Dindigal Venkata Rao, the dewanships of Nagaram and Srirangapatnam states respectively.

64. As silver and gold (bullion) had accumulated much, he made arrangements in the year Svabhanu corresponding to EY. 1763, for minting Hyder-*varahas*, rukas, and rupees at Nagaram. He issued orders for building ships and boats at Kodiyalu and Honnavaram; purchased them (ships), when they were made ready and resolved to utilise them for war and commercial purposes.

65. Four months after the capture of Nagaram, the rainy season began. Bahadar fell ill; the *mutasaddis*, the loyal servants, and the captains of the army of the Rani, taking advantage of this, hatched up a plot against him. Having ascertained the truth, he caused three hundred people whose guilt was proved to be hanged along the road to Nagaram.

66. After that, he placed under the command Hyder Jung and Faiz-ul-lah Khan some troops and sent them to Siddah country. As soon as that army arrived in vicinity of Karuj, the ruler of that place fled with all his belongings to the village of Kaulugadi, which was on the border of his village. Faiz-ul-lah posted troops there and confiscated the articles found in the place to the Sarkar.

67. Bahadar concerted measures for maintaining peace and order at Nagaram; then he marched with his troops to wage war on Saunur. Hakim Khan, the ruler of Saunur, came out with his army to oppose him. Unable to offer resistance to Bahadar, he retired to Saunur, and opened negotiations for concluding peace. He agreed to pay three lakhs of varahas to Bahadar, and paid the stipulated amount to him. Then Bahadar advanced, accompained by Haibat Jung and the army, on the territory belonging to the Maharattas and plundered it as far as the river Krishna. He defeated the Maharatta garrison in the fort of Dharwada, and posting garrisons at Naulgondu, Nargond, Bankapuram, Sirahatti and other plaees made arrangements for the maintenance of peace and order.

68. The Peshwa Madhava Rao, on hearing this, attempted to cross the Krishna with 60,000 horse and cannon and wage war in the country on the southern bank of the river. On hearing this, Bahadar advanced with his, as well as Mir Aly Raza Khan's armies, consisting of 20,000 horse, 20,000 bar, 30,000 foot and cannon to oppose the Mahrattas on the other side of Saunur, and while he lay encamped near the village of Rettahalli,

69. the people of the Peshwa, that is the Maharattas, entered Dharwada with their cavalry, and besieging the fort for three months took possession of it by means of an agreement. Fighting between the two armies was going on every day. One day, the Maharattas came with their entire army ready for battle and stood before Bahadar. As both the armies fought until the evening of that day very fier-

cely, several thousand men and horses lost their lives. The battle was stopped as the Sun had set.

70. Then, Bahadar thought of an artifice: the Mahratta army was large; so, it was not advisable that he should remain in the open country; therefore, he went to the village of Anevatti situated among trees, and fixed his camp there. Meanwhile, the rainy season set in, and though the Mahrattas were livfng in the huts constructed by them for the purpose, fighting went on everyday without cessation.

71. As soon as the rainy season came to an end, the Maharatta army also came and alighted near Bahadar's forces. The armies of both the sides stood face to face ready for battle near the village of Anevatti. The Mahrattas made a bold cavalry charge, as a result of which 6,000 bar and 2,000 troopers were cut to pieces; ten to twenty big officers like Dewan Venkata Rao were killed; and several others fell into the hands of the Mahrattas. Bahadar, reflecting upon the situation, retired to Nagaram with his army in the month of Margasira of the year Tarana corresponding to EY. 1764. Meanwhile, Raghunatha Rao, the junior paternal uncle of the Peshwa Madhava Rao, came here with 20,000 horse from his country.

72. Bahadar then sent to him an important personage to negotiate peace; and fixing through him the amount of tribute at 32 lakhs of rupees, paid them that sum. Then they went back with their army to their own country.

73. Bahadar granted permission tc all the palegars to go to their respective homes, and then he entered Nagaram. He sent Mir Aly Raza Khan to his own taluk. On his (Mir Aly's) way, he went to Nandigad, and giving the (rajah of the place) words of assurance, persuaded him to come down from the hill-fort, and took him to Bangalore, where he kept him in confinement. A few days later, he caused him to be removed to Koyamuttur, where he kept him in prison until the year Svabhanu corresponding to EY. 1763.

74. Afterwards, Bahadar spent the four months of the rainy season in huts in the Nagaram taluk. At that time, Nawab Raza Aly Khan, son of Chanda Saheb, fled from Pulichery and embarking on board of a ship at Bandar (port) came to Bahadar, who spoke to him words of comfort, and granting him a jagir of one lakh of rupees, engaged him in his service.

75. Then, he (Bahadar) consolidated all his forces, took the muster of the bar; divided it into two groups, I class and II-class; gave them woollen tunics and blue turbans, and armed the 2,000 Rajaputs in the army with *jajayis* (swivel-muskets), small cannon, and the cannon called *sutarnal*. Formerly an Arabic music instrument called *Tasha Marfa* was in use everywhere in the territory under his rule; he stopped it and substituted for it another musical instrument called *tambur*; organized his army on the model of the English; and sent the army

outside the kingdom with Haibat Jung for the purpose of collecting the tribute due from the palegars and others. And he also sent Lala Miyya, his son-in-law, with some forces to Basavapatnam for *tayinati*.

76. He himself arrived in the Kodiyala country below the ghats with 12,000 bar, 10,000 Karnatak foot, and 3,000 horse : thence he proceeded to Malabar country and reached Melesvaram by way of Manamur, where he saw Aly Raja. Accompanied by a large number of Mapilas of his (Aly Raja's) kingdom, and marching along the coast, he entered the territories of Tyakalukota, Agadi, Kadatanad, etc. ; and

77. fought with 20/25 thousand troops of the Nayar king of that place. As these people (the Nayars) had never set their eyes so far on the Moghal (Muhammandan) soldiers, they were frightened by their fierce appearance ; and unable to confront them fled to the jungles and hills, and took shelter behind trees and rocks. Some of them died in the fight. These (Hyder's soldiers) captured the villages mentioned above, erected forts here and there, posted garrisons in them, and arrived in the nighbourhood of Kallikota on su. 1, Chaitra of the year Vyaya corrsponding to EY. 1766.

78. The rajah of Kallikota, Manavikrama by name, opened negotiations with Bahadar and made peace with him. He informed Bahadar that he would meet him personally, if his objects were fulfilled ; and having obtained from him (Bahadar) a safe conduct, he went to meet him, accompanied by a retinue of two thousand Nayars. He (Bahadar) presented a pearl necklace and bracelets to the rajah and ear-rings to his courtiers. He gave him much assurance, and said that as soon as he entered Kallikota he would retain him (the rajah) in his place ; he (the rajah) should, however, bear the expenses of the Sarkar's army. As he agreed to pay the Sarkar as tribute a sum of four lakhs of *chanari kasus*, and said that he would pay one lakh *chanari kasus* immediately to the Sarkar and that he would wait on him (Bahadar) as one of the servants in his service.

79. He entered Kallikota taking along the rajah with him. He lodged him in a big temple, and himself camped within a small *char-divar*, that is a place within four walls. Four or six days afterwards, he asked (the rajah) what he would say about the money. (The rajah) replied that he would gather together all his *mutasaddis* and arrange for the payment ; but, the money was not paid. Therefore, he kept the rajah in custody, and pressed the *mutasaddis* vigorously for payment.

80. The rajah, on hearing this, thought that it was not possible for him to preserve his honour, closed the doors of the house in which he was lodging, set fire to it and, being burnt in it as a consequence died. On hearing this news, Bahadar sent several men with instructions that they should somehow contrive to prevent his death. Though they spared no pains to carry out his instructions,

their efforts proved fruitless. Then some of his (Rajah's) followers were kept under custody with the object of coercing payment ; and as they were subjected to force, they paid the money demanded of them. On the site enclosed by the four walls where he was camping, he erected a fort with turrets, and mounted cannon on them. He sojourned there for a month, fixed garrisons in all places, appointed a captain for *fauzdary* at Kallikota, and made arrangements for administrative work with Murapate Gaudappa as the superintendent in charge of the territory.

81. By this time, the rainy season set in ; therefore, he departed from the place accompanied by the army by the way of Pumani. A large part of the army perished on account of the excessive rains. From that place, he arrived in Palaghat by stages. The *amil* of the place named Yatakatchi Nayimar offered Bahadar presants, and furnished him with articles, of which there was a shortage. He (Bahadar) was immensly pleased, and fixing a lakh of *varahas* as tribute, he allowed him to rule the state. Talks went on about the Kochchi-palem ; and having fixed forty thousand *varahas* as the the annual tribute, he took an assignment on the bankers, and then entered Koyamuttur.

82. He sent the whole army in detachments to all the taluks ; he himself remained at Koyamuttur in huts that had been constructed there. Two or three months afterwards, the Nayars of the whole kingdom about twenty to thirty thousands in number and their rajah joining together destroyed Hyder's garrisons; and having posted their own began to plunder the country. Owing to excessive rains streams and rivers formed everywhere, and it was not possible for one to send help to another.

83. As soon as the intelligence of this reached the ears of Bahadar, he set out immediately with the cavalry, without even harnessing the horses with bridle and other accountrements, and the bar, carrying articles of food which would be sufficient just for a week. He marched by stages, and entering the region where the Nayars were engaged in plundering, defeated thousands of Nayars and hanged some who fell into his hands ; and capturing 10/15 thousands as prisoners sent them on to Srirangapatnam, where he ordered them to be imprisoned. Some fled the country owing to the fear of war ; and others reduced to a miserable condition stood before him.

84. Having thus restored law and order throughout the whole region, he kept large garrisons in all the places to prevent the outbreak of disorders ; erected a fort at Palaghatcheri, and returned with the cavalry to Koyamuttur, and bestowed on those who toiled in the war and others anklets, bracelets and gifts and increments of salaries. Mahfuz Khan, the eldest brother of Muhammad Ali Khan, brought to Hyder from Nizam Aly Khan Bahadar, the title *Mah-i-Maratib* and a letter called *parvana* and delivered them to him. Bahadar was much delighted ; he entertained Mahfuz Khan in his service, granting him 1 lakh of rupees as jagir.

85. For bringing the army from the country of Nagaram and recruiting forces in Nagapur and Jagadevghad, he sent Ranga Rao and others to those countries, having given them ten lakhs of rupees.

86. He (Ranga Rao) delivered the draft of the letter to Dewan Jeevaji Kesava Raju, the trustworthy officer of Bhosala, that four thousand troopers were required by Bahadar. The troopers accordingly arrived in Koyamuttur in the month of Bhadrapada of the year Vyaya corresponding to EY. 1766. Bahadar received them, presented to their officers elephants and ornaments, took muster and fixed their pay on a liberal scale. Some of them he despatched to Kallikota on cantonment duty, and taking with him the rest together with his own forces, he set out by the way of Gohanahatti ghat for Srirangapatnam, and arrived there in the month of Magha of the year Vyaya.

87. As Krishna Raja Wodeyar, the rajah of Srirangapatnam, died five or six months earlier, he (Bahadar) placed his son Nanjaraja on the throne, paid him a ceremonial visit, offered him presents and returned to the army.

88. While Mir Aly Raza Khan was camping with 4,000 horse, 6,000 bar and peons in the country of Sira, Peshwe Madhava Rao came there expeditiously with 70/80 thousand horse by forced marches in the month of Magha of the year Vyaya corresponding to EY. 1766. and made an attack on him. Mir Aly Raza Khan having come to an understanding with Peshwe Madhava Rao, entered his service, and joined his forces.

89. When Bahadar came to know of this matter, he ordered all his army including the horse to go in pursuit of him in order to plunder him. He remained, due to considerations of safety, in the fort of Srirangapatnam with cannon and other articles of war. The Mahrattas, having taken Mir Aly Raza Khan into their service placed the territories of Maddagiri-Channarayadurgam, Gurramkonda, as well as the country of Murahari Rao under his charge. Of these only the territory of Gurramkonda was given to Mir Aly Raza Khan as jagir. They then proceeded to the boundary of the kingdom of Srirangapatnam and established their garrisons at Kolar, Hasukota, Pedda Ballapuram and other places.

90. Bahadar, having reflected over the situation, thought that, as so large a territory was in the possession of Mir Aly Raza Khan, it was advisable to make peace at that juncture. He sent his *vakil* Appajiram and agreed to pay (the Peshwa) 27 lakhs of rupees. As the bankers of the Peshwa stood surety, they (Mahrattas) gave back to Bahadar only Kolar and keeping garrisons in Sira, Maddagiri, Ballapuram, Hasukota and other places, returned to their own country.

HISTORY OF HYDER

ASVASA 2

1. Afterwards, Nizam Mulk Bahadar came with his army and entered Madduru-Chennapatnam in the kingdom of Srirangapatnam. At that time, the *Sarvadhikhari* Nanjaraja, was in Mysore. Having learnt that he negotiated on behalf of the Mahrattas with Moghals and caused peace to be concluded between them, Bahadar went to Mysore from Srirangapatnam and told the rajah, " it is not advisable that you should remain here ; and as your estate is included in Srirangapatnam, it is proper that you should go there and reside in the fort."

2. That rajah replied, 'I am coming (to Srirangapatnam) as suggested by you, but our army and retinue should remain with us and act in obedience to our orders.' Khaky Shah Fakir, and Galib Muhammad Khan, the brother of Haibat Jung, tied some blank and false papers together into a bundle in a cloth, and telling the rajah that the bundle contained the Quran, swore upon it. The rajah believed that what they said was the truth, and entered Srirangapatnam.

3. On the third day, all his army was placed uuder custody and kept in separate places ; all his *mutasaddis* were kept in confinement ; and sentinels were posted in the raja's palace to watch it closely. Having settled the *peshkash* of his (rajah's) *mutasaddis*, money was exacted from them, Persons who were known to have belonged to the family of the Dalavay were classed as *talukdars*, and each of them was assigned a thousand *varahas* for their expenses.

4. They were being paid accordingly. Then, Nizam-ad-Dawla came and entered Maddur-Chennapatnam. From his side, his minister Rukn-ad-Dawla Bahadar, Munavar Khan the chief of Kurnul, and Rajendru, accompanied by some captains, arrived in Srirangapatnam. Bahadar met them, and gave them provisions, ornaments and dresses. To meet Nizam Aly Khan, he sent Tipu Sultan accompained by Haibat Jung, Raza Aly Khan, Mahfuz Khan and other officers, with six lakhs of rupees to be offered to him as present ; and he entered into an agreement with the minister of the said Nizam-ad-Dawla that the latter should be sent to Chennapatnam (Madras) together with his army. After Tipu Sultan met Nizam Aly Khan Bahadar and handed over to him the elephants, horses, ornaments and other presents, the latter conferred on Tipu Sultan in the month of Ashadha of the year Sarvajit the title of Nawab Fate Hyder Aly Khan Bahadar and honoured him with dresses and ornaments.

5. What Nizam Aly Khan told Bahadar was as follows :—'The army of the English having established themselves in Kaveripatnam are encamped at Srirangapatnam(?).* Therefore, if you join us, we will destroy their army ; and I will give you the *suba* of Arcot.' Bahadar agreed to join him and accepted the promise.

6. After Tipu Sultan's return to Srirangapatnam, Bahadar prepared the whole of his army for a journey and sent it along with Nizam-ad-Dawla ; they marched from Srirangapatnam to Bangalore, and thence to Kaveripatnam, where a body of English troops was in garrison. They harassed them (the English) much for four or five days by firing the cannon on them ; plundered from the inhabitants of the fort the horses, the muskets, and all other articles belonging to them, expelled the English and established their own garrison in the place.

7. An officer of the English lay encamped with his forces at a distance of four *kos* from Kaveripatnam. As Bahadar's cavalry began to attack them from all sides, they marched away from the place along the road to Tirunamali, believing that the army of Bahadar and others was immense. Bahadar accompanied by Rukn-ad-Dawla closely followed them with twenty-thousand horse ; a fierce battle ensued on the second day of their march in the direction of the Changama, when men were killed in large numbers on Hyder's side in the fight. Then the English army marched by stages to the country beyond Tirunamali.

8. Bahadar went to the other side of the said Tirunamali, and having erected batteries engaged himself in fighting with the people in the fort for eight days. As the English army came to the help of the people within the fort, Bahadar demolished the batteries, retreated from the place and halted at a distance of three *kos* behind. The English forces came and alighted at Pollachi Chadefa ; Bahadar and Nizam Aly Khan advanced with their respective forces to oppose them and halted at a distance of a *kos* from that place.

9. Then placing 10,000 horse under Tipu Sultan, he (Bahadar) sent him to plunder the country extending from Arikat to Maadras-Channapatnam. As a fierce battle took place with the English four or five days afterwards, men perished in large numbers on both the sides. Unable to offer resistance to the English the armies of both (Bahadar and Nizam Aly Khan) retreated to Koyamattur by the way of Srirangapatnam (Srirangarpeta) ghat. All the cannon of Nizam Aly Khan fell into the hands of the English on the day of the battle. Bahadar marched from that place to a distance of three *kos*, and proceeded by the way of Tirunamali to Koyamuttur where he remained for a period of one month.

10. Bahadar had not up to that time met Nizam Aly Khan. Therefore, he paid a visit to Nizam Aly Khan in his camp. Nizam Aly Khan presented him an elephant, horses, ornaments and other gifts. On the second day, Bahadar invited

---

* This appears to be a mistake for Srirangarpeta ghat.

Nizam Aly Khan to his tent, and causing a platform to be made by heaping up one lakh of rupees, seated him upon it. Then offering him an elephant, horses ornaments, etc., as presents sent him back to his camp.

11. Having decided that the army should proceed by the route of Ammur fort, he stationed Nizam Aly Khan with the camp followers and luggage in the rear at Kaveripatnam.

12. The Dewan taking the army with him proceeded as far as Vanambadi, captured and imprisoned an English battalion, which was stationed in the place; but he set them free after depriving them of their arms and other articles. There was a strong English garrison in the fort of Ammur; he marched to the place with the object of taking the fort, and erected batteries on all sides of it.

13. Tipu Sultan who had gone as far as Madras-Chennapatnam, plundered the country thereabouts, and carrying all the booty that he could lay hands on came back with difficulty and joined the army. Then, while engaged in fighting with the garrison at Ammur, the English army went to Chennapatnam(Madras), but returned soon to Ammur fort with some more forces which had joined them there. As soon as the intelligence of their arrival reached Bahadar he caused the batteries to be dismantled and returned to Vanambadi. The English army followed him from Ammur to Vanambadi. As the two armies engaged themselves in battle on that day, some warriors were killed on both the sides.

14. Bahadar went to Kaveripatnam and ordered the non-combatants and the camp followers to go up to the passes in the Balaghat, and as he came to learn that there existed a secret understanding between Nizam Aly Khan and the English, he sent him a message through Haibat Jung informing him that, if the English came to fight with him, he would engage them in fight; if they wanted, on the other hand, peace, he would conclude peace with them; and that he should return to his own kingdom. As soon as he (Nizam Aly Khan) got the message, he set out immediately and marched towards his country by the way of Cuddapah.

15. The English army came and halted at Kaveripatnam. Bahadar, who had decided to give them battle, set up his tents, and made himself ready for the fight. Having learnt that an English commander called Col. Woods was coming with some troops and provisions by the way of Srirangarpeta ghat, he set out with '*chowdy* cavalry', fell upon the English army and fought with them in the month of Margasira of the year Sarvajitu. As his skill did not avail him much, he had to retire from the fort of Teggeri and enter Dharmapuri.

16. As the English army stationed at Kaveripatnam came to the help of Col. Woods at Srirangarpeta ghat, he joined them, descended down the ghat and proceeded by the way of Srirangarpeta. Then Bahadar stationed in the Dharmapuri-*thana* 12,000 of his famous Woollen-Jacket men, and went from that place to

Bangalore by the way of Hudidurg ghat. By this time the English from Bombay came with their army and captured the fort of Kodiyala. As soon as the information came that mischief was brewing on this side also, he sent some forces under the command of Tipu Sultan to Kodiyala in the front before him.

17. The English army returned by stages to Dharmapuri, which belonged to the territory of Patnam (Madras) and laid siege to it. In the attack upon the fort, the cannon fire became intense; and it was surrendered to the English after the conclusion of peace. As the officers of the place were subjected to considerable trouble, they set out from that place and came to Baramahal, which they reduced to subjection, and invested the fort of Krishnagiri which was protected by a strong garrison. It was resolved to place the contingent and Col. Wundt on garrison duty in the territory below the ghats.

18. Being checkmated on both the sides, Bahadar thought over the matter, selected three officers from his army, and sent Lala Miyya with three thousand horses to the country below the ghat to oppose Col. Wundt, Magdum Aly Khan with five to six thousand horse to oppose the army of Krishnagiri and Haibat Jung for protecting Bangalore.

19. He himself went with some forces to the country of Kodiyalu, destributed among his officers one lakh of rupees for recruiting troops in different countries for his service, and ordered that when the forces thus recruited by those officers reached Kodiyala, they should be despatched to Bangalore. As soon as the foot and horse were collected, Bahadar entered Kodiyala, captured the place even with the troops that were under Tipu Sultan, defeated the inhabitants and captured the fort. He took the men of the enemy whom he found there as prisoners and made the garrison permanent. It took a period of three or four months for these events to happen.

20. Meanwhile, the English army occupied the country below the ghats from Krishnagiri to Dindigal, established their garrisons; marched under Muhammad Aly Khan and Col. Smith into Kolar and halted there; and Murari Rao and others came to Hosukota to help them.

21. Hearing this news, he (Bahadar) set out from Kodiyala, and came to Magadi from which place he arrived in Bangalore, where he gathered together all his forces. He recalled the army stationed in Kallikota, on learning that the Nayars resident in that place committed atrocities on them; then the Nayars established their own garrisons in Kallikota and other territories. He took muster of all his troops together with the forces that were stationed at Bangalore : there were,—

18,000	horse
20,000	bar
12,000	Karnatak foot
4,000	Kamatis
50	cannon.

22. Having completed the preparations of war, he sent Haibat Jung with some troops to Dindigal, Madura, Tinnevelly and that part of the country with instructions to plunder and take possession of them. He himself set out from Bangalore at night, attacked Murari Rao's army who were camping near Hosukota, and having slain good many of their number captured horses and articles of war. Murari Rao, who was wounded in the encounter, took to his heels. He (Hyder) returned from that place to Bangalore.

23. After the lapse of four or five days, he sent under Ibrahim Saheb, the *killedar* of Bangalore and Tipu Sultan an army consisting of cavalry and bar, without heavy equipment; and they went to Mysore and halted there. On learning that the English were establishing garrisons on a large scale furnished abundantly with cannon, he made a sudden attack on them, and defeating them in a fight seized their cannon and returned to Malur, where he halted. General Smith who was camping between Kolar and Devanahalli was harassed much by Hyder's cavalry which was occupying the neighbouring territory by cutting off the supply of fuel and grass. Muhammad Aly Khan was halting in Kolar; and as he had only a small army with him, Bahadar's forces who were in the neighbourhood, began to attack him by firing cannon upon his camp.

24. Muhammad Aly Khan did not know what he had to do at this juncture. Overcome by grief, he sent a message to General Smith ; and General Smith marched with his army and laid siege to Kolar. As (Bahadar's men) were subjecting to trouble people coming to and going from their army, Muhammad Aly Khan and General Smith having considered the matter together jointly decided that they should go back to Chennapatnam (Madras) again.

25. General Smith left behind at Kolar all the materials of war and Col. Long with some troops for their protection. Taking with him Muhammad Aly Khan and descending the ghats he went away (towards Madras). Pursuing them as far as Mulbagal, Bahadar fought there a battle with them, in which several perished on both the sides. Then all the English forces excepting those that were stationed in garrisons in the territory below the ghat went to the port.

26. Then Mir Aly Raza Khan, who came from the side of the Mahrattas to Gurramkonda, was residing there. Bahadar having resolved to persuade him to come over to his side, went to Madanapalli, and alighted there in a camp. He then sent to Aly Raza Khan, an intimate friend of his called Aly Zama Khan who going to the former, and giving him an assurance on oath, bronght him from Gurramkonda for an interview with Bahadar. The latter forgave all the faults committed by him formerly, confirmed him in his possessions at Gurramkonda, established a garrison there for its protection and taking him and his forces, proceeded against the English stationed in the Baramahal territory included in the kingdom of Srirangapatnam. Having taken possession of it he marched by the way of Salem.

27. An English officer, having evacuated the whole territory below the ghat, was camping with a small force at Erode. As he was proceeding from that place to Karur, he (Bahadar) fell upon his army and having inflicted on him a defeat captured Erode. He next went to Karur in advance. Abdar Khan, Mirja Bavar and others who were in the English army fell into his hands.

28. Next he marched to Srirangam from which he went by the way of Trichinopoly to Tanjore and plundered that state. When he approached Tanjore the rajah of that place purchased peace by surrendering to him four elephants and four lakhs of rupees and secured the safety of his territory.

29. He went from there to Pulichery and interviewed European gentlemen, that is, the English (? French); then he entered the Kingdom of Arikat, and proceeded plundering the countryside to Chennapatnam (Madras) which he reached in the year Sarvadhari.

30. The armies of General Smith and Bahadar were camping at a distance of forty or fifty miles either before or behind, of each other. When Bahadar suddenly attacked Chennapatnam, Governor Dubrey residing within the fort itself sent to him peace proposals through his *vakil*. As Bahadar accepted the proposals, peace was concluded. It was agreed that the English should surrender the whole of Bahadar's territory which was in their possession, and liberate *Navayat* Chanda Saheb and all other jagirdars of Arikat; and that Bahadar, on his side, should set at liberty all the people belonging to the English, who were taken prisoners during the war; and that they should (thenceforth) entertain feelings of friendship towards each other.

31. As a treaty with conditions such as these was concluded, Bahadar started with the whole of his army and went to the country above the ghats; and Col. Long set out with the men freed from captivity entrusted to his care, and the necessary war materials needed for their protection, came back (to Madras). He abandoned the rest of the materials of war at Kolar.

32. Bahadar caused the articles abandoned at Kolar (by Col. Long) to be taken to Bangalore. Then he went to Kolar and having camped in the place concerted measures for ensuring the safety of the country and the army; gave assignments of revenue to the soldiers for their salaries. Taking with him Tipu Sultan, who was at Bangalore, he proceeded to Cuddapah, and collected from Abdul Halim Khan *peshkash* amounting to 2 lakhs of rupees; thence he went to Kurnul where he collected 3 lakhs of rupees from Munavar Khan; he went next to Gadwal, and took from the palegar *peshkash*; and thence he went to Gutty, and exacted *peshkash* from the palegars of the localty.

33. As Murahar Rao Ghorpade who came to meet Hyder offered him presents of elephants and horses, Bahadar returned the complement, by presenting

him one elephant, and a muslin turban and gave him permission to go. He went from that place to the palegar of Adavani in the Bellary district, and demanded *peshkash* ; he laid to siege to that fort and attempted to take it by storm ; but as it did not fall into his hands, he set out, after obtaining from the palegar a promise to pay the *peshkash,* for Madaga-Malur and reached the place by stages.

34. Meanwhile, in the year Virodhikrit corresponding to EY. 1769, Peshwa Madhava Rao arrived from his country with 60 to 70 thousand horses. On hearing this, Bahadar went to Srirangapatnam by the way of Tarekeri; and placing some troops under Tipu Sultan and Mir Saheb sent them with instructions to go and fight with the Mahrattas enveloping them on both the flanks.

35. The Peshwa's men (that is, the Mahrattas) entered the frontier tract near Kadur-Banavaram, and established their garrisons in the said Kadur and Banavaram, and Pedda-Ballapuram, Nandigada, Kolar and other taluks. Thence they proceeded to Nijagal and plundered the whole country. An officer of the name of Sardar Khan was at Nijagal with three thousand men. The Peshwa's followers laid siege to that fort and put to death all the people residing in it. As Narayana Rao, the younger brother of Peshwa Madhava Rao, who was in the battery being hit by a ball was wounded, and as Madhava Rao, on learning this intelligence, ordered that the whole army should take the fort by storm, it was captured accordingly.

36. Seizing those that survived the fight, they (the Mahrattas) cut off their (the survivors') noses and ears, and took Sardar Khan prisoner. Since Narayana Rao had already been punished, Bahadar did not offer terms of peace.

37. Upon this, stationing an officer called Triyambakarao-Mama with forty to fifty thousand horse in huts in the Gurramkonda garrison station, Peshwa Madhava Rao together with his brother went away from the place. When the rainy season came to an end, Triyambakarao-Mama surrounded the country of Gurramkonda and fought with Sayyad Saheb, the son of Mir Saheb's elder brother, who was in charge of the fort for three months. At last peace was concluded through the agency of Murari Rao, and the fort of Gurramkonda together with the territory dependent upon it was surrendered to Triyambakarao-Mama.

38. Bahadar, who was at Srirangapatnam. on hearing this news, having made the necessary preparations, made himself ready for war; and Triyambakarao-Mama set out from Gurramkonda, and arrived at Ballapuram. Then he moved with his army against some of Hyder's forces stationed in the place and inflicted a defeat on them; they (Hyder's men) went to Hutteri and took refuge in the fort.

39. Bahadar came from Srirangapatnam with 12,000 troopers, 15,000 bar, 1,000 Karnatak (foot) and 40 cannon to Magadi in the month of Magha of the year Virodhikrit corresponding to E.Y. 1768 and laid siege to it. The Mahratta

army proceeding from that place in the direction of Chennapatnam arrived at a village called Melukota. Bahadar's *sawars* looted the bazaars in the Mahratta army. After the arrival of the Mahrattas at Melukota, heavy fighting broke out there once or twice. Considering that it was not advisable to remain there, Bahadar started from the place at night and was proceeding towards Srirangapatnam, when the Mahrattas, having come to know of this, marched with their whole army to the neighbourhood of Tonur, and attacked Bahadar's forces there.

40. As muskets and cannon were employed in the fighting which continued for a distance of two *kos*, five or six among the senior officers in the Mahratta army were killed. Triyambakarao-Mama was hit by a ball and wounded. At this juncture, twenty to twenty-five thousand of the enemy's horse charged as a single body; Bahadar's army was cut to pieces near the village of Chirakahalli. Several officers were killed; Gulam Aly Khan, the *bakshi* of Bahadar's cavalry, Mir Aly Raza Khan, and other trustworthy *sardars* fell into the hands of the Mahrattas. Narayana Rao, an officer of the bar, and Lala Miyya, the son-in-law of Bahadar, were killed in that battle.

41. Bahadar, Hyder (? Haibut) Jung, Tipu Sultan and 2/3 thousand *sawars* and 23,000 bar returned Srirangapatnam. The Mahrattas plundered the horses and cannon, and all other articles in Bahadar's army. Eight days later Bahadar rewarded the surviving *sawars* by distributing among them dresses, weapons etc. He also callected together an army consisting of four thousand horse and eight thousand bar and the necessary war equipment.

42. The army of Mahrattas remained encamped near Tonur for 8/10 days. From that place (they came) to the Erode hillock near Srirangapatnam and halted there. Bahadar marched against them with his cannon and army; and was busily engaged in fighting with them every day. The Mahrattas also had been bombarding the fort of Srirangapatnam for one whole month with their cannon; but as it produced no impression upon the fort and as Bahadar did not come to terms as they expected, they marched away from the place; and engaged themselves in plundering the Baramahal, Talaghat, Sankhagiri and other territories; they also posted their garrisons in the forts around Srirangapatnam.

43. Then, Bahadar, strengthening his army day by day, won victories in three or four battles which he fought with the Mahrattas. Moreover, he sent Tipu Sultan, Baraki Srinivasa Rao and others with an army to intercept and plunder the supplies and money that ware coming to the Mahrattas from their country. When they arrived at Hagalavadi with their forces, they came across the (Mahratta) commissariat train which they attacked. They captured 1000/500 horses, and other articles from their (Mahratta) army and proceeded in the direction of Nagaram.

44. Tipu Sultan was appointed to safeguard the Nagaram frontier. Meanwhile, Triyambakarao-Mama received a letter from the Mahratta side that he should settle the affairs of that region and return home. Bahadar having come to know of this, made peace with him through the agency of his *vakil* Murari Rao Appaji Rao by agreeing to pay 25 lakhs of rupees, of which 12 lakhs in cash and elephants, ornaments &c. of the value of 6 more lakhs were paid immediately ; and for the remaining sum he handed over Somisetti, the clerk of the banker, as a pledge. Then the Mahratta army departed to their country.

45. After the agreement mentioned above was effected, fifteen trustworthy officers of Bahadar including Mir Sahib and Gulam Aly Khan, who had been taken prisoners by the Mahrattas formerly, were set at liberty in the year Nandana corresponding to EY. 1772 and sent back to Srirangapatnam. Bahadar having distributed to the men of his army in his city bracelets as rewards, devoted his attention to increase the strength of his army.

46. One year passed in this manner. Then Bahadar, having come to know that there existed enmity between the people of Kodagu and Srirangapatnam, set out with an army, and marched to that country with the object of effecting its conquest. He conquered Kodagu and established his garrison at Madikera, the capital of that country. After subjugating that country, he distributed among the zamindars of Baranadu of that place bracelets and other ornaments and presented them umbrellas as marks of honour. Then he fixed the amount of *peshkash* which each of them had to pay, gave them back their lands and sent them to their respective homes.

47. Formerly, the country Kallikota was in the possession of the English ; then Bahadar took possession of it; and the Nayars took it from Bahadar. Therefore, he ordered that it should be annexed to the Sarkar during that year, and sent Baraki Srinivasa Rao and Sayyad Saheb with an army against it. They established garrisons throughout the territory of Kallikota and brought it under Srirangapatnam.

48. In the year Jaya corresponding to EY. 1773. Devayya, the king of Kodagu fled from his country and hid himself in Basavapatnam taluk. He was tracked to his hiding place and was brought to Srirangapatnam, where he was kept in fetters.

49. At this juncture, in the year Vijaya corresponding to EY. 1774, Bahadar sent his *vakil*, Aly Jama Khan, with ornaments, dress of honour and with instructions that they should be given to Govardhandas, Muhammad Aly Khan and his son in Chennapatnam (Madras). Having arrived in Chennapatnam, Aly Jama Khan met the persons mentioned above and gave them the dresses of honour and other articles. They kept that *vakil* with them for four, five months, and sent through him an elephant, horses and some other rare articles as presents to

Bahadar ; and having given dresses to the *vakil*, they despatched him to the court of Bahadar accompanied by two men, Mir Bakar and Fateh Aly Khan.

50. They imprisoned the *vakil* Vittho Pant, who was in Srirangapatnam. Meanwhile, the intelligence that Peshwa Madhava Rao died in the year Jaya reached Bahadar. Considering that the time was opportune to capture Sira, Maddagiri, Chennarayadurgam, Gurramkonda and other places which had been in the possession of the Mahrattas from former times, he despatched some forces under Tipu Sultan for that purpose. He (Tipu Sultan) went and reduced Sira and other territories, laid siege to Gurramkonda, and having brought within four, five months the whole of the region in the possession of Mahrattas under his control, established his own garrison there.

51. Bahadar went from Srirangapatnam to Bangalore, and took possession of Hosukota, Pedda-Ballapuram and other places. Tipu Sultan having then joined him with his forces, Bahadar returned with the whole army to Srirangapatnam; purchased a large number of the horses for the stables, and having invited from various countries men famous for their horsemanship to join his service, he engaged himself in strengthening his army.

52. Meanwhile, as he (Bahadar) came to know that Basalat Jung invaded the Bellary district, he hastened thither with all his army ; there he found Bhojaraju, the Dewan of Basalat Jung, and the French commander Laly with 4/5 thousand bar ; Hyder engaged them in battle for 4/5 *ghadis*, and cut their forces to pieces. Dewan Bhojaraju was killed in the fight and the Frenchman Laly fled with his horses. He then took possession of the Bellary region, concerted measures to restore peace and order ; thence he proceeded to Adavani, and compelled Basalt Jung to make peace with him, agreeing to pay him a *peshkash* of 4 lakhs of *varahas*. Then, Raghunatha Rao, who having slain Narayana Rao some six, seven months ago in the country of Poona, seated himself on the throne, marched as far as the Krishna with the intention of waging war on the southern country.

53. On hearing of this news, Bini Visaji Pantulu sent his minister Venkappa and Igili Syamarao to Raghunatha Rao. As he (Raghunatha Rao) had some urgent business with him(?), he gave his brother-in-law Baji Rao Barve 1,500 horses and sent him to Visaji Pantulu. When the latter came and met Bahadar, he honoured him with *khillats*, that is dresses, and entertained him at his court. In the meantime, as enmity arose between Barabayis and Srimant Raghunatha Rao, the latter went away to the country of Hindustan. But as Baji Rao Barve could not find it convenient to return to his country, he stayed with Hyder.

54. The people of Kodagu rose up in rebellion once again ; he chastised them, hanged some of their principal zamindars, restored peace in the country, and kept the *killedar* and others under custody. Then with all the army he marched

into the territories of Chitradurgam, Rayadurgam, Harapanahallli and other places and having collected *peshkash* which was in arrears for three, four years, kept the palegars of those places in his army.

55. In the year Manmatha corresponding to EY. 1775, a person of the name of Shah Nurulla was holding the office of *amil* in Nagaram taluk. Considering that he was a respectable man, he (Bahadar) resolved to send him to the country of Iran; he gave him jewels, dresses, an elephant, a palanquin, and some rare articles not found in that country, and sent him away commanding him to bring some troops recruited from that country to join his service.

56. When the said Shah Nurulla arrived in the country of Iran, the Padshah, Karim sent 30/40 thousand horsemen to receive him, invited him to his palace, celebrated a feast in honour of him. Then Shah Nurulla sought audience with the Padshah and presented to him the articles which he had brought with him. He (the Padshah) sent Iranian horses and other rare articles in charge of his *vakil* and minister, and sent back the said Shah Nurullah by means of a ship. Landing at Kodiyala he came back to Bahadar when the latter was at Srirangapatnam in the year Durmukhi corresponding to EY. 1776.

57. His (Padshah's) *vakil* and minister had audience with Bahadar. He (Bahadar) fixed the salary of the thousand Moghals who came from Iran to join his service, admitted them into the cavalry, gave them government horses and settled the *dastal* (that is a *dastal* comprises 12,000 troops); he presented to the *vakil* and minister *khillat*, that is, dress and some cash; and handed over to him in addition 25,000 *chanari-kasus* for recruiting some more troops for his service; he commissioned one of his *vakils* to accompany them, and placing them together on a ship at Kodiyala sent them to Iran.

58. While they were on their way, the ship, in which they were travelling was caught in a storm off Cochin, and the articles they were carrying in the ship were lost. Some people also perished; some of the sailors of the ship came back to Srirangapatnam. The cash that was in the ship fell into the hands of the inhabitants of another port. The *vakil* and the minister who escaped with their lives reached the port of Surat from which place they set out for their own native country.

59. Afterwards Bahadar set out on an expedition to Gutty against Murari Rao in the year Manmatha corresponding to EY. 1775, laid seige to Gutty and fought with Murari Rao for two, three months. As Bahadar adopted many strategems and subterfuges during the fight, Murari Rao had at last to sue for peace; when he came down from the fort trusting to a safe conduct granted to him, Bahadar seized him with his wife and children and sent him to Srirangapatnam, where he was thrown into prison. Bahadar also took possession of everything

belonging to Murari Rao which he found on the hill of Gutty ; annexed its dependent territory yielding a revenue of 12 lakhs of rupees ; and establishing a garrison there, he went back to Srirangapatnam, where he remained 5/7 months.

The details of the army that was with him at that time are as follows :—

8,000 stable horses
20,000 bar
12,000 foot in the service of the court (*huzury*)
50 cannon.

Though he had so large an army, he was still attempting to increase its strength. At that time, he sent Murari Rao who was in prison to Kabaladurgam.

60. In this state of affairs, Panduranga Rao, the younger brother of Mirji Parasuram Bav, Sivaram Bhav the adopted son of Murari Rao, and the son (unnamed) of Svabhanu Rao, of Gajendraghad came to the neighbourhood of Dharwad at the head of 20,000 horse. On hearing this news, Bahadar sent 10,000 bar and 5,000 horse under Muhammad Aly Kumundan against them. The said Kumundan opposed the Mahrattas beyond Dharwad and gave them battle; the Peshwa's forces unable to offer resistance to Bahadar's army, ran away. Bahadar's army chased them up to a distance of three *kos*: 2,000 Mahratta horse, elephants, cannon and other articles fell into the hands of Kumundan, who took them with him to Srirangapatnam. and kept them in custody. Highly pleased with this victory, he (Bahadar) distributed gifts to Kumundan and others who gave him satisfaction.

61. Meanwhile, Ibrahim Khan Dhvamsa, who was a *faujdar* of the Nirmal taluk, came on behalf of Nizam Aly Khan with 10/12 thousand bar, 10,000 horse, and cannon and other weapons of war to the vicinity of Gutty. On hearing this intelligence, Bahadar set out from Srirangapatnam in the year Durmukhi corresponding to EY. 1776 and alighted near his (Dhvamsa's) army. Considering that Bahadar's army was numerically superior to his own, Ibrahim Khan Dhvamsa departed to Hyderabad with his forces.

62. Having learnt that the palegar of Chitradurgam was an expert soldier and had a strong army under him, Bahadar began to think out of a way to put down his pride. Taking with him the palegars of Rayadurgam and Harapanahalli who were his enemies, he marched against the palegar of Chitradurgam with his forces and halted near that fort. The palegar had with him 15,000 Bedar infantry, 3,000 horse and other weapons of war for the defence of his fort. Moreover, the fort was situated in a difficult place.

63. This being so, Bahadar took considerable pains to set up batteries and began to conduct operations everyday; and the palegar used to attack and destroy them and kill the enemy's forces every day. In this manner both sides carried on

the fight for three months; large number of people lost their lives on either side. Then Bahadar established garrisons throughout the territory around the fort, collected large sums of money, captured 2,000 Bedar infantry and converted them to Islam by having them circumcised forcibly.

64. Meanwhile, the palegar, having learnt that both Haripant Fatkya and Manoji Fakada came from the country of Poona with 30/40 thousand horse, and that after crossing the Krishna they reached Anegondi, refused to pay Hyder the 13 lakhs of *varahas* which he had agreed to pay. But, as the Mahratta army made its appearance in the neighbourhood, Bahadar considering that it was not advisable to retain the batteries had them dismantled and proceeded to wage war on the Mahrattas.

65. Raghunatha Rao and his brother-in-law Bajirao were with the Mahratta army at this time. So, Bahadar undertook to pay Manoji Fakada, who came from their side, 6 lakhs of rupees on condition that he joined him with 10,000 horse, when fight broke out between him and the Mahrattas. Letters were exchanged between them to the effect that he (Fakada) would rise in revolt and join him according to the agreement. Then Bahadar commenced operations on the Mahrattas near the village of Raravi on the bank of the Tungabhadra.

66. At that time the Mahratta army was standing opposite to Bahadar's army. Then the followers of Manoji Fakada were standing apart with the object of joining Hyder's army at a suitable opportunity. At that time a *shutar-sawar* that is, a soldier riding on a camel was seen going from the side of Hyder to Manoji Fakada, and similarly another from the side of Manoji Fakada to Hyder. On noticing this, Haripant Fatkya suspecting defection sent his men to surround Manoji Fakada's forces; and when they were brought before him, ordered them to go six *kos* behind his lines and camp there; and placed the said Manoji Fakada under arrest.

67. At that time, while Manoji Fakada, who escaped from custody, was running away accompanied by 200 horse, Hari Pant Fatkya gave chase and caught up with him. In the melee that ensued, Manoji Fakada was wounded; but he managed to escape with thirty troopers and join Bahadar's army on the other bank after crossing the river. Haripant Fatkya seized Manoji Fakada's jewels and other articles and kept his wife and children in prison.

68. Fatkya then thought as follows:—'It is not advisable to wage war on Bahadar this year; on account of the revolt of a trusted captain, it is desirable to return to the country.' He, therefore, set out with all his army and went back to his country.

69. Hyder met Manoji Fakada; giving him an elephant, horses, tents, and all other articles, and uttering words of encouragement and comfort took him into his service.

70. Bahadar returned to Chitradurgam and laid siege to the fort; the palegar of that place and his brothers who led an attack upon his batteries were wounded in the fight. At this juncture 2/3 thousand Muhammadans in his (palegar's) service revolted from him and joined the army of Bahadar. Unable to offer resistance, the palegar sued for peace and came in a palanquin into Bahadar's army. Bahadar gave him a tent and other articles and kept a guard around him. He caused the wife and children of the palegar to come down from the fort on the hill, and sending them with the palegar to Srirangapatnam kept the husband and wife in separate prisons.

71. He had all the cash, ornamants and other articles that were found in the said fort to be conveyed to his camp and confiscated them. Having concerted measures for safeguarding the said fort and the dependent territory, and placing the administration of the fort and the dependent territory under a person called Hayaz, stationed him there with a large army.

72. Then he led an expedition from that place upon the Mahratta territory; took possession of Bankapuram, Dharwada, Gajendraghad, Badami, Yadavada and other places; posted in each of these places his garrisons; appointed *amildars* and other officials for carrying on their administrations; and made arrangements for the protection of the country.

73. Having sojourned in this manner in the Mahratta territory, he then set out on an expedition against Cuddapah. The people of Cuddapah also having made the necessary preparations were ready for war. As the army of Bahadar was very powerful at that time, he defeated the Nawab of Cuddapah in battle and took him prisoner. Having taken possession of the country Bahadar marched upon the country of Siddhavatam.

74. The Pathans, eighty in number, who had been taken prisoners at Cuddapah and who had been lodged in a place opposite to Bahadar's camp in its immediate vicinity, attacked at night the sentries that were guarding them and seizing the swords and other weapons which they found there, entered Bahadar's quarters. Bahadar and his army were greatly alarmed; Bahadar came out of the house where he had been halting, and stood by the side of it. In that darkness two of the Pathans went into the house, and perceiving the pillow which lay upon the quilt on which Bahadar usually sat, and mistaking it for the body of Bahadar attacked it several times with their swords. The servants of Bahadar, who were there, cut them to pieces; seizing the rest they disarmed and pinioned them; and cut off their hands and feet according to the orders of Bahadar.

75. Having come to know of this incident which had taken place in the village called Siddhavatam, Halim Khan, the Nawab of Cuddapah made peace with Bahadar, and came out of the fort having obtained deeds of agreement. Bahadar imprisoned him with his wives and sons and sent them to Srirangapatnam. Bahadar then handed over the whole of the Cuddapah territory occupied by him to Mir Raza Aly Khan and returned to Srirangapatnam.

76. At this juncture, Bahadar sent the banker, Bala Mukundadas and Caravan Shujayat Khan to the country of Delhi with two lakhs of rupees as a present (*nazar*) to Aly Gauhar Padshah with instructions that they should obtain a *sanad* from the Padsha granting to him the government (*subah*) of Hyderabad; and bring with them some of the handsome persons among the followers of Jainism from that place to take up service under him.

77. In the year Vikari, Bahadar made friends with Nawab Abdul Hakim Khan of Saunur; it was decided that Abdul Hakim Khan's daughter should be given in marriage to Bahadar's son, Kasim Saheb, and that Bahadar's daughter should be given in marriage to Abdul Khair Khan, son of Abdul Hakim Khan.

78. Moreover, as half of the Saunur kingdom comprising eleven *mahals* (districts) formerly conquered by the Mahrattas were in Bahadar's possession, Abdul Hakim Khan, the Nawab of Saunur, asked that they should be given to his son Abdul Khair Khan. Bahadar accordingly agreed, but he stipulated that Abdul Khair Khan with 2.000 horse should join his service. Agreement was reached. Then Nawab Abdul Hakim Khan having gathered together all the articles of marriage, arrived at Srirangapatnam with his wives and sons. The marriage was celebrated on a grand scale. Both the parties spent about three to four lakhs of rupees each. After the marriage ceremony was completed Bahadar gave the Nawab of Saunur an elephant, a horse, ornaments etc., and having given him permission to depart sent him back to his country.

79. The French man, Musa Laly, who ran away formerly from the field of battle, was in service at Hyderabad. Bahadar having sent Rs. 25,000 for his expenses invited him to join his service. With 200 Frenchmen who were under him, a troop 150 horsemen, 1,000 bar and 2 cannon, he came in the year Vikari corresponding to E.Y. 1779 and had audience with Bahadar. He (Bahadar) fixed his salary at Rs. 2,000 per month, and to others according to the schedule and entertained them in his service.

HISTORY OF HYDER

ASVASA 3

1. At the time when Bahadar and Nanjaraja were engaged in warfare at Trichinopoly, Tipu Sultan was born in Devanahalli. on Magha ba. 2 of the year Vikari corresponding to EY. 1752. In the year Vikrama corresponding to EY. 1760, when Nanjaraja was fighting against Hyder, the latter took Tipu Sultan and his (Hyder's) wife and others to his village outside the fort, and keeping them there, he went to Bangalore. Nanjaraja brought back Hyder's wife and Tipu Sultan into the fort. Bahadar came back to Srirangapatnam again, took Khande Rao prisoner; and after consolidating his power, he left his wife and Tipu Sultan at Bangalore and went to war. After the conquest of Nagaram, he caused the Sultan to be brought to him, appointed servants to attend on him, and tutors to teach him as becoming his rank, and showed him all the respect due to him as his son. While he was marching to Kallikota to wage war on the ruler of that place, keeping him by the side of his horse, taught him how to hunt and engage himself in other exercises of the kind. Then a few days after his return to Srirangapatnam, he placed Tipu Sultan in charge of two hundred horse and got every kind of work performed through him. After the disturbances caused by Triyambaka-Mama, he gave Tipu Sultan 500 horses, assigned to him as jagir Malavalli, Konasur, and the taluks of Daggerikota, Dharmapuri and Penna-Agara for their maintenance, and would send him with every expedition against whichever country it was despatched. The details of the business transacted through the agency of Tipu Sultan during the time of Bahadar are described in the history of Bahadar.

2. After Bahadar's death Tipu Sultan assumed power, consolidated his forces, encouraged old officers and servants, and having sent his orders to all the *amils* and other officials in the kingdom made it secure. The forces that were in his service at that time are as follows :—

12,000	horses of the stable
20,000	*silehdar* Horses
30,000	bar
12,090	Karnatak foot
5,000	*kamatis*

Total 79,000. Besides these, there were cannon and other weapons of war.

3. The Frenchman Musa Laly, and another called Sufrai (?Superin) with 3,000 soldiers and 5/6 thousand Kafaris, having landed were camping at the port.

Tipu Sultan entered into an agreement with him (Laly), took 500 soldiers with an officer into his army, and was intending to wage war on the English.

4. The English army came into the neighbourhood of Wandawasi, but they withdrew to Chennapatnam (Madras) again, considering that it was not advisable to fight at the time, as he (Tipu) was strongly supported by the French. The Sultan arrived in Wandawasi with his army.

5. Formerly Bahadar appointed Shaikh Hayaz as his agent at Nagaram. He was one of the men of Naymar country, whom Bahadar had formerly converted into Muhammadanism. Forming a high opinion of his intelligence, he commanded him to look after the management of the fort and other work of that kind. On the death of Rajaram, the officer in charge of Nagaram, Hyder, having appointed the said Hayaz in his place to manage the affairs of the army and the territory of Nagaram, died.

6. Tipu Sultan came to know of this. As there was old enmity between him and Shaikh Hayaz, he (Shaikh Hayaz) entered into an agreement with the English, and invited General Methys (Mathews) to come with 2,000 soldiers and 6,000 bar. That gentlemen, taking with him the troops mentioned above, came and established a garrison at Honnavaram and captured the port of Kodiyala. From that place, he arrived in Nagaram in the month of Magha of the year Subhakrit corresponding to EY. 1772.

7. As Hayazi left Nagaram, the inhabitants of Nagaram fled from it in various directions and went towards Patnam. The elephants and other animals that were there reached the borders of Srirangapatnam. Hayaz met the general and having had discussions with him concerted what measures he considered proper for restoring order.

8. Meanwhile, the people of Kodagu began to plunder the territory. On getting intelligence of this, the Sultan suspended the war against the English and set out for Nagaram for protecting it. At the same time he despatched 6,000 bar, 5,000 troopers, 10,000 militia peons under Mr. Moin-ud-din, Badar-uj-jaman, Diler Khan and other officers for the protection of the territory of Arikat; appointed Jogi Pantulu to the office of the dewan of that country; and issued orders for demolishing the walls around the city of Arikat.

9. With his own army, combined with the French forces he came to Bangalore by the way of Srirangarpet ghat, and thence he reached Kolar. Thereafter, he sent the coffin of Bahadar to Srirangapatnam, and ordered that 40,000 pagodas should be given away in charity. Moreover, he placed some troops that were with him under Lutf Aly Beg, and sent a part of it against Nagaram and another against Kodagu. As the forces going in advance of him found it difficult to march along the road, he divided them into two sections; and

directing one of them to march by the way of Kauradurgam and another by the way of Anantapuram, he also arrived in Nagaram.

10. The English army which was in Nagaram was guarding the ghat; therefore, he was engaged in fighting with them for two days; and as he attacked (the fort) from all sides, and took it by storm, the territory of the said Nagaram fell into his hands in the month of Chaitra of the year Sobhakrit. Hayaz heard the news that Sultan was coming (to Nagaram); and embarking on a ship at Kundapuram eight days before his arrival in the place, he sailed away to the country of Goa.

11. As soon as Nagaram was taken by storm, all the English forces that were in the fort took shelter in a large building within it, fought for 5/6 days. Being reduced to sore straits, they sent men suing for peace. The Sultan agreed, and persuading them to come out of the building deprived them of their arms and took possession of them. He then sent them (the English) out of the fort empty handed.

12. He sent 1,000 Europeans having placed fetters on their hands to Durgam, Koppalam, Gutti and other places, Mathews to Srirangapatnam under severe custody and 20 minor European officers to Kabaladurgam, where all of them perished. Mathews died in Srirangapatnam.

13. After the capture of the fort of Nagaram, he arranged the bar-javans in a durbar, and seating himself on the throne on su. 3 in the month of Vaisakha of the year Sobhakrit received presents in a state of exaltation.

14. As 500 Europeans and 1,000 bar having fortified themselves were securely living in the fort of Kodiyala, the Sultan sent some forces under Husain Aly Khan to invest that fort. Having learnt that it was very difficult to take that fort at that time, he descended down the ghat and proceeded to Kodiyala personally.

15. At this juncture, Musa Musy (Bussy?) was at Pulichery with his army; the English army went thither to punish them. An officer in the Sultan's army called Sayyad Saheb, who was sent for by his master formerly to remain with him below that ghats, was sojourning in his (Sultan's) camp; Musa Musy mentioned above summoned him for his help.

16. While Appajiram and Srinivasa Rao, who had been sent by the Sultan to make peace with the English, were engaged in carrying on negotiations, the English army went to Pulichery and fought (with the French) three or four times. Large numbers of people were killed on both the sides. In the meantime, orders were received from Europe by both the sides that there was no occasion to continue the fight further, and that they should conclude peace. The French

requested that the Sultan himself should carry on the negotiations for concluding that peace, as the fort was in his possession. The Sultan considered the matter, and after that conducted the peace parleys. The English also sent Mr. Tailor and two vakils to discuss the terms of peace with him.

17. Then they (?) went to Pulichery; but the French made presents of dresses and ornaments to that officer who came to help them on bahalf of the Sultan; informed him that peace between them and the English was concluded, and therefore, he should return to his own country. He departed accordingly to his country.

18. An official called Syamaiah, who was formerly looking after the post (mail) in the days of Bahadar, was held in great esteem. While he was on duty with the Sultan in the country of Kodiyala, his elder brother, Rangaiah was personally supervising all the postal business at Srirangapatnam. Alleging that the said Rangiah who was supervising the postal business was carrying on treasonous correspondence with the English, Sayyad Muhammad, the *killedar* of Srirangapatnam imprisoned the said Rangaiah and 100/200 men belonging to him, and caused 5/10 militia peons, either to be hanged or trampled under the feet of an elephant, on the ground that they were in league with him. As he wrote to the Sultan about this matter, the Sultan placed Syamaiah, who was with him under rigorous custody, and causing much harassment to him sent him to Srirangapatnam in fetters. So, he was kept in confinement in a cage.

19. After the lapse of a few days, some of them were put to death; and others died a natural death; some were set free after being kept in prison for 5/6 years and the wives etc. of those that had been cast into prison were sent into the harem of the Sultan, where they were detained. This incident happened in Srirangapatnam in the month of Sravana of the year Sobhakrit, when the Sultan was at Kodiyala.

20. While the Sultan was camping in the temple of the god Vinayaka at Charkal during his sojourn in the country of Kodiyala, the deity appeared in the form of an elephant in a dream to the Sultan at night, and subjected him to considerable trouble. The Sultan set out from that place immediately and coming to Honnavaram halted there in peace. Believing that the god was very potent, he conferred on him a jagir of 300 pogodas.

21. Investing the fort of that place (Honnavaram), he was engaged in fighting everyday. As the rains broke out, he sent all his cavalry to the frontier of Srirangapatnam above the ghat. Keeping only the infantry by his side, and causing batteries to be erected on all sides of the fort, he attacked it. The fort was razed to the ground. While the fight was going on in this fashion,

22. the French who were with him said,—'Peace is concluded between us and the English; so, we will not fight with the English; we will go to Pulichery

by the way of our port Mayi (Mahe). Though the Sultan did not approve of their decision, they went away to their country without staying there. Therefore, the Sultan also went away from that place, abandoning the batteries erected by him for carrying on the operations.

23. The Sultan sent for the officer who had formerly been the *killedar* of Kodiyala country in the days of Bahadar, and asked him why he had surrendered the fort to the English. Deciding that he was guilty, he ordered that he should be hanged; when he was being taken to be hanged, Muhammad Aly Kumundan and the sepoys of his retinue, interposing on the way secured the release of the ex-*killedar*, and took up a position outside the camp ready for fight. The Sultan, having come to know of this, sent 400/500 armed peons against Kumundan and his followers with orders to surround them. It was done accordingly; some of his (Kumundan's) men fled; of the others who remained without fleeing, he caused 100 to be killed either by fastening them to the legs of the elephants or by blowing their heads off at the mouth of the cannon. The *killedar* mentioned above was hanged; and that Kumundan was put to the sword. The whole army of the Sultan was terror stricken by this action. The wife of the said Kumundan was forced to join the Muhammadan caste.

24. While the fight for the fort of Kodiyala was going on, the vakil that was sent from Chennapatnam (Madras) entered Kodiyala; the fight for the fort came to a stop. Peace was concluded through the agency of the vakil as follows: People blonging to the Sultan's army that had been taken prisoners by the English, excluding those that died during their captivity, the rest that were alive should be set free by the English. Similarly, of the people belonging to the army of the English that had been taken prisoners by the Sultan, excluding those that died during their captivity, the remaining who were alive should he set free by the Sultan. The articles (belonging to the English) that were in Kodiyala were sent by means of a ship; the officer who was there was honoured by the presentation of ornaments and clothes and sent with an escort of trustworthy men to Vellore. Moreover, he sent men, women and children belonging to the caste of the English (Christians?) 30/40 thousand in number who had been living in the Kodiyala country from olden times as farmers to Srirangapatnam for the purpose of converting them into Muhammadanism.

25. Afterwards, the Sultan who was passing across the Kadatali Pass, perceiving a hillock resolved to build a fort upon it. He cancelled the old name of the hill, Rasankal; and made up his mind to build a fort and town called Jamalabad on it and appointed a *killedar* to hold it. Within a few days afterwards the fort and the town were built accordingly. He set out from that place, sent some of his forces by the way of Aigur; and taking others with him joined the former, and took the fort of Aigur. Issuing orders that a fort called Manjerabad should be built there, he proceeded to Periyapatnam.

26. Having heard that the whole country of Kodagu was conquered by a person of the name of Putte Nayak, he left behind all the dependents of his soldiers, and people of the army-bazaar and marched through Periyapatnam by the way of Balenad to Kodagira on the river Kaveri, and halting near the ghat he commenced operations. As soon as he came to know of the flight of Putte Nayak, the king of Kodagu, he proceeded to Madakera by the way of Katantur and thence to Bedanadu; and having learnt that the house of Putte Nayak was in that locality, he went there and set fire to it. The house was completely burnt down. He came from that place by the way of Tonur Ghat; and having learnt that Putte Nayak was staying there within a wooden stockade, went forth to the place and attacked it by day. Putte Nayak and his son fled at night from the place. Then he burnt down the stockade, and stationed there Zian-ul-Abidin with some forces. Then he returned by the way of Periyapatnam, and halting near Palahalli he sent his horses with the troopers into villages for forage.

27. In the year Krodhi corresponding to EY. 1784, he sent through these three, viz., Gulam Aly Khan, Lutfe Aly Beg, and Shah Nurullah, 3 lakhs of rupees to Ramchepam Padshah, the ruler of Mekka; he commanded that they should go to Mekka, hold discussions with the said Padshah on his behalf and present to him the money and the other gifts. He placed the three persons mentioned above on board a ship at Kodiyala and sent them on their journey. Then, the Sultan returned to Srirangapatnam on Friday, su. 2 Jyeshtha of the year Krodhi.

28. Afterwards, the banker Bala Mukundadas, whom the Sultan had formerly sent from Dindigal to Delhi, returned in the month of Sravana of the year Krodhi, bringing with him a *farman* from the Padshah of that country together with a throne for the Sultan to sit upon, the titles *Mah-i-Naratib*, a palanquin, *khillat* etc.; they were carried in a procession with *naubat* and *nagara* to the Sultan's palace, where they were received. Guns were ordered to be fired to indicate the Sultan's pleasure.

29. The Sultan effected the settlement of the Kingdom. He attached the *srotriyam-vrittis* (that is, the shares of land in the tax-free villages) of the Brahmans and others, and instituted an office called *Sadaarat Kacheheri* to inquire whether these were held legally or not. The authorities of this office investigated the cases of certain *agrahara-vrittis* (shares of land in the tax-free villages given to Brahmans), and issued orders to restore them to the rightful owners. Some of the *bhata-vritti-agraharas* (tax-free villages granted for rendering specified services) were released; for others, *sanads* (title-deeds) were prepared in accordance with the views of the members of the said *Kachcheri* and sent them to the concerned taluks. The *sardars* (captains) and *mutasaddis* who had been in the service of the army from former days, were dismissed; and in their place new *sardars* and *mutasaddis* were appointed.

30. In the year Visvavasu, he (the Sultan) went on a tour through the kingdom for 45 days; and having visited the taluks of Bangalore, Devanahalli, China-Ballapuram etc., returned to Bangalore. On hearing that the people of Kodagu had risen in revolt, he hastened to Kodagu. Having seized men, women and children that were in the Aigur Ghat, he sent them to Srirangapatnam. At that time a person of the name of Ramti ran away. Having given him a safe conduct, and summoning him to his presence, he caused him to be circumcised, and bestowed on him the post of *risaldar* of the office of *Asadulayi*. He converted into Muhammadanism 500 men and women who fell into his hands in the Kodagu taluk, and sent them to Srirangapatnam, Bangalore, Chitradurgam, Hosukota, Kolar, Nandidurgam and other territories.

31. In the year Krodhi he performed the marriage of Rajah Syamaraja Udayar, and the *khatna* (circumcision) of his own son.

32. He sent Burhan-ud-din and Mir Komar-ud-din, a native of Saunur, with an army to Naragund. They went and captured that fort, took a *sardar* called Kalappa, his wife and sons prisoners, and bringing them over to Srirangapatnam kept them in jail. The said Kalappa was taken to Kabaladurgam, where he was put to death, and his daughter was sent into the Sultan's harem. The said Kalappa was the father of the son-in–law (or daughter-in-law) of Mirji Parasuram Bavu.

33. In the month of Phalguna of the year Visvasu, he waged war on Adavani, Saunur, Bankapuram and other places; he sent Nayak Singayya on an embassy to the courts of the Peshwa and Muddoji Bhosala.

34. The details of the army in his service at that time are:

50,000 bar
10,000 *asadulayi*
20,000 *silehdar* horses
10,000 horses of the stables
20,000 foot-soldiers of the *hasham*

1,10,000 (one lakh and ten thousand in the aggregate,) together with 40/50 cannon. While he was marching with these to Adavani,

35. he caused letters to be written to the French in Europe and sent them with dresses (*khillats*) and ornaments through Muhammad Usman, the *daffedar* of the *khidmatgars* (serving-men), Imdad Aly Khan, the paymaster of the elephant-stables, Muhammad Parvarash and others.

36. Afterwards, he reached Adavani, and invested the fort; and while attempting to capture it by storm, several people perished at that time. While he was staying there, Haripant Fatkya with 60,000 horse from the side of the Mahrattas and Tasavvar Jung from the side of the Maghals came there; the Sultan

left the batteries, retired from the fort and halted at a distance of 2 *parugus* (4 miles). At that time Mohabbat Jung, son of Basalat Jung, who was within the fort, went to Hyderabad with his wives and sons.

37. Afterwards, the Sultan, having heard that the fort of Adavani was evacuated, entered it and took possession of the cannon and other things; he assumed the title of Padshah in the year Visvavasu ; conferred on Kutb-ud-din the title of Kutb-ul-mulk Bahadar, and stationed him with some forces at Adavani. While he was camping at Gadagnat, on his way from that place (Adavani), to Saunur, a battle was fought with the army of the Peshwa on the river Tungabhadra. Then the forces of the Peshwa retreated.

38. By the time he (the Sultan) arrived in Saunur, Hakim Khan's son and others fled from that place; then he established his garrison there and looted all the articles belonging to them. He attempted a night attack on the Dasara day; but as the circumstances were not favourable, and as the day dawned before he could bring it off, he had to fight therefore according to the usual practice, during the day time. Unable to withstand his attack, the people of the Peshwa went to Kapotagunta and halted there. The Sultan then sent word to them to the effect that there was no occasion for either of them to engage themselves in a fight with each other.

39. Afterwards, contrary to his plighted word, he made a night attack and plundered from the Moghal army 500 horses, some tents and other articles. Moreover, placing the batteries round Bahadarbanda captured it by storm. The Arabs of the Peshwa's army who were within the fort carried away their weapons with them. Having taken Hanumantu Nayak, the captain of the foot in that place, prisoner he chopped off his legs.

40. Thereafter, he sent Aly Raza, Badar-uj-jama Khan and others as ambassadors to make peace with Peshwa's army, which was camping in the country about Gajendraghad. They went and settled through the agency of Holkar 60 lakhs rupees as *peshkash* and concluded peace. He paid half of that amount of money (and made) an assignment for the remainder on another person. Then, setting out from that place and marching by the fort where the palegar of Chitradurgam lived, he alighted in the vicinity of Natugere and Boppanahalli.

41. Subsequently, in the year Plavanga, having placed sentries around the palegars of Harapanahalli, Rayadurgam and Havasur and their forces, he sent them to their respective places. He posted his garrisons in the said three places, Harapanahalli, Rayadurgam and Havasur and looted all the jewels and articles found therein. The palegar of Harapanahalli was sent to Kabaladurgam, where he was put to death. Some of the people of Rayadurgam and Havasur were sent to Bangalore and others to Kabaladurgam ; the wives of these three palegars were taken to Srirangapatnam, where they were kept imprisoned in jail.

42. Having sent with some bar Chistiyar Khan, Purnayya and Nayak Singayya to Rayadurgam; and Sayyad Muhammad Khan a native of Hyderabad, Krishnappa Nayak and Govindarao to Harapanahalli, he (the Sultan) plundered their houses as well as the residences of *dalavays* and other officers. Some of the ryots of Kenchenagedda taluk had been taken to Srirangapatnam and were forcibly converted to Islam. Then, starting from that place he proceeded by the way of Chitradurgam, Harapanahalli and Rayadurgam to Srirangapatnam, where he arrived on Sravana ba. 7 of the year Plavanga.

43. Afterwards, he (the Sultan) ordered that the existing old treasury, the palace, and the fort at Mysore should be demolished; and that new buildings called Nazar and Bahar should be erected in their place, according to a plan which he had drawn; gave new designations in the place of existing ones to the officers teaching drill to the army, divided the kingdom into 18 *tukidis*, and was engaged in bringing these (changes) into force.

44. On Monday su. 3, Phalguna of the year Plavanga, he (the Sultan) went to wage war at Kallikota; and descending from the Tamarachery Ghat, he entered Kallikota. Having exacted *nazars* amounting to 20 lakhs of rupees from the Nayars and Brahmans that were living in Kota-Agadi, Charakal, Kadata-nada, Kochchi and other big places, he appointed Arshat Beg Khan as the *faujdar* of that taluk, and posted there Hussain Aly Khan with the army for the maintenance of his authority.

45. Considering that the old fort at Kallikota was not strong, he had a new fort built at Ramanteru and named it Faroki, and appointed Zamabandi Ahmad Khan as its *killedar* (commandant). As the rainy season had set in by that time, he set out from that place and proceeded expeditiously to Koyamuttur by the way of Palaghat.

46. Muhammad Usman and others, whom the Sultan had sent formerly to France in Europe, at the time when he was waging war in the country of Adavani, returned, bringing with them certain documents, dresses, ornaments, guns, broad-cloth, and china-sugar together with some mechananics for the manufacture of clocks and a physician, twenty-two persons in all. That physician felt the pulse of the Sultan and said, 'Your mind, being unbalanced due to the excess of bile, is deranged'. On hearing this the Sultan grew angry and sent him back to his country. Taking the rest into his service, he sent them all to Srirangapatnam.

47. After that, the Sultan accused Ashrat Beg Khan that he, in collusion with Mapillas and Nayars, wrecked the business of the government; and kept him under custody.

48. Then, he went to Dindigal and the country in that neighbourhood; inspected the fort of Dindigal; and having paid a visit to the residence of Mir

Moin-ud-din, accepted the *nazar* of two elephants and four horses which he presented. Next, he went to Guruvanayakunipalem, and ordered the army to plunder the territory of the palegars who were in arrears. Then he returned by the way of Dindigal, and having ascended the Gejjalahatti Pass arrived at Srirangapatnam on Thursday, su. 13, Sravana of the year Kilaka.

49. (The details of) the army with the Sultan at that time are as follows :—

	30,000	bar.
	10,000	horses of the stable
	10,000	*silehdar* horses
	20,000	militia foot soldiers
Total	70,000	bar (?), and
	20	cannon.

50. Then, he remained for four or five months in the fort of Darya Daulat, where he spent his time pleasantly in the gardens.

51. Afterwards, when he (Sultan) having learnt that the Nayars of Kallikota had risen up in revolt, was starting to go there on Tuesday, su. 13, Pushya of the year Kilaka, news reached him that the people of Kodagu also set up the standard of rebellion. He despatched forces under Burhan-ud-din and Sayyad Hamid, and he himself proceeded by the way of the Tamrachery Pass to Chekkalur-Ahmad-nagar, where he halted. He ordered that the ryots living in that place should be converted to Muhammadanism. He caused a stockade of wood to be erected; and posted Sayyad Gaffar as its commandant. He sent in advance from that place a person called Shaikh Imamsi Pahadar with instructions to demolish the temple of Deva Syamanna.

52. Thereofter, with the army he descended from the Tamarachery Pass into Kuruma-nadu, seized the Nayars whom he found in that district, and had them forcibly circumcised, he caused the temples to be demolished; and capturing the ryots living in the districts of Kota-Agadi, Cherkal, Kadata-nadu etc, he ordered that all the Nayars found therein should be circumcised. Moreover, he summoned Ravivarma, the king of the Cherakal country to be present at the time of their circumcision, presented him an elephant, and confirmed him in the possession of his territory.

53. Meanwhile, the king, (Ravivarma) having learnt that they intended to circumcise him also, joined the rebels in that locality and concealed himself in the *moduga* (butea fromdosa) trees. The Sultan sent two *kushuns* (i. e. companies) of bar, and ordered that they should seize the Nayars and the king and bring them before him. Accordingly, they captured the Nayars; and when they attempted to seize the king also, he shot himself with the gun that was in his possession. Although he died in that manner, they took hold of his corpse, beat it with shoes, and hanged it; and two or three Brahmans who were with him at that time were forcibly converted to Muhammadanism.

54. Next, he (the Sultan) caused the temples in the villages of Madana-Katur and Valiparamba to be demolished; summoning a *kazi* he caused cows to be slaughtered in them. Taking possession of the cash, gold, silver, brass and copper as well as all other articles found in them, he sent them to Srirangapatnam. He himself went to Kanur, and performad the betrothal ceremony of his son Kalak Saheb with the daughter of a lady called Alya Bibi. In view of the fact that it was near border of Talachery, he established there a *jaish* office with Kadar Nawas Khan Bakshi as its head. He ordered that some of the people captured by him formerly who still remained without circumcission. should then be circumcised Then, he went to Koyamuttur by the way of Kallikota.

55. When the Sultan was absorbed in avocations of this kind, there was in his camp a person called Hafiz Farid-ud-din Khan, who came from Hyderabad on behalf of Nizam Aly Khan. Having held discussions with him, he sent the 400 horses of Kutbana-Mulk, Aly Raza, the *daroga* of the messengers, Kutb-ud-din, and Nayak Sadasivaiah and others to Hyderabad.

56. While the said Hafiz Farid-ud-din Khan was still staying (in the Sultan's court), Abdul Khair Khan, the son of the Nawab of Saunur and the brother-in-law of the Sultan, Asaf Sayyad Badir-uj-jama Khan, a native of the village of Sivamogga, and some others conspired together and were carrying on treasonous correspondence with the object of killing the Sultan. On getting intelligence of this, the Sultan threw Abdul Khair Khan in prison at Srirangapatnam, and ordered that the other conspirators should be imprisoned in the Kabaladurgam. While they were running away, having escaped from the prison, Sayyad Muhammad Khan, the *killedar* of Srirangapatnam, captured them and put them to death.

57. (The details of) the forces, which accompanied him (the Sultan), when, starting from Koyamuttur on ba. 12 Asvija of the year Saumya, he proceeded towards Nidukota with the object of going there are as follows :—

	20,000 bar
	5,000 *silehdar* horses of stables
	10,000 *hasham* etc
Total	35,000
	20 cannon.

With these he marched by the way of Anekallu, where he hunted elephants. He captured 36 elephants; hunted wild buffaloes and stags; and killed a pregnant antelope in the *chaurangi* wise (that is, tying its four legs together, and killing it with a single stroke of the sword). As he ordered the sons of Purnayya and others to follow his example, they did accordingly.

58. Afterwards, travelling by the road of Gatichery, he went to Trisakeru, and caused a big temple, which he found in the place, to be demolished. He

stationed there some people, established an *asakh* office, and ordered that a fort should be built in the place. Starting from that place he came to Nidamkota in Kochchi taluk, and thence he reached the places called Talakadu and Markanugam.

59. With the object of taking Nidamkota by storm, he set out at night on Tuesday, su. 13 Pushya of the year Saumya; climbing over a hill which was near by, he jumped down into the fort; and driving out its inmates to the distance of a *kos* he took possession of it; and capturing 400/500 people, whom he found there, cut them to pieces.

60. While he was proceeding with the object of capturing other places in this manner with Jamaha Beg, the *sipahdar*, fighting in the van of his army, the Nayars, having taken shelter behind the trees, attacked him from three sides, and inflicted a defeat on the followers of the Sultan. As many of them were wounded in the fight, they abandoned him and sought safety in flight. Afterwards the Sultan towards the evening left the palanquin in which he was being carried, and entered the palace through a breach in the wall of the fort caused by some people who demolished it for filling up the ditch. Thirteen officers including Taribiyyat Aly Khan, Muhammad Tipu, Arju Beg, Muhammad Ummar, and *Mutasaddi* Jayamuni Rao disappeared in that fight without leaving a trace behind. Two to three thousand men were killed. Among those mentioned above *Mutasaddi* Jayamuni Rao alone came and joined (the Sultan) after the lapse of three years. No trace of the rest was found anywhere.

61. Thereafter, the Sultan caused the army which he sent into the taluks for the purpose of foraging to be recalled, and proceeded with them to Kodagu(?) to wage war in that country. Arriving at the place, and having surrounded the fort on all the four sides with his army and erected batteries, he caused it to be demolished. Proceeding from that place, he took the citadel of Nidamkota by storm. Putting all the people that fell into his hand in the fight to death, he captured 200 small guns and 300 big guns and sent them to Koyamuttur and Srirangapatnam respectively. Then, standing in front of his army he caused the walls of the fort to be razed to the ground, the site to be ploughed and planted with castor oil shoots.

62. He next attacked the fort of Kodagalur in the Valpena taluk with the object of capturing it. During the course of the fight the people defending the fort ran away. Then he took possession of the articles in the place as well as nutmeg trees (?) etc. and sent them to Srirangapatnam.

63. While the Sultan was returning with the army, Gulam Aly Khan, Muhammad Jaffar, and others who had formerly gone in the year Sadharana to the country of Rome returned. They brought with them a letter and *khillats* from the Padshah of the country of Iran. The Sultan received them and issued the

order to his servants that the following words *jillullahul malik-ul-mannas Tipu Sultan Badshah Gazi Khillad-Allahu Mulkahu wa saltanat hu* should be inscribed on the door frame of the gateway.

64. Setting out from that place, while he was going to Koyamuttur he met the French officer Madnemar Adulraj(?), who came near Kochchi with 16 *tamblars* of peons and 14 *sundas* ; he (the French officer) presented to the Sultan the clocks, *khillat*, that is jewels, dress and other articles and the letter which he brought for him and stayed there with him for 15 days. The Sultan gave ornaments and dress to the officer who brought these articles; entrusted to him some jewels to be presented to the King of France ; and placing him on board a ship sent him back to his country. Then, setting out from that place, the Sultan travelled by the way of Koyamuttur and arrived in Srirangapatnam on Monday, su. 13 of the Nija-Ashadha month of the year Sadharana.

65. The following troops were present with the Sultan at the time

4,000 horses belonging to *silehdar* and the (king's) stables

15,000 *ahasham* and militia foot

Total army 19,000 and

50 cannon.

HISTORY OF HYDER

ASVASA 4

1. As the news of the arrival of the English army under a *dora* called Mendras (?Munro) in the country below the ghats reached the Sultan, he set out with his forces on su. 13 Sravana of the year Saumya; and coming down from the ghat he was camping near the village of Kayatu close to the river. On hearing that the English had arrived there, he proceeded against them with his forces, and after engaging them in battle came back to his camp.

2. On the next day, he separated his forces from the camp followers, and sending the latter by the route of Erode, he remined there with a select body of cavalry. At that time, the English army lay encamped near the temple of the goddess Bhavani. He therefore sent the *silehdar* cavalry of the stables and other troopers, and Gazi Khan and other *sardars* with orders to surround their (the English) army.

3. Afterwards, as they (the English) were retreating by the way of Salamabad, he proceeded with the special cavalry of his own entourage to Satya-mangalam and attacked them in the rear. The English went away from that place; and marching by the way of Chevuru he fell upon the army of Mendras near Koyamuttur, and plundered the camp followers. Burhan-ud-Din met with his death on that day.

4. Then, the Sultan halted near Dharapuram. Having learnt that there was an English force in garrison in that fort, he laid siege to it and issued orders that it should be bombarded and taken by escalade. As Mir Komar-ud-din said that, if a safe conduct was granted to them (the English), they would evacuate the fort, he granted them a safe conduct accordingly. He posted Sayyad Gaffar's *kushun* (that is a company of soldiers) to garrison the fort; directed the English officers and soldiers to go with their personal belongings to whichever place they found convenient. He took possession of their guns and other weapons of war, and allowed them to depart with the articles belonging to them. He left there a battalion of bar for service, and breaking up his camp, he went to Kodahalli, and halted; from that place, he sent these three viz., Aly Raza, Srinivasa Rao, and Nayak Govinda Rao on an embassy to Poona.

5. Afterwards, on hearing that an English officer called Mendras was coming from Koyamuttur and that a company of Bengalee *jawans* had arrived at Kaveripatnam, the Sultan despatched a part of his army under Komar-ud-din

Khan to oppose him ; and he himself proceeded with the rest of the army to Karangal and halted. A troop of 300 horse belonging to the English was marching by the way of Karangal at a distance of a *kos* from the village ; the Pendar horse (in the service of the Sultan) attacked it. Some of them (the English) were killed, others fled ; and they (the Pendars) captured 50 horses of the enemy which fell into their hands and led them to the Sultan. Thereafter, the English army which was in the vicinity of the hill near Kaveripatnam and Krishnagiri came against them and remained long in a state of suspense unable to decide whether they should attack or not.

6. As it rained very heavily at this juncture, they retraced their steps that day. On the next day, the Sultan having come to know that Mendras was coming from Koyamuttur through the Topur Pass with the army to join the Kaveripatnam contingent, left that road, and marched by a side path to Satyamarandahalli and halted there. Mendras effected a junction with the Kaveripatnam contingent and arriving at Dharmapuri camped there.

7. As soon as Tipu Sultan came to know of this, he began to move with his forces down the Topur Ghat; while he was proceeding in the neighbour-hood of Adamkota himself riding in the front, with the entire body of the camp followers behind, the English army which was camping at Dharmapuri came behind him in pursuit. His forces joined him at this juncture ; and when he began to move towards Pennagaram, an artillery fight took place in the Topur Ghat.

8. The Sultan's army was descending the Topur Ghat ; and the English army was coming behind in pursuit at the distance of one stage. While both the armies were proceeding in this manner, Mir Komar-ud-din's contingent came and joined the Sultan. Then they proceeded from that place, and captured the *thana*, which the English had established there (at Topur) formerly. Thence he marched to Trinamali, after firing a few shots on the fort, he took it by agreement (*kaul*); he came to Tirupatur from that place, where he caused Gohatya Srinivasa Rao, the administrator of the place, to be hanged ; captured the village called Peramkal, took the *dubash* residing in the place prisoner, set free the soldiers and others ; and while sending off the *dubash*, Tyagarayamudali, mentioned above to Srirangapatnam.

9. news came in the interval that Lord Wallis, having ascended the ghat was marching into the kingdom by the way of the Venkatagiri Ghat. He set out with the army and, ascending the Srirangarpeta Pass, arrived in the vicinity of Bangalore and halted. Then, he sent away all the jewels and other valuables to Srirangapatnam. He dismissed Sayyad Pir who had been the *killedar* of the place since the days of Bahadar ; appointed Bahadar Khan as the new *killedar*, and posted him there with some *bar*, some *ahasham* foot and a *bakshi* of the name of Muhammad Khan.

10. The English army came, captured the *peta*, and began to attack the fort by firing the cannon on it. Tipu Sultan went with some troops and cannon, and placing the cannon near Maharnavami-Mantapam, directed the fire on the English army, and returned at night to the headquarters of his forces.

11. On the second day, while he was halting near the Basava's temple at Bangalore, a troop of English cavalry came against him. He despatched some horses of the stables and some Penderi horse to attack them; they (the English) took to flight. Then, on the night of Monday, ba. 2 of Phalguna of the year Sadharana, the English captured the fort of Bangalore by escalade. *Killedar* Bahadar Khan of the *ahasham*, Muhammed Khan of the bar contingent and others died (in the fight); and Krishna Rao, the *mutasaddi* of the *jaish*, fell into the hands of the English.

12. He (the Sultan) went on the next day to Anekal with the army; he carried on correspondence with Hyderabad and sent thither Mahde Aly Khan. He sent Appajiram and Diler Dil Khan to the English army. Afterwards, in the month of Chaitra of the year Virodhikrit corresponding to EY. 1791, he fought with the English army, opened fire on them; and having arrived at the village of Tyamugonda, he halted.

13. He (the Sultan) directed Krishna Rao of the treasury, and Asaf Mir Muhammed Sadaq to get palanquins, litters etc. ready with the idea of sending from Srirangapatnam his wives and sons as well as those of some other great men together with the treasury to Chitradurgam. They made ready all the necessary articles; but in the meantime the journey was abandoned.

14. At this juncture, the English demolished the bridge at Somavarapupeta. While the army setting out from that place (Srirangapatnam ?) was passing along Rahimabad in the neighbourhood of the village of Mulbagal, he (the Sultan) summoned from Chintamanipeta Bhujanga Rao of the treasury and his younger brothers Krishna Rao and Rama Rao, who were suspected to have been conspiring with the English, and adjudging them guilty by an unjust panchayat court caused the three brothers mentioned above to be hanged.

15. The whole of the army belonging to the Moghals as well as a part of the English army came to Mulbagal to help the English; and proceeding from that place, with the commissariat stores arrived in Bangalore. On hearing that news, Tipu Sultan left the Mulbagal Road and coming to Sondeguppa pitched his camp in the village; and Mir Moin-ud-din was camping with some forces at a distance of two *parugus* (6 miles) from that place.

16. A Brahman, who was carrying a treasonous letter written by Chela Rama, a *mutasaddi* of the *Asadulayi* office, to the English was caught by the sentries of Moin-ud-din, who sent him with the letter to the Sultan. That letter was read aloud in the presence of the Sultan; he constituted a panchayat, and

after extorting a confession from the said Rama that what was said in that letter was true put him to death by causing him to be tied to the foot of an elephant. As the name of Seshagiri Rao, the elder brother of Krishna Rao of the treasury was mentioned in that letter, he sent his *sawar*s to apprehend him; but he escaped from the village of Sondekoppa and fled to Srirangapatnam. Krishna Rao was also in Srirangapatnam. As an order was sent to Sayyad Muhammad Khan, the *killedar* of Srirangapatnam fort that he should seize him together with his brothers and others, they kept the said Krishna Rno, Seshagiri Rao, Rama Rao, Balappa, Bachchappa under custody; and put Krishna Rao to death. A few days later they looted all articles, etc., found in the house of Rama; killed also the said Rama Rao and Balappa; and as Bachchappa was but a lad of tender years, they set him free.

17. Before coming to the said Sondekoppa, Mir Moin-ud-din went to Chinna-Balapuram and captured the fort of Balapuram. He granted safe conduct to the palegar and 500 of his followers, and induced them to come out of the fort; and when they came out, he caused their hands and legs to be chopped off without exception.

18. Then he (the Sultan), setting out from Sondekoppa, entered the garden of Darya Daulat on Sunday, su. 5 of Vaisakha of the year Virodikrit.

The details of the army in attendance on the Sultan at that time :

	6,000	*Asadulayi Ahammadi*
	20,000	horses of the stable, and *silehdar* horse,
	10,000	*ahasham* foot-soldiers
Total	36,000	thirty-six thousand.
	49	cannon, big and small.

19. Setting out from that place on Wednesday, he (the Sultan) came to the vicinity of Mirugur and pitched his tents there. While he was camping in that place, the English army breaking up their camp at Arkera on Sunday, arrived at Kereghat. A battle took place, and the English forces were killed in large numbers *Sipahdar* Hasan Khan Khavel was taken prisoner. As he was wounded, the English had his wounds dressed, and placing him in a palanquin sent him back to the Sultan. With the object of capturing Kareghattam, the English soldiers came down from the hill and opened fire on the place. Beside the Sultan's own forces, French troops under Musa Laly were also stationed there. As they joined together and attacked them (the English) vigorously, they retired from the place having been beaten soundly in the encounter.

20. Then, near a battery erected by the Sultan at Somavarapupet on the other bank of river, Rama Rao and Balappa, who had been imprisoned in that place were cut down. Thereafter, Asapukota Narasayya of Nagaram, Raghavendra Nayak the banker, Venkappa Nayak of Anegondi, Venkatesu Deve, Venkatadas, Sankara Setti, Krishna Rao of Dharuvada, Timma Gauda of Balapuram, Timmap-

paya of Eludur, Rajah Ramachandra of Bangalore and his brother Venkatanarayanayya, who had all been imprisoned there, were put to death.

21. To oppose the English army which came to Periyapatnam on Saturday the 18th in the month of Vaisakha, he sent Mir Moin-ud-din with 10,000 troops, accompanied by Nayak Singayya. They went to Periyapatnam and halted there. While the English, unable to oppose them, were retreating having abandoned cannon and other heavy articles by the way of Kodagu, some *sawars* and foot pursued them for the distance of a *kos*. Some of the soldiers and a few articles fell into their hands; and they carried them to Srirangapatnam.

22. As it happened in this wise, the Sultan filled with delight ordered guns to be fired. Then, intelligence reached him that the English who were camping at Kunnavadi, having abandoned some of the horses, 13 big and 3 small guns belonging to their army, set fire to their ammunition boxes, and buried underground cannon balls, leaden bars, iron articles ,etc., went away to Erode Hill; that the English and the Moghals who were encamped on the high ground near that hill were awaiting the arrival of the Mahrattas; and that Parasuram Bhavu who came on behalf of the Mahrattas arrived at Erode with his forces by that evening and joined the English army.

23. As this intelligence reached the Sultan, he sent to the English officer Lord Wallis, who was encamped near the Erode Hill, *meeva*, that is, fruit, etc., through the mace-bearer Abdul Khadar and giving to the *shutar-sawar* (camel rider) who came from him (Lord Wallis) another camel to replace his mount that was dead sent him back (to his master). The mace-bearer and others having delivered the fruits, &c., to Lord Wallis returned to the hill. The English, the Moghals and the Mahrattas who were encamped on the hill having come down from it marched away by the road to Bangalore.

24. Setting out from Srirangapatnam on su. 5 of Sravana of the year Virodhikrit, they alighted near the road of Settihalli. On Sunday the 8th day of the Moon (i. e. su. 8) they seated Sangopant who came from the side of the Mahrattas on an elephant, and calling it the Sultan's *sawar* (ride) took him to the Nelamani forest for hunting tigers; and having hunted the tigers they returned to the camp.

25. On Saturday, the 10th day (of the Moon), the Sultan's litter came to Srirangapatnam, and on the 15th of the said month he entered the said Nazarbag. Shahzada Fateh Hyder, who had been sent from Nerukeru with some forces to attack Balwant Rao Takas, the commander of the Mahratta army camping near Maddagiri inflicted a defeat on him and returned with 200 horses together with the riders whom he had captured and joined the army. Then the Rao mentioned above took to flight.

26. Again, Shahzada Fateh Hyder taking some forces with him went and laid siege to the fort of Gurramkonda. He took Hafiz Farid-ud-din Khan the

Moghal commander of the place, prisoner, and put him to death. He plundered the army of the rajah of Kabandar and others, and having captured their elephants, horses &c., threw into the fort of Gurramkonda cannon and other articles and returned and joined the Sultan's army.

27. On the day of ba. 1 of Asvija, the Sultan set out from Srirangapatnam, came to Morugur and camped in the village; he sent Muhammad Raza with some troops to fight against Parasuram Bavu, who was in the neighbourhood of Chandragiri.

28. An English officer of the name of Chalmez (Chalmers) with a battalion (of soldiers) was at Koyamuttur. Komar-ud-din Khan was sent with an army to capture that Koyamuttur; he went to the place, and having laid siege to the fort and captured it, took that officer prisoner and despatched him together with his (officer's) wife and children to Srirangapatnam. The said officer was kept in confinement in the Srirangapatnam fort, and the articles belonging to him were confiscated to the state. Then he despatched some army under Komar-ud-din Khan to Nagaram. Again, he recalled Komar-ud-din Khan and ordered him to halt at Nazar and Bahar.

29. Lord Wallis and the Moghals started with their respective armies from Bangalore and marching to Srirangapatnam alighted there. The Sultan came with his army to Moruguru and having constructed a battery was encamped there.

30. On the night of Tuesday su. 15 Magha of the year Virodhikritu, the English army, which was encamped at Erode Hill fell upon the Sultan's army, and engaged them in a fight. As the whole army of the Sultan ran away, the natives of Kodagu, the entire body of *Asadulayi Ahammadis* (Asad Ilahi Ahammadi) together with the *neje bardars,* numbering 10,000 in all, fled to Kodagu with their arms on that very day.

31. While the Sultan was engaged at the Mysore Gate, where he had arrived to collect his troops, the English established themselves in the village of Ganjam. Finding there the English soldiers whom he had taken prisoners formerly after his victory in the battle of Periyapatnam and kept there in fetters, they set them free and allowed them to remain in their camp.

32. Then, Tipu Sultan was staying near a mosque in the vicinity of the Mysore Gate in the morning. On 11th day of the Moon, as some of the enemy's forces having crossed the river near the village of Ketanahalli penetrated into the maidan at Palahalli, he ordered Sayyad Gaffar's *kushun* which was with him and Mir Komar-ud-din Khan who was in the village of Sura to oppose them. They went accordingly with their troops, and having fought against the enemy until the evening returned to their respective places.

33. Formerly, Mir Komar-ud-din Khan captured at Koyamuttur an English officer called Chalmez whom he, having brought to Srirangapatnam, kept there in confinement. Some days afterwards, he (the Sultan) presented to that officer, and his wife and children *khillats*, etc. and sent them to the camp of Lord Wallis. After bidding farewell to the Sultan at the time of his departure, that officer declared that he would cause peace to be concluded between the Sultan and the English. He drafted three letters,—one to Lord Wallis, another to Mashirana Mulk, and a third to Haripant Fatkya—and handing them over to the Sultan said, 'If these three letters are taken to Lord Wallis (and delivered to him), he will take the one addressed to himself and send the others to the persons to whom they are respectively addressed. (The Sultan) accordingly sent the said letters with Chinna Seshiah and Muhammad Aly, the mace-bearer. Thereafter, he (Lord Wallis) took delivery of his letter and sent the others to their respective addressees.

34. Negotiations of peace were carried on through Gulam Aly Khan, Aly Raza, Subba Rao, Nayak Singiah, Mallavalli Srinivasa Rao, Muhammad Aly the head of the mace-bearers, etc. They agreed that a sum of three crores and three lakhs of rupees should be paid. (Of this amount, one crore should be paid immediately;) and until the remaining two crores were paid, the Sultan should surrender two of his sons as pledges. The Sultan accordingly paid one crore of rupees, and sent his two sons, Kalak Saheb and Mauz-ud-din together with Gulam Aly, Aly Raza, Nayak Singiah and others to Lord Wallis at Chennapatnam (Madras) on su. 5 Chaitra of the year Paridhavi.

35. Thereafter, Tipu Sultan stayed in Srirangapatnam, and issued an order to the ryots and the people of all the communities that they should pay an extra tax at the rate of six *rukas* for every *varaha*. All the ryots including the Hindus and the Muhammadans began to pay to Mir Muhammad Sadaq and Purnaiah, in accordance with the Sultan's order.

36. In the year Pramadicha, corresponding to EY. 1793, the Sultan with the object of building a fort laid the foundations at first. Then he went on a tour through the kingdom : while he was camping at Devanahalli, on 28th Phalguna in the year Pramadicha, the Sultan's two sons, who were at Chennapatnam as hostages returned, escorted by the English officer Deptan Bahadar, Gulam Aly Khan, Aly Raza, Singiah and others who had audience with the Sultan and made over to him his two sons. Subsequently on su. 9 of Chaitra of the year Ananda, the Sultan gave ornaments to Deptan Bahadar and sent him (back to Chennapatnam).

37. Then, he went to Balapuram from which he proceeded to Nandighada, where he kicked at the image of the Goddess Prasanna Parvatidevi: broke the image of the goddess to pieces, and ordered the *killedar* to reside in the temple.

V.R. NARASIMHA MEMORIAL LIBRARY
D.P.R.I.
Acc. No.

38. Thereafter, he broke up his camp and travelled by the way of Penugonda. On his return journey he gave fresh names to all the forts, whether they stood on the hills above or on the ground below. As he was returning by the way of Maddagiri, the Sultan fell down in the mountain pass and sprained his leg.

39. Thereafter, as Mir Muhammad Sadaq falsely reported to the Sultan that the *dayira* men at Srirangapatnam, and Sayyad Muhammad Khan, the *killedar* having joined together were conspiring to capture the fort, he immediately set out for the capital, ordered that the *dayira* man Mahtab Khan, who was accompanying him and the son of Mir Khair-ul-lah Khan, should both be kept under custody. He deprived the others of their horses, and drove out those that deserved it beyond the boundary of the kingdom; but he proceeded (from that place) taking with him Mahatab Khan and others and entered Srirangapatnam on ba. 2 Vaisakha of the year Ananda.

40. The following classes of troops waited on the Sultan at that time:

10,000 horse
5,000 foot soldiers
20 cannon.

41. Afterwards, having found out that Sayyad Muhammad Khan, the *killedar* was a *dayira* man, he (the Sultan) dismissed him from the office of *Mir-Mira*, and kept him in confinement. He caused the others who were without employment to be driven out beyond the boundary of his capital.

42. As Gulam Aly Khan who had returned from Kandanur (Kurnool), where he had gone on an embassy was also a *dayira* man, he (the Sultan) paid him his salary and sent him away: he also set Mahtab Khan and others at liberty, and giving them passports sent them out of the kingdom. Afterwards the marriage of Fateh Hyder was celebrated on su. 15, Magha of the year Ananda.

43. As the Srimant (that is, the Peshwa) sent from Poona ornaments and *khillats* with Raghunatha Rao of the *Parashkhana*, and caused negotiations to be carried on through him, he (the Sultan) gave the said Rao, *khillats*, etc., at the time of his departure; and sent with him Ahmad Khan, Nayak Chinna Seshiah and others with ornaments and clothes to be presented to the Srimant and Nana-Fadnavis, and four elephants to the former.

44. The account written in the month of Sravana in the year Ananda:—A person of the name of Doniji Wahag was employed formerly as a *silehdar* in the *risala* of Bishto Pantulu. Leaving that place, he gathered together troops and began to plunder Dharuvada and other places in the territories of the Mahrattas; having given to his troops, money to defray their expenses he was scouring about the country with 500 horse and some foot. Meanwhile, the Mahrattas sent some forces with the object of capturing him. He came to the Sultan and solicited protection,

stating, 'I have taken refuge with you, so you must offer me protection.' The Sultan consented, and sent to him a *farmana* directing him to come to Srirangapatnam. Doniji Wahag then came to Srirangapatnam. As soon as he arrived, the Sultan provided him with tents and provisions, and showed him quarters on the other bank of the river. Then, sending word to him to come alone into the fort, he advised him to be brave.

45. The Sultan was desirous of converting him to Muhammadanism; but as he was unwilling, he was seized in the court (when he came to pay his respects) and imprisoned. He was then converted to Islam; it was arranged that a *varaha* should be paid to him every day. He was also given clothes and other articles and renamed Shaikh Muhammad. Teachers were appointed to teach him how to read and write; and they were directed to instruct him to read the holy book called the Quran. Moreover, all his followers were robbed of their belongings, and his minister who was seized and mutilated by cropping his ears and nose died as a consequence. He (Doniji) remained in prison until the death of his minister, and then he also departed.

46. Subsequently, the marriage of Kalak Saheb was celebrated on 28th day of the month of Phalguna of the year Ananda and that of Sultan Mohidin Mouz-ud-din in the year Rakshasa. Ahmad Khan and Chinna Seshiah who had gone to Poona formerly returned to Srirangapatnam. The Sultan having celebrated the marriage of the daughter of Sayyad Saheb in the month of Chaitra of the year Nala, distributed *khillats* among officers of all ranks as well as the subordinate servants.

47. Then, the Sultan went to Tippur and halted there for the purpose of hunting tigers. At that time, two French men Musa Raham and Musa Paikar, accompanied by a person on behalf of the English, came to Kodiyala, and submitted through the dewan that they would sell ships. After the purchase of those ships, having learnt that those two Frenchmen were coming to meet him, the Sultan sent three big French officers of Laly's suite to receive them and showed them accommodation in Laly's quarters. One of these three, he sent back to his own country with a letter; and the other two were lodged for some days in the Darya Daulat garden, then he sent them back to Kodiyala escorted by Mir Yusaf Aly, the *dargha* of the *harkaras* and two other men of rank; those two men of rank and the Frenchmen took ship and departed; and Mir Yusuf Aly returned to the city.

48. Subsequently, Muhammad Aly Khan, the son of the Padshah of Iran, came on su. 6 of Vaisakha of the year Pingala, and having met the Sultan in audience was sojourning in Ganjam for a period of seven months. The Sultan had been defraying his expenses during his stay. Afterwards, making over to him a sum of 2,000 *varahas* for his expenses, he sent him to Kodiyala and thence to his own country on board a ship.

49. On the 27th day of the month of Magha of the year Pingala, the Sultan commanded that four *kushuns* of troops with four cannon should go and inspect and execute properly the repairs that were being carried on in the Kanabodi,

Belagodu, Hiremadanahalli, Sosala, Talakad and other canals. As new horses came in the interval from Kodiyala for sale, the Sultan examined them, and having ordered that they should be taken to Srirangapatnam, he himself returned to the city.

50. As soon as the Sultan reached Srirangapatnam, he sent four companies of soldiers with tents and other articles to Tonur and following them to the village, he ordered that the bund of the tank should be cut and remained there for eight days. Then he returned to Srirangapatnam; and thence going back to Tonur once again ordered that the tank should be cut within a day, and the water drained. The order was carried out accordingly on that very day, so that not a drop of water remained in it. In the same way he caused also the tank bund of Erode to be cut; and then he returned to Srirangapatnam.

51. Subsequently, in the month of Jyeshtha of the year Kalayukti, he went to Nelamani, and summoning the whole army as well as the *mutasaddi* of the *Mulki Asaf* commanded that the *kaul-patti* should be augmented, and sent the *amils* and the *sirastadars* into the taluks.

52. As a company of Frenchmen, ninety seven in number including Musa Phafa, landed in Kodiyala in the month of Adhika Sravana of the year Kalayukti, he sent thither three men of rank, viz., Hasan Aly Khan, Mirza Bakar Beg.....and Nayak Narayanappa from among the men of the stables to meet and bring them to the court. On their arrival, he took the said Frenchmen into his service.

53. He paid two officers and two soldiers among them as well as the Brahman clock maker of Srirangapatnam, one year's salary in advance for going to the Moris Bandar and deputed Abdul Rahman, Hidimilla Khan, and two other men of rank to go with them on his behalf. And having given into their hands some jewels and a letter to be delivered to the officer in charge of Moris Bandar, he sent them away with Nayak Chinna Seshiah as their escort. Nayak Chinna Seshiah returned to the capital after sending them from Karur to the village of Kanakabuddi. Those two soldiers of the French army fell into the hands of the English on the road to Trichinopoly.

54. After the Sultan had returned from Nelamani to the fort of Srirangapatnam, he sent in the month of Kartika Fakr-ud-din, Mir Mira Malik Tujjar-Ahmad Khan of Kothi, Narayaniah of Chikkanayakanahalli, Harkara Narayaniah of Sakarayapatnam and others to the country of Poona with *khillats*.

55. Afterwards on the receipt of information that Aras Bahadar, an officer of the English army was advancing with an army to the Velli pass, he went to Bellur in the Maddur taluk on su. 10 Magha and alighted there; he despatched from that place the whole army including the cavalry, *silehdars*, bar, cannon, &c., under Mir Moidin, Purniah, Mir Mira and others to Hudidurgam. Meanwhile, on hearing the news that the English army entered Kodagu and the neighbouring territory...†

† There must be a little more *matalab* here, but in the book of Mahratta Krishniah only this much is found.

మనము ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావర్తిక

పుస్తకం సంఖ్య	AOUA102B152
పుస్తకం పేరు	ద్రాక్షారామ తామ్రశాసనములు
తారీఖు	31 December 2025
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	153
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO 82A, 83A,
ఖాళీ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	
తయారు చేసినది	M. Raji
పేజీలు విడదీసినది	M. Raji
స్కాన్ చేసినది	anusha
పరీక్ష చేసినది	
పేజీలు పరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	Good